טאלסטאי, ניטשע
און קארל מארקס

און נאך פילאזאפישע פארלעזונגען

ד"ר חיים זשיטלאווסקי

א מאדערנע איבעראַרבעטונג
אויף היימישער יידיש

באזירט אויף דער ניו-יארקער אויסגאבע
פארלאג "אידיש"

װעגן דער אױסגאַבע

די שפּראַך, זאַץ־בױ און אױסדרוקן זענען איבערגעאַרבעט געװאָרן אױף הײַנטיקער הײמישער ייִדיש. דער סדר, טענות, בײַשפּילן, לױב און קריטיק זענען פּרעזערװירט געװאָרן. דאָס איז נישט קײן סיכום און נישט אַ װאָרט־פֿאַר־װאָרט איבערזעצונג.

דער געבונדענער מקור אַנטהאַלט די טיטל־פֿאַרלעזונג, צװײ פֿאַרלעזונגען װעגן ייִד און מענטש, מעטערלינק׳ס "בלויען פויגל", און איוב. אַלע פֿינף זענען דאָ אינגאַנצן איבערגעאַרבעט געװאָרן. די קלענערע אונטערקעפּלעך זענען צוגעגעבן געװאָרן פֿאַרן לײענער.

די טענות, גלויבנס און פֿילאָזאָפֿישע אױסלײגונגען זענען דעם היסטאָרישן מחבר׳ס. "הײַנט" און "אונזער צײַט" אין זײַן שטימע מײנען די צײַט פֿונעם מקור. רעדאַקציע־פֿאַרריכטונגען און באַמערקונגען זענען קלאָר אָנגעצײכנט געװאָרן אין קלאַמערן.

פֿאַראַלטערטע ראַסן־טעאָריעס און דערנידערנדיקע בילדער זענען אָנגעצײכנט געװאָרן. געװיסע אױסדרוקן פֿון זעלבסט־שאָדן און גופֿניות׳דיקער שעדיקונג זענען פּאַראַפֿרעזירט געװאָרן מיט אַ באַמערקונג; די שאַרפֿע היסטאָרישע קריטיק איז נישט פֿאַרהױלן געװאָרן.

אױף די טיטל־בלעטער שטײט 1915; אױפֿן קאָפּירײַט־בלאַט שטײט 1912. בײדע דאַטן זענען דאָ פּרעזערװירט געװאָרן, אָן זײ שטיל אױסצוגלײַכן. רעקלאַמען, לײדיקע בלעטער און ביבליאָטעק־צײכנס זענען נישט אַרײַנגענומען געװאָרן.

אינהאַלט

טאָלסטאָי, ניטשע און קאַרל מאַרקס ... 3

ייִד און מענטש: ערשטע לעקציע ... 40

ייִד און מענטש: צװײטע לעקציע ... 67

מעטערלינק׳ס "בלויער פויגל" ... 93

איוב: אַ פּאָעמע פֿונעם ייִדישן פֿרײַען געדאַנק ... 132

טאָלסטאָי, ניטשע און קאַרל מאַרקס

דריי דענקער, דריי וועגן

חברים און פֿריינד!

הײַנט אַוונט דאַרף איך פֿאַר אײַך רעדן וועגן טאָלסטאָי, וועגן ניטשע און וועגן קאַרל מאַרקס.

איר פֿאַרשטייט אַליין אַז אין דער קורצער צײַט וואָס מען קען אָפּגעבן פֿאַר איין לעקציע, קען איך אײַך בשום אופֿן נישט דורכפֿירן דורך אַלע זאַלן, צימערן און קעמערלעך פֿון זייערע פּאַלאַצן. איך קען אײַך נישט אָנווײַזן אויף אַלע גייסטיקע אוצרות וואָס זיי האָבן צונויפֿגעזאַמלט, אָדער אַליין געשאַפֿן, פֿאַר דער פֿאָרשריטלעכער מענטשהייט.

אַפֿילו ווען איך וואָלט זיך באַגנוגנט מיט קליינע בילדער, אָנשטאָט לעבנסגרויסע פּאָרטרעטן, וואָלט איך נישט געקענט פֿאַרטיק ווערן אין איין אַוונט. ווײַל אויך אין אַ קליינעם בילד טאָר מען נישט פֿאַרלירן די נאַטירלעכע פּראָפּאָרציעס צווישן די וויכטיקסטע שטריכן פֿון אַ דענקערס גייסטיקער געשטאַלט. די פֿאַרקלענערטע פֿאָרעם דאַרף נאָך אַלץ אויפֿוועקן בײַ אײַך אַ לעבעדיק בילד פֿון זײַן גאַנצער גייסטיקער אַרבעט.

אַזעלכע קליינע פּאָרטרעטן צו מאָלן, דאַרף מען שוין זײַן אַ קינסטלער מיט אַן אמת'ע געבענטשטע האַנט. איך מוז זיך, מיט אַ ביסל בושה, מודה זײַן אַז די אַרבעט איז נישט לפֿי מײַנע כּוחות.

דאָס וואָרט "און" אינעם טיטל פֿון מײַן הײַנטיקער לעקציע האָט דעריבער אַן אַנדערן טײַטש. איך וויל נישט באַשרײַבן יעדן פֿון די דריי באַזונדער, כּאילו זײַן אַרבעט האָט קיין שייכות נישט מיט דער אַרבעט פֿון די אַנדערע. דאָס "און" מיינט דאָ: פֿאַרגלײַכן מיט. טאָלסטאָי פֿאַרגלײַכן מיט ניטשע, און ביידע פֿאַרגלײַכן מיט מאַרקס.

איך וויל הײַנט אַוונט נישט מער ווי, קודם כּל, ענטפֿערן אויף דער פֿראַגע: אין וועלכע וויכטיקע פּונקטן פֿון אונדזער קוק אויף דער וועלט און אויפֿן לעבן קומען די דריי דענקער זיך צוזאַמען, און אין וועלכע גייען זיי זיך פֿאַנאַנדער? ווען מיר וועלן האָבן געענטפֿערט אויף דער פֿראַגע, כאָטש אין אירע הויפּט שטריכן, וועט דאָס וואָרט "און" באַקומען אַ נײַעם, טיפֿערן און ערנסטערן טײַטש. אָבער דאָס וועלן מיר שוין זען שפּעטער.

טאָלסטאָי, ניטשע און מאַרקס זענען דענקער פֿונעם נײַנצנטן יאָרהונדערט. מיר מוזן אָבער גלײַך בײַם אָנהייב זאָגן: זיי זענען זיכער נישט די טיפֿסטע און נישט די אָריגינעלסטע גייסטער וואָס דאָס יאָרהונדערט האָט אַרויסגעבראַכט. ווען איך וואָלט געדאַרפֿט אויסקלײַבן בלויז דריי נעמען, וואָס זאָלן פֿאָרטרעטן די גאַנצע אַרבעט פֿון יענעם יאָרהונדערט אויפֿן געביט פֿון מענטשלעכן טראַכטן און פֿאָרשן, וואָלט מאַרקס, אפֿשר נאָך אַ שטיקל ויכּוח, געקענט אַרײַנקומען אין דער רשימה. טאָלסטאָי און ניטשע וואָלטן דאָרט בשום אופֿן נישט אַרײַנגעקומען. אַ פּאָר צענדליקער אַנדערע נעמען וואָלטן געהאַט אַ גרעסער רעכט אויף דעם חשובֿ'ן פּלאַץ.

איך האָב דאָך אויסגעקליבן די דריי אַלס פֿאָרשטייער פֿונעם נײַנצנטן יאָרהונדערט, צוליב עטליכע טעמים וואָס זענען, לויט מײַן מיינונג, זייער וויכטיק.

קודם כּל: צווישן אַלע נעמען פֿון יענעם יאָרהונדערט האָבן ווייניק זיך פֿאַרשפּרייט אַזוי ווײַט ווי זייערע. און נאָך וויכטיקער: ווייניק נעמען האָבן געפֿונען אַזאַ שטאַרקן אָפּקלאַנג ווי די נעמען טאָלסטאָי, ניטשע און מאַרקס.

דאָס אַליין וואָלט נישט געווען קיין גרויסע מעלה. עס איז אַפֿילו אַ מעלה וואָס ברענגט מיט זיך אַ שטיקל חשד. דווקא די פֿיגורן וואָס האָבן אין אַ געוויסער צײַט געהאַט דעם גרעסטן מזל בײַם גרויסן געבילדעטן עולם, האָבן זיך אָפֿט אַרויסגעשטעלט אַלס איבערפֿלעכלעכע דענקער. זיי האָבן פֿאַרדינט זייער רום דורך דער איבערפֿלעכלעכקייט גופֿא: מען האָט געקענט זייער גרינג פֿאַרשטיין וואָס זיי ווילן.

אַזאַ רום האַלט זיך אָבער נישט לאַנג. ער ווערט אַזוי שנעל פֿאַרלוירן ווי ער ווערט געוואונען. איך וועל אײַך דערמאָנען אין אַ פּאָר בײַשפּילן. ווער ווייסט נישט מיט וואָס פֿאַר אַ טומל דער נאָמען לודוויג ביכנער האָט זיך אין די 1860ער יאָרן געטראָגן איבער דער געבילדעטער, פֿאָרשריטלעכער וועלט? און אפֿשר געדענקען נאָך אַ טייל פֿון אײַך מיט וואָס פֿאַר אַ ברויזנדיקער התלהבֿות די רוסישע יוגנט האָט אויפֿגענומען דמיטרי פּיסאַרעוון.

זייער רום האָט זיך פּלוצלינג אויפֿגעפֿלאַקערט צום הימל ווי אַ שטרוי־פֿײַער. און ווי אַ שטרוי־פֿײַער איז ער באַלד אויסגעבּרענט, אײַנגעפֿאַלן און איבערגעלאָזט אַ קליין בערגעלע אַש.

פֿאַרוואָס? ווײַל קולטור־טרעגער ווי ביכנער און פּיסאַרעוו זענען נישט געווען קיין זעלבשטענדיקע דענקער. זיי זענען געווען אויפֿקלערער. און נאָך דערצו אויפֿקלערער וואָס האָבן זיך ערשט אַרויסגעריסן פֿון דעם מיטל־אַלטערלעכן חושך, וואָס האָט נאָך געהערשט בײַ אַ גרויסן טייל פֿון דער געבילדעטער געזעלשאַפֿט.

ווען זיי זענען אַרויס פֿון דער פֿינצטערניש, האָט דער שאַרפֿער ליכט פֿונעם ראַדיקאַלן געדאַנק זיי פֿאַרבלענדט. די גאַנצע וועלט פֿונעם מענטשלעכן פֿרייען פֿאָרשן, מיט אירע בערג און טאָלן, אירע אײביקע אייזיקע גלעטשערס און אירע אומפֿאַרמעסטלעכע אָפּגרונטן, האָט זיך אין זייער קאָפּ פֿאַרוואַנדלט אין איין גרויסן, העלן שײַן. דאָרט איז אַלעס קלאָר און גלאַט. דאָרט קען דער מענטשלעכער געדאַנק פֿליען ווי אַ פֿײַל פֿונעם בויגן, אָן אויפֿהער און אָן שום שטערונג, אין איין גלײַכער ליניע.

מיט דער ליניע, דעם נײַעם וועג, זענען זיי געקומען צום יונגן דור. ער האָט געדאַרפֿט אים אוועקפֿירן ווײַט פֿון די אַלטע אָפּגעטער און אמונות־טפֿלות, און גלײַך אַרײַנפֿירן אינעם ליכטיקן גן־עדן פֿונעם ראַדיקאַלן, אַבסאָלוטן אמת.

זייער השפּעה איז אָבער נישט באַשטאַנען דערין וואָס זיי האָבן געפֿונען נײַע וועגן פֿאַרן מענטשלעכן טראַכטן, פֿאַרגרינגערט זײַן מי און פּײַן, און אים געבּרענגט נענטער צום ציל. זייער ציִענדיקע קראַפֿט איז געלעגן דערין וואָס זיי האָבן אַרויסגעשלעפּט דעם יונגן דור פֿון חושך. זיי האָבן צעשניטן די שטריק וואָס האָבן געבונדן זײַנע יונגע פֿליגלען, און אים אויסגעלערנט צו פֿליען, פֿאַרלאָזנדיק זיך אויף דער אייגענער קראַפֿט.

כל זמן אין די קעפ פונעם יונגן דור האט נאך געלעבט דער זכרון פונעם אלטן פינצטערן קעלער, וואו מען איז געזעסן מיט צוגעבונדענע פליגלען, האט מען געקוקט אויף די ביכנערס און פיסארעוון ווי אויף מעכטיגע אדלערס. זיי האבן אויסגעזען ווי געזאלבטע הערשער אינעם קעניגרייך פונעם מענטשליכן פארשן.

אבער ווען דער אלטער זכרון איז פארשוואונדן, ווען דאס פרייע פליען איז געווארן א צווייטע טבע, ווען דער יונגער דור האט זיך באמת ארויסגעלאזט אין דער הייך און אין דער ווייטקייט, האט זיך פאר אים אנטפלעקט די אמת'ע וועלט פון טראכטן. א וועלט מיט שווערע, הארטע פראבלעמען; מיט אייביגע אייזבערג וואס פארשפארן פלוצלינג דעם האריזאנט; מיט אייביגע אפגרונטן וואס ציען דעם מענטשליכן גייסט מאגנעטיש אין דער טיפעניש.

די "אדלערס" זענען דעמאלט געבליבן ווייט, ווייט הינטער אים, פאריתומ'ט און פארגעסן.

ניין, צו דעם מין רום געהערט נישט דער רום פון אונזערע דריי דענקער. זיי זענען נישט געווען בלויז "אויפקלערער", אדער אונטערטעניגע תלמידים פון עפעס א ראדיקאלער שיטה. זיי זענען געווען זעלבשטענדיגע ארבעטער, וואס האבן אליין אויסגעראנגלט די אמת'ן צו וועלכע זיי זענען געקומען.

אויב מען רעכנט נישט זייערע ערשטע קינדעריארן, זענען די פליגלען פון זייער גייסט נישט געווען געבונדן מיט די שטריק פונעם אלטן גלויבן. פריי טראכטן איז ביי זיי נישט געווען די צווייטע טבע, נאר די ערשטע. זיי האבן אליין גוט געקענט די חבלי-לידה פונעם גייסטיגן פארשן, די יסורים פון טראגן און געבוירן.

פון זייערע ווערק האט קיינער נישט באקומען דעם איינדרוק אז גייסטיג פארשן איז א שפאציר דורך א צוגעפוצטן פארק, מיט אויסגעטרעטענע וועגן, שיין צוגעשטוצטעביימער, געשמאק אויסגעפלאנצטע בלומען און קוואלן וואס מורמלען זיס. ניין, מענטשליכן פארשן איז א געראנגל אין א פארוואקסענער מדבר, צווישן גיפטיגע זומפן און ווילד צוזאמענגעווארפענע פעלזן.

יעדער פון די דריי האט זיין אייגענעם שטייגער, ווי אזוי ער לייגט אונז פאר די רעזולטאטן פון זיין טראכטן און פארשן.

ביי ניטשען דונערט און בליצט עס, מיט פלוצלינגדיגע אויסברוכן פון פייער-צונגען.

מארקס'ס געדאנק באוועגט זיך לאנגזאם, שווער באלאדן. עס איז ווי א מענטש וואס גייט בארג ארויף מיט א שווערער משא אויפן רוקן, אבער מיט א שטאלץ אויפגעהויבענעם קאפ און זיכערע טריט. ער נעמט איין איין פאזיציע נאך דער צווייטער, ביז ער פירט אונז ארויף צום העכסטן פונקט. פון דארט עפנט זיך פלוצלינג פאר אונז דער ווייטער האריזאנט פון זיין פארשונג.

טאלסטאי דערציילט אונז זיינע געדאנקען אן א טראפ קינסטלערישער חן, אן קיין קינסטלערישע אדער וויסנשאפטליכע פרעטענזיעס. ער ברענגט א שפע בילדער פונעם לעבן און איבערצייגט מיטן כח פונעם שכל הישר. ער מאלט אויס זיין לאגיק און זיינע

טענות אזוי פשוט און קלאר, אז עס דאכט זיך: אפילו א קינד קען אים גרינג פארשטיין.

און פון דעסטוועגן, ווען איר באטראכט זייערע וועלט-אנשויאונגען אלס גאנצע, פאר זיך פארמאכטע געדאנקען-וועלטן, שפירט איר אז אפילו ביי טאלסטאי מוז מען אנשטרענגען, כביכול, אלע מוסקלען פונעם שכל. נאר אזוי קען מען דערגרייכן זייער לעצטן, באהאלטענעם אמת; יענעם מיטל-פונקט, וואו אלע שטראלן פון זייער אייגנארטיגן טראכטן קומען זיך צוזאמען, און פון וואו זיי גייען ווידער ארויס.

קיינער פון די דריי איז נישט קיין לייכטער דענקער. זיי האבן דעם געבילדעטן עולם נישט אריינגעלייגט שוין צעקייטע שפייז אין מויל. מען קען זיך באמת שטאלצירן דערמיט, אז צום סוף פונעם נייַנצנטן יארהונדערט האט אזא גרויסער עולם געקענט זיך ערנסט און טיף צוהערן צו אזעלכע ערנסטע און טיפע דענקער. אפילו ווען מען רעכנט אראפ די הונדערטער איבערפלעכליכע נאכפלאפלער און מיטטענצער, בלייבט נאך אלץ א גרויסער עולם. דאס צו באמערקן איז א פרייד.

זייער פאפולאריטעט, און דער גרויסער אינטערעס וואס זיי האבן אויפגעוועקט ביי דער געבילדעטער געזעלשאפט, דערקלערט זיך, לויט מיין מיינונג, אויך דערמיט וואס זיי זענען קיינמאל נישט געווען בלויז טעארעטיקער.

ווי שטארק די אייביגע פראבלעמען פונעם טעארעטישן קוק אויף דער וועלט האבן נישט באשעפטיגט זייער קאפ - גייסט און מאטעריע, לעבן און טויט, פרייער ווילן און אייזערנע נאטור-געזעצן - איז די ענטפער אויף די פראבלעמען קיינמאל נישט געווען זייער ציל פאר זיך.

די פראגע "וואס דארף דער מענטש טראכטן?" איז נישט בלויז געווען פארבונדן מיט דער פראגע "וואס דארף דער מענטש טון?" זי איז געווען אונטערגעווארפן אונטער איר. די צווייטע פראגע איז ביי זיי געווען נאך וויכטיגער.

צו וואס זאל דער מענטש בעיקר שטרעבן? וואס זאל ער פארטיידיגן אינעם היינטיגן לעבן, און וואס זאל ער באקעמפן? וואס איז פאר אים דאס "העכסטע גוט"?

אין זייערע ענטפערס אויף די טיפע, ערנסטע לעבנס-פראגעס האט יעדער פון זיי, אויף זיין אייגענעם אופן, אריינגעארבעט די גאנצע דערפארונג פונעם פארשריטליכן געדאנק. יעדער האט אויף זיין וועג אויסגעדריקט דעם גאנצן יושר פון דער נייער צייט; דעם יושר וואס דאס נייַנצנטע יארהונדערט האט דורך זיי איבערגעלאזט בירושה פארן צוואנציגסטן.

מען קען דעריבער זאגן: טאלסטאי, ניטשע און מארקס זענען געווארן בארימט און באליבט, ווייל זייערע געדאנקען האבן פארקערפערט די ירושה און דעם יושר פונעם נייַנצנטן יארהונדערט. דעריבער פארטרעטן זיי, מער ווי סיי וועך אנדערש, דעם גאנצן פארשריטליכן גייסט פון יענער צייט, סיי אין זיין איינקייט און סיי אין זיין צעשפאלטנקייט.

טאלסטאי, ניטשע און מארקס זענען, ווי איך האב שוין געזאגט, פארשריטליכע דענקער. נאך מער: זיי זענען אלע דריי ראדיקאלע דענקער, גלענצנדיגע פארשטייער פונעם ראדיקאלן געדאנק. דער געדאנק האט שוין דעמאלט געהאט ווייט הינטער זיך די שוימנדיגע, ברוזינדיגע צייט פונעם יונגן ראדיקאליזם פון די 1840ער יארן, ווען זיינע פאן-טרעגער זענען געווען דוד פרידריך שטראוס, מאקס שטירנער און לודוויג פייערבאך. אונזערע דריי דענקער האבן דעם ראדיקאליזם פארטיפט, און אין דער זעלבער צייט אים צוגערוקט נענטער צו די נויטן און פלאגן פונעם טאג-טעגליכן לעבן.

די פארשונג פון אונזער צייט האט שוין געפונען א נאענטע גייסטיגע קרבות צווישן שטירנער און ניטשע, און צווישן פייערבאך און מארקס. איז אפשר דא אויך אזא טיפע, אינערליכע קרבות צווישן שטראוס, דעם קריטיקער פון די עוואנגעליעס, און טאלסטאי, דעם קריטיקער פון דער הערשנדער קירכע? צווישן דעם מחבר פון "דאס לעבן פון ישו" און דעם פרעדיגער פון ישו'ס לערע?

די פראגע מוזן מיר היינט אוונט לאזן אין א זייט. איך מוז זיך אויך אפזאגן פון דער זייער אינטערעסאנטער ארבעט: אייך צו ווייזן אין וועלכע פונקטן ניטשע האט פארטיפט שטירנערן, מארקס פייערבאכן, און אפשר טאלסטאי שטראוסן.

די היסטארישע זייט פון אונזער נושא מוזן מיר היינט אינגאנצן איבערלאזן. מיר וועלן פרובירן צו פארגלייכן די דריי גרויסע ראדיקאלן פונעם פריערדיגן יארהונדערט אין זייער אויסגעפארעמטער געשטאלט, אן ארייננגיין אינעם גייסטיגן עבר וואס האט זיי געשאפן. כמעט ווי זיי וואלטן אראפגעפאלן פונעם הימל.

טאלסטאי: דער וועג צו אמונה

איך דארף אייך זיכער נישט דערציילן אז די דריי, ווי ראדיקאל זיי זאלן זיין אין זייערע געדאנקען, געהערן נישט צו איין ריכטונג. זיי זענען נישט קיין דריי-איינקייט, ווי למשל מארקס, לאסאל און ענגעלס, וואס האבן געקעמפט פארן זעלבן אידעאל, כמעט אונטער דער זעלבער פאן. טאלסטאי, ניטשע און מארקס שטעלן פאר דריי פארשידענע ריכטונגען פונעם ראדיקאלן געדאנק. נאך מער: דריי פיינטליכע ריכטונגען, וואס באקעמפן איינע די אנדערע.

אויב מיר זאגן, למשל, אז טאלסטאי ציט דעם מענטשליכן יושר אויף רעכטס, מוזן מיר זאגן אז ניטשע שלעפט אים פונקט פארקערט, אויף לינקס. מארקס טרייבט אים גאר אין א דריטער ריכטונג: אין דער הייך אדער אין דער טיפעניש, ווי איר ווילט.

לאמיר אנהייבן מיט טאלסטאי.

ווען מען קוקט אויבערפלעכליך אויף די רעזולטאטן פון זיין לערע, אן ארייינצוגיין טיף אין איר באדייט, קען זיך דאכטן אז מען האט בכלל קיין רעכט נישט אים צוצורעכענען צום פארשריטליכן לאגער, און כל שכן נישט צום ראדיקאלן. די געבאטן מיט וועלכע ער קומט צו דער מענטשהייט זענען אזוי אלט, אזוי געדיכט ארומגענומען מיט רעליגיעזער מיסטיק, אז עס איז נישט קיין וואונדער ווען טייל זעען אין אים בלויז א פשוט'ן רעאקציאנער, שיין צוגעפוצט מיט ראדיקאלע פעדערן.

און טאקע, מיט וואס קומט טאלסטאי צו אונז? נעמט אראפּ אלע זיינע טעאריעס און טענות, און האלט אין זינען בלויז די פּרוכט פון זיין לערע, דעם לעצטן רעזולטאט וואס ער ברענגט. איז דאס נישט א באנייאונג פון יענער פינצטערער מאכט, וואס האט אזוי לאנג געהאלטן דעם פרייען געדאנק אין קנעכטשאפט?

ער פּרעדיגט אונז קריסטנטום! די אלטע, פארשימלטע מאראל פון "ליבשאפט צום צווייטן" און מסירת-נפש צוליב קידוש השם! און ווי מאדנע ער שטעלט זיך צו אלעם אויף וואס דער פרייער מענטשליכער געדאנק איז אזוי שטאלץ: ציוויליזאציע, קולטור, פארשריט, קונסט און וויסנשאפט! די אלע זאכן וואס זענען אונז הייליג, טרעט דער מאדנער ראדיקאל מיט די פיס און באגיסט זיי אן רחמנות מיט שפאט.

לויט טאלסטאי זענען די שיינע, הייליגע זאכן נישט ווערט אז דער מענטש זאל מיט זיי אנפילן זיין קאפ און הארץ. מען דארף טראכטן נאר וועגן גאט און דער אומשטערבליכקייט פון דער נשמה. מען דארף האבן אין זינען איין זאך: פאלגן גאטס געבאט, וואס לעבט אין אונזער הארץ, און זיין גרייט יעדע שעה און יעדע רגע זיך מקריב צו זיין פאר דעם צווייטנס גליק.

מיט וואס זענען אזעלכע געדאנקען מער פארשריטליך ווי די תורות פון אנדערע גלחים, רבנים און כהנים פון דער איבערנאטירליכער רעליגיע? און מיט וואס איז טאלסטאי'ס קריסטנטום אנדערש ווי יענער קריסטנטום וואס דרייט דער מענטשהייט א קאפּ שוין כמעט צוויי טויזנט יאר?

אזוי קען מען זיכער פרעגן, ווען מען גייט נישט אביסל טיפער אריין אינעם ענין. מיר געבן אויך צו: ווען מען הערט זיך נאר אויבערפלעכליך צו צו טאלסטאי'ס פרעדיגטן, זעט ער אויס פאר אונז ווי א שליח פון יענער וועלט, מיט א שליחות פונעם הייליגן "הימל": מאכן די זינדיגע ערד מיאוס אין אונזערע אויגן.

ווי די אנדערע שליחים פונעם רבונו-של-עולם באגיסט ער מיט שפאט און ביטערקייט אלע הנאות פון עולם הזה, אלע פריידן פונעם גוף. ער הייסט אונז אנטון א זאק, באשיטן דעם קאפּ מיט אש און וויינען אויפן חורבן פון אונזער נשמה. מיר זאלן תשובה טון אויף אונזער זינדיג נאכלויפן גליק, און טראכטן וועגן דער רייניגונג פון אונזער גייסט. דורך מסירת-נפש און ביטול היש זאלן מיר זיך צוגרייטן צום אייביגן לעבן אויף יענער וועלט, צום עולם הבא.

אלטע רייד, נארישע רייד! ווי אזוי איז דעם נייַנצנטן יארהונדערט נישט נמאס געווארן צו איבערקייען חכמות פון א צייט ווען די פארשריטליכע מענטשהייט איז נאך ארומגעלאפן אין קינדערשיך?

אלטע רייד, נארישע רייד, ענטפערן מיר. און פון דעסטוועגן האט יעדעס יארהונדערט זיך צוגעהערט צו זיי, און דווקא דורך זיינע טיפסטע חכמים. אויך דאס פינף-און-צוואנציגסטע יארהונדערט וועט, דוכט זיך מיר, נישט זיין באווארנט פון זיי. ווייל זיי פליסן פון א קוואל וואס וועט ביים מענטש קיינמאל נישט אויסטריקענען: זיין בענקעניש נאך אייביגקייט און הייליגקייט.

נאר יעדעס יארהונדערט נעמט אויף די אייביגע געדאנקען אויף זיין אייגענעם שטייגער. דער פארשריטליכער געדאנק קומט צו זיי אויף אן אנדערן וועג ווי דער תמימות'דיגער רעליגיעזער געדאנק. אינעם אנדערן וועג ליגט דער סימן וואס מאכט פון טאלסטאי, דעם שליח פון הימל, א מאדערנעם מענטש, א ראדיקאל.

"מיר זאלן תשובה טון אויף אונזער זינדיג נאכלויפן גליק", האבן מיר נארוואס געזאגט. דאס קען מען פארשטיין אויף מער ווי איין אופן.

מען קען גלייבן אז יעדעס גליק, יעדע הנאה, יעדעס טראכטן וועגן זיך און דער אייגענער עקזיסטענץ אויף דער וועלט איז א זינד, וואס געפעלט נישט פאר עפעס א גרויסן, פרעמדן האר דארט אויבן. דעריבער זאלן מיר זיך אפזאגן פון גליק.

מען קען דאס אבער אויך פארשטיין אזוי: נאכלויפן גליק איז נישט קיין עולה. דער אויבערשטער פארווערט אונז עס נישט. נאר א "זינדיגער" אופן פון נאכלויפן גליק איז נישט ווערדיג אין זיינע אויגן. גליק, יא! אבער פון אלע סארטן גליק זאלן מיר אויסקלייבן נאר רוחניות'דיגע תענוגים, די פרייד פון "יסורים של אהבה". נאר אזוי טוען מיר דעם ווילן פון אונזער בעל-הבית אין הימל.

ביידע אויסטייטשונגען זענען ריין רעליגיעז. זיי הייבן אן מיט גאט און מיט יענער וועלט ווי מיט א זיכערער זאך, אויף וואס עס איז נישט דא קיין ספק. זיי שפאנען דעם שכל פון פאראויס אריין אין דעם גייסטיגן יאך פון אן איבערנאטירליכן גלויבן, א יאך פון וואס עס איז אזוי שווער זיך צו באפרייען.

עס איז דא א גאט; פון אים שטאמט די וועלט; פון אים שטאמען אויך מיר; פון אים ווענדט זיך אונזער זיין אדער נישט זיין. מיר דארפן ביי אים פארדינען אונזער עקזיסטענץ. און כדי עס צו פארדינען, מוזן מיר קודם וויסן וואס ער פאדערט פון אונז.

קודם גלייבן, אדער מיטן שכל באווייזן, אז עס איז דא א גאט. דערנאך אויסגעפינען גאטס ווילן און די קרבנות וואס ער פארלאנגט פון אונז. און ערשט דערנאך ארויספירן אז ער פאדערט אונז אפצוזאגן פון גליק צוליב אים, אדער כאטש פון געוויסע סארטן גליק. דאס איז דער וועג פונעם אלטמאדישן, רעליגיעז-אסקעטישן געדאנק.

נישט דאס איז געווען טאלסטאי'ס וועג. ער האט נישט אנגעהויבן מיט גאט, מיט גאטס ווילן אדער מיט זיינע מלכות'דיגע, אליין-הערשנדע באפעלן. אויף זיין שווערן, שווערן וועג איז טאלסטאי ארויף אלס פריי-דענקער. נאך מער: אלס מאטעריאליסט און אטעאיסט.

ווען ער האט זיך צום ערשטן מאל פארטראכט אין די אייביגע פראבלעמען פונעם מענטשליכן לעבן, האט ער נישט געהאט אין זינען גאט און גאטס באפעלן. ער האט געהאט אין זינען דעם גורל פונעם מענטש אויף דער וועלט; זיין אייביגן דארשט נאך גליק און פרייד. יא, גליק און פרייד אויף דער וועלט, אין יעדע רגע פון זיין עקזיסטענץ.

און די מחשבה איז אים געקומען דווקא אין א צייט ווען דער מזל האט אויף אים געגאסן שטראמען גליק, אין אן איבערמאס. אלעס וואס א מענטש דארף האבן צום גליק האט אים דער מזל געשאנקען: געזונט, רייכקייט, בילדונג, א נאמען וואס האט שוין געקלונגען

איבער דער וועלט, א ליבנדיגע פרוי וואס ער האט ליב געהאט, און קינדער וואס ער האט ליב געהאט און וואס האבן אים ליב געהאט.

טאלסטאי האט געהאט אלעס וואס איז נויטיג פאר א גליקליך לעבן; אלעס וואס מענטשן מיינען אז דער גליק ליגט דערין. נאר איין זאך האט אים געפעלט: דער גליק.

ווער האט ארויסגעג'גנב'עט דאס גליק פון די אלע זאכן? ווער האט זיי געמאכט ליידיג און וויסט?

איך האף אמאל צו האבן א געלעגנהייט צו רעדן פאר אייך באריכות וועגן די פראבלעמען פון מענטשליכן גליק און לעבן. דעמאלט וועט זיך בעסער פאסן אויסצומאלן די וויכטיגסטע פרטים פון טאלסטאי'ס טראגעדיע. דער שטאלצער, געזונטער בוים איז געשטאנען אין פולער בליאונג, ארומגענומען פון אלע זייטן מיט די גאלדענע, לעבנס-געבנדע שטראלן פון דער זון. פלוצלינג האט זיך אין אים אריינגעג'גנב'עט אן אינערליכער ווארעם, וואס האט אים כמעט געברענגט צום טויט.

אין די גרענעצן פון מיין היינטיגן נושא מוז איך די טראגעדיע פון טאלסטאי'ס לעבן, וואס איז אויך די טראגעדיע פון א סך גרויסע, איידעלע נאטורן, באהאנדלען בקיצור. איך טו עס כאטש איך ווייס גוט אז עס ליגט דערין א סכנה. אפשר וועט א טייל פון אייך די טראגעדיע פארשטיין מיטן שכל, אבער נישט דורכשפירן מיטן הארץ. דאס הייסט, מיט אנדערע ווערטער: איר בכלל נישט אנהייבן צו פארשטיין.

פאר טאלסטאי האט זיך אנטפלעקט דער טויט. יענער נאקעטער, פשוט'ער, אבסאלוטער אמת; דער איינציגער אמת וואס יעדער מענטש ווייסט אויף זיכער. ערגעץ, אמאל, אויף עפעס אן אופן, וועט דער פלאם פון אונזער לעבן אויסגעלאשן ווערן. ער מעג ברענען ווי שטארק, לייכטן ווי העל און ווארעמען ווי זיס ער וויל.

פאר אים האט זיך אנטפלעקט יענע שווארצע אימה וואס כאפט אונז צו דעם אטעם, ווען מיר קוקן איר פלוצלינג אריין אין פנים מיט גרויסע, פארשראקענע אויגן און אויפגעשטעלטע האר. יענע ווילדע, פינצטערע אימה שלינגט איין אלע פארבן פונעם לעבן, לעשט אויס אלע פונקען פון האפענונג, און בלאזט אריין אין אונז דעם קאלטן, אומדערבארעמדיגן סוד: אז זי, די שווארצע אימה, איז צום סוף דער לעצטער ציל צו וואס מיר גייען, דער לעצטער סך-הכל פון אונזער גאנצן זיין אויף דער וועלט.

נישט אפט באווייזט זיך די שווארצע אימה פארן מענטשנס אויגן. כאטש זי האט א רעכט צו פאדערן צו שטיין שטענדיג פאר אונז, האט זי, ווי עס שיינט, רחמנות אויף אונז, קליינע און שוואכע, און קומט נאר ווען זי מוז. אבער די גרויסע און שטארקע שאצט זי, מסתמא, צו הויך כדי צו האבן רחמנות אויף זיי. פאר זיי באווייזט זי זיך דווקא אין די גלענצנדיגסטע טעג.

פאר טאלסטאי האט זיך באוויזן דער טויט. פלוצלינג איז אים קלאר געווארן דער אמת וואס יעדער פוילט זיך, אדער האט מורא, איינצוזען: דאס גאנצע לעבן דויערט נישט מער ווי איין רגע. דער צווייטער רגע געהערט שוין צום טויט.

ווי קען מען דערביי ערנסט רעדן וועגן גליק און פרייד אינעם מענטשליכן לעבן?

אזוי איז טאלסטאי'ס געדאנק געשטעלט געווארן פאר א גרויסער סתירה, פאר א רעטעניש וואס האט מיט עקשנות פארלאנגט אן ענטפער.

פון איין זייט איז אים, דעם גרויסן פסיכאלאג און טיפן קענער פון דער מענטשליכער נשמה, קלאר געווען: אלעס וואס לעבט, לעבט בלויז ווייל עס ווערט געטריבן דורך אן אייביגן דארשט נאך גליק און פרייד. פרייד איז דער איינציגער תוך פונעם נפש'דיגן לעבן, וואס האלט אים אויף און גיט אים א זין. דער גאנצער שכל, מיט אלע זיינע המצאות און אויפטוען, ווערט א ווילדע נארישקייט ווי נאר מען לעשט אויס דעם אינערליכן פייער וואס האלט אויף דאס לעבן פון דער נשמה: איר שטרעבן צו גליק און פרייד אין יעדע רגע.

פון דער אנדערער זייט: גליק און פרייד זענען א פאלשער דמיון, א פשוט'ער שווינדל, ווי נאר דער זעלבער שכל גייט זיי נאך ביז צום גרונט.

ווי אזוי דערקלערט מען די סתירה? פון וואו קומט דער מענטשליכער שכל, וועמענס גאנצע בארעכטיגונג ווענדט זיך אין דער מעגליכקייט פון גליק, האפענונג און פרייד? איז דער שכל וואס פאדערט גליק בלויז א צופאל אינעם גרויסן, אומענדליכן וועלט-פראצעס? א גרייז וואס האט זיך בטעות ארייננגע'גנב'עט אינעם אייביג טויטן, אייזערנעם גאנג פון די וועלטליכע פראצעסן? אדער איז ער א נויטווענדיגער באשטאנדטייל פון דער וועלט? אפשר א טייל פון א גרעסערן שכל, וואס איז דער תוך פון דער גאנצער וועלט, אזוי ווי אונזער שכל איז דער תוך פון אונזער נשמה, און גליק און פרייד זענען דער תוך פונעם שכל אליין?

אבער אויב דער מענטשליכער שכל איז א טייל פונעם וועלט-שכל, ווי קומט עס אז ער איז אזוי פארבונדן מיט א זאך וואס קען נישט האבן קיין ממשות? מיט אן אילוזיע פון גליק און פרייד וואס קען זיך קיינמאל נישט פארווירקליכן?

דער שכל מוז פארלאנגען גליק און פרייד, ווייל דאס איז דער תוך פון זיין עקזיסטענץ. און ער מוז צום סוף איינזען אז אנשטאט גליק און פרייד וועבט ער נאר שפינוועבס איבער א קאלטן, שווארצן, אומענדליכן אפגרונט.

אומזיסט האט דער פריי-דענקער טאלסטאי קודם געזוכט אן ענטפער ביי דער וויסנשאפט און ביי דער פילאזאפיע. די וויסנשאפט האט זיך נישט אינטערעסירט מיט די פראגעס, און לויט איר אייגענער נאטור האט זי זיך נישט געקענט דערמיט אינטערעסירן. אונטער געוויסע, שווער אויפצוהאלטנדע אומשטענדן לעבט מען; אונטער אלע אומשטענדן מוז מען שטארבן. דאס איז דער איינציגער תירוץ וואס די וויסנשאפט קען געבן. און דעם תירוץ האט מען געוואוסט אויך אן איר.

די פילאזאפיע, בעיקר די מעטאפיזישע פילאזאפיע, האט זיך געטרייסט, ווי דער יידישער ווערטל זאגט, מיט חלשות. עס איז דא א גרויסער וועלט-שכל, און אונזער שכל איז בלויז א טייל דערפון. דעם מענטשליכן שכל דאכט זיך נאר אז ער שטרעבט צו זיין אייגענעם גליק. באמת ווערן די רעזולטאטן פון אלע איינצעלנע שטרעבונגען, די פרוכט

פון מענטשליכן טראכטן און האנדלען, ערגעץ צוזאמענגעפלאכטן אין א גרויסן שכל'דיגן געפלעכט וואס הייסט "וועלט-פארשריט". צוליב דעם פארשריט לעבט מען. דער אייגענער גליק איז א גלייכגילטיגע זאך.

פארוואס איז דאס א טרייסט מיט חלשות? ווייל וואס האב איך דערפון אז ערגעץ פלעכט זיך א שכל'דיג געפלעכט? און נישט נאר איך: וואס האט סיי ווער דערפון? קען דאס געפלעכט פארשטיין, שפירן און ליב האבן זיך אליין? אפילו ווען יא, הערט מיין לעבן, ווען איך באטראכט עס פאר זיך מיט זיין טראגישן סוף, דערפון אויף צו זיין א ווילדע נארישקייט?

און די מיליאנען אנדערע לעבעדיגע, שכל'דיגע מענטשן, וואס לויפן נאך גליק און קומען אלע אן ביים זעלבן שווארצן אפגרונט? הערט זייער לעבן דערפון אויף צו זיין א שפיל פון א קאץ מיט א מויז, וואו די ארימע מויז מוז איינגעשלונגען ווערן? קען א שכל'דיגע, גייסטיגע וועלט פון מענטשליכן פארשריט ווערן צוזאמענגעפלאכטן פון מיליאנען און מיליארדן ווילדע נארישקייטן?

אין זיין פארצווייפלונג האט טאלסטאי פארלאזט וויסנשאפט און פילאזאפיע. ער האט באשלאסן צו פרעגן זיין פראגע ביי יענע מיליאנען שכל'דיגע מענטשן, וואס האבן דורכאויס הונדערטער דורות געבויט דאס מענטשליכע לעבן, און אויסגעפארעמט זייערע געדאנקען אין פארשידענע רעליגיעזע גלויבנס.

וואס ענטפערט די רעליגיע אויף דער פראגע? ער האט ערנסט שטודירט דעם רעליגיעזן געדאנק, און ערנסט געקוקט אין פנים דער מעגליכקייט: אפשר איז דא א גאט אויף דער וועלט? אפשר איז גאט דער אבסאלוטער שכל? און אפשר איז גאט ערגעץ אויך אין אונזער ברוסט?

ער האט זיך ערנסט צוגעהערט צום אפקלאנג וואס אזא געדאנק וועקט אויף אין זיין אייגענער נשמה. ווי נעמט די נשמה אויף אזא געדאנק?

און בשעת ער האט זיך צוגעהערט צו איר שטימע, האט ער באמערקט א זייער וויכטיגע זאך: פרייד און גליק זענען געוואוען דער אפקלאנג מיט וואס זיין נשמה האט געענטפערט אויף דער מעגליכקייט פון גאט אין דער וועלט און אין דער אייגענער ברוסט.

אין אזעלכע מאמענטן פלעגט דער פינצטערער אפגרונט פונעם טויט פארשווינדן. די זון פלעגט ווידער אנהייבן צו שיינען העל און ליכטיג. די וועלט האט ווידער באקומען פארבן.

איז דאס אפשר גאטס שטימע אין מיין ברוסט? האט טאלסטאי זיך געפרעגט. די שטימע פון דער געטליכער קראפט וואס איז געלעגן באהאלטן טיף אין מיין נשמה, און ציטערט יעצט פון פרייד ווען זי באמערקט אז מען דערנענטערט זיך צו איר, מען בענקט נאך איר און מען רופט זי?

"אבער גאט איז נאר א חלום!" פלעגט דער שכל ווידער ענטפערן. און די פריידיגע שטימע אין דער ברוסט פלעגט פארשטומען, די זון זיך אויסלעשן, די פארבן פארוועלקן. פאר די אויגן פלעגט ווידער אויסוואקסן די שווארצע אימה פונעם טויט.

נאך אמאל, האלב אומבאוואוסט, ווי אין א חלום פון אוממעגליכע זאכן, פלעגט ביי טאלסטאי דורכפליען א ציטערדיגע האפענונג: און אפשר יא? באלד האט זיך ווידער אנגעהויבן א קלאנג פון גליק און פרייד אין דער נשמה. פון אירע טיפסטע באהעלטענישן איז געקומען א זיסער רוף. און ווידער: א העלער, ליכטיגער טאג.

דערנאך ווידער ספיקות, און ווידער די שווארצע אימה פונעם טויט.

אזוי האט ער זיך געגריבלט אינעם אייביגן פראבלעם. ער האט שטודירט די הייליגע ביכער, באטראכט דאס לעבן פון פשוט'ע, גאט-גלויביגע מענטשן, און אויסגעפארשט די אייגענע נשמה, אין וואס גארנישט האט זיך נישט געקענט באהאלטן פון זיין דורכדרינגנדיגן בליק. ארומגעשליידערט פון האפענונג צו צווייפל און פון צווייפל צו האפענונג, איז ער ענדליך געקומען צו יענעם רעזולטאט וואס האט אים צוריק ארויפגעפירט אויף דער ליכטיגער וועלט.

איך מוז דא, מיט אן אמת'ער עגמת-נפש, זיך אפזאגן פונעם פארגעניגן אויסצומאלן פאר אייך יעדן לאגישן און פסיכאלאגישן שריט, וואס האט אים געפירט צום יסוד פון זיין שיינער, אריגינעלער מיסטישער וועלט-אנשויאונג.

בקיצור: פאר אים איז קלאר געווארן אז גאט, שכל, אומשטערבליכקייט און פרייד זענען איין און די זעלבע זאך. יא, פרייד און גליק זענען פונקט אזא נויטווענדיגע אייגנשאפט פון גאט ווי זיין מאכט אדער זיין שכל. גליק איז דעריבער נישט קיין דמיון אין דער נשמה. ווי גאט און דער שכל, איז עס דער תוך, דער תמצית פון דער גאנצער וועלט.

מען דארף נאר געפינען אין זיך דעם מצב ווען די נשמה איז אינגאנצן איינס מיט גאט. דעמאלט ווערט זי ממילא איינס מיטן אייביגן קוואל פון פרייד. אזא מצב איז דא אין דער מענטשליכער נשמה, און יעדער מענטש קען אים געפינען ביי זיך: דאס געפיל פון ליבשאפט צום צווייטן, צו דער גאנצער מענטשהייט, צו דער גאנצער וועלט. יענע געטליכע ליבשאפט, אין וועמענס פלאמען דער געדאנק פונעם טויט ווערט פארברענט ווי א שטרוי אינעם פייער.

די געטליכע ליבשאפט קען זיך, לויט דעם געדאנק, אויסדריקן נאר אין קרבנות און פרייוויליגע יסורים צוליב דעם צווייטן. וואס שטארקער די יסורים, אלץ שטארקער די ליבשאפט.

מיר האבן א לעבן פול מיט רייכטומען: געזונט און כח, טאלאנט און שכל, פאעטישע פאנטאזיע, וויסנשאפט און קונסט. די רייכטומען זענען אונז געגעבן כדי מיר זאלן זיי יעדע רגע קענען אפגעבן פאר דעם צווייטן, פון ליבשאפט צו אים. וואס מער קרבנות מיר ברענגען, אלץ שטארקער ווערט דער פלאם פון געטליכער ליבשאפט, אלץ העלער און טיפער די פרייד. ביז זי נעמט ארום די גאנצע נשמה, און די צייט ווערט פאר איר רייף פארן העכסטן תענוג וואס ווארט נאך באהאלטענערהייט: מסירת-נפש, ווען די ליבשאפט גיט אפ דאס טייערסטע וואס זי פארמאגט, דאס לעבן אליין. דעמאלט, אינעם מחבר'ס בילד, הייבן זיך די פלאמען הויך און פריידיג צום הימל.

גאט, שכל, דער רייכטום פונעם לעבן, ליבשאפט צום צווייטן, יסורים און פרייד: דאס איז די איין איינציגע הארמאניע וואס טאלסטאי האט ארויסגעהערט פונעם גאנצן וועלט-פראצעס און פונעם מענטשליכן לעבן. אים האט זיך געדאכט אז די מענטשהייט האט שוין לאנג געהערט דעם שיר, אין וואס די געטליכע ליבשאפט פאראייניגט זיך מיט איר מקור, מיט גאט.

דער שיר, מיינט טאלסטאי, לעבט אין יעדע רעליגיע. ער האט שוין לאנג געפונען זיין אויסדרוק אינעם יידישן "ואהבת לרעך כמוך", און אויך אינעם קריסטליכן געדאנק אז גאט איז ליבשאפט. נאענט צו דעם געדאנק זענען געקומען אויך די פילאזאפן וואס האבן געלערנט, ווי קאנט, אז אין אונזער ברוסט איז באהאלטן א מיסטישע שטימע, א "קאטעגארישער אימפעראטיוו", וואס באפעלט אונז צו זוכן דאס גוטע און זיך אפצוהאלטן פון בייז.

אזוי האט טאלסטאי געמיינט אז ער האט נאר ווידער געפונען דאס וואס די מענטשהייט האט שוין לאנג פאר אים געוואוסט.

איז דאס אמת? איז טאלסטאי בלויז א פירוש אויף קריסטנטום און קאנט?

סיי יא און סיי נישט. עס איז אמת אז טאלסטאי קומט צום זעלבן רעזולטאט וואס ווערט אויסגעדריקט אינעם יידיש-קריסטליכן "ואהבת", און אין די מאראלישע פאדערונגען פון די פילאזאפן. אבער עס איז דא א גרויסע נפקא-מינה צווישן זיי און טאלסטאי.

די רעליגיע קומט צום מענטש און לייגט אים פאר א גוט שטיקל געשעפט אינעם נאמען פונעם רבונו-של-עולם. א פשוט'ער מסחר: קויף דיר הימלישן נחת-רוח מיט מעשים טובים, מיט ליבשאפט צום צווייטן און מיט פארגעשריבענע יסורים. אפשר גייט דיר די "ליבשאפט צום צווייטן" קעגן דער נשמה. אבער פאר איר באקומסטו עפעס אנדערש, עפעס גוטס און געשמאקס: א שכר אויף דער וועלט אדער אויף יענער וועלט, א גשמיות'דיגן אדער א רוחניות'דיגן.

די פילאזאפישע מאראל, אין איר שטרענגסטן נוסח ביי קאנט, איז שוין ניט קיין מסחר. זי זאגט דעם מענטש גארנישט צו, נישט אויף דער וועלט און נישט אויף יענער. "דו זאלסט טון אזוי און אזוי, ווייל דיין אייגענער אינערליכער מענטשליכער שכל פאדערט עס פון דיר." אבער דערפאר ווערט די גאנצע פארשטעלונג פון פרייד און גליק דארט אויסגעשלאסן פונעם חשבון.

גאנץ אנדערש טאלסטאי. עס איז ווי ער וואלט געקומען צו אונז און געזאגט:

"ברודערל, דיין נשמה לעכצט נאך גליק און פרייד. אבער דו ווייסט נישט וואו עס צו זוכן און ווי עס צו דערגרייכן. געזונט און רייכקייט, בילדונג און קונסט, און דאס גאנצע לעבן וואס דו מיינסט אז דער גליק ליגט דערין, זענען בלויז מיטלען צום גליק. מען דארף נאר וויסן ווי זיי צו נוצן.

"עס איז פונקט ווי געלט. שטעל זיך פאר א רייכן קמצן וואס האט אנגעזאמלט קאסטן מיט גאלד. צום סוף, פארן טויט, זעט ער איין אז ער האט פארברענגט זיין לעבן אין גארנישט מיט גארנישט. וואו איז געווען זיין טעות? ער האט נישט איינגעזען אז דעם נחת

וואס גאלד קען געבן, באקומט מען ערשט ווען מען גיט אויס דאס געלט.

"די זעלבע זאך איז מיט אלע אנדערע גוטע זאכן פונעם לעבן, און מיטן לעבן אליין. די פרייד וואס זיי קענען ברענגען ליגט נישט אין זיי, נאר אין דעם וואס מען גיט זיי אפ פאר אן אנדערן.

"האסטו אלע גוטע זאכן פון דער וועלט, גשמיות'דיגע און רוחניות'דיגע, צוזאמענגעקליבן נאר פאר זיך, פאר דיין אייגענעם נחת, האסטו געמאכט דעם זעלבן טעות ווי דער קמצן מיט זיינע גאלדענע דוקאטן.

"אבער האסטו שטענדיג געשטרעבט אפצוגעבן אלעס וואס דו פארמאגסט פאר דעם צווייטן - דיין געלט און צייט, דיין כח און וויסן, דיין געפיל און שכל - און אויסצוגיין פון ליבשאפט צו אים, ערשט דעמאלט האסטו באמת פארזוכט דעם טעם פון געטליכן גליק. וואס מער דו גיבסט אפ, וואס שטארקער דיין ליבשאפט און וואס טיפער דיין צער, אלץ צופרידענער איז דיין שכל, אלץ גרעסער דיין פרייד, אלץ לעבעדיגער רעדט אין דיר גאטס שטימע. ווייל גאט, שכל, פרייד, ליבשאפט און יסורים של אהבה זענען איין און די זעלבע זאך."

טאלסטאי'ס "ואהבת" איז דעריבער נישט קיין מסחר מיט גאט, און אויך נישט קיין הערשערישער באפעל פונעם מענטשליכן געוויסן. עס איז א נאטירליך שטרעבן פון דער נשמה צו די קוואלן פון אייביגער פרייד.

אזוי ווערט קלאר געענטפערט די פראגע פונעם "העכסטן גוט", און עס פארשווינדט די סתירה וואס האט טאלסטאי בעיקר געפלאגט: ווי קען דער שכל וואס לויפט נאך גליק, צעשטערן דורך זיין קריטיק יעדע מעגליכקייט פון גליק?

דער שכלווארפט אפ נאר דעם דמיון פון גליק, די גאלדענע דוקאטן פונעם קמצן, כדי צו דערגרייכן דעם אמת'ן קוואל פון גליק: יסורים של אהבה, רחמנות און ליבשאפט צום צווייטן.

איך וויל נישט זאגן אז טאלסטאי רעדט אומעטום אזוי קלאר. איך האב שוין פריער געזאגט אז מען מוז אנשטרענגען אלע מוסקלען פונעם געדאנק, ביז מען דערגרייכט די לעצטע טיפעניש פון זיין מיסטישער וועלט-אנשויאונג. אבער ערשט ווען מען דערגרייכט זי, ווערט קלאר די איינהייטליכע נשמה פון זיין טראכטן און שפירן. דעמאלט ווערן אויך באלויכטן און געענטפערט די פילע סתירות וואס מען האט געפונען אין זיין שיטה.

בעיקר ווערן אונז דערקלערט זיינע סתירות וועגן ציוויליזאציע, קולטור, פארשריט, קונסט, וויסנשאפט און די אנדערע גרויסע נעמען וואס זענען דעם אויפגעקלערטן דור אזוי טייער. טאלסטאי פלעגט זיי אמאל באגיסן מיט שפאט און ביטערקייט, און אמאל ווידער נעמען אין שוץ.

לויט דער אינערליכסטער לאגיק פון זיין געדאנק האט ער זיי קיינמאל נישט אינגאנצן אפגעווארפן. זיי זענען פאר אים מיטלען. ער נעמט זיי אן אויף וויפיל זיי זענען טאקע מיטלען: אויף וויפיל זיי פארשפרייטן די געטליכע ליבשאפט צווישן מענטש און

מענטש, און העלפֿן אונז זיך אװעקצוגעבן פֿאַר דעם צװײטן.

װי די מעשה זאָל זײַן, טאָלסטאָי׳ס יושר ליגט אױף יענער ליניע װאָס הײבט זיך אָן מיטן ייִדישן "ואהבת", און װאָס האָט אַרױסגעבראַכט די רײנע מאָראַלישע לערע פֿון ישו.

אַ גאַנצער היפּך צו אים, כאָטש אַזױ דאַכט זיך צום ערשטן בליק, איז פֿרידריך ניטשע.

ניטשע: פֿאַר װעמען לעבט מען?

אױב טאָלסטאָי איז דער קריסט, און איז צופֿרידן אַז זײַנע געדאַנקען שטימען מיטן רײנעם, ריכטיק פֿאַרשטאַנענעם קריסטנטום, האָט ניטשע זיך שטאָלצירט מיטן נאָמען "אַנטי-קריסט". ער האָט בכּװנה געזוכט איבערצודרײען אַלעס װאָס איז פֿאַרבונדן מיט די קריסטלעכע אידעאַלן.

אױב טאָלסטאָי איז דער "יצר טוב", איז ניטשע די פֿאַרקערפּערונג פֿונעם "יצר הרע". אױב טאָלסטאָי און קריסטנטום לערנען אונז צו פֿאַרגעסן פֿון דעם אײגענעם "איך" און לעבן פֿאַר די אַנדערע, פֿאָדערט ניטשע פֿאַרקערט: נישט קוקן אױף די אַנדערע, נאָר לעבן פֿאַר זיך.

די "אַנדערע", לערנט ניטשע אין דעם ערשטן, שאַרפֿן בילד װאָס מיר שטעלן דאָ פֿאַר, זענען נאָר דאָ כּדי מיר זאָלן קענען טרעטן אױף זײ און זײ אױסנוצן פֿאַר דער אײגענער צופֿרידנקײט, דער אײגענער אַנטװיקלונג און מאַכט.

גאָרנישט ערגער קען נישט פּאַסירן מיטן מענטש װי זיך צוצוהערן צו אַלע פּראַזעס פֿון רעליגיע און מאָראַל, די אַלע שװינדל-רײד װעגן "גוט" און "שלעכט", "ליבשאַפֿט צום צװײטן" און מסירת-נפֿש. דאָס זענען צױבער-װערטער מיט װאָס מען װיל באַצױבערן מײַן מאַכט, אָפּשװאַכן מײַן װילן און פֿאַרשפּאַרן מײַן װעג. װערטער אױסגעטראַכט פֿון שװאַכע, געטרעטענע מענטשן כּדי אָפּצושרעקן דעם שטאַרקן, דעם באַפֿעלן-געבער, דעם װאָס טרעט.

קריסטנטום מיט זײַן גאַנצן ליבשאַפֿט-גערודער איז בלױז אַ "קנעכט-מאָראַל", װאָס װיל אײַנשפּאַנען די מאַכט פֿון די הערשער. עס איז אַ חידוש אַז די שטאַרקע האָבן דעם שװינדל נישט אײַנגעזען; אַז שמשון הגיבור האָט זיך געלאָזט בינדן פֿון דלילה. אָבער די אמת׳ע שמשונס זענען קײנמאָל נישט געבליבן געפֿאַנגען אין אירע נעצן.

די געשיכטע דערצײלט אונז פֿון מעכטיקע נאַטורן װאָס האָבן אַװעקגעװאָרפֿן אַלע זיס-זױערע מאָראַלישע פּרעדיקטן. מיט פֿרישן מוט און אַ פֿרײדיקן אױסגעשרײ האָבן זײ זיך אַרײַנגעלאָזט אינעם לעבן, גענומען אַלעס װאָס זײ האָבן געװאָלט און געקענט, און אַרײַנגעטרעטן אין שטױב אַלעס װאָס האָט זיך געשטעלט קעגן זײ.

"גזלנים, מערדער און טיראַנען", רופֿן זײ די מענטשן. "איבערמענטשן", רופֿט זײ ניטשע, לױט דעם בילד. אַ העכערער טיפּ פֿונעם מין מענטש, װאָס האָט זיך אַרױסגעריסן פֿון דער מענטשהײט װי דער מענטש פֿון דער חיה, און װאָס קוקט אױף אַנדערע מענטשן װי דער מענטש קוקט אױף אָקסן און שאָף.

און אַזױ רעדט צו אונז ניטשע׳ס "יצר הרע":

"זיי אזא איבערמענטש. רייס זיך ארויס פונעם מאראלישן גדר. שטעל זיך אויף יענער זייט פון גוט און שלעכט. לאז זיך נישט פארפירן דורך טעאריעס און פרעדיגטן. קיין גאט האט דעם מענטש נישט אנטפלעקט דעם אמת און דעם יושר, און קיין מענטשליכער שכל קען נישט ארויסברענגען קיין אייביגע אמת'ן און גרענעצן פאר אונזערע מעשים. 'גארנישט איז אמת; אלעס איז דערלויבט.' שטרעב צו דיין אייגענער מאכט און דיין אייגענער צופרידנקייט.

"היט זיך אבער פונעם גרעסטן אומגליק וואס קען דיך באפאלן: מאמענטן פון שוואכקייט, פון ליבשאפט צום צווייטן און רחמנות אויף אים. זיי וועלן לאמען דיין מאכט, אפשטעלן דיין אדלער-פלוג און דיך אראפציען צו דער גרויסער מאסע פון אקסן, שאף, מאלפעס און מענטשן. גיכער טו זיי בייז ווי גוט, אויב זייערע יסורים מאכן דיין הארץ ווייך."

"א גזלנ'יש הארץ", טראכטן זיכער א טייל פון אייך, און א שוידער גייט זיי איבערן גוף. איך וויל אייך אבער אביסל בארואיגן. עס איז דא א דייטש ווערטל: קיין זאך ווערט נישט געגעסן אזוי הייס ווי זי ווערט געקאכט. אויך ניטשע'ס "גזלנ'ישע רייד" באקומען א גאנץ אנדערן זין ווען מען טראכט זיך טיפער אריין אין זיין געדאנק.

אין איינעם פון זיינע פריוואטע בריוו, וואס זענען ארויס נאך זיין טויט, דערציילט ניטשע א פריינד אז ער דערלויבט זיך אזוי שטארק אויפצוטרייסלען אונזער גאנצע מאראל, ווייל די מאראל איז שוין אריין אין אונזער פלייש און בלוט, געווארן אן אינסטינקט. קיין טעארעטישער טרייסל וועט זי נישט קענען צעשאקלען אינעם לעבן.

שפעטער האט ער, ווי עס שיינט, אליין פארשטאנען אז די מאראל איז נאך ווייט נישט קיין אינסטינקט ביים מענטש. נידעריגערע באשעפענישן, גיכער דער פשוט'ער "מענטש", קענען זיינע געדאנקען אויסטייטשן אויף א צו פשוט'ן אופן. ער זעט איין, זאגט ער, אז ער מוז ארומצוימען זיינע געדאנקען. אנדערש קענען "חזירים" זיך אריינרייסן אין זיי.

פאר "חזירים" האט ניטשע נישט געשריבן. און חזירים האבן טאקע נישט וואס צו זוכן אין זיין גארטן.

דער צוימען ארום זיינע געדאנקען ליגט אינעם יסוד פון "לעבן פאר זיך" אליין. מען דארף נאר פארשטיין וואס, און ווער, ניטשע מיינט ווען ער זאגט "זיך".

מיינט ער דערמיט די תאוות און באדערפענישן פונעם גוף: עסן, טרינקען, שלאפן און זיך וואויל פילן? אבער אין די זאכן, און אין אלע אנדערע פרטים פונעם טאג-טעגליכן לעבן, איז קיין מענטש נישט קיין באזונדערער "איך". דארט האבן אלע מענטשן דעם זעלבן פנים. די טאג-טעגליכע באדערפענישן מאכן אלע מענטשן צו איין גרויסער סטאדע, פון וואס דער איבערמענטש דארף זיך ארויסרייסן און איבער וואס ער דארף זיך אוועקשטעלן.

מיט וואס שיידט זיך דער איבערמענטש אפ פונעם מענטש? מיט דעם וואס, אויסער די טאג-טעגליכע "מענטשליכע, אלצו-מענטשליכע" נויטן, מיינונגען און געפילן, ברענט אין זיין ברוסט א שטרעבן: צערייסן די ענגע גרענעצן פונעם וואכעדיגן לעבן, און זיך

ארויסרייסן ערגעץ אין דער הייך, אין דער גרויסקייט, אין דער טיפעניש.

ער מוז נישט אלעמאל קלאר וויסן וואס עס ברויזט אין זיין הארץ. עס איז אן "עפעס" וואס ער האט נאך קיינמאל נישט געזען אינעם לעבן. עס קוואלט אין אים אינעווייניג, זיצט ווי א דיבוק, און מאלט אים אין דער פאנטאזיע אויס ווייטע, ברייטע, כאטש נישט אלעמאל קלארע, האריזאנטן. די סטאדע ארום אים קען דאס בשום אופן נישט פארשטיין.

בקיצור: דאס איז וואס טרייבט דעם מענטש צו שאפן זאכן וואס זענען נאך נישט געווען אין דער וועלט. דאס מאכט אים א גאון, א גדול אינעם אמת'ן זין פונעם ווארט. נאר דער וואס האט אין זיך אזא אינערליכע, איינגעבוירענע גדלות, האט נישט בלויז אן "איך", ווי יעדער אנדערער בשר-ודם. ער האט אן אייגענעם "זעלבסט", אן אייגענע באזונדערע וועזן, וואס שיידט אפ דעם איינעם פון די פילע, אלצו-פילע. דורך דעם זעלבסט ווערט ער אן איבערמענטש. נאר פאר דעם זעלבסט זאל ער לעבן.

פון וואו קומט דער דיבוק אין אים? ניטשע מיינט: פונעם גרויסן וועלט-אנטוויקלונגס-פראצעס. די מעטאפיזישע קראפט וואס הערשט איבעראל, וואס שאפט אלע פארמען פון דער וועלטליכער עקזיסטענץ, איז לויט אים א שטארקער, ברענענדיגער ווילן צו מאכט.

דער ווילן צו מאכט האט ארויסגעברענגט אלץ העכערע פארמען, וואס הערשן איבער די נידעריגערע. די וואס הערשן היינט, וועלן אינעם היסטארישן מארגן זיין די אונטערטעניגע, ווען פון זיי אליין וועט זיך אנטוויקלען א העכערער טיפ. אזוי ווי דער מענטש האט זיך, אין דעם בילד, אנטוויקלט פון דער מאלפע, וועט זיך דער איבערמענטש אנטוויקלען פונעם מענטש און הערשן איבער אים.

די גאונים אויף אלע געביטן פון מענטשליכער קולטור זענען די מבשרים, די פארלויפער, פונעם איבערמענטש. אין זיי לעבט א פארשטעלונג פון א העכערער, בעסערער עקזיסטענץ. געטריבן פון דער פארשטעלונג צערייסן זיי אלע קייטן, ווארפן אראפ אלע צוימען, און נעמען צעווארפן אלע יסודות פון יענעם לעבן וואס די מאסן האבן געבויט פאר זיך. זיי זענען די העלדן, דער ציל פונעם גאנצן וועלטליכן זיין.

אבער וויפיל מוז דער העלד אויסשטיין! וויפיל יסורים פון די מענטשן ארום אים, און נאך מער: וויפיל אומצופרידנקייט מיט זיך אליין. וויפיל חבלי-לידה, אמת'ע געבורטס-ווייען פונעם נייעם געדאנק וואס ער טראגט אין זיך!

דער אמת'ער איבערמענטש וואס ניטשע האט אין זינען האט א סך מער יסורים ווי פארגעניגן. אין די יסורים, אין זיין טראגישן געראנגל מיט זיך און מיט דער וועלט, ליגט דער גאנצער זין פון זיין עקזיסטענץ. נאר אין דער איבערמענטשליכער אנשטרענגונג פון אלע אינערליכע כוחות, אין דער מאדנער אומרואיגקייט פון דער ברוסט, אין דעם געוואלדיגן רייסן זיך ארויס פונעם פארגליווערטען "היינט", ווערט געבוירן דער גרויסער "מארגן", וואס הייבט די גאנצע וועלט-באשאפונג אויף א העכערער מדרגה.

איר זעט: לעבן פארן אייגענעם זעלבסט איז נישט קיין לייכטע זאך. ניטשע מאלט דעם איבערמענטש נישט אויס קיין זיסע קאווע מיט פוטער-קיכלעך. ער רופט אים צו קאמף און יסורים, יסורים אן א שיעור.

ניטשע, דער פרעדיגער פון עגאאיזם, איז בשום אופן נישט דער נביא פון יענער ליבשאפט צו זיך וואס לויפט נאך תענוג פארן גוף, אדער אפילו רוחניות'דיגע תענוגים פאר דער נשמה. דער איבערמענטש טראכט נישט וועגן זיין איך און זיינע תענוגים. ווייל יעדעס פארגעניגן מיינט צופרידנקייט, רואיגקייט, אן דערגרייכטן ציל, אן אפשטעל אין דער אנטוויקלונג.

דער זעלבסט פונעם איבערמענטש איז אבער דורכאויס אומרואיג. ער איז אינגאנצן א געשפאנטער שטרעבן צו עפעס א גרויסער זאך אין קונסט, וויסנשאפט, פילאזאפיע אדער עפנטליכן לעבן. א זאך וואס קען זיך קיינמאל נישט פארווירקליכן אין איר גאנצקייט.

זיין איינציגע טרייסט איז אז די טיפע ליבשאפט און ליידנשאפט צו דער גרויסער זאך מאכט אין אים פארשטומען אלע דאגות און צרות, אלע פריידן און הנאות פונעם אייגענעם איך. עס בלייבט אים נאר די שיינקייט פונעם טראגישן לעבן.

איר זעט: ביים גרונט פון ניטשע'ס געדאנק טרעפן מיר ווידער "יסורים של אהבה", ווי ביי טאלסטאי. דארט: יסורים און קרבנות פון ליבשאפט צום צווייטן. דא: יסורים און קרבנות פאר א גרויסן ענין, וואס איז געווארן איינס מיט דער אייגענער נאטור, מיטן אייגענעם זעלבסט. פאר א גרויסן, רייכן אינהאלט וואס האלט די נשמה שטענדיג אויפגערודערט.

פון ליבשאפט און ליידנשאפט פאר דעם אינהאלט ווערט מען, און מען זאל ווערן, נישט בלויז א "גזלן" אויף זיך אליין, נאר אויך אויף דער גאנצער מענטשהייט, ווען זי וויל זיך שטעלן דעם איבערמענטש אין וועג.

דאס איז ניטשע'ס יושר, דאס "העכסטע גוט" וואס ער אנטפלעקט דעם מענטש.

מארקס: אידעאלן און עקאנאמישע אינטערעסן

נו, און ווי שטעלט זיך צו די אלע פראבלעמען, סיי צו טאלסטאי און סיי צו ניטשע, דער דריטער דענקער, קארל מארקס?

מארקס האט נישט דערלעבט דעם פולן אויפקום פון טאלסטאי'ס און ניטשע'ס מאראלישע ריכטונגען. ער איז געשטארבן ווען מען האט פון זייערע מאראלישע השקפות נאך כמעט נישט געהערט.

[רעדאקציע: דער מקור זאגט אז מארקס האט נישט דערלעבט ביידע ריכטונגען. דאס איז צו אבסאלוט: מארקס איז געשטארבן אין 1883, און ניטשע האט שוין פארעפנטליכט וויכטיגע מאראל-קריטישע ווערק אין 1878. מען קען די טענה פארשטיין וועגן זייער שפעטערער פארשפרייטונג אלס באוועגונגען, נישט וועגן דעם אנהייב פון זייער טראכטן.]

אבער זיינע געדאנקען זענען געבליבן לעבן. זיי פלעכטן אריין אין דער ירושה פונעם ניינצנטן יארהונדערט א נייע שטימע, וואס וויל איבערקלאנגן סיי טאלסטאי'ס אלטרואיזם, דאס לעבן פאר אנדערע, און סיי ניטשע'ס עגאאיזם, דאס לעבן פאר זיך.

וואס איז גוט? וואס איז שלעכט? לעבן פאר דעם צווייטן, אדער פארן אייגענעם זעלבסט? ביידע דענקער, סיי ניטשע און סיי טאלסטאי, טרעטן ארויס מיט אבסאלוט זיכערע ענטפערס פאר אלע דורות און צייטן.

ווען מארקס וואלט זיך צוגעהערט צו זייערע רייד, וואלט ער געפונען אז ביידע זענען אריינגעפאלן אין א קינדערישן, נאיוון טעות. זיי זוכן דאס העכסטע גוט, צו וואס דער מענטש זאל שטרעבן, און מיינען אז דער מענטשליכער שכל קען ארויסברענגען אזא אייביגן, אבסאלוטן אידעאל.

דער מענטשליכער שכל איז אבער, אין די ענינים פון גוט און שלעכט, יושר און עוולות, אייביגע אמת'ן און הייליגע פרינציפן, נישט קיין זעלבשטענדיג שאפנדיגע קראפט וואס שעפט דעם אינהאלט פון אירע הייליגקייטן פון זיך אליין.

ווער עס שטודירט די אנטוויקלונג פון דער מענטשליכער געזעלשאפט און גייט טיף אריין אין אירע געזעצן, קען גלייך איינזען: מענטשליכע געדאנקען וועגן מאראל און רעליגיע זענען בלויז שאטנס, וואס ווערן ארויסגערופן פונעם אמת'ן גאנג פון דער עקאנאמישער אנטוויקלונג.

וואס פאר א לעבן די געזעלשאפט פירט, אזא מאראל האט זי. אויף וואס פאר אן אופן זי קעמפט מיט דער נאטור פאר די ערדישע גוטע זאכן, אזא הימל פון אידעאלן בויט זי זיך איבערן קאפ. אין יעדער געזעלשאפט איז דער מאראלישער אידעאל פארשידן, לויטן עקאנאמישן קלאס וואס ברענגט אים ארויס. די מאראל פון די קנעכט קען נישט זיין די מאראל פון די הערן. די אידעאלן פונעם פראלעטאריער, דעם ארבעטער אן אייגענע פראדוקציע-מיטלען, קענען נישט שטימען מיט די אידעאלן פון די בעלי-בתים.

נאך מער: די גאנצע איינטיילונג פון דער מענטשליכער וועלט אין "אידעאלן" און "ווירקליכקייט", אין מאראליש גוט און מאראליש שלעכט, איז לויט דעם מארקסיסטישן געדאנק בלויז אן אפשיין פונעם פאקט אז די געזעלשאפט איז איינגעטיילט אין קלאסן, וואס פירן צווישן זיך א ביטערן קאמף.

וואס פאר א זין האט דעריבער די פראגע: צו וועלכע אידעאלן זאל דער מענטש שטרעבן? וואס איז באמת גוט און וואס איז באמת שלעכט?

די שטרעבונגען פון די גרויסע מאסן ווערן באשטימט דורך זייער עקאנאמישן מצב, זייער דאגת הפרנסה און זייער קאמף פאר בעסערע לעבנס-באדינגונגען. זייערע אידעאלן מוזן זיין צוגעפאסט צו דעם מצב און צו די דאגות.

קיין אידעאל, ווי שיין א יחיד זאל אים נישט אויסטראכטן, און ווי גרויס א גאון דער יחיד זאל נישט זיין, האט קיין אויסזיכט נישט אנצוצינדן די הערצער פון די גרויסע מאסן, אויב ער קען נישט באפרידיגן די באדינגונגען. ער מוז זיין צוגעפאסט צום געזעלשאפטליכן מצב פון געוויסע שיכטן פונעם פאלק.

ווען ער דרינגט יא אריין אין די קעפ און הערצער פון א גרויסן טייל פונעם פאלק, איז דאס נישט ווייל אן אבסאלוטער אמת שטעקט אין אים. עס איז פשוט ווייל ער האט געטראפן דעם באשטימטן עקאנאמישן מצב און די באשטימטע קלאסן-אינטערעסן וואס זענען דערפון ארויסגעוואקסן.

די עקאנאמישע אומשטענדן ווערן זיך ענדערן. מיט זיי וועלן זיך ענדערן די אינטערעסן, און מיט די אינטערעסן אויך דער אידעאל.

אנשטאט צו ברעכן דעם קאפ אויף דער פראגע וואס איז באמת גוט און וואס איז באמת שלעכט, זאגט מארקס, לאמיר בעסער אויסשטודירן דעם נאטירליכן גאנג פון דער היסטארישער אנטוויקלונג. מיט שטרענגער וויסנשאפטליכער פארשונג לאמיר זען וואוהין דער שטראם פונעם מענטשליכן פארשריט טראגט. דעמאלט וועלן מיר אויף זיכער וויסן וועלכע פארמען פונעם געזעלשאפטליכן לעבן מוזן ארויסקומען פון די אייזערנע עקאנאמישע נויטוועגדיגקייטן וואס הערשן יעצט.

אזא וויסנשאפטליכע ארבעט איז, לויט מארקס, שוין געטאן געווארן. א דאנק זיינע אייגענע פארשונגען ווייסן מיר וואס גייט פאר אין דער היינטיגער געזעלשאפט, און וואס מוז זיין דער רעזולטאט פון איר אנטוויקלונג.

עס שפילט זיך אפ א ביטערער קאמף צווישן דער בורזשואזיע, די קאפיטאל-באזיצער, און דעם פראלעטאריאט. עס מוז קומען צו א צוזאמענשטויס. אויב דער צוזאמענשטויס וועט זיך נישט ענדיגן מיטן אונטערגאנג פון דער גאנצער מענטשליכער קולטור, וועט דער נצחון מוזן געהערן צום פראלעטאריאט.

דאס פראלעטאריאט וועט אינגאנצן איבערבייטן די יסודות פונעם היינטיגן לעבן. אנשטאט דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט וועט קומען א סאציאליסטישע. פריוואטע אייגנטום, געזעץ, רעליגיע און פאמיליע וועלן, אין דעם אויסמאלונג, פארשווינדן. מיט זיי וועלן ממילא פארשווינדן אויך די מאראלישע געדאנקען וועגן גוט און שלעכט, יושר און עוולות, וואס זענען אויסגעוואקסן אין דער צייט פון זייער הערשאפט.

וועט אנשטאט דער אלטער מאראל אויסוואקסן א בעסערע, א שענערע? פון א ריין מארקסיסטישן שטאנדפונקט איז אזא פראגע נישט שייך. מארקסיזם האלט אז גוט און שלעכט, בעסער און ערגער, זענען בלויז שאטנס, אפשפיגלונגען פון געוויסע אמת'ע דערשיינונגען, וואס זענען פאר זיך נישט גוט און נישט שלעכט. אויב אינעם סאציאליסטישן לעבן וועט אויסוואקסן א מאראל, וועט זי זיכער, פון יענער צייט'ס שטאנדפונקט, זיין די בעסטע און די שענסטע.

מיט א סך גרעסער רעכט קען מען פרעגן: וועט אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט בכלל זיין א פלאץ פאר סיי וועלכער מאראל?

מארקס האט א לאנגע צייט געגלייבט אז די גאנצע מאראל, נישט קיין חילוק וואס אירע אידעאלן זאלן זיין, וועט אפשטארבן מיטן היינטיגן לעבן. אין דער צוקונפט וועט מען זי פארגעסן, אזוי ווי מען וועט פארגעסן די רעליגיע.

מארקס קען דריבער גערעכנט ווערן צווישן די טעארעטישע קעגנער פון מאראל. כאטש דער מארקס פונעם "קאמוניסטישן מאניפעסט".

מען טאר אבער נישט מיינען אז ער איז געווען א קעגנער פון מאראל אינעם זעלבן זין ווי שטירנער, אדער שפעטער אין רוסלאנד טשערנישעווסקי. זיי האבן געוואלט אוועקשטעלן אנשטאט מאראל און טוגנד דעם "פארנינפטיגן אייגענעם אינטערעס". זיי האבן געגלייבט אז דער פרינציפ קען פיל בעסער פירן צו א מענטשליכן לעבן אין דער געזעלשאפט ווי די מאכטלאזע טוגנד.

מארקס איז געווען זייער ווייט פון די שטירנערישע געדאנקען. די מאראל וועט פארשווינדן, זאגט ער אינעם מאניפעסט, ווייל דער קלאסן-קאמף וועט פארשווינדן; אזוי ווי זי איז געבוירן געווארן ווייל דער קלאסן-קאמף האט זיך ארייגעריסן אינעם לעבן.

אין דער באמערקונג ברענגט מארקס ארויס א שיינעם, טיפן געדאנק. אין דער אריגינעלער קאמוניסטישער געזעלשאפט, וואו עס איז נאך נישט געווען קיין קאמף צווישן אינטערעסן, וואו אלע האבן געלעבט ווי ברידער אין איין משפחה, האט די העכסטע טוגנד געהערשט אינעם לעבן. דווקא דעריבער האט מען זיך מיט איר נישט באשעפטיגט אין געדאנק. מען האט נישט געהאט קיין מעגליכקייט צו באגיין עוולות, און נישט געדארפט איינטיילן דערשיינונגען אין גערעכטע און אומגערעכטע.

ערשט ווען דער קלאסן-קאמף האט זיך אנגעהויבן, געטריבן פון פארשידענע עקאנאמישע אינטערעסן, איז די נאטירליכע עטיק פון דער מענטשליכער נאטור פארטריבן געווארן פונעם לעבן. די מאראל האט זיך אנגעהויבן ארומצוטראגן אין די קעפ. עס האבן זיך באוויזן עוולות, און דערמיט די נויטווענדיגע איינטיילונג אין גוט און שלעכט.

אין דער צוקונפט אבער, גלייבט מארקס, וועלן די עוולות ווידער פארשווינדן פונעם געזעלשאפטליכן לעבן, ווייל עס וועט פאר זיי נישט זיין קיין פלאץ. ממילא וועט די מאראל ווידער פארשווינדן פון די מענטשליכע קעפ.

א שיינער און טיפער געדאנק, וואס דערמאנט אביסל אין דער תורה'ס דערציילונג פון גן-עדן און פונעם עץ הדעת. דארט ווערט דער מענטש פארטריבן פון גן-עדן ווייל ער האט פארזוכט פונעם בוים וואס גיט מאראליש וויסן פון גוט און שלעכט.

לויט מארקס'ס געדאנק איז דער מענטש קודם פארטריבן געווארן פונעם אריגינעל-קאמוניסטישן גן-עדן. דעריבער האט ער זיך אנגעהויבן אינטערעסירן מיט דער מאראלישער פרוכט. ער וועט איר ווידער פארגעסן ווען ער וועט צוריק ארייין אין גן-עדן.ביידע, סיי די תורה'ס דערציילונג און סיי מארקס, האבן, ווי עס שיינט, געגלייבט אז פאר א גן-עדן לעבן איז דער מאראלישער עץ הדעת טוב ורע א גאנץ איבעריגע זאך.

א שיינער און טיפער געדאנק!

אבער מארקס האט, מסתמא, שפעטער אליין איינגעזען אז ער קוקט צו אפטימיסטיש אויף דער מענטשליכער נאטור.

צוזאמען מיט ענגעלס איז ער דעריבער געקומען צום רעזולטאט אז די מאראל וועט נישט פארשווינדן אין דער צוקונפטיגער געזעלשאפט. אין דער היינטיגער צייט איז זי זיכער נישט איבעריג. אבער די אלטע וועגן אויסצוגעפינען דעם "אמת'ן יושר" האבן זיי ווייטער אינגאנצן אפגעווארפן.

כל זמן דער קלאסן-קאמף הערשט, קען נישט זיין איין אלגעמיין-מענטשליכע מאראל. דאס איז פאר זיי קלאר געווען. די מאראל פונעם קאפיטאליסט קען נישט טויגן פארן פראלעטאריער. און פונעם פראלעטאריער'ס יושר גייט א שוידער איבער דעם קאפיטאליסטנס גוף. עס איז נישט דא קיין אבסאלוטער מאסשטאב וואס זאל ווייזן ווער איז באמת גערעכט.

דער טעארעטישער חילוק צווישן די צוויי סארטן יושר איז אבער: די הערשנדע מאראל פונעם קאפיטאליסט שפיגלט אפ דערשיינונגען און לעבנס-פרינציפן וואס די געשיכטע האט שוין פאר'משפט צום טויט. דער יושר פונעם פראלעטאריאט דריקט זיך אויס אין זיין רעוואלוציאנערן קאמף קעגן אלע יסודות פון דער היינטיגער געזעלשאפט, און דריקט גלייכצייטיג אויס דעם יושר פון דער צוקונפט.

צום ערשטן בליק קען זיך דאכטן אז אזא ריין היסטארישער קוק אויף מאראלישע פראבלעמען קען בכלל נישט צולאזן א מאסשטאב פאר גוט און שלעכט. נישט בלויז קיין אבסאלוטן, נאר אפילו נישט קיין רעלאטיוון. יעדער מאראלישער פסק פאלט אוועק. אפילו א מאראלישע עצה צו וועלכן יושר מיר זאלן זיך אנשליסן איז נישט מעגליך.

עס דאכט זיך ווי מארקס וואלט אויף אלע אונזערע אומגעדולדיגע הארץ-ווייטאגן און קאפ-מוטשענישן געענטפערט: דאס איז בעצם נישט מיין באבע'ס דאגה.

מיט וועלכער מאראל זאל מען לעבן? עס ווענדט זיך אין דעם וועמענס אינטערעסן פילן אן דאס הארץ. ליגן דיר די אינטערעסן פון די קאפיטאליסטן אויפן הארץ, און זענען דיר די יסודות פון דער היינטיגער געזעלשאפט טייער, גיי צו זיי און לעב מיט זייער יושר. ציט דיין הארץ אדער דיין אינטערעס צו די ארבעטער און זייערע צוקונפטיגע אידעאלן, שליס זיך אן אין דער קעמפנדיגער ארמיי און ווער א סאציאליסט. איןביידע פעלער ביסטו א פראדוקט פון די עקאנאמישע אומשטענדן. אין ביידע ביסטו גלייך גערעכט, אדער גלייך אומגערעכט.

"און די יסורים פון די מאסן, וואס דער קאפיטאליזם פארגרעסערט? זענען זיי נישט גענוג צו ווייזן דעם וועג אויף וואס מיר מוזן גיין?"

"די יסורים פון די מאסן", ענטפערט דער מארקסיזם, "זענען דערווייל היסטאריש נויטווענדיגע יסורים. רחמנות און ווייכקייט זענען דא נישט אויפן פלאץ. ווי דאס גאנצע געזעלשאפטליכע לעבן, מוז מען אויך זיי באטראכטן ריין אביעקטיוו. ווי דער זיידע שפינאזא האט געלערנט: נישט וויינען, נישט לאכן, נאר פארשטיין."

קאלט, אייזיג קאלט, זעט דא אויס דער מארקסיזם. אבער עס דאכט זיך נאר אזוי. דא ווערן די זאכן באמת נישט געגעסן אזוי קאלט ווי מען גרייט זיי צו.

עס איז געווען צו לייענען מארקס'ס "קאפיטאל", ענגעלס'ס "די לאגע פון דער ארבעטער-קלאס אין ענגלאנד", אדער סיי וועלכע אנדערע ערנסטע מארקסיסטישע פארשונג. מען זעט זייער גרינג וואוהין זייערע געפילן ציען.

דער קאפּ קען טראכטן וויפיל ער וויל אז אינעם אבסאלוט, אינעם גרויסן וועלט-געשען, איז דער קאפיטאליסטנס יושר פונקט אזוי גערעכט ווי דער יושר פונעם פראלעטאריאט. זייער הארץ קען זיך אבער נישט אויסגלייכן מיט דעם געדאנק. עס רעוואלטירט און שרייט אויף טריט און שריט:

"פון דעסטוועגן זענט איר, קאפיטאליסטן, די אונטערדריקער. אייערע הענט זענען אנגעשמירט מיטן בלוט פון אייערע ברידער. איר פארדינט נישט דעם נאמען מענטש. מיר קעמפן פאר א צייט ווען דער מענטש וועט זיך קענען צעבליען אין זיין העכסטער מאראלישער פראכט!"

דעריבער קען נישט זיין קיין ספק וואס מארקס'ס יושר איז, און צו וועלכן אידעאל ער רופט אונז. פון אלע זיינע רייד, און נאך מער פון זיין גאנצן קריסטאל-קלארן לעבן, קלינגט איין רוף:

"לעב נישט פאר זיך. לעב פאר דער היסטארישער אנטוויקלונג פון דער מענטשליכער געזעלשאפט. לעב פאר דער פארווירקליכונג פונעם סאציאליסטישן אידעאל. דאס, און נאר דאס, איז דאס העכסטע גוט צו וואס א פארנינפטיגער מענטש זאל שטרעבן."

דריי דענקער, דריי טעארעטישע שיטות, דריי פארשידענע אידעאלן פון יושר. און פון דעסטוועגן זענען אלע דריי קינדער פונעם ראדיקאלן געדאנק, פארשטייער פון דער צווייטער העלפט פונעם ניינצנטן יארהונדערט און פון איר איין איינציגע ירושה.

לאזט זייערע טעארעטישע סכסוכים א ווײַלע אין א זייט. הערט זיך צו צו די שטימען פון זייערע הערצער, און שטודירט זייער שטעלונג צו דער היינטיגער געזעלשאפט.

פרעגט זיי נישט וואס זיי וואלטן געוואלט מאכן פונעם מענטש, אדער מיט וואס זיי ווילן אנפילן זיין נשמה. פרעגט בעסער פון וואס זיי וואלטן געוואלט פטור ווערן אינעם היינטיגן לעבן; וואס זיי וואלטן אויסגעריסן מיטןווארצל. איר וועט ווערן פארוואונדערט ווי איינשטימיג און פאראייניגט דער פולס פון זייער געדאנק שלאגט.

וואס אלע דריי ווילן אפּווארפן

לאמיר בקיצור דורכגיין זייער שטעלונג צו די יסודות פונעם היינטיגן לעבן.

דעם ערשטן כבוד מוזן מיר אפּגעבן דעם וויטגענסטן ווינקלשטיין פונעם געזעלשאפטליכן געביידע: דעם פרינציפּ פון פריוואטע אייגנטום.

אז מארקס, דער מחבר פונעם קאמוניסטישן מאניפעסט, איז געווען א ביטערער קעגנער פון פריוואטע אייגנטום, דארף מען נישט דערקלערן. אבער אויך טאלסטאי איז אים אין דעם פרט נישט נאכגעשטאנען.

פריוואטע אייגנטום איז דער פרינציפּ פון "מיין און דיין". בלויז דער קען אים אנהעגעגן, וואס מיינט אז א מענטש האט א רעכט ארויפצולייגן א האנט אויף א טייל פון דער וועלט'ס רייכטומען און זאגן: "דאס איז מיינס. דו טארסט זיך נישט צורירן דערצו. דאס דארף איך פאר זיך."

אבער ווי נאר איר זאגט מיט טאלסטאי "פאר זיך דארף איך גארנישט; דער גאנצער זין פון מיין לעבן איז עס אפּצוגעבן פאר דיר", הערט דאס מיינס אויף. אלעס וואס דו זעסט ביי מיר, אלעס וואס דיר געפעלט, קענסטו נעמען. ווען דו נעמסט מיר צו דאס קלייד, וועל איך דיר אויך אפּגעבן דאס לעצטע העמד פונעם גוף.

יעדער מוז, לויט טאלסטאי, טראכטן און שפּירן אזוי. אלע "מיינס" מוזן דעריבער פארשווינדן, און מיט זיי אלע "דיינס". דאס אייגנטום-רעכט מוז פארשווינדן.

טאלסטאי איז געווען אן אויסגעשפּראכענער קאמוניסט, נישט ווייניגער ווי די יידישע איסיים, פון וועמען, לויט דעם מחבר'ס היסטארישן בילד, דאס קריסטנטום איז ארויסגעוואקסן.

[רעדאקציע: א שייכות צווישן די איסיים און פרי קריסטנטום ווערט דעבאטירט אין דער פארשונג. אז דאס קריסטנטום איז גלייך ארויסגעוואקסן פון זיי, איז נישט קיין באוויזענער פאקט.]

ער איז געווען א קעגנער פונעם אייגנטום-רעכט אינעם זעלבן זין ווי די גרינדער פונעם קריסטליכן גלויבן, ישו און זיינע ערשטע תלמידים.

אבער אפילו דער "עגאיסט" ניטשע, דאס "גזלנ'ישע הארץ", האט נישט געקענט אנהעגעגן דאס אייגנטום-רעכט. טראכט זיך אביסל טיפער אריין, און עס וועט אייך קלאר ווערן אז עס קען נישט זיין אנדערש.

דאס אייגנטום-רעכט שטייט אויף צוויי פרינציפּן. וואס געהערט מיר איז מיינס, און דו האסט קיין רעכט נישט זיך דערצו צוצורירן אן מיין רשות. וואס געהערט דיר איז דיינס, און איך האב קיין רעכט נישט עס צו נוצן אן דיין רשות. ווי נאר איך גראב אונטער איינעם פון די צוויי פרינציפּן, פאלט צעווארפן דאס גאנצע אייגנטום-רעכט.

טאלסטאי האט אונטערגעגראבן דעם מיינס. ניטשע רייסט אויס דאס דיינס. ווי נאר גארנישט איז מיר פארווערט צוליב דער אנטוויקלונג פון מיין זעלבסט, ווי נאר איך דארף זיך מיט קיינעם נישט רעכענען ווען עס גייט אין קאמף פארן בעסערן טייל פון מיין איך, קען קיינער מיר נישט שטערן צו נעמען וואס איך דארף באמת.

איך קען נישט האבן קיין דרך-ארץ פאר דיין "דיינס". נישט קיין חילוק צי דו געהערסט צו דער גרויסער מאסע, וואס האט אין מיינע אויגן נישט מער רעכט ווי אקסן און שאף, אדער צי דו ביסט אליין פונקט אזא איבערמענטש ווי איך. ווייל אויך צווישן אונז, די איבערמענטשן, הערשט דער כלל: אלעס איז דערלויבט.

און ווי נאר דאס דיינס פארשווינדט פון אונזער צוזאמענלעבן, מוז אויך דאס מיינס צעפאלן. די נויטווענדיגע תוצאה פון ניטשע'ס איבערמענטש-געדאנק און ראדיקאלן עגאאיזם האט ער קלאר געזען, ווען ער האט באשריבן דאס לעבן פון די איבערמענטשן צווישן זיך: פולע ברידערשאפט, אן גרענעצן און אן פארבאטן.

איר זעט: דער עקסטרעמער ביטול היש פונעם אלטרואיסט טאלסטאי, און דער עקסטרעמער "אני ואפסי עוד" פונעם עגאיסט ניטשע, קומען אין דער אייגנטום-פראגע זיך צוזאמען אינעם קאמוניזם פון קארל מארקס.

צו אן ענליכן רעזולטאט קומען מיר ווען מיר פארגלייכן זייערע געדאנקען וועגן דעם צווייטן ווינקלשטיין פונעם געזעלשאפטליכן געביידע: דאס געזעץ, אדער דער שטאט.

די מאכט פונעם שטאט שטייט אויפן געזעץ. אבער אויף וואס שטייט די מאכט פונעם געזעץ? נאר אויפן שטיקל פאפיר וואו עס איז געשריבן אדער געדרוקט? אדער ליגט זיין גאנצע קראפט דערין וואס עס דריקט אויס דעם ווילן פונעם געזעץ-געבער?

און וואס איז ווען איך האב קיין טראפ רעספעקט נישט פארן ווילן פונעם געזעץ-געבער, און וויל אים נישט פאלגן? ווען די גאנצע מאכט פונעם געזעץ וואלט געלעגן נאר אין מיין דרך-ארץ פאר אים, וואלט מיין שלעכטער ווילן זי איינגאנצן צעבראכן.

דאס געזעץ האט אבער א שטארקערע, זיכערערע שמירה ווי דעם ווארט און ווילן פונעם יחיד. דער שטאט היט דאס געזעץ דורך שטראף. איר קענט מיך נישט צווינגען צו טון וואס איך וויל נישט, אדער נישט צו טון וואס איך וויל און קען. אבער איר קענט מיך שלעפן פאר א געריכט. דאס געריכט וועט מיך איבערגעבן צום אויספירער פון דער שטראף. ער וועט מיר אנטון ביטערע צרות, און אינעם ערגסטן פאל אפילו נעמען מיין לעבן.

אין דער לעצטער ליניע שטייט די מאכט פונעם שטאט דעריבער אויף דער מאכט צו נוצן געוואלד קעגן מיר, מיר אנטון שלעכטס.

דאס אליין איז גענוג אז טאלסטאי זאל זיין א קעגנער פון יעדן שטאט און יעדן געזעץ. וואס פאר א שלעכטס א מענטש זאל האבן געטאן, וואס פאר א פארברעכן ער זאל האבן באגאנגען: ענטפער נישט מיט בייז אויף בייז, זאגט טאלסטאי. קעמף נישט קעגן געוואלד מיט געוואלד.

געטריי ביז צום עק צום ריינעם ערשטן קריסטנטום, וואס פארווערט איינעם צו משפט'ן דעם צווייטן, מוז טאלסטאי אויך פאדערן אז יעדער משפט זאל ווערן אפגעשאפט. ממילא אויך יעדע שטראף, יעדע געוואלד וואס דער אויספירער נוצט קעגן דעם פארברעכער.

דערמיט ווערט אינגאנצן צעריבן דער יסוד וואס האלט דאס געזעץ. מיטן געזעץ פאלט אויך דער שטאט.

ניטשע מוז ווידער אונטערגראבן דעם יסוד פון געזעץ און שטאט, ווייל דער איבערמענטש קען נישט אננעמען איבער זיך קיין מאכט וואס זאל האבן דאס רעכט צו פארצוימען זיין ווילן.

אז ניטשע און טאלסטאי זענען געווען אנארכיסטן אינעם פולסטן און טיפסטן זין פונעם ווארט, איז היינט, לויט דעם מחבר'ס באטראכטונג, שוין פאר קיינעם נישט קיין סוד.

אביסל שווערער ווערט דער פונקט ווען מיר גייען איבער צו מארקס. מארקס איז זיכער נישט געווען קיין אנארכיסט. נישט בלויז אין דער היינטיגער צייט פון קאמף, ווען עס ליגט אין די אינטערעסן פונעם פראלעטאריאט אויסצונוצן דעם שטאטס-אפאראט כדי צו דערנענטערן די געזעלשאפטליכע רעוואלוציע. ער איז געווען א קעגנער פון אנארכיזם אויך פאר דער ווייטער צוקונפט.

אבער בשום אופן נישט ווייל אנארכיזם שאפט אפ דעם שטאט און דאס געזעץ, דעם פיזישן צוואנג וואס איין טייל מענטשן נוצט קעגן דעם אנדערן. אין דעם פונקט איז מארקס געווען פונקט אזא אנארכיסט ווי קראפאטקין.

פאר דער צוקונפט גייט מארקסיזם זיך פאנאנדער מיט אנארכיזם נאר אויף וויפיל אנארכיזם קעמפט קעגן א גרויסער, צענטראליזירטער עקאנאמישער פארוואלטונג, פאר וואס מארקס שטעלט זיך איין.

אבער אויך דעם צענטראליזירטן, ריזיגן מענטשהייטס-קאמוניזם וואס מארקס זעט פאראויס, קען מען זיך גוט פארשטעלן אן א טראפ שטאט, אן פיזישן צוואנג און שטראף. בלויז דורך פרייוויליגע אפמאכן, ווי די אפמאכן צווישן פעלקער אינעם אינטערנאציאנאלן לעבן, איבער וואס עס איז נישט דא קיין העכערער הערשער מיט א בייטש אין דער האנט.

מארקס האט טאקע אזוי געקוקט אויף דער צוקונפט. דער שטאט, דאס הייסט די פיזישע מאכט פון איין מענטש איבערן צווייטן, איז פאר אים געווען א היסטארישע פרוכט פון פריוואטע אייגנטום און קלאסן-קאמף. א שוץ-מיטל פון די הערשנדע קלאסן קעגן די אונטערטעניגע. אין א קאמוניסטישער געזעלשאפט, וואו עס קענען נישט זיין קיין הערשנדע און אונטערטעניגע קלאסן, קען לויט מארקס אויך נישט זיין קיין שטאט און קיין געזעץ.

דארף מען זיך נאך לאנג אפשטעלן ביים דריטן זייל פונעם געזעלשאפטליכן געביידע, די קירכע און די רעליגיע? ווענן מארקס, דעם מאטעריאליסטישן אטעאיסט, און ניטשע, דעם אנטי-קריסט, זענען אלע פירושים איבעריג.

אבער אפילו דער פרומער, קריסטליכער טאלסטאי, פאר וועמען רעליגיע איז דאס העכסטע אין דער וועלט, איז געווען פונקט אזא פארביטערטער קעגנער פון יעדע קירכע און יעדן הערשנדן, ארויפגעצוואונגענעם גלויבן ווי די צוויי וועלט-בארימטע "אפיקורסים".

טאלסטאי ווייסט בלויז פון איין מקור פאר אמת'ער רעליגיע: דאס אייגענע רעליגיעזע באוואוסטזיין פון יעדן יחיד. א רעליגיע וואס אנטפלעקט פאר א מענטש "אני מאמין'ס" וואס ער מוז אננעמען, אפילו ווען ער גלייבט נישט אין זיי, אדער וואס ער נעמט אן ווייל ער פארשטייט אליין נישט אין וואס ער דארף גלייבן, איז דער גאנצער היפך פון וואס רעליגיע דארף זיין.

א גלויבן וואס וויל זיך ארייננמישן אינעם אנדערנס לעבן און אים צווינגען צו טון וואס אים געפעלט נישט, איז שוין נישט קיין גלויבן. עס איז א שטאט, א שטיק טייוולישע מאכט צוגעדעקט מיטן מאנטל פון א געטליכן געבאט.

דעם געטליכן מאנטל אראפצורייסן פון אלע עקזיסטירנדע קירכעס, און קלאר צו ווייזן פאר דער וועלט דאס שטיקל טייוולישע מאכט וואס שטעקט אין זיי, איז געווען איינע פון טאלסטאי'ס באליבטסטע טעמעס, וואס ער האט אפט און ערנסט באארבעט.

מיר בלייבט נאך צו זאגן א פאר ווערטער וועגן דעם פערטן יסוד פונעם היינטיגן לעבן: דעם משפחה-פרינציפ, דעם קודש-הקדשים פון דער היינטיגער בעל-בית'ישער וועלט.

דער משפחה-פרינציפ איז נישט בלויז א כלל וואס דער שטאט שטעלט אויף און די הערשנדע רעליגיע הייליגט; א כלל וואס באשטימט ווער מעג מיט וועמען פירן א געשלעכטליכן לעבן. אויך נישט בלויז א קאנטראקט צווישן מאן און פרוי, אז זיי דארפן אין דעם געביט געהערן איינע צום אנדערן.

עס איז אויך א געזעלשאפטליך-עטישער אידעאל. ער פאדערט אז דאס בעסטע שטרעבן פונעם מענטש און אלע זיינע כוחות זאלן קודם ווערן געווידמעט צום גליק פון זיין משפחה. קודם איך, מיין "צווייטע העלפט" און מיינע קינדער; דערנאך אלע מיינע קרובים; דערנאך מיין פאטערלאנד; און ערשט צום סאמע סוף די גאנצע איבעריגע מענטשהייט.

פון דעם משפחה-פרינציפ, אין ביידע באדייטן, האבן זיך אלע אונזערע דריי ראדיקאלע דענקער גלייך שארף אפגעזאגט. סיי אלס א כלל וואס באשטימט דאס געשלעכטליכע לעבן פון מאן און פרוי, און סיי אלס אן אידעאל וואס זאל שטיין אינעם צענטער פונעם מענטשנס דאגות.

מארקס האט, אויף זיין שטייגער, געוויזן די היסטארישע סיבות וואס האבן די משפחה ארויסגעברענגט, און די עקאנאמישע באדינגונגען פון דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט וואס גראבן היינט אונטער אירע ווארצלען. לויט דעם בילד וועלן זיי מאכן אז זי זאל אין דער צוקונפט איינגאנצן פארטריקענען.

ניטשע האט אין איר געזען דעם צוזאמענגעצויגענעם גיפט פונעם פיליסטער-לעבן, פונעם קליינבירגערליכן זיך-באקוועם-מאכן. א לעבן וואס פארקרימט דעם מענטשליכן גייסט און פארשפארט אים אין א הינער-שטייג.

אפילו טאלסטאי, דער פרומער, גוטער און הייליגער טאלסטאי, האט נישט געפונען פאר איר קיין גוטווארט. ווי וואלט ער געקענט זיין איר פארטיידיגער און באשיצער?

ווי אסקעטיש ער זאל נישט זיין, ווי ווייניג ער זאל נישט האלטן פון דער גוף'ס תאוה, און ווי שטארק ער זאל וועלן אז יעדער מענטש זאל אפלעבן זיין גאנצן לעבן "אן זינד", האט ער גוט פארשטאנען אז דאס איז אן אוטאפיע. פון דער פשוט'ער ערדישער ליבשאפט קען מען נישט פטור ווערן.

וואו זי איז דא, וואו דער מענטש האט שוין אריינגעלייגט אלע זיינע כוחות אינעם קאמף מיטן גוף, און שפירט אז ער מוז ליב האבן, דארף די ליבשאפט נישט דעם פאליציי-מייסטער'ס הסכמה און דעם גלח'ס ברכה. דארט איז זי אבסאלוט פריי. קיין געזעלשאפטליכע אינסטיטוציע האט נישט קיין רעכט זיך קעגן איר צו שטעלן.

ליבשאפט איז א פריוואטע, אינטימע אנגעלעגנהייט פון די וואס האבן ליב. זייער אייגענער געוויסן דארף באשטימען זייער לעבן. קיין מאכט פון דרויסן טאר זיך נישט אריינמישן.

טאלסטאי איז אויך געווען הימל-ווייט פונעם געדאנק אז "מיינע אייגענע", מיין משפחה, האבן א גרעסער רעכט אויף מיין ליבשאפט און זארג ווי א ווילד-פרעמדער. אינעם מלכות-שמים אויף דער וועלט וואס ער האט געפרעדיגט אין זיינע שריפטן, איז נישט דא קיין חילוק צווישן אייגענע און פרעמדע. אלע מענטשן, אן אויסנאם, זענען אייגענע. אלע זענען גאטס קינדער, אלע ברידער און שוועסטער.

עס פארשטייט זיך אז אויך וועגן נאציאנאליזם און פאטערלאנד-ליבשאפט זענען די דריי דענקער געגאנגען האנט אין האנט. זיי האבן דורכאויס אפגעווארפן אז פאר א מענטש זאל איין פאלק אדער לאנד זיין מער מיוחס ווי אן אנדערס.

טאלסטאי און ניטשע זענען געווען ראדיקאלע קאסמאפאליטן: זיי האבן זיך בכלל נישט געוואלט רעכענען מיט חילוקים צווישן פעלקער. מארקס איז זיין גאנץ לעבן געווען אן אינטערנאציאנאליסט. ער האט איינגעזען אז יעדער פאלק וויל פירן זיין אייגענעם קולטורעלן לעבן אויף זיין שטייגער, און האט זיכער א רעכט דערצו. אבער ער האט גלייכצייטיג פארלאנגט אפצושאפן יעדע הערשאפט פון איין פאלק איבערן צווייטן. אלע פעלקער זאלן לעבן פאראייניגט ווי ברידער אין דער איינציגער משפחה פון דער מענטשהייט.

עס איז נישט מיין הייניגע אויפגאבע זיך קריטיש אפצושטעלן ביי די געדאנקען פון טאלסטאי, ניטשע און מארקס, און אויסצופארשן אויף וויפיל זייער ראדיקאלע קריטיק פון די יסודות פונעם מאדערנעם לעבן איז גערעכט.

איך וויל נאר באמערקן אז איך שטים נישט איינגאנצן מיט זיי, בעיקר וועגן אייגנטום, משפחה און געזעץ. עס דאכט זיך מיר אז דער ראדיקאלער געדאנק פונעם צוואנציגסטן יארהונדערט וועט דארט מוזן אריינברענגען זייער וויכטיגע תיקונים. אזוי ווי מארקס האט, לויט מיין מיינונג, פארבעסערט דעם קאסמאפאליטיזם ווען ער האט אים פארוואנדלט אין אינטערנאציאנאליזם.

אינטערנאציאנאליזם שאפט נישט אפ די פעלקער, ווי קאסמאפאליטיזם וויל. ער וויל זיי פארברידערן. אפשר קענען אויך אייגנטום, משפחה און געזעץ, אדער שטאט, מיטן זעלבן רעכט פארוואנדלט ווערן אין אנדערע, העכערע פרינציפן, אן אויסצורייסן דעם עצם פון זייער עקזיסטענץ.

אבער, ווי געזאגט, יעצט איז נישט די צייט זיך צו באשעפטיגן מיט דער קריטיק פונעם אלטן ראדיקאלן געדאנק. מיין ארבעט איז געווען אייך צו ווייזן וואס דער ראדיקאלער יושר פונעם נײַנצנטן יארהונדערט איז געווען, און ווי ער האט זיך אויסגעדריקט אין די געדאנקען פון זיינע דריי בעסטע פארשטייער.

דער פארגלייך איז אזוי אינטערעסאנט און לערנרייך, אז איך וועל מיר נעמען די פרייהייט אנצורירן נאך עטליכע פונקטן. כאטש איך ווייס גוט אז מען קען סיי ווי נישט אויסשעפן דעם גאנצן ענין.

ווען צוויי שטייען קעגן דעם דריטן

מיר זענען געוואָרן באַקאַנט מיטן וויכטיגסטן פּונקט וואו אַלע דריי גייען זיך פאַנאַנדער: דאָס העכסטע גוט פאַרן מענטש. מיר האָבן אויך געבערענגט אַ סך וויכטיגע פּונקטן וואו זיי קומען זיך צוזאַמען.

יעצט וויל איך פון אויבנאויף אָנרירן עטליכע טעאָרעטישע פּראָגעס, וואו צוויי פון אונזערע דענקער קעמפן האַנט אין האַנט קעגן דעם דריטן. טאָלסטאָי און ניטשע קעגן מאַרקס; ניטשע און מאַרקס קעגן טאָלסטאָי; מאַרקס און טאָלסטאָי קעגן ניטשע.

טאָלסטאָי און ניטשע זענען ביידע מיסטיקער. ביידע גלייבן אין "מבשרי אחזה אלוה": דורך מיין אייגענע וועזן דערקען איך די גאָטהייט.

אין דער אייגענער נשמה געפינט טאָלסטאָי ליבשאַפט צו דער מענטשהייט. אין זיין געדאַנק פאַרוואַנדלט זיך די ליבשאַפט אין אַ ניצוץ, אַ פונק פונעם געטליכן שכל וואָס הערשט אין דער גאַנצער וועלט, און דריקט זיך אויס אין ליבשאַפט און יסורים, אין דער פרייד פון מסירת-נפש.

ניטשע געפינט אין דער אייגענער נשמה אַ שטרעבן צו הויכע, אומענדליכע הימלען. אַ ליידנשאַפטליכן האַס צו אַלעם נידעריגן, וואַכעדיגן, שלעפנדיגן, וואָס איז פאַרטאַן אין דער זוהמא פונעם טאָג-טעגליכן לעבן. גלייך ווערט פאַר אים זיין נשמה, זיין זעלבסט, אַן אויסגוס פון יענער וועלט-קראַפט וואָס הערשט איבער דער גאַנצער אַנטוויקלונג: דער נאַטור'ס שטרעבן צו אַלץ העכערע, ריינערע און מעכטיגערע לעבנס-פאָרמען. ער האָט איר געגעבן דעם נאָמען "ווילן צו מאַכט".

מאַרקס איז פריי פון דער נאַטור-פילאָזאָפישער מיסטיק. אַ מאַטעריאַליסט פון דער אַלטער שול, גלייבט ער אין דער טויטקייט פון דער נאַטור. זי האָט נישט קיין נשמות, שכלים אָדער ווילנס. עס איז נישט דאָ איבער איר קיין גייסטיגער הערשער. אַלע גייסטיגע דערשיינונגען זענען אין זיינע אויגן בלויז אַ מצב פון דער אייביג טויטער מאַטעריע. מען געפינט זיי נאָר אין לעבעדיגע מוח און נערוון. ווען דער אָרגאַניזם שטאַרבט, פאַרשווינדן אויך זיינע נשמה, שכל און ווילן אויף אייביג.

אין די מאָראַלישע פראָגעס, אינעם גרויסן פּראָבלעם פונעם העכסטן גוט, זענען טאָלסטאָי און ניטשע ראַציאָנאַליסטן: זיי פאַרלאָזן זיך אויפן אייגענעם שכל און גלייבן אין זיין כח אַרויסצובערענגען דעם אַבסאָלוטן אמת. פאַרוואָס זאָל מען נישט גלייבן אין אים? ער איז דאָך אַ חלק אלוה ממעל, אַ טייל פון דער גייסטיגער וועלט-וועזן אַליין. זאָל ער אינעם מענטש נישט וויסן וואָס ער וויל און טוט אין דער נאַטור?

"דעריבער איז קלאָר, אָן שום ספק, אַז גאָט וויל די ליבשאַפט צו דער מענטשהייט און מסירת-נפש פאַר איר. דאָס איז דאָס העכסטע גוט", זאָגט טאָלסטאָי.

"דעריבער איז קלאָר, אָן שום ספק, אַז די גאָטהייט, אָדער די וועלט-וועזן, קוקט אַראָפּ אויף דער גאַנצער מענטשהייט, ווייל זי טראַכט שוין יעצט וועגן אַן איבערמענטשהייט", זאָגט ניטשע.

מארקס איז אבער אין דער מאראל-פילאזאפיע, ווי אין אלע פראגעס פון מענטשליכע שאצונגען און הסכמות, נישט קיין ראציאנאליסט, נאר א רעלאטיוויסט. אויף דעם געביט איז פאר אים נישט דא קיין אבסאלוטער אמת. דער אמת ענדערט זיך לויט די אומשטענדן. דער גייסט פון דער געזעלשאפט, איר באוואוסטזיין, שפיגלט נאר אפ איר מאטעריע, איר עקאנאמישע עקזיסטענץ.

טאלסטאי און ניטשע זענען אויך אנארכיסטן אינעם זין וואס פאר זיי שטייט דער יחיד אינעם צענטער פון דער עקזיסטענץ. אים האבן זיי אין אויג, צו אים ווענדן זיי זיך מיט זייער פרעדיגט, אויף אים בויען זיי זייערע האפענונגען.

מארקס איז א סאציאליסט. דער יחיד איז פאר אים בלויז א טייל, א צעל, פונעם געזעלשאפטליכן ארגאניזם. אינעם לעבן פון דער געזעלשאפט גייט ער טיף אריין. אירע געזעצן פארשט ער אויס. אין איר אנטוויקלונג איז ער אינטערעסירט. אויף אירע אינערליכע פראצעסן בויט ער זיינע האפענונגען.

אין עטליכע פונקטן לאזט ניטשע אבער איבער טאלסטאי און פאראייניגט זיך מיט זיין פריערדיגן קעגנער מארקס, כדי צו באקעמפן זיין פריערדיגן חבר.

איך רעד שוין נישט דערפון וואס ביידע, ניטשע און מארקס, מוזן אננעמען א פול מויל געלעכטער, ווי דער עברי וואלט געזאגט, ווי נאר טאלסטאי הייבט אן רעדן וועגן קריסטליכער ליבשאפט און גערעכטיגקייט. האבן די ליבשאפט און גערעכטיגקייט, אפילו ווען זיי האבן געוואלט זיין ערנסט, ערגעץ אמאל געקענט א קאץ אן עק פארבינדן?

איך רעד אויך נישט דערפון וואס ביידע קענען בשום אופן נישט מסכים זיין צו טאלסטאי'ס גלויבן אינעם פרייען ווילן. ער באטראכט דעם מענטש ווי א זעלבשטענדיגע באשעפעניש וואס קען יעדע צייט, ער דארף נאר וועלן, באהערשן און רעגלען זיין לעבן פון זיך אליין. ניטשע און מארקס האבן צו שטארק געגלייבט אין דער אייזערנער מאכט פון דער נאטירליכער אנטוויקלונג, צו קענען צולאזן אזא אויסנאם פארן מענטש.

איך מיין דא אן אנדערן, נאך וויכטיגערן פונקט: גליק, דער מיטל-פונקט ארום וואס אלע טאלסטאי'ס געדאנקען דרייען זיך.

טאלסטאי גלייבט אין דער מעגליכקייט פון גליק און פרייד פארן מענטש. ער זוכט אויסצוגעפינען ווען, און אונטער וועלכע אומשטענדן, עס ווערט מעגליך.

ניטשע לייקנט אינגאנצן סיי די מעגליכקייט פון גליק און סיי אז מען זאל עס בכלל וועלן. די גאנצע מעשה פון גליק איז לויט אים אן אויסגעטראכטע נארישקייט. דער פיליסטער, דער קליינבירגער, האט עס אויסגעטראכט, און דערביי, זאגט ער, געבלינקט מיט די אויגן.

צו וועמען וואלט מארקס זיך אנגעשלאסן? א סך מיינען, און ניטשע אליין וואלט געזאגט: זיכער צו טאלסטאי. איז מארקס נישט קיין סאציאליסט? און וויל סאציאליזם נישט גליקליך מאכן די מענטשהייט?

די אמונה-טפלה אז מארקס האט געוואלט גליקליך מאכן די מענטשהייט איז אזוי פארשפרייט, אז מיר האבן זי אפילו געפונען ביי אזא חשוב'ן מארקסיסט ווי דער רוסישער בעלטאוו. ער האט אינעם נאמען פון מארקסיזם געזאגט אז זיין מאראלישער פרינציפ איז דער זעלבער ווי ביי אלע אוטיליטאריסטן: די וואס מעסטן א מעשה לויט איר נוצן און די הנאה וואס זי ברענגט. אויך דעם לעצטן ציל פון סאציאליזם דארף מען, לויט אים, ארייננעמען אינעם כלל: דאס גרעסט-מעגליכע גליק פאר דער גרעסט-מעגליכער צאל מענטשן.

דאס ווייזט אבער ווי ווייניג אפילו זייער חשוב'ע מארקסיסטן זענען ארייגעדרונגען אין די טיפענישן פון זייער אייגענער תורה.

מארקס האט נישט געקענט האלטן פונעם אוטיליטארישן גליק-פרינציפ, פשוט ווייל גליק איז פאר אים א סוביעקטיווע זאך. יעדער פארשטייט עס אויף זיין אופן. אפשר איז עס קיינמאל נישט געווען אויף דער וועלט און וועט קיינמאל נישט זיין.

די אנטוויקלונג פון דער מענטשליכער געזעלשאפט, ווי מארקס האט זי פארגעשטעלט, שטרעבט נישט צום גליק פון יחידים. זי שטרעבט צו עפעס אנדערש, אפשר עפעס גרעסערס: צו דער געזעלשאפט'ס מאכט איבער דער נאטור, דורך דער אנטוויקלונג פון אירע פראדוקציע-כוחות.

דאס איז מארקס'ס יסוד-געדאנק, דער מיטל-פונקט פון זיין געשיכטס-פילאזאפיע. ווי טיף האט ער געשאצט די גרויסע נצחונות פון דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט איבער דער נאטור, כאטש זיי זענען פארבונדן מיט אומצאליגע יסורים פון מיליאנען! און ווי ערנסט האט ער גענומען די יסורים, וויסנדיג אז זיי זענען א נויטווענדיגער, רעוואלוציאנערער מאמענט. זיי פירן צו א נייעם געזעלשאפטליכן סדר וואס וועט נאך שטארקער מאכן איר מאכט איבער דער נאטור.

אויב איר ווילט, שטעקט דא א שטיקל "געזעלשאפטליכער ניטשעאניזם", די פאעזיע און התלהבות פונעם ווילן צו מאכט. און מיט וואס פאר א פאראכטונג האט מארקס געקוקט אויף דער טעאריע פונעם גרעסט-מעגליכן גליק און אויף איר גייסטיגן פאטער, דעם ענגלענדער בענטהאם. "ווען איך וואלט געהאט דעם מוט פון מיין פריינד היינריך היינע", זאגט ער ערגעץ אינעם קאפיטאל, "וואלט איך אים גערופן א גאון אין טפשות."

[רעדאקציע: די פולע מארקס-פארמולע איז "א גאון פון בורזשואזער טפשות". דער מחבר ברענגט דא דעם קירצערן נוסח.]

ניין, דער גליק-אידעאל איז פאר זיי געווען צו קליין, סיי פאר ניטשע און סיי פאר מארקס.

דערפאר זענען דא אויך פונקטן וואו מארקס און טאלסטאי קומען זיך צוזאמען קעגן ניטשע. איך וועל ברענגען נאר איינעם, אבער א זייער וויכטיגן פארן כאראקטער פון ביידע.

סיי מארקס און סיי טאלסטאי קענען אויף ניטשע'ס איבערמענטש נישט קוקן אנדערש ווי אויף א ווילדער פאנטאזיע פון א קראנקן קאפּ. אן איבערמענטש וואס רייסט זיך אינגאנצן אפּ פון די מאסן, שטעלט זיך קעגן זיי, און וויל אפילו נישט ווירקן אויף זיי און זיי אויפהייבן צו זיך, איז פשוט גארנישט מיט נישט. זיינע שטרעבונגען זענען פון פאראויס פאר'משפט צו פארזינקען אין תוהו-ובוהו.

די מענטשליכע געשיכטע און אנטוויקלונג ווערן נישט געשאפן פון די העלדן, נאר פון די גרויסע מאסן. וואס פאר געזעצן זאלן נישט שטיין הינטער די מאסן, ווי מען זאל נישט באטראכטן די מאכט וואס טרייבט זיי שטענדיג ווייטער, אין זיי, און נאר אין זיי, פארווירקליכט זיך דער מענטשליכער פארשריט.

זיי זענען די אמת'ע טרעגער פון דער מענטשליכער געשיכטע. זייער שכל און זייער יושר ווערן דורכגעפּירט אינעם לעבן. די גלענצנדיגע מעשים פונעם העלד, וואס דער היסטאריקער באזינגט אזוי אפט, זענען ביים נענטערן קוק נישט די פּרוכט פון זיין ווילן און זיין שכל. זיי זענען די פרוכט פון יענער העכערער מאכט וואס הערשט איבערן מענטשליכן לעבן, און טרעט בולט ארויס אין די באוועגונגען פון די מאסן.

דער העלד, וואס פאר ניטשע איז דער ציל פון דער געשיכטע, איז נישט קיין ציל פאר זיך. אין בעסטן פאל איז ער בלויז א געצייג אין אירע הענט. ער פירט נישט; ער ווערט געשטופּט. דאס איז דער הויפּט אני-מאמין פון מארקס'ס געשיכטס-פילאזאפיע, און אויך דער יסוד-געדאנק פון טאלסטאי'ס ראמאן "מלחמה און שלום".

אבער גענוג פארגליכן. איך האף אז די ווייניגע פונקטן וואס איך האב געברענגט, בלויז א קליינער טייל פון וואס מען וואלט געקענט צוזאמענשטעלן, געבן א מער אדער ווייניגער קלאר בילד. ווי די וויכטיגסטע טעארעטישע און פראקטישע שטרעמונגען פונעם ניינצנטן יארהונדערט האבן זיך אפּגעשפּיגלט אין די קעפּ פון טאלסטאי, ניטשע און מארקס. וואס האט זיי פאראייניגט, און אין וואס זענען זיי געווען פיינטליך איינער צום צווייטן.

אמת, יושר און חן

יעצט קענען מיר פרעגן וועגן דעם ווערט פון דער גייסטיגער ירושה וואס דאס ניינצנטע יארהונדערט לאזט אונז איבער אין זייערע שיטות. בעיקר וועגן איר ווערט פאר דעם יסוד-פראבלעם וואס מיר האבן די גאנצע צייט געהאט פאר די אויגן: דאס העכסטע גוט.

וואס דארף דער מענטש טון? וואס איז דאס העכסטע גוט צו וואס ער זאל שטרעבן? איז עס טאקע נויטווענדיג אז דער יושר זאל זיך צעטיילן אין דריי פיינטליכע ריכטונגען: טאלסטאי'ס אבסאלוטער אלטרואיזם, ניטשע'ס אבסאלוטער עגאאיזם און מארקס'ס סאציאליזם? זענען זיי באמת פיינטליך איינע צום אנדערן?

איידער איך פּרוביר ענטפערן, וויל איך אייך דערמאנען א קלייניגקייט פון דער געשיכטע פונעם מאדערנעם געדאנק.

נאך צום סוף פונעם אכצנטן יארהונדערט, כמעט אויפן שוועל פונעם ניינצנטן, האט א דייטשער געלערנטער פראפעסאר איינגעטיילט אלע מענטשליכע אידעאלן אין דריי גרויסע גרופעס: ליבשאפט צום אמת, ליבשאפט צום יושר, צום גוטן, און ליבשאפט צו שיינקייט. שוין ער האט פארשטאנען אז אלע דריי דארפן פאראייניגט ווערן.

"דאס אמת'ע, גוטע און שיינע" איז געווארן א פארמולע וואס יעדער געבילדעטער מענטש אינעם אנהייב פונעם ניינצנטן יארהונדערט האט נישט ארויסגעלאזט פון מויל. מען האט זי איבערגעקייעט ביז צו חלשות. שפעטער, אין די ראדיקאלע צייטן, אפשר א דאנק שטירנערן, האט מען פון איר היבש געמאכט חוזק. אויך אין אונזערע לעצטע צייטן האט מען זיך גענוג געוויצלט מיט "דאס אמת'ע, גוטע און שיינע".

און עס איז נישט קיין חידוש אז יעדע רעוואלוציאנערע תקופה לאכט פון דער פארמולע. אין א צייט ווען דער הערשנדער אמת איז שוין לאנג געווארן א הימל-שרייענדיגער שקר, אבער דער שקר שרייבט זיך נאך אונטער מיטן אלטן נאמען אמת, אן אפילו רויט צו ווערן; ווען די הערשנדע אומגערעכטיגקייט גייט מיט א שטאלץ אויפגעהויבענעם קאפ, און די פאליציי טרייבט פאנאנדער דעם עולם מיטן רוף "מאכט פלאץ, דער יושר גייט!"; ווען אן אלטע מומיע ווערט צוגעפוצט מיט פאודער און פארב, און מען פאדערט אז אלע זאלן זיך בוקן פאר איר אלס דער אייביגער שיינקייט - אין אזא צייט איז באמת שווער צו נעמען די פארמולע אין מויל אן אויסצוברעכן אין א שטארקן געלעכטער.

אבער וואס קען מען טון? דער אלטער דייטשער פילאזאפיע-פראפעסאר איז דאך געווען גערעכט. ווי דער אינהאלט פון אמת, יושר און שיינקייט זאל זיך נישט ענדערן, זענען דא אמת'ן און געדאנקען פון יושר, און נאך מער שאפונגען פון שיינקייט, וואס זענען ביז היינט אזוי יונג און פריש ווי ווען זיי זענען געקומען אויף דער וועלט.

און ווי אנדערע אמת'ן, השקפות פון יושר און פארמען פון שיינקייט זאלן זיך נישט ענדערן אין יעדן דור, וועלן אלע אונזערע אידעאלן זיך שטענדיג אליין איינטיילן אין דער אייביגער פארמולע. מיר וועלן זי אויף יידיש רופן: אמת, יושר און חן.

רוב מענטשן לויפן אבער בלויז נאך איין טייל פון דער פארמולע. אלס גאנצע מענטשן דארפן מיר שטרעבן צו אלע דריי.

מיר "דארפן"! אבער עס איז, ווי עס שיינט, נישט גרינג דורכצופירן אינעם לעבן. זעלטן פאראייניגט א דענקער אין זיין שיטה אלע דריי זייטן פונעם מענטשליכן אידעאל, מיט גלייכע רעכט און אין גלייכע פארהעלטענישן. צו אפט ווערט דאס גלייכגעוויכט געשטערט צוליב איין דריטל, און די אנדערע צוויי דריטל ווערן אינגאנצן, אדער כמעט אינגאנצן, אוועקגעווארפן אין א ווינקל.

אויך אונזערע דריי דענקער זענען ליידער נישט קיין אויסנאם.

מען קען גרינג טרעפן אז ביי מארקס, דעם אביעקטיוון וויסנשאפטליכן פארשער און אנהענגער פון שפינאזא'ס "נישט לאכן, נישט וויינען, נאר פארשטיין", ליגט דער שווערפונקט פונעם גאנצן טראכטן אינעם אידעאל פון אמת.

"לאמיר פארשן דעם היסטארישן אנטוויקלונגס-גאנג ווי ער איז. לאמיר אים קוקן גלייך אין די אויגן. דאס איז די הויפטזאך. יושר, שיינקייט און אנדערע אידעאלאגיעס זענען בלויז שאטנס פונעם נאטירליכן גאנג. מיט זיי קען מען זיך וויינינגער, אדער אפשר בכלל נישט, באשעפטיגן."

פאר טאלסטאי איז דער צענטער פון דער נשמה דער יושר, דאס גוטע. אמת און שיינקייט, וויסנשאפט און קונסט, האבן אפשר בכלל קיין ווערט נישט, אדער נאר אויף וויפיל זיי העלפן דעם יושר.

ניטשע'ס נשמה איז אינגאנצן פארזונקען אינעם אידעאל פון שיינקייט. זאל נאר די אייגענע נשמה זיין שיין אין איר מאכט, אין דער טיפעניש פון איר לעבן און יסורים. זאל נאר די שיינע טראגיק פונעם העלדנס לעבן און קאמף געפעלן דעם אויג. און א כפרה דער אמת: גארנישט איז אמת! א כפרה דער יושר: אלעס איז דערלויבט!

דער פאקט אליין אז מארקס, טאלסטאי און ניטשע האבן זיך אומבאוואוסט איינגעטיילט אין דער מלוכה פון אמת, יושר און חן, איז שוין א קלארער ראיה, דוכט זיך מיר, אז זיי האבן צעריסן דעם איינהייטליכן מענטשליכן אידעאל אויף דריי. נאר אין זייער פאראייניגונג ליגט דער ריכטיגער וועג צום העכסטן גוט. דאס וועט אונז נאך קלארער ווערן ווען מיר ווענדן זיך צו זייערע אידעאלן אליין.

איך וועל אויך דא אנהייבן מיט טאלסטאי.

זיין געדאנק איז: עגאאיזם קען נישט ברענגען אמת'ן גליק. ווי נאר די שווארצע אימה פונעם טויט באווייזט זיך, מוז די זון פונעם לעבן פארטונקלט ווערן. נאר די גרויסע ליבשאפט צו די מיטמענטשן קען אונז ראטעווען פון דער אימה, און מאכן פארגעסן אונזער אייגענעם ביטערן סוף.

די געדאנקען באטראכט איך אלס א גרויסע וויסנשאפטליכע אנטדעקונג. זי פארדינט צו שפילן אינעם לעבן פון דער מענטשליכער נשמה כמעט אזא וויכטיגע ראלע ווי ניוטאן'ס געזעץ פון ערד-ציִעונג שפילט אין דער דערקלערונג פון דער נאטור.

ווען מען נעמט טאלסטאי'ס געדאנקען אריין אין פלייש און בלוט, ווען מען גראבט אויף די פונקען פון מענטשנליבשאפט אינעם אייגענעם הארץ און בלאזט זיי אן צו א פלאם, קען מען נישט בלויז מיטן קאפ איינזען, נאר מיטן געפיל דערשפירן: מיין לעבן און דאס לעבן פון אלע אנדערע מענטשן זענען אינעם תוך איין און דאס זעלבע לעבן. מיין פארשווינדן איז נישט אזא וויכטיגע געשעעניש אז מען דארף זי אזוי שטארק נעמען צום הארץ.

דאס איז פאר מיר קלאר ווי דער טאג. אבער דערפון ארויסצופירן אז איך זאל לעבן בלויז פאר דעם צווייטן און בכלל נישט פאר זיך, איז שוין א היבשער שפרונג. מען דארף אים קודם גוט איבערטראכטן.

לאמיר פרובירן דורכצופירן טאלסטאי'ס אלטרואיזם ביז צום סוף אין געדאנק. איך לעב נישט פאר מיר, נאר פאר אייך. מיין נשמה איז בלויז א שפיגל וואס דארף אפשפיגלען אייערע יסורים און פריידן. גוט, זאל זיין אזוי.

איך וועל זיך דעריבער ווענדן צו איינעם פון אייך:

"מיין ליבער ברודער, דו ווייסט אז איך לעב נאר פאר דיר. זאג, וואס פארלאנגט דיין הארץ? קיין קרבן וועט מיר נישט זיין צו שווער כדי מקיים צו זיין דיין וואונטש. אפשר ציט דיך צו וויסנשאפט, אבער דו האסט נישט די מיטלען צו לערנען? אפשר ווילסטו ווערן א פראפעסאר? זאג נאר. איך וועל ארייגלייגן אלע מיינע כוחות, זיך רייסן אויף דער ארבעט ווי א קנעכט, נאר אז דו זאלסט האבן וואס דו דארפסט."

וואס וועט ער ענטפערן?

"מיין ליבער ברודער, פארגעס נישט: איך בין אויך א מענטש ווי דו. איך וויל אויך דערשפירן דאס העכסטע גליק פון יסורים פאר דעם צווייטן. איך, א פראפעסאר? לעב איך דען פאר זיך? איך לעב דאך נאר פאר דיר! זאג, אפשר ווילסטו ווערן דער פראפעסאר? וועל איך זיך אנשטרענגען און אויסגיין טראפנווייז פאר דיין גליק."

איר פארשטייט שוין דעם מצב? מיין לעבן דארף, לויט טאלסטאי, זיין אנגעפילט נאר מיט זיין לעבן. אבער זיין לעבן איז בלויז א ליידיגע כלי וואס ווארט צו ווערן אנגעפילט מיט מיין לעבן.

איר האט זיכער אמאל געזען צוויי שפיגלען אין א צימער, פונקט איינס קעגן דעם אנדערן. דער ערשטער שפיגלט אפ דעם צווייטן. דער צווייטער שפיגלט אפ דעם ערשטן, און די אפשפיגלונג פונעם צווייטן אינעם ערשטן, וואס שפיגלט ווידער אפ אן אפשפיגלונג פון אן אפשפיגלונג. אזוי ווייטער, אן א סוף. צוויי אומענדליכע רייען פון אפשפיגלונגען וואס שפיגלען אפ זייער אלעמענס ליידיגקייט.

כדי איך זאל קענען לעבן פאר יענעמ'ס לעבן, טאר יענעמ'ס לעבן נישט זיין בלויז א ליידיגע אפשפיגלונג פון מיין ליידיגן שפיגל. ער מוז האבן עפעס וואס האט א ווערט אין זיך אליין. נישט בלויז א ווערט ווייל ער קען עס מקריב זיין פאר מיר אין יסורים של אהבה. עפעס צוליב וואס עס זאל זיך פאר אים לוינען צו לעבן פאר זיך, נישט פאר מיר.

ערשט דעמאלט קען מיין נשמה אפשפיגלען זיין ווערט און ברענגען קרבנות פאר אים.

אבער איך בין פון מיין זייט אויך נישט בלויז אן "איך". פאר דעם צווייטן בין איך א "דו", פאר וועמען ער זאל זיך קענען מקריב זיין. ממילא מוז אויך אין מיין לעבן זיין עפעס וואס האט א ווערט נישט בלויז פאר אים, נאר פאר מיר אליין. עפעס צוליב וואס עס לוינט זיך צו לעבן פאר זיך, נישט בלויז פאר דעם אנדערן.

דאס הייסט: עס מוז זיין א געוויסע מאס עגאאיזם, כדי אלטרואיזם זאל בכלל זיין מעגליך.

דער אלטער, אבער אייביג לעבעדיגער פיכטע האט אמאל באשריבן ווי דער "וועלט-איך" מוז, לויט דער אינערליכסטער לאגיק פון זיין אנטוויקלונג, אוועקשטעלן אין זיך א "נישט-איך" קעגן דעם אייגענעם איך. טאלסטאי'ס מאראלישע נשמה פונעם נישט-איך מוז, געטריבן פון דער זעלבער אינערליכער לאגיק, ווידער אוועקשטעלן אין זיך אן איך, כדי לעבן פארן נישט-איך זאל ווערן מעגליך.

אבער וואס פאר אן איך זאל דאס זיין?

ניטשע גיט אונז אן ענטפער: דיין זעלבסט, יענער דיבוק אין דיין נשמה וואס איז דיר טייערער פון דיין לעבן. פאר אים זאל יעדער לעבן און קעמפן. און, לייגן מיר יעצט צו מיט טאלסטאי, אויך העלפן די אנדערע אינעם שווערן קאמף פאר זייער אייגענעם זעלבסט.

יא, דער קאמף פארן אייגענעם זעלבסט איז נישט גרינג. איך וועל נעמען א פשוט'ן ביישפיל וואס וועט אונז קלאר מאכן דעם ענין.

אין אן ארימער משפחה מיט פילע קינדער, א פרומער און בכבוד'דיגער משפחה מיט אלטע השקפות וועגן א חשוב'ן לעבן, איז דער עלטסטער זון, דער איינציגער מפרנס, פלוצלינג געווארן א דיכטער. כביכול, נישט פאר קיין יידיש קינד געדאכט.

עסן און טרינקען ליגן אים מער נישט אין קאפ. די ארבעט פאלט פון די הענט. ער גייט ארום, חלומ'ט חלומות און באזינגט זיי אין לידער. אנשטאט גיין אויפן מארק אויסצוזוכן א פרנסה, לויפט ער נאר אין וואלד, אדער באהאלט זיך אויפן בוידעם מיט זיינע ביכלעך און פאפירן.

ווייטע וועלטן ציען אים. ער וויל אוועק פון דער היים, וואו עס איז אים אזוי ענג. דארט פארשטייט מען אים נישט; מען לאכט פון אים אדער שעלט אים פאר זיין משוגעת.

דער יונגערמאן האט אנטדעקט אין זיך א זעלבסט. וויפיל קרבנות מוז ער ברענגען פאר אים! די גאנצע משפחה, די נאענטע און טייערע וואס זענען אים אזוי איינגעבאקן אין הארץ, פאר וועמען ער זאל, ווי א טאלסטאיאנער, לעבן, זענען קעגן אים.

זיין אייגענער איך איז אויך קעגן אים. ווייל ווי נאר ער ווארפט אוועק זיין "נארישקייט", ווארט אויף אים א רייכער שידוך מיט א געזונטער כלה, א גרויסן נדן און כל-טוב אין דעם מילנער'ס שטוב. דער מחבר באשרייבט דעם באקוועמען שידוך מיט א גראבן, פאראכטנדיגן בילד.

[רעדאקציע-באמערקונג: די פארגלייכונגען וואס באליידיגן דער כלה'ס גוף זענען דא איבערגעגעבן געווארן אלס א פאראכטנדיגער בילד, אן איבער'חזר'ן די באליידיגונג. דער קאנפליקט צווישן באקוועמליכקייט און דער דיכטער'ס רוף איז געבליבן אומגעענדערט.]

זיין איך פארשטייט גוט אז דער שידוך איז נישט קיין שלעכטער געשעפט. אבער ער פארשטייט אויך: ווען ער גיט נאך די אינטערעסן פונעם עגאיסטישן איך, מוז ער ארייננטרעטן אין שטויב זיין אייגענעם זעלבסט. וואס זאל ער טון?

ווי דארף מען דא א שטיקל פון ניטשע'ס גזלנ'יש הארץ, כדי אויסצושטיין אלע נסיונות! דעם באקוועמען שידוך מיטן כל-טוב קען מען נאך ווי עס איז איבערלאזן. אבער די אייגענע, טייערע מענטשן? ווי לאזט מען זיי איבער אין הונגער און נויט? ווי בייט מען אויס זייער צער, און דעם אייגענעם צער, אויף יסורים און לייד אין דער פרעמד? מען דארף פשוט זיין א גזלן כדי דאס צו טון.

"זיי א גזלן!" שרייט ניטשעאניש אינעם הארץ דער אייגענער זעלבסט. "ברענג א קרבן נישט בלויז מיטן באקוועמען לעבן. ברענג א קרבן אויך מיטן בעסטן וואס דיין נשמה האט: דיין ליבשאפט און רחמנות צו די אייגענע און טייערע."

און דא זאגן שוין מיר, אנשטאט ניטשע: דו האסט נישט בלויז פליכטן צו אנדערע. דו האסט אויך פליכטן צו דיין אייגענעם זעלבסט.

פאעזיע איז א צווייג פון מענטשליכער קולטור. אלע צווייגן פון דער קולטור זענען געוואקסן און זיך ארויסגעריסן פון א נידעריגער מדרגה צו א העכערער, נאר דורך דעם דיבוק, דורך דער הייליגער משוגעת, וואס איז אריין אינעם מענטשנס הארץ און האט אין זיך איינגענומען אלע זיינע געדאנקען און פעאיגקייטן.

די ליידנשאפט צו דער מענטשהייט'ס קולטור-גיטער - וויסנשאפט, טעכניק, פאעזיע, קונסט, פילאזאפיע און ארבעט לטובת הכלל - איז א מענטשליכע ליידנשאפט. אירע יסורים, די חבלי-לידה און די ליידן וואס די סביבה לייגט אויפן געבוירענעם העלד, זענען הייליגע יסורים. זיי שטייען פונקט אזוי הויך ווי טאלסטאי'ס יסורים של אהבה.

דער מענטשליכער פארשריט אין אלע זיינע צווייגן, די ליידנשאפט צו די קולטור-גיטער, זענען יענעם עפעס וואס פילט אן דאס לעבן מיט אן אינהאלט. זיי מאכן ערשט מעגליך זיך אפצוגעבן פאר דעם צווייטן.

צווישן טאלסטאי און ניטשע, צווישן דעם יצר טוב און דעם יצר הרע, איז דעריבער נישט דא קיין סתירה. אן ליבשאפט צום צווייטן איז די נשמה ווי א כלי אן א אונטערשטן באדן. איר קענט זי אומזיסט אנפילן מיט גשמיות'דיגע תענוגים, און אפילו מיט פאעזיע און קולטור. אלעס ווערט איינגעשלונגען אינעם שווארצן אפגרונט, דער אימת-מות.

"ואהבת לרעך" איז דער באדן וואס מאכט אז די נשמה זאל קענען אויפנעמען אן אינהאלט, און דער שווארצער אפגרונט זאל פארשווינדן. אבער ווען איר בלייבט שטיין ביים ואהבת, בלייבט דאס מענטשליכע לעבן ליידיג ווי א ליידיגע כלי. ווי אן אומענדליכע ריי שפיגלען וואס שפיגלען אפ זייער אלעמענס ליידיגקייט.

ערשט ניטשע ענטפערט אויף דער פראגע פונעם אינהאלט פון דער נשמה, וואס מאכט מעגליך צו לעבן סיי פאר זיך און סיי פאר דעם אנדערן.

ווער וועט זיגן ביי דעם יונגן דיכטער פון אונזער ביישפיל: דער "גזלן" אדער דער "מלאך", ניטשע אדער טאלסטאי?

לאמיר זאגן דער גזלן האט געזיגט. דער יונגערמאן האט זיך ארויסגעלאזט אין דער ווייטער וועלט, און איז באמת געווארן א דיכטער.

אבער אויף אונזער זינדיגער ערד איז אפילו א הימלישער דיכטער נישט פריי פון מענטשליכע באדערפענישן. אויך ער דארף עסן, שיך און קליידער, אפילו ווען ער שפארט זיך אויס דעם בארביער. פאר די נישטיגע קלייניגקייטן דארף מען געלט. די בעלי-בתים פונעם געלט זענען די קאפיטאליסטן.

צו זיי מוז ער טראגן זיין הארץ, זיין זעלבסט, ווי א סחורה אויפן מארק. נאך לעבעדיג און צאפלדיג ליגט זיין הארץ אויף דעם סוחר'ס שמוציגע וואג. דער סוחר וועגט און באטאפט עס, טראכט זיך איבער און זאגט:

"אייער הארץ, ליבער פריינד, איז נאך צו פריש. פאר פרישע הערצער זענען יעצט נישט דא קיין קונים. עס דארף אביסל צוליגן, און, איך בעט אייך איבער, באקומען א גערוך. אפשר גאר א שטארקן. די אינגאנצן פארפוילטע ווערן ממש צוצוקערט. לאזט עס דערווייל ביי מיר. עס וועט שוין דא באקומען דעם נויטיגן גערוך."

וואס זאל דער יונגערמאן טון? קעגן דער מאכט פונעם קאפיטאליזם העלפט שוין ניטשע'ס גזלנות אויך נישט. אן אנדערע גזלנות דארף זיך צעברענען אין אונזער ברוסט: די רעוואלוציאנערע גזלנות פון אונזער דריטן דענקער, קארל מארקס.

וואס טויגן אלע אונזערע מאראלישע פרעדיגטן, אלע ריכטיגע וועגן צום מענטשליכן העכסטן גוט, ווען די גרויסע מאסן זענען נאך צום מערסטן ווי בהמות, וואס שפירן נישט קיין נויט און בענקען נישט נאך א מענטשליכן לעבן? זיי, די גרויסע מאסן, ארבעטער און בעלי-בתים, זענען דאך די אמת'ע הערשער איבערן מענטשליכן גורל.

ווען דער מענטשליכער אידעאל וואלט זיך אפגעשטעלט ביי טאלסטאי און ניטשע, וואלט ער געבליבן פאר א וואנט: דעם פארטעמפטן פארשטאנד און פארגליווערטען ווילן פון די מאסן, די בעלי-בתים וואס הערשן איבערן לעבן.

צום גליק איז איבער די בעלי-בתים דא א גרעסערער בעל-הבית: די געזעלשאפטליכע לעבנס-פארמען. און איבער די פארמען איז דא נאך א העכערער הערשער: דער רעוואלוציאנערער געזעלשאפטליכער פארשריט. ער זאל איבערבייטן די אלטע פארמען און צעברעכן די פארטעמפטקייט און פארגליווערטקייט פונעם היינטיגן מענטש.

צו דעם רעוואלוציאנערן הערשער רופט אונז מארקס. פאר אים זאלן מיר לעבן. זיין ארבעט זאלן מיר טון מיט פרייד.

ווען די ארבעט וועט זיין געטאן, ווען די דאגת הפרנסה וועט אראפגענומען ווערן פונעם יחיד און געענטפערט ווערן דורך דער הארמאנישער צוזאמענארבעט פונעם גאנצן כלל, ערשט דעמאלט וועט די נשמה קענען אינגאנצן אויפנעמען די העכסטע מענטשליכע אידעאלן.

דער דיכטער וועט דעמאלט נישט דארפן לאזן זיין הארץ אין קראם ביז עס באקומט דעם ריכטיגן גערוך. יעדער וועט קענען פריי לעבן פארן אייגענעם זעלבסט, און מיט ליבשאפט צו די מיטמענטשן פריידיג העלפן יעדן אין זיין שטרעבן צום העכסטן גוט.

טאלסטאי, ניטשע און מארקס זענען דעריבער, אינעם תוך, נישט קיין היפוכים. די ירושה וואס זיי לאזן אונז איבער איז איין איינהייטליכער יושר, אויסגעארבעט פון די בעסטע דענקער פונעם נייצנטן יארהונדערט און צוזאמענגעצויגן אין זייערע דריי שיטות. צום ערשטן בליק זענען די שיטות אזוי פארשידן איינע פון דער אנדערער.

דאס צוואנציגסטע יארהונדערט נעמט איבער די ירושה און דעם יושר אין זייער איינקייט און גאנצקייט. שוין הייבט יעצט אן צו קלינגען א נאמען וואס וועט אפשר ווערן אין די יונגע יארן פון אונזער יארהונדערט פונקט אזוי פאפולער, ווי די נעמען פון די דריי זענען געווארן אין די לעצטע יארן פונעם פריערדיגן. איך מיין מאריס מעטערלינק.

שוין מעטערלינק, ווי אנדערע דענקער פון זיין דור, האט געטאן דאס וואס דאס צוואנציגסטע יארהונדערט האט געדארפט טון מיט דער גייסטיגער ירושה פונעם ניינצנטן. אין זייער מאראלישן קוק אויף דער וועלט האבן זיי פאראייניגט טאלסטאי'ס יושר "און" ניטשע'ס יושר "און" מארקס'ס יושר.

ייד און מענטש

ערשטע לעקציע: קען מען צעטיילן די נשמה?

חברים און פריינד!

מיט בערך דריי פערטל יארהונדערט צוריק, ווען צווישן די רוסישע און גאליציאנער יידן איז אויפגעקומען די השכלה-באוועגונג, דאס שטרעבן צו בילדונג און אייראפעאישער קולטור, האבן רוב משכילים אויסגעארבעט א פארמולע פאר דער פראגע פון ייד און מענטש.

די פארמולע האט געהייסן: "היה אדם בצאתך וישראל באהליך". זיי א מענטש, גלייך מיט אנדערע מענטשן, אין גאס; און בלייב א ייד ביי זיך אין דער היים.

פון דער פארמולע אליין האט מען געקענט זען אז ביים משכיל איז געווען א שארפער סכסוך צווישן ייד און מענטש. די צוויי האבן נישט געקענט וואוינען צוזאמען. מען האט זיי געדארפט פאנאנדערפירן אין באזונדערע ערטער, כדי זיי זאלן זיך נישט אנפאלן.

אויך דאס איז געלעגן איינגעוויקלט אין דער פארמולע, כאטש נישט קלאר געזאגט: ייד איז בשום אופן נישט אזוי מיוחס ווי מענטש. מיטן מענטש קענט איר פריי און אפן שטאלצירן אין גאס. מיטן ייד דארפט איר זיך פארשטעקן אין דער היים.

די משכילים האבן געוואלט מאכן א פשרה צווישן צוויי פיינטליכע פרינציפן, בארואיגן דעם "ויתרוצצו", דעם אינערליכן געראנגל, אין יעדן געבילדעטן יידנס נשמה.

מען קען אבער גרינג פארשטיין אז די פשרה איז נישט געווען פון די געראטענע. איר קענט דעם מענטשנס נשמה נישט צערייסן אויף צוויי, איין העלפט לאזן שפאצירן אין גאס און די אנדערע צווינגען צו זיצן אין שטוב.

ממה נפשך: אויב ייד איז העכער פון מענטש, אויב דער אלטער רבי יהודה הלוי איז געווען גערעכט אז ייד-זיין איז די העכסטע מדרגה פון מענטש-זיין, אדער אויב אונזערע חסידישע עלטערן און זיידעס האבן געטראפן דעם אמת ווען זיי האבן געהאלטן ייד-זיין פאר א הייליגע זאך, איז אונזער חוב צו זיין א ייד נישט בלויז אין שטוב. מיר דארפן עס זיין איבעראל, אין דער גאנצער וועלט.

אפילו ווען ייד-זיין ברענגט אונז די ערגסטע צרות און רדיפות, טארן מיר עס פון קיינעם נישט באהאלטן. מיר מוזן אויסשטיין אלעס וואס וועט צוליב דעם אויספאלן אויף אונזער גורל. קיין קרבן טאר נישט זיין צו שווער פאר א זאך וואס מען שטעלט אוועק העכער פונעם מענטש.

און פארקערט: אויב מענטש איז העכער פון ייד, אויב מיר האבן איינגעזען אז ייד-זיין איז נישט בלויז קיין הייליגקייט נישט, נאר אראפפאלן אויף א נידעריגערער מדרגה ווי מענטש, איז ווידער אונזער חוב זיך אינגאנצן אפצורעכענען מיטן ייד. וואו מיר זאלן אים טרעפן, אין גאס אדער אין שטוב. אויסרוימען די פארעלטערטע קדושה פון יעדן ווינקל וואו זי האט זיך פארוואלגערט.

די ראדיקאלע יידישע יוגנט וואס איז אויסגעוואקסן פון די משכילים איז דעריבער געווען זייער קאנסעקווענט און, פון איר שטאנדפונקט, אינגאנצן גערעכט, ווען זי האט קלאר ארויסגעזאגט דעם לעצטן ווארט וואס די משכילים האבן נאר מרמז געווען אין זייער פשרה.

"א סוף צום ייד אינעם נאמען פונעם מענטש!" דאס איז געווארן דער ראדיקאלער קאמף-רוף אינעם יידישן לאגער.

איך מוז זיך מודה זיין אז אין מיין גאר יונגער יוגנט, ווען איך בין מיטן גאנצן הארץ געשטאנען אינעם ראדיקאלן לאגער, האב איך אויך געגלייבט, ווי אלע, אז צווישן ייד און מענטש ליגט א טיפער תהום, וואס קיין בריק קען נישט פארבינדן. מען מוז אויסקלייבן אהין אדער אהער. דער ייד דארף מקריב ווערן פארן מענטש.

כאטש איין זאך איז קלאר געווען פאר מיין יונגן קאפ און הארץ: וואס מער מענטש איינער איז, אלץ ווייניגער ייד איז ער. אלץ ווייניגער דארף ער זיך קימערן וועגן דעם גורל פון זיין פאלק, וועגן דער יידישער לאגע און צוקונפט.

און פארקערט: וואס ווייניגער ייד איך בין, וואס פרייער פון יידישע מסורות, וואס ווייטער פונעם יידישן לעבן, וואס גלייכגילטיגער צו די נויטן און אינטערעסן פון מיין פאלק, און וואס איבערגעגעבענער צום אלגעמיין-מענטשליכן פארשריט, אלץ העכער שטייט מיין איך אויף דער לייטער פון מענטשליכקייט.

איך וויל דא נישט שילדערן די גאנצע פסיכאלאגיע פון יענעם יידישן ראדיקאלן דור, צו וואס איך געהער. נישט דערציילן ווי אזוי און פארוואס מיר זענען געווארן בעלי-תשובה: מיטן גאנצן הארץ געבליבן געטריי צו די בעסטע מענטשליכע אידעאלן, און דאך, אויך מיטן גאנצן הארץ, צוריק געווארן ווארעמע, איבערגעגעבענע קינדער פונעם יידישן פאלק.

די פסיכאלאגיע איז געווען פארפלאנטערט און קרענקליך. אפצושאפן דעם תהום צווישן ייד און מענטש איז נישט געווען גרינג. דער תהום איז נישט געלעגן נאר אין דער לאגיק, אינעם טעארעטישן טראכטן. ער איז געווען אינעם לעבן און אינעם געפיל אליין.

אויב דאס יידישע באוואוסטזיין האלט אז פאר בעלי-תשובה איז צוגעגרייט א בכבוד'דיגער פלאץ אויבנאן, אז "במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד", פארדינען די בעלי-תשובה אפשר דעם כבוד שוין דערפאר וואס זייער נשמה האט דורכגעמאכט אזויפיל לייד און פיין. לייד און פיין פון וואס דער היינטיגער פארשריטליך-נאציאנאלער דור האט, געלויבט דער אויבערשטער, קיין טראפ השגה נישט.

נישט די אינטערעסאנטע פסיכאלאגיע וויל איך אייך דא שילדערן. מיין ציל איז נאר איבערצוגעבן א פאר פון די לאגישע טענות וואס האבן אונז געהאלפן אויסצופילן דעם תהום צווישן ייד און מענטש.

ווען מען גייט אביסל טיפער אריין אין דער ראדיקאלער פארמולע "וואס מער מענטש, אלץ ווייניגער ייד", זעט מען גלייך אז עס איז נישט אזוי פשוט ווי עס שיינט פון אויבנאויף. וואס מער איך האב איבערגעטראכט דעם ענין, אלץ קלארער איז מיר געווארן אז די פארמולע קען נישט זיין אומעטום גלייך ריכטיג.

עס זענען זיכער דא פעלער אינעם לעבן, און גאר הארבע פעלער, וואו איך האב א רעכט צוצוגיין צום ייד און זאגן: "ייד, הער אויף צו זיין ייד און ווער מענטש. וואס מער מענטש דו וועסט ווערן, אלץ ווייניגער ייד וועסטו זיין."

אבער עס זענען דא אנדערע פעלער, אפשר נאך וויכטיגערע, וואו די פארמולע "ווער מענטש און הער אויף צו זיין ייד" פארלירט אינגאנצן איר זין.

דערנאך האבן זיך אנטפלעקט נאך אנדערע פונקטן, אפשר די וויכטיגסטע פונעם מענטשליכן לעבן, וואו די פארמולע פארלירט נישט בלויז איר זין. זי מוז פארוואנדלט ווערן אין איר אייגענעם היפך: וואס מער מענטש מען איז, אלץ מער ייד איז מען.

זיך אויסצוקענען אין די פארשידענע פעלער - וואו דער מענטש איז גובר אויפן ייד, וואו ער מוז אים אינגאנצן לאזן צורו, און וואו ער פארשטארקט אים און מאכט נאך בולטער זיין מהות - דאס זאל זיין די ארבעט פון מיינע היינטיגע לעקציעס, כאטש אין אירע וויכטיגסטע שטריכן.

כדי די ארבעט זאל זיין גרינגער, לאמיר קודם באקומען א קלארן באגריף פון די צוויי ענינים, ייד און מענטש, וואס זייער שייכות דארפן מיר נענטער באלויכטן.

וואס הייסט א מענטש?

וואס איז "מענטש"?

מיר רעדן דא נישט וועגן דעם מענטשליכן מין אינעם אנטראפאלאגישן זין. אין אונזער ענין איז נישט יעדער מענטש שוין א "מענטש". אינעם פשוט'ן נאטירליכן זין איז יעדער וואס גייט אויף צוויי פיס, טראגט הויזן אדער א קלייד און רעדט א מענטשליכע שפראך שוין א מדבר, א מענטש.

אבער אויך אין אונזער טאג-טעגליכער שפראך נוצן מיר אויסדרוקן וואס מאכן צווישן מענטשן א שארפן חילוק: מענטש און נישט קיין מענטש. מיר מאכן דעם חילוק ווייל אין יעדער ברוסט לעבט א פארשטעלונג ווי א מענטש דארף און זאל זיין, נישט בלויז ווי דער אדער יענער איז טאקע אינעם טאג-טעגליכן לעבן.

ווי פארשידן דער מענטשליכער אידעאל זאל נישט זיין ביי פארשידענע פעלקער און קלאסן, געפינען מיר אין אים געמיינזאמע שטריכן וואס אלע נעמען אן אלס נויטיג כדי א מענטש זאל זיין א מענטש.

א מענטש איז קודם כל א בעל-שכל. דורך זיין רייכערן, שטארקערן טראכטן האט ער זיך ארויסגעריסן פון דער נאטור און איז געווארן א הערשער איבער אירע פראצעסן. וואו מיר זעען אן אפשוואכונג פון דער דענק-קראפט, זעען מיר דערין א שטיקל פארשוואונדענע מענטשליכקייט.

פריער פלעגט מען אויף א גאר גרויסן נאר זאגן "א בהמה בצורת אדם". שפעטער האט מען אים אפילו צוגענומען די צורת אדם און גערופן "א בהמה בצורת פערד". בקיצור: א לעבעדיגע זאך וואס פאלט שוין ארויס פונעם גדר מענטש.

[רעדאקציע-באמערקונג: דער מחבר ברענגט די אלטע שעלטווערטער אלסביישפילן פונעם דעמאלטיגן שפראך-געברויך. א מענטשנס שכל'דיגע באגרעניצונגען נעמען אים נישט צו זיין מענטשליכן ווערט.]

אבער כדי צו זיין א פולער מענטש איז נישט גענוג צו זיין קלוג. מען דארף אויך האבן א געוויסע מאס אייגענעם ווילן. "ער איז גאר קיין מענטש נישט", זאגט מען אויף איינעם וואס האט נישט קיין טראפ אייגענעם ווילן און לאזט זיך פירן וואוהין מען פירט אים. "א קאלב."

"גאר נישט קיין מענטש" איז אויך דער אין וועמענס הארץ יעדער פונק פון יושר און מענטשליכקייט איז אויסגעלאשן. אויך דער וואס היט נישט די מינימאלע פאדערונגען פון שיינקייט, ריינקייט און פשוט'ער העפליכקייט וואס מיר שטעלן צו יעדן מענטש.

דעם ערליכן בטלן וואס קוקט נישט אויף זיין אויסזען, קליידער אדער אויפפירונג צווישן מענטשן, זענען מיר אפט מוחל זיינע נישט-שיינע מידות, צוליב די העכערע מעלות וואס ער פארמאגט. אבער אויך די מחילה האט א גרענעץ. ווען ער גייט אין דעם פונקט איבער א געוויסער גרענעץ, רופט ער ביי אונז ארויס אן עקל און רחמנות. "א קלוגער, פרומער מענטש, א בר-אוריין, אבער עפעס גאר קיין מענטש נישט", זאגט מען דעמאלט.

פונעם גדר מענטש גייט ארויס אויך דער וואס האט אין זיך נישט קיין טראפ יש, קיין אייגענעם שטאלץ אדער מענטשליכע חשיבות. ער לאזט זיך אנשפייען און טרעטן, אן אפילו אין דער נשמה צו שפירן א פראטעסט. "שפיי אים אין פנים, זאגט ער: עס רעגנט."

ווי טייער דער מענטש האלט דאס געפיל פון אייגענער חשיבות, אן אייגענעם יש וואס קען און דארף באשטיין זיין פלאץ און נישט לאזן ארויפקריכן אויפן קאפ אין וויכטיגע ענינים, זעט מען פון א כאראקטעריסטישן פאקט.

אפשר איז נישט דא אויף דער וועלט, אויסער דעם מענטש אליין, קיין באשעפעניש וואס שטייט אים אזוי נאענט דורך אירע כמעט מענטשליכע מעלות ווי דער הונט. זיין קלוגשאפט, איבערגעגעבנקייט און געטריישאפט, זיין באגענוגנקייט מיט ווייניג, זיין אמת'ע מסירת-נפש פאר די מענטשן וואס זענען אים ליב און טייער, וועקן אויף באוואונדערונג, און נישט זעלטן התלהבות, ביי יעדן ערנסטן פארשער פון זיין לעבן און כאראקטער.

טייל, ווי דארווין, און נאך פריער אוגוסט קאנט, גייען אזוי ווייט אז זיי געפינען אינעם הונט דעם ערשטן אנהייב פון א רעליגיעזן געפיל. ביז דעמאלט האט מען רעליגיע באטראכט אלס די איינציגע, ריין מענטשליכע מעלה.

אבער אלע די מעלות פונעם הונט ווערן אין אונזער שאצונג בטל, דורך זיין אונטערטעניגקייט און געבונדנקייט. דאס זוכן חן אין דעם בעל-הבית'ס אויגן, דאס לאזן זיך באהאנדלען ווי א הונט, קען דער מענטש גרינג דערטראגן ביי דער חיה, און אפילו זיין דאנקבאר דערפאר. ביי א מענטש קען ער עס בשום אופן נישט מוחל זיין.

אויך דעם הונט'ס הארטקייט צו יעדן וואס איז נישט זיין בעל-הבית אדער אן מקורב דערפון, זיין שלעכטע חברשאפט מיט אנדערע הינט, די אלע הונטישע מעלות וואס שטאמען פון זיין הויפט-מעלה, זיין געטרייער ליבשאפט צו די אייגענע, וועקן ביי אונז אויפן ביטערסטן פראטעסט ווען מיר זעען זיי אין א מענטש. "א געמיינער הונט" איז איינער פון די ערגסטע שעלטווערטער וואס מען קען איינעם זאגן.

ווי קליין און ארעם די פאדערונגען פון א געווענליכן מענטש צו אן אנדערן זאלן נישט זיין, דריקן זיי דאך אויס דעם אינערליכן תוך פון דער בחינה מענטש. אין פרינציפ אנטהאלטן זיי שוין אלעס וואס הייבט אים אויף צו דער קרוין פון דער באשאפונג, אלעס וואס שיידט אים אפ פון דער חיה. זאל זיין בלויז דערמיט וואס ער פארמאגט די מעלות אין א גרעסערער מאס און אויף א רייכערן אופן.

אפשר איז דער חילוק צווישן מענטש און חיה ביים אנהייב נישט געווען אזוי גרויס. אפשר האט דער מענטש אין דער ערשטער צייט אויסגענוצט זיין שטארקערן שכל נאר פאר פראקטישע לעבנס-צילן פונעם קאמף פאר דער עקזיסטענץ, וואס הערשט אויך אינעם חיה'ס לעבן.

אבער אין דער אנטוויקלונג האט דער שכל זיך אויפגעהויבן איבער די ריין גשמיות'דיגע נויטן. ער האט געשאפן א וועלט פון געדאנקען וואס ברענגט דעם מענטש אן אנדערע סארט הנאה, וואס קיין חיה קען נישט משיג זיין: די הנאה פון דער שכל'דיגקייט אין א געדאנק, נישט קיין חילוק צי ער ברענגט אונז א נוצן אדער נישט. ליבשאפט צום שכל און צו זיינע שאפונגען איז געווארן א ריין מענטשליכער שטריך.

די זעלבע זאך איז מיט די אנדערע מעלות. אפשר זענען זיי קודם אויסגעוואקסן פון די פשוט'ע גשמיות'דיגע באדערפענישן, וואס דער מענטש האט געהאט און האט נאך צוזאמען מיט דער חיה.

אבער אין זייער אנטוויקלונג זענען זיי אויסגעוואקסן העכער פון דער נויט וואס האט זיי געבוירן. זיי זענען דעם מענטש געווארן טייער צוליב זיך אליין, ווייל אין זיי דערקענט ער זיין אייגענע מענטשליכע נאטור.

דער ווילן, וואס האט פריער געדינט נאר צו באהערשן די דרויסנדיגע נאטור פאר א בעסערן גשמיות'דיגן לעבן, ווערט ביים העכערן מענטש א געצייג צו באהערשן די תאוות און באדערפענישן פונעם אייגענעם חומר, פאר א טיפערן, שענערן לעבן פון דער נשמה.

די ליבשאפט צו שיינקייט, וואס איז ביים אנהייב זיכער געווען פארבונדן מיטן אויסקלייבן א פאר און האט געדארפט פארשטארקן די ציענדיגע קראפט צווישן דעם ער און דער זי, האט זיך ארויסגעריסן פון אלע ליידנשאפטן. זי איז געווארן א ריינע ליבשאפט צו דער שיינער פארעם אין דער נאטור און אין דער קונסט, אן קיין גשמיות'דיגע פניה.

די געפילן פון יושר, רחמנות און מענטשנליבשאפט זענען אפשר אויך פריער ארויסגעוואקסן פון די פראקטישע נויטן פונעם געזעלשאפטליכן לעבן, און האבן געברענגט נוצן פאר יעדן יחיד. אבער מיט דער צייט האבן זיי באקומען פארן מענטש אן אייגענעם זין. אפט איז ער מקריב זיין אייגענעם לעבן כדי פארווירקליכן פאר אנדערע די אידעאלן פון יושר, רחמנות און מענטשנליבשאפט.

אויך דער מענטשליכער שטאלץ איז געווארן אן אנדערער, א העכערער. ביי די שענערע מענטשן, די וואס זענען מער מענטש, לויפט ער שוין נישט נאך דעם ביסל כבוד וואס מען קען באקומען פאר זיך. עס וואקסט אויס דער באגריף פון כבוד התורה: די ערע פון א העכערער זאך וואס איז מיר טייער און פארדינט דעם כבוד. מיין פאלק, מיין רעליגיע אדער מיין געזעלשאפטליכער אידעאל.

דער מענטש ביי וועמען דאס געפיל איז נישט אפגעשטארבן קען נישט בלייבן גלייכגילטיג ווען ער זעט ווי מען טרעט אויף דאס וואס איז אים טייער, אפילו ווען ער אליין ליידט נישט דערפון.

בקיצור: א מענטש איז דער פאר וועמען די מענטשליכקייט אינעם מענטש איז טייער. ער האט ליב און שאצט די ריין מענטשליכע מעלות פון דער נשמה. ער האט ליב שכל און וויסנשאפט, מענטשנליבשאפט און יושר, שיינקייט און א שטארקע, שטאלצע מענטשליכע חשיבות. וואס מער איינער איז דורכגענומען מיט די מעלות און מיט ליבשאפט צו זיי, אלץ מער מענטש איז ער.

וואס הייסט א ייד?

דאס איז מענטש. און וואס איז ייד?

אויך דער באגריף דארף א טיפערע באטראכטונג. ער נעמט ארום דריי זייער פארשידענע באדייטן: דעם רעליגיעזן ייד, דעם ייד פון אפשטאמונג, וואס דער מקור רופט "ראסן-ייד", און דעם נאציאנאלן ייד.

עס איז געווען א צייט ווען די דריי זענען נאך נישט געווען אפגעשיידט. יעדער ייד וואס האט געשטאמט פון יידישע עלטערן איז גלייכצייטיג געווען א רעליגיעזער ייד, ווייל ער האט געגלייבט אינעם יידישן גלויבן, און א נאציאנאלער ייד, ווייל ער האט געלעבט מיט די געמיינזאמע יידישע האפענונגען אויף דער ווידערגעבורט פונעם פאלק.

היינט, בעוונותינו הרבים, איז די דריי-איינקייט צעשפאלטן. עס זענען דא יידן ביי וועמען די יידישקייט איז, לויטן אלטן אויסדרוק, קלאר אויסגעקריצט אויפן פנים, אבער רעליגיעז האבן זיי גארנישט מיט יידישקייט. זיי לייקענען אויך זייער פארבונדנקייט מיט דער יידישער נאציע. אנדערע זענען נאציאנאל געשטימט, אבער ווילן גארנישט וויסן פון דער רעליגיע.

קען מען נאך אריינעמען די וואס לייקענען דעם יידישן גלויבן אינעם גדר ייד?

רוב האלטן ביז היינט אז א ייד איז בלויז דער וואס גלייבט אין א געוויסער רעליגיעזער שיטה, וואס הייסט יידישקייט. "ישראל ואורייתא חד נינהו": דאס יידישע פאלק און די תורה זענען איינס.

ייד-זיין איז דעריבער עפעס וואס ווענדט זיך אין אונזער אייגענעם ווילן. גלייבן מיר אין יידישקייט, זענען מיר יידן. הערן מיר אויף צו גלייבן, זענען מיר אויס יידן. פונקט ווי ביי אן אנדערער רעליגיע, פארטיי אדער פילאזאפישער ריכטונג. מען איז א קאטאליק, סאציאליסט אדער העגעליאנער כל זמן מען גלייבט אינעם קאטאלישן גלויבן, אינעם סאציאליסטישן אידעאל אדער אין העגעל'ס פילאזאפיע.

אבער אזא אויסטייטשונג פון ייד-זיין קען היינט נישט אויסהאלטן קיין קריטיק. די מענטשהייט איז נישט איינגעטיילט בלויז אין רעליגיעס, פארטייען און ריכטונגען, צו וואס מיר קענען זיך אנשליסן לויט אונזער ווילן און גלויבן, און פון וואס מיר קענען ארויסגיין ווען אונזער מיינונג ענדערט זיך.

איידער די אלע איינטיילונגען איז דא נאך אן איינטיילונג, אין וואס מען טרעט נישט אריין, נאר מען ווערט אריינגעבוירן, און פון וואס מען קען, לויט דעם מחבר'ס געדאנק, נישט ארויסגיין סיידן דורך דעם טויט. איך מיין די איינטיילונג אין באזונדערע פעלקער.

יעדער מוז געהערן צו עפעס א פאלק, צי ער וויל אדער נישט. מען קען נישט זיין "אן א נאציע", ווי מען קען זיין אן א רעליגיע אדער אן א פארטיי. אויב איינער געהערט נישט צו דעם פאלק, מוז ער געהערן צו אן אנדערן.

[רעדאקציע-באמערקונג: דער מקור נוצט די דעמאלטיגע שפראך פון "ראסע", "בלוט" און נאציאנאלע סמנים. דער טעקסט האלט די היסטארישע טענות וועגן אפשטאמונג און פאלקס-צוגעבאונדנקייט, אבער זיי זענען נישט קיין היינטיגער ביאלאגישער באוויז אז נאציאנאליטעט איז אן אומבייטבארע גופניות'דיגע אייגנשאפט.]

עס איז נישט מיין היינטיגע אויפגאבע אויסצופארשן צי עס איז גוט אז די מענטשהייט איז איינגעטיילט אין פעלקער. ווען דער רבונו-של-עולם וואלט זיך מיט אונז באראטן בשעת דער באשאפונג, וואלט איר אים אפשר גע'עצה'ט נישט צוצולאזן אז זי זאל זיך צעטיילן אין נאציעס. איך וואלט, צוליב א סך טעמים, דווקא געשטאנען שטאל און אייזן אז ער זאל נישט שאפן איין מענטשהייט מיט איין איינציגער קולטור.

אבער מיר קענען זיך יעצט שפארן דעם ויכוח. די נאטור האט געטאן אירס און נישט געפרעגט אונזער עצה. כל זמן זי האט נישט אפגעשאפט די פעלקער, מוז יעדער געהערן צו עפעס א פאלק, אפילו קעגן זיין אייגענעם ווילן.

דער פאקט איז נאך נישט אינגאנצן קלאר פאר א סך פון די אזוי גערופענע קאסמאפאליטן. זייער אידעאל איז אז אלע פעלקער זאלן פארשווינדן און עס זאל בלייבן איין איינציגע מענטשהייט.

אפשר איז דאס א גוטער אידעאל. אפשר וועט ער זיך מקיים זיין במהרה בימינו, אין א פאר צענדליגער טויזנט יאר ארום. כאטש איך לייקן ביידע: סיי אז עס איז א געוואונטשענער אידעאל, און סיי אז ער קען זיך אמאל מקיים זיין. דאס איז שוין א טעארעטישער ויכוח.

אבער דער קאסמאפאליט מאכט שוין היינט אן אבסאלוטן טעות ווען ער מיינט אז דורך גלייבן אין דעם אידעאל גייט ער שוין ארויס פונעם נאציאנאלן גדר און ווערט אן א פאלק. דאס איז פונקט אזוי אוממעגליך ווי א בארג קען נישט אויפהערן צו זיין א בארג כל זמן עס זענען דא טאלן ארום אים, און א טאל קען נישט אויפהערן צו זיין א טאל כל זמן עס שטייען בארג ארום אים.

ערשט ווען מען גראבט אראפ דעם בארג אדער פילט אן דעם טאל, פארשווינדט דער חילוק. ביז דעמאלט מוזן זיי בלייבן וואס זיי זענען.

א פאלק איז א גרופע מענטשן וואס האבן דורכאויס דורות געלעבט אין א געמיינזאמער קולטורעלער אטמאספערע. דעריבער האבן זיי אויסגעארבעט אין לעבן, אין גוף און אין נשמה געוויסע סימנים, נישט קיין חילוק וועלכע, וואס שיידן זיי אפ פון אנדערע גרופעס. אויך די אנדערע האבן געלעבט דורות אין זייער קולטורעלער סביבה און אויסגעארבעט אייגענע סימנים.

ווען עס וואלטן נישט געווען פארשידענע פעלקער, וואלט קיין פאלק נישט געווען קיין פאלק. איין איינציג פאלק אויף דער וועלט איז שוין נישט קיין פאלק, נאר די גאנצע מענטשהייט. זיינע סימנים הערן אויף צו זיין פאלקס-סימנים און ווערן פשוט שטריכן פון דער אלגעמיינער מענטשליכער נאטור.

זאלן אלע פעלקער פארשווינדן און נאר דער ענגלישער פאלק בלייבן, וועלן די ענגלענדער אויפהערן צו זיין ענגלענדער. זיי וועלן זיין סתם מענטשן. יעדער טיפיש ענגלישער כאראקטער-שטריך וועט ווערן א סימן פונעם מענטש בכלל.

אבער ווי נאר דורך א נס שפראצט ארויס נאך א פאלק לעבן זיי, למשל דאס דייטשע, פארשווינדט גלייך דער סתם מענטש. די שטריכן וואס מען געפינט ביים דייטשן ווערן דייטשע נאציאנאלע סימנים, און די שטריכן וואס זענען דא ביים ענגלענדער אבער נישט ביים דייטשן ווערן ווידער ענגלישע נאציאנאלע סימנים.

כל זמן עס זענען דא פעלקער אויף דער וועלט, מוז יעדער ניי-געבוירענער, לויט דעם געדאנק, פונעם געבורטס-מאמענט אן צוגערעכנט ווערן צו א באשטימטן פאלק. אפילו ווען נאר צוויי פעלקער בלייבן, וועט יעדעס קינד מיטברענגען א טייל נאציאנאלע

סימנים, יענעם טייל וואס דער מחבר באטראכט אלס איבערגעגעבן דורך אפשטאמונג פון דור צו דור. מען וועט עס גלייך צייל֞ן צו איין גרופע אדער צו דער אנדערער.

שטעלט אייך אפילו פאר אז אלע קאסמאפאליטן טיילן זיך אפ פון זייערע פעלקער און שאפן אן אייגענע גרופע, גערופן "סתם מענטשן". כל זמן די אנדערע פעלקער בלייבן, וועט די נייע גרופע, וואס וויל נישט וויסן פון פאלק-זיין, דורך דעם אפטיילן זיך גופא מוזן שפילן די ראלע פון א באזונדער פאלק: דאס סתם-מענטשן-פאלק. יעדעס קינד אין דער גרופע וועט נאציאנאל געהערן צו דער נייער אומה, כל זמן עס עקזיסטירן אנדערע אומות וואס שיידן זיך אפ פון איר.

אזוי לאנג קען אויך נישט זיין קיין אלגעמיינע מענטשהייט וואס ליגט ערגעץ מחוץ די עקזיסטירנדע פעלקער, וואוהין מען קען אריינשפרינגען ווען מען פארלאזט דאס אייגענע פאלק.

מען גייט ארויס פון איין נאציאנאלער גרופע, מוז מען גלייך אריינגיין אין אן אנדערער. ביז מען איז אריין אין דער אנדערער, האט מען למעשה נישט פארלאזט די ערשטע. אפילו דער קאסמאפאליט קען דעריבער היינט נישט ווערן פאלק-לאז. צום מערסטן קען ער ארויסגיין פון איין פאלק און זיך אסימילירן, זיך צונויפשמעלצן, מיט אן אנדערן.

אינעם פראקטישן לעבן זענען דעריבער די קאסמאפאליטן וואס פאדערן אפצוזאגן דאס אייגענע פאלק נישט אנדערש ווי אסימילאטארן, וואס פאדערן זיך אנצושליסן אין אן אנדערן פאלק. נישט אין דער טעאריע, נאר אינעם פראקטישן לעבן, זענען זיי נישט קיין קאסמאפאליטן, נאר נאציאנאליסטן פון יענער אנדערער נאציע.

איך האב פון אויבנאויף אנגערירט דעם וויכטיגסטן רעזולטאט צו וואס די מאדערנע פארשונג איז, לויט דעם מחבר'ס באטראכטונג, געקומען וועגן דעם נאציאנאלן פראבלעם. ער וועט אונז העלפן זיך אויסצוקוקן אין דער פראגע: מיינט ייד-זיין נאר געהערן צו א גלויבן, אדער אויך געהערן צו א פאלק, אפילו ווען מען פארלאזט אינגאנצן דעם יידישן גלויבן?

אויב יעדער מענטש מוז געהערן צו עפעס א פאלק, און די יידן זענען נישט קיין פאלק נאר א רעליגיעזע סעקטע, מוז מען פרעגן: צו וועלכן אנדערן פאלק געהערן זיי?

דערויף איז, לויט דער טענה, נאר דא איין ענטפער: צו קיין אנדערן פאלק נישט. קיין אנדער פאלק קען נישט זען אין זיי די קינדער פון זיין אייגענעם פלייש און בלוט. אין קיין לאנד וואו יידן וואוינען, אפילו אין די לענדער וואו אסימילאציע האט שוין געפרובירט דורכצופירן איר פראגראם דורכאויס א גאנצן יארהונדערט און נאך מער, איז דער יידישער באזונדערקייט נישט פארשוואונדן.

אפילו אין פראנקרייך, האלאנד און איטאליע האבן די יידן, לויט דעם מחבר'ס באטראכטונג פון זיין צייט, נישט אזוי פארלוירן זייערע נאציאנאלע אייגנשאפטן אז די מענטשן ארום זיי זאלן זיי נישט דערקענען אדער נישט מאכן א חילוק צווישן זיך און זיי. וואס דארף מען נאך רעדן וועגן רוסלאנד, פוילן, רומעניע און אמעריקע, וואו די יידישע סימנים זענען נאך אזוי בולט.

די אסימילאטארן ווילן דאס נישט איינזען. זיי רעדן זיך באמת איין אז די יידן געהערן נאציאנאל צו די פעלקער צווישן וועמען זיי וואוינען. אבער דאס זאגן הייסט, לויט דער טענה, נישט האבן קיין פונק וויסנשאפטליכע ערליכקייט, אדער כאטש נישט קיין חוש פארן פאקטישן אמת.

וואס עס זאל פון די יידן ווערן אין דער צוקונפט, דערווייל געהערן זיי נישט צו יענע פעלקער. דער מחבר זאגט אז די אנדערע פעלקער זענען גערעכט ווען זיי באטראכטן זיי נישט אלס זייער "אייגן בלוט".

[רעדאקציע-באמערקונג: די טענה וועגן "אייגן בלוט" און דאס גערעכט-זיין פון נאציאנאלן אויסשלוס איז דעם מחבר'ס היסטארישע שטעלונג. זי ווערט נישט דא באשטעטיגט אלס א היינטיגער כלל וועגן א מענטשנס נאציאנאלער צוגעבאונדנקייט, בירגערשאפט אדער גלייכע רעכט.]

אויב די יידן געהערן נישט צו זיי, אויב זיי זענען נישט קיין פוילן, רוסן אדער טאטערן, מוזן זיי למעשה געהערן צו זיך אליין, דאס הייסט זיין א באזונדער פאלק.

וויל איר גאר מקפיד זיין, און עס לייגט זיך אייך נישט אויפן זינען אז א מאראקאנער און א רוסישער ייד זאלן געהערן צו דער זעלבער אומה, קענט איר זאגן אז אלע יידן בילדן א גרופע יידישע פעלקער. אזוי ווי רוסן, פוילן און רוטענער בילדן א גרופע סלאווישע פעלקער. אבער דעם רוסישן ייד קענט איר בשום אופן נישט צוציילן צו דער סלאווישער גרופע.

נאציאנאל געהערן די יידן צו זיך אליין. און עס איז נישט קיין חידוש. דורכאויס דורות האבן זיי געלעבט אין איין קולטורעלער אטמאספערע, אין איין באשטימטן לאנד. דעריבער, זאגט דער מחבר, האבן זיי געמוזט אויסארבעטן געוויסע סימנים פון גוף און גייסט וואס גייען איבער בירושה פון דור צו דור, צי זיי גלייבן אין יידישקייט אדער נישט.

א קינד פון גע'שמד'טע יידישע עלטערן ברענגט, אין דעם אלטן אויסמאלונג, מיט זיך דעם יידישן מוח און דאס יידישע הארץ: א באשטימטן בוי פון גוף און נשמה. עס איז א ייד, אפילו ווען אלע יידן ווילן נישט וויסן פון אים, און ער אליין האט פיינט זיין פאלק.

ווען די גע'שמד'טע יידן הערצנשטיין און פערגאמענט האבן זיך אין דער רוסישער דומא פארשריבן אלס "רעליגיע: ארטאדאקס-קריסטליך; נאציאנאליטעט: יידיש", איז דאס נישט געווען קיין פיינער וויץ, נאר דאס פעסטשטעלן פון א פשוט'ן פאקט.

ישראל לחוד ואורייתא לחוד: די יידישע רעליגיע איז איין זאך, דאס יידישע פאלק אן אנדערס. יעדער ייד קען געהערן צו ביידע. אבער, לויט דעם מחבר, מוז ער געהערן צו איינעם: צום יידישן פאלק. איז ער געבוירן פון יידישע עלטערן, קען קיין וואסער נישט אפוואשן זיין יידישקייט, דעם נאציאנאל-יידישן טיפ וואס טרעט, אין דעם היסטארישן בילד, מער אדער ווייניגער בולט ארויס אין פנים, כאראקטער און דעם אופן צו שאפן גייסטיגע גיטער.

א ייד איז דעריבער נישט נאר א רעליגיעז-גלויביגער ישראליט. ער איז אויך דער וואס געהערט דורך אפשטאמונג צום יידישן פאלק, און פארמאגט דערמיט דאס וואס דער מקור רופט סימנים פון דער יידישער ראסע.

אבער עס איז דא נאך א דריטער מין: דער נאציאנאלער ייד. ער געהערט באוואוסט צום יידישן פאלק, וויל געהערן דערצו, שפירט זיך פארבונדן מיט דער גאנצער געשיכטע, און קעמפט, אדער וויל קעמפן, פאר דעם פאלק'ס ווייטערדיגן קיום.

די דריי באדייטן מוז מען האבן אין זינען ווען מען וויל זיך אויסקענען אין דער פראגע פון ייד און מענטש: רעליגיע, אפשטאמונג און באוואוסטע נאציאנאלע צוגעבאונדנקייט.

צווישן שאוויניזם און קאסמאפאליטיזם

מיר וועלן אנהייבן מיטן נאציאנאלן ייד, ווייל ער איז פאר אונז דער וויכטיגסטער. די ענטפער אויף זיין פראגע וועט אונז אויך העלפן געפינען דעם אמת וועגן די אנדערע צוויי.

איך האב געזאגט: א נאציאנאלער ייד איז דער וואס וויל געהערן צום יידישן פאלק און זיך פארבינדן מיט זיין גאנצן היסטארישן גורל. ווען מען טרייבט יידישן נאציאנאליזם ביז צום עקסטרעם, ווערט די פארבונדנקייט א בלינדע פארליבטקייט אין אלעם וואס טראגט דעם שטעמפל יידישקייט.

אינעם יידישן לעבן איז אלעס גוט און שיין. א "מה טובו"-שטימונג, וואס פאלט אריין אין אן אומקריטישער התפעלות פון יעדן שטריך אין יידישן כאראקטער און קולטור. "מה טובו אהליך יעקב, משכנותיך ישראל". ווי שיין זענען דיינע געצעלטן, יעקב, דיינע וואוינפלעצער, ישראל!

אזא שיכור'ער נאציאנאליזם געפינט זיך ביי די רעאקציאנערע עלעמענטן פון יעדן פאלק. דאס איז יענער "אתה בחרתנו"-איזם, פון וואס קיין נאציע איז ליידער נישט פריי, און וואס הייסט היינט אלגעמיין שאוויניזם.

איך מוז מודה זיין: דווקא קעגן דער מה-טובו-שטימונג האט קאסמאפאליטיזם, מיט זיין אבסאלוטן אפווארפן פון אלעם נאציאנאלן, ארויסגעברענגט א סך טיפע, אייביגע אמת'ן. זיי געבן אונז א רעכט אין געוויסע פעלער צו באטראכטן דאס נאציאנאלע ווי א היפך פונעם אלגעמיין-מענטשליכן, און קעמפן דערקעגן אינעם נאמען פונעם פארשריט.

אבער דאס מיינט נישט אז דער קאסמאפאליטישער געדאנק איז אומעטום גערעכט. א ניכטערע, אומפארטייאישע באטראכטונג וועט, האף איך, ווייזן אז ביידע עקסטרעמען, קאסמאפאליטיזם און שאוויניזם, האבן איבערגעשאסן דעם ציל.

ביידע האבן אנגעטאפט יסודות'דיגע אמת'ן פונעם מענטשליכן לעבן און פונעם פעלקער-לעבן. די אמת'ן דארף מען ברענגען אין הארמאניע, ווייל זיי קענען וואוינען צוזאמען בלויז אונטער געוויסע באדינגונגען און אין געוויסע גרענעצן.

די טענות פונעם קאסמאפאליט זענען אזוי קלאר און פשוט, זיי לייגן זיך אזוי גלאט אויפן שכל הישר, אז עס איז נישט קיין חידוש ווען יעדער טראכטנדיגער קאפ ווערט קודם באצויבערט פון דער לאגיק און פון די ליכטיגע האריזאנטן וואס זי עפנט פאר דער מענטשליכער צוקונפט.

דער קאסמאפאליט זעט דעם חילוק צווישן פעלקער נאר אין זייער פארשידענעם לעבן, אין די חילוקים צווישן זייערע קולטורן. אבער קולטור ווערט געשאפן פונעם מענטשליכן שכל, יושר און שטרעבן צו שיינקייט. ווען צוויי קולטור-דערשיינונגען שטימען נישט, הייסט עס, לויט אים, אז דער אלגעמיין-מענטשליכער שכל האט זיך אין זיי נישט אפגעשפיגלט אין דער זעלבער מאס. די מענטשליכקייט האט זיך פארקערפערט מיט א פארשידענער קלארקייט און שטארקייט. ביי איין פאלק איז דער שכל ארויסגעקומען בולטער און ריינער ווי ביים אנדערן.

דער מחבר נעמט א ביישפיל פון צוויי אופנים צו באארבעטן די ערד. ער פארגלייכט א פאלק מיט פשוט'ע געצייג מיט די טעכניש אנטוויקלטע ענגלענדער. אינעם מקור ווערן דערמאנט די סאן-פעלקער, די באטאקודן און די פידזשיאנער, אבער דער מחבר זאגט אליין אז ער געדענקט נישט וועלכן פון זיי ער מיינט.

[רעדאקציע-באמערקונג: די אלטע, דערנידערנדיגע באצייכענונגען פאר די פעלקער זענען דא איבערגעגעבן געווארן אין ניכטערער שפראך. דעם מחבר'ס ביישפיל איז נישט א פארלעסליכער עטנאגראפישער באשרייבונג: ער זאגט אליין אז ער איז נישט זיכער צו וועלכן פאלק ער שרייבט צו דעם מעטאד.]

מען נעמט א פארשפיצטן שטעקן, שטעלט אים צום באדן, שטרענגט אן אלע כוחות און קראצט אויף א קליינעם שטח. מען ווארפט אריין די זוימען און לאזט זיי איבער אויף גאטס בארעט. שוין אינעם פשוט'ן מעטאד שטעקט א היבש שטיקל מענטשליכן שכל און דערפארונג.

דער ענגלענדער אדער אמעריקאנער נוצט אנשטאט דעם שטעקן א שטאלענעם פארע-אקער. וואו טרעט דער שכל ארויס קלארער, וואו איז דא מער דערפון? זיכער אינעם צווייטן מעטאד.

די זעלבע זאך, מיינט דער קאסמאפאליט, איז מיט אלע קולטור-דערשיינונגען. זייער ציל איז באפרידיגן מענטשליכע נויטן און באדערפענישן. אפילו די פשוט'סטע באפרידיגונג איז שוין מענטשליך און לאזט ווייט הינטער זיך דעם שכל פון חיות. אויך דער וואס נוצט א פארשפיצטן שטעקן איז א מענטש.

אבער כדי צו באשטימען דעם ווערט פונעם מעטאד פארן מענטש און פאר זיין פארשריט, מוז מען זען צי ער שטייט אויף דער מדרגה וואס דער מענטשליכער שכל האט שוין היינט דערגרייכט.

אויב דער מעטאד איז געבליבן אזוי ווייט צוריק ווי דער שטעקן הינטערן פארע-אקער, טאר מען נישט קוקן דערויף וואס די שטעקנס זענען ארומגענומען מיט א הייליגן שיין, ווייל אונזערע עלטערן און אורעלטערן האבן זיי גענוצט און נישט געוואוסט עפעס בעסערס.

יעדער פאלק וואס וויל נישט בלייבן הינטערשטעליג האט א פליכט אויסצורוימען פון זיין קולטור-פעלד די אלע פארשפיצטע שטעקנס וואס האבן זיך אנגעזאמלט פון קדמוניות. ער מוז זיי פארבייטן אויף די שכל'דיגע המצאות, די רעזולטאטן פון שיינקייט און יושר, וואס דער מענטש האט געשאפן אין זיין פארשריט.

אויב אלע פעלקער וואלטן מיט התמדה מקיים געווען דעם הייליגן חוב פונעם פארשריט ביי זיך, וואס וואלט ארויסגעקומען? לויטן קאסמאפאליט וואלט דאס געברענגט א פולע אויסגלייכונג פון אלע מענטשליכע קולטורן. מיט דער אויסגלייכונג וואלטן אויך אלע נאציאנאלע חילוקים פארשוואונדן.

פאר אים איז דאס א פשוט'ער ממה נפשך. אויב א קולטור-דערשיינונג ביי מיין פאלק שטייט אויף דער העכסטער מדרגה פון שכל, יושר, שיינקייט אדער חשיבות, הערט זי אויף צו זיין אן אייגענער סימן פונעם פאלק. אלע אנדערע וועלן זי מוזן איבערנעמען.

אבער אויב זי שטייט נידעריגער פון א פארשריט וואס איז שוין פארווירקליכט ביים אנדערן פאלק, ווי דער שטעקן קעגן דעם פארע-אקער, דארפן מיר זיך פון איר אפזאגן און זיך אין דעם פרט אנשליסן צום מערסט פארשריטליכן פאלק.

ווען די העכסטע מדרגה פונעם אלגעמיין-מענטשליכן שכל וועט הערשן ביי אלע פעלקער אין יעדן געביט פונעם לעבן, וועט מיטן פארשווינדן פון די נאציאנאלע חילוקים אויך אוועקפאלן די איינטיילונג אין באזונדערע פעלקער. זיי וועלן זיך צונויפשמעלצן אין איין מענטשהייט, וואס אנטוויקלט גלייך פאר אלעמען איין מענטשליכע קולטור.

וואס קען דער עקסטרעמער נאציאנאליזם, שאוויניזם, ענטפערן? ביז היינט האבן די שאוויניסטישע טעארעטיקער פרובירט ארויסצודרייען זיך פון דער נעץ דורך פשוט לייקענען אז עס איז בכלל דא אן אלגעמיין-מענטשליכער שכל, יושר, חשיבות אדער שיינקייט.

"עס איז נישט דא קיין אבסאלוטער אלגעמיין-מענטשליכער פארשריט", טענה'ט דער שאוויניסט. "שכל, יושר, שיינקייט און חשיבות זענען פארשידן נישט נאר פון תקופה צו תקופה, נאר אויך פון פאלק צו פאלק. וואס איז פאר איינעם אמת קען פארן צווייטן זיין שקר. וואס איז פאר איינעם שיין איז פארן צווייטן מיאוס. איין פאלק'ס יושר קען פאר אן אנדערן זיין א הימל-שרייענדיגע עולה. וואס איינס האלט פאר דער העכסטער מענטשליכער חשיבות קען ביים צווייטן זיין אן אומדערטרעגליכער בזיון."

"וואס איז פארן דייטש געזונט, איז פארן רוס טויט", זאגט א רוסיש ווערטל. דאס איז די פארמולע אין וואס דער שאוויניסט פון יעדן פאלק גלייבט מיטן גאנצן הארץ.

אויב דעם דייטש דאכט זיך אז א קאנסטיטוציע איז א גרעסערער פאליטישער יושר ווי אומבאגרעניצטע זעלבסט-הערשאפט, אדער אז רעליגיעזע טאלעראנץ און גייסטיגע פרייהייט זענען חשוב'ער ווי די ענגהארציגע רדיפה קעגן יעדן וואס געהערט נישט צום רוסישן ארטאדאקסן גלויבן, איז דאס אפשר פאסיג פאר זיין כאראקטער און נאציאנאלער נשמה. אבער מיר רוסן, זאגט דער שאוויניסט, דארפן זיך דערפון נישט מתפעל זיין. אונזער כאראקטער און נשמה שרייבן אונז פאר אונזער אמת. מיר ווערן בעסטן באפרידיגט דורך אבסאלוטער הערשאפט און ארטאדאקסן גלויבן.

איך וויל דא נישט בלייבן ביי די טענות פונעם שאוויניסט. מיר וועלן באלד זען וואס פאר א קערנדל אמת, און בעיקר וואס פאר א וויכטיגער דערצו, ליגט אין דעם נאציאנאליסטישן ארגומענט.

דערווייל מוז איך זאגן: ווי וויכטיג דאס קערנדל זאל נישט זיין, ווערט עס איינגאנצן דערטרונקען אינעם גרויסן ים פון שקר, אין וואס דער ריין שאוויניסטישער געדאנק שווימט אזוי פרייליך.

לייקענען אז עס איז דא אן אלגעמיין-מענטשליכער אמת, וואס פאדערט למשל אז אלע זאלן גלייבן אינעם מאטעמאטישן זאץ צוויי מאל צוויי איז פיר; נישט צוגעבן אז אין געוויסע פונקטן זענען א סך פעלקער מער הינטערשטעליג ווי אנדערע; נישט איינזען אז אין דער שווייצער רעפובליק אדער אין דער דעמאקראטישער ענגלישער קאנסטיטוציע ווערט דער מענטשליכער יושר פארקערפערט קלארער און טיפער ווי אין א דעספאטישער רעגירונג - דערצו דארף מען שוין האבן גאר פארנעפלטע אויגן.

[רעדאקציע-באמערקונג: דער מקור שליסט דעם פארגלייך מיט א געוואלדיגער באליידיגונג קעגן די וואס ווילן נישט זען. זי איז פאראפרעזירט געווארן אן דעם רוף צו גופניות'דיגער שעדיגונג. די שארפע קריטיק איז פרעזערווירט געווארן.]

קריטיק און דער ריכטיגער וועג

עס זענען דא קולטור-דערשיינונגען ביי פארשידענע פעלקער וואס זענען אזוי אפן קעגן אלע פאדערונגען פון שכל און יושר, אז מיר מוזן דא שטיין אויפן קאסמאפאליט'ס זייט. מיט אים דארפן מיר פירן א ביטערן קאמף קעגן אלעם פארפוילטן און פארשימלטן אינעם לעבן פון אונזער פאלק.

וואו די קולטור באשטייט פון פארשפיצטע שטעקנס, וואו מען גלייבט אנשטאט "צוויי מאל צוויי איז פיר" אז "צוויי מאל צוויי איז א שטרויענער דאך", האבן מיר א רעכט צו רעדן צום פאלק מיט ריינע, קלארע ווערטער:

"ייד, פארברען דיינע פארשפיצטע שטעקנס און שטרויענע דעכער. הער אויף צו זיין ייד און ווער מענטש. וואס מער מענטש דו וועסט ווערן, אלץ ווייניגער ייד וועסטו זיין."

איך וועל נישט דא אויסרעכענען בפרטיות אלע די שטרויענע דעכער און שטעקנס אין דער יידישער קולטור. דער גאנצער איבערנאטירליכער גלויבן אין מלאכים, שדים, רוחות און צדיקים; די נארישע איבערצייגונג אז מען קען דורך מצוות אדער עבירות בין אדם למקום געפינען חן אין גאטס אויגן, אדער חלילה אויפוועקן זיין צארן; כמעט דער גאנצער שולחן-ערוך מיט זיינע אומצאליגע דינים און מנהגים - די אלע, אדער כמעט אלע, זענען לויט דער קריטיק נישט אנדערש ווי שטעקנס און שטרויענע דעכער, וואס קענען נישט אויסהאלטן די קריטיק פונעם פארשריטליכן געדאנק.

דאס איז נישט בלויז אונזער פליכט צו דערקלערן. מיט דער גאנצער טאלעראנץ פארן צווייטנס מיינונגען און גלויבנס, אדער ריכטיגער, דווקא אינעם נאמען פון דער טאלעראנץ, טארן מיר נישט צולאזן אז דאס פאלק זאל צווינגען איינעם צו גלייבן אין זיינע אויסגעוועבטע דאגמען, אדער ווייטער לעבן אין זיינע פארשימלטע פארמען.

ווען א גרופע פאנאטיקער קלייבט זיך ארום די אלטע הילצערנע און שטרויענע געטער, טאנצט א ווילדן טאנץ און שרייט מיט התלהבות "מה טובו אהליך יעקב", טארן מיר זיכער נישט האבן קיין פאראיבל ווען איינעם פלאצט די געדולד. ער נעמט זיינע שטעקנס

און זיין שטרויענעם דאך, די ירושה פון זיינע עלטערן, און מאכט א פרייליכן פייער בפני כל עם ועדה. אזוי האבן געטאן אונזערע אפיקורסישע טאטעס.

אויב מיר זענען היינט נישט צופרידן מיט די פרייד-פייערן וואס די אפיקורסים פלעגן אנצינדן צום כבוד פונעם פרייען געדאנק, איז דאס נישט ווייל מיר האבן ווידער אנגעהויבן גלייבן אין די שטעקנס און דעכער. עס איז ווייל זיי האבן אין די פייערן אריינגעווארפן א סך וואס מען טאר נישט פארברענען. נאך מער: דער וועג וואס זיי האבן אויסגעקליבן פארן אידעאל פון מער מענטש און ווייניגער ייד איז געווען אינגאנצן פאלש.

ווען דער אפיקורס איז געקומען מיט דער טענה "ייד, הער אויף צו זיין ייד און ווער מענטש", און גלייך דעמאנסטרירט וואס ער מעג לויטן שכל טון, האט דאס אין בעסטן פאל אויפגעוועקט פארוואונדערונג. די אמת'ע פרומע יידן האבן בכלל נישט פארשטאנען וואס ער מיינט.

מיט אן ערנסטן טרויער האט דער פרומער ייד זיך געמוזט וואונדערן אויפן יונגן דור. הייסט עס באמת זיין מער מענטש ווען מען עסט טריפה אום יום-כיפור, טרינקט ביר און בראנפן און טאנצט מיט א נישט-יידישער פרוי? זאל אין דעם ליגן די טיפערע מענטשליכע חשיבות, פאר וואס ער דארף אפזאגן זיין יידישקייט?

ער האט דאך געהאלטן אז דער וואס האלט זיין ווילן אין צוימען, זיין געדאנק פריי פון גוף'ס תאוות, און דאס הארץ אפן פאר דער שטימע פון הייליגקייט און אומענדליכקייט, איז א העכערער מענטש ווי דער וועמענס גאנצער שכל ליגט אין געשמאק עסן, טרינקען און טאנצן.

אים האט זיך געדאכט: וואס מער מענטש מען איז, אלץ חשוב'ער איז ביי אים רוחניות, אלץ מער ייד איז ער. און וואס גראבער מען איז, אלץ ווייניגער מענטש.

דער אפיקורס'ס טעות איז געווען אז ער האט אין דער אלטער רעליגיע געזען נאר די שולחן-ערוך'דיגע שאלהכץ. ער האט נישט אריינגעטראכט אין איר נשמה, די גרויסע, הייליגע, טיף מענטשליכע נשמה וואס איז היסטאריש געווען פארבונדן מיט דער דרויסנדיגער שאלהכץ פון דינים און מנהגים.

זיין צווייטער טעות איז געווען אז ער האט די גרויסע, הייליגע, מענטשליכע נשמה פון זיין אייגענעם נייעם אפיקורסישן גלויבן געוואלט אריינברענגען אין פאלק דורך טריפה און יום-כיפור-טענץ.

מען האט געדארפט זוכן אנדערע וועגן, כדי די גרויסע נשמה פונעם אלטן דור זאל דערקענען אין דער גרויסער נשמה פונעם נייעם דור איר אייגענע ווזן; איר אייגענע אפשפיגלונג אין א נייער, מער פארשריטליכער פארעם.

אבער דאס איז בלויז א פראגע פונעם ריכטיגן וועג, פונעם מער פאסיגן מעטאד צו ברענגען דעם נייעם אמת אינעם לעבן.

אין פרינציפ איז דער נייער קאסמאפאליטישער דור געווען גערעכט ווען ער האט געפאדערט אפצושאפן פונעם יידישן לעבן אלעס וואס קען זיך נישט בארעכטיגן פארן מענטשליכן שכל, יושר און שיינקייט.

אין יעדן פאל וואו ער האט קלאר געקענט ווייזן אז דאס יידישע לעבן און קולטור זענען הינטערשטעליג קעגן די פאדערונגען פונעם פארשריט, קען קיינער נישט לייקענען אונזער רעכט צו זאגן צום פאלק: "ייד, הער אויף צו זיין ייד און ווער מענטש. וואס מער מענטש דו ביסט, אלץ וויינינגער ייד ביסטו."

אבער דא הייבט זיך אן די גרענעץ וואס דער קאסמאפאליט האט נישט באמערקט, און וואס ער האט נישט געהאט קיין רעכט איבערצוטרעטן.

קען מען באמת איינטיילן אלע קולטור-דערשיינונגען פון אלע פעלקער בלויז לויט דער מאס שכל, יושר, שיינקייט און חשיבות אין זיי? זענען נאציאנאלע חילוקים נאר חילוקים פון מדרגה? אויב אלע וועלן ארויף אויף דער זעלבער מדרגה פון פארשריט, מוזן זיי דעמאלט קומען צו די זעלבע רעזולטאטן אין לעבן, טראכטן און שאפן?

אפשר זענען דא קולטור-דערשיינונגען וואו די נאציאנאלע חילוקים זענען נישט אין דער מאס מענטשליכקייט, נאר אינעם אופן ווי זי דריקט זיך אויס. אן אופן וואס איז בשום אופן נישט ערגער פון סיי וועלכן אנדערן.

לאמיר אביסל דערוועגן טראכטן.

שפראך: אנדערש מיינט נישט נידעריגער

פעלקער שיידן זיך אפּ אויך דורך זייער שפראך. א שפראך איז קודם כל א מיטל אויסצודריקן אונזערע געדאנקען און פארשטעלונגען מיט ווערטער.

די זעלבע פארשטעלונג פונעם חפץ וואס איך האלט אין דער האנט דריקט דער ייד אויס מיטן ווארט "זייגער". דער רוס זאגט "טשאסי", דער דייטש "אור". וועלכער ווארט איז מער מענטשליך? אין וועלכן איז פארקערפערט מער שכל, יושר, חשיבות אדער חן? אין קיינעם נישט. אלע זענען גלייך גוט, שיין און מענטשליך.

אבער זיי פארקערפערן פארשידענע אופנים פון מענטשליכער שפראך, פארשידענע לשונות אויסצודריקן געדאנקען דורך קלאנגען.

ווען איר קומט דעריבער וועגן דער שפראך צום יידישן פאלק און זאגט "ייד, הער אויף צו זיין ייד און ווער מענטש", מיינט דאס בלויז: ווארף אוועק דעם ווארט זייגער און נעם אן א צווייטן. אבער וועלכן? און מיט וואס איז סיי וועלכער אנדער ווארט מער מענטשליך ווי זייגער?

איר זעט: אינעם שפראך-פונקט, איינעם פון די וויכטיגסטע אינעם נאציאנאלן לעבן, האט די קאסמאפאליטישע פארמולע "וואס מער מענטש, אלץ וויינינגער ייד" פארלוירן יעדן שכל'דיגן זין.

שפראך איז א קולטור-צווייג וואס דריקט אויס מענטשליכן שכל און שיינקייט, אבער ביי יעדן פאלק אויף אן אנדערן אופן. עס איז נישט דא קיין איינציגער ריכטער וואס קען אביעקטיוו באשטימען וועלכע שפראך איז די שענסטע, קליגסטע און רייכסטע אין מענטשליכע מעלות, אזוי אז דער אלגעמיינער שכל זאל קענען פאדערן פון יעדן דווקא זי אנצונעמען.

עס זענען דא יחידים וואס מיינען אז זיי האבן על פי שכל געפונען וועלכע שפראך פארדינט דעם גאלדענעם שרביט, די מלכות איבער אלע לשונות. אבער ווען מען וואלט געלאזט די גאנצע מענטשהייט שטימען דערוועגן, וואלט מען אפשר באקומען דעם רעזולטאט אז יעדעס פאלק שטימט פאר זיין אייגענעם לשון.

"שענער פון אלע בילדער איז מיר מיין מאמע'ס פנים; ליבער פון אלע לשונות איז מיר מיין מוטער-שפראך." דאס איז אן אלטער כלל ביי אלע פעלקער. דער אלגעמיין-מענטשליכער שכל דארף פאר אים איינבייגן דעם קאפ.

עס איז אויך אמת אז די געבילדעטע קרייזן פון אן אונטערדריקטן אדער הינטערשטעליגן פאלק, וואס הייבט זיך ערשט אן צו אנטוויקלען אונטער דער השפעה פון א פרעמדער קולטור און שפראך, פאלן אפט אריין אינעם דמיון אז בלויז די פרעמדע שפראך איז באמת מענטשליך. דער אייגענער לשון איז, אין זייערע אויגן, גארנישט ווערט.

מען קוקט דעריבער אראפ אויפן אייגענעם לשון, און האלט דעם וואס האט אינגאנצן פארגעסן ווי צו רעדן אין זיין פאלק'ס שפראך פאר א חשוב'ערן מענטש.

אזוי איז אמאל געווען אין רוסלאנד, ווען רוסן האבן מבזה געווען זייער שיינע שפראך. דעם אידעאל פונעם חשוב'ן געבילדעטן מענטש האבן זיי געזען אין איינעם וואס קען רעדן און טראכטן פראנצויזיש. אויך אין דייטשלאנד האט עס פאסירט. באמת געבילדעטע מענטשן ווי פרידריך דער גרויסער האבן זיך געקענט בארימען אז זיי קענען נישט קיין דייטש, אדער נישט קיין גוטן דייטש.

היינט וועט קיין רוס אדער דייטש נישט טראכטן אראפצוקוקן אויף זיין שפראך און זיך צו בוקן פאר פראנצויזיש. אדרבה, בייביידע פעלקער האט זיך אנטוויקלט א טיפע ליבשאפט און כבוד פאר זייער לשון, פארן שכל און דער שיינקייט וואס ליגן דערין.

ווי איז דאס געשען? זייער פשוט. ווען זיי האבן זיך אנגעהויבן אנטוויקלען דורך פראנצויזיש, זענען זיי נאך געווען שוואך אין זייער מענטשליכער אנטוויקלונג. ארעם אין בילדונג און שיינע, טיפע געדאנקען, האבן זיי נישט געקענט באמערקן די באהאלטענע שיינקייטן פון זייער לשון.

אינגאנצן באצויבערט פונעם פרעמדן טעם און שכל, האבן זיי פארלוירן דעם אייגענעם טעם און שכל. אבער וואס מער מענטש זיי זענען געווארן, וואס זעלבשטענדיגער זייער טראכטן און שפירן, אלץ שטארקער האט זיך אויפגעוועקט דער אייגענער געדאנק און געפיל.

מיט דער אנטוויקלונג פון די געבילדעטע קרייזן האט זיך אויך אנטוויקלט דער היימישער לשון. וואס מער וויסן און בילדונג זענען אריין אין די מאסן, אלץ מער לעבנס-כח איז אריין אין דער שפראך. אירע פארמען זענען געווארן פולער און מיט מער חן, אירע באוועגונגען גרינגער און שענער.

צום סוף האבן די געבילדעטע געמוזט זען אין דער אייגענער שפראך דעם בעסטן, גרינגסטן מיטל צו שאפן, באשרייבן זייערע זעאונגען, באזינגען זייערע געפילן, אויסוויינען דעם ווייטאג און ארויסרופן די פרייד.

אזוי איז די שפּראַך מיט טויזנטער פֿאָדעמס פֿאַרבונדן געוואָרן מיט דער נשמה. אַנשטאָט דעם אַלטן דמיון אַז דער אייגענער לשון איז אַ מיאוסע דינסט וואָס טאָר זיך נישט ווײַזן אינעם סאַלאָן, און אויף וואָס קיין אָנשטענדיקער מענטש קען נישט זאָגן אַן אָנשטענדיקן געדאַנק, איז אויסגעוואַקסן אַן אַנדערע אילוזיע: אַז דער אייגענער לשון איז די איינציקע קעניגין צווישן אַלע שפּראַכן.

יעדער פֿאַרשטייט מיטן שׂכל אַז דאָס איז בלויז אַ דמיון און געפּיל. אָבער ער שאַדט קיינעם נישט. ליבשאַפֿט צו דער אייגענער שפּראַך איז פֿאַרבונדן מיט ליבשאַפֿט צו אַלע גרויסע קולטור-אוצרות וואָס דאָס פֿאָלק שאַפֿט פֿאַר זיך און פֿאַר דער מענטשהייט. דעריבער דאַרף מען זיך נישט שעמען דערמיט, און נישט אויסבעטן קיין היתּר בײַם אַלגעמיין-מענטשלעכן שׂכל.

דער אַלגעמיינער שׂכל האָט נישט קיין אייגענע שפּראַך וואָס ער קען אַרויפֿצווינגען אויף אַלע. ער פֿאַרשטייט גוט ווי מען קען זיך פֿאַרליבן אין קלאַנגען וואָס זענען אַזוי נאָענט צו דער נשמה, אַזוי צונויפֿגעוואַקסן מיט איר באַהאַלטענע פֿאַלדן.

וואָס לערנט אונדז דאָס? אַ זייער וויכטיקן אמת פֿאַר אונדזער ענין.

ווען די רוסישע געבילדעטע קרײַזן זענען געשטאַנען אונטער דער הערשאַפֿט פֿון פֿראַנצויזישער קולטור, האָבן זיי אפֿשר געמיינט: וואָס מער מענטש, אַלץ מער פֿראַנצויז און ווייניקער רוס. זיי האָבן געקענט אַזוי מיינען נאָר ווײַל דער מענטש אינעם רוס איז נאָך געווען שוואַך; אַ ווײַכער וואַקס אויף וואָס דער פֿראַנצויזישער גאון האָט אַרויפֿגעלייגט זײַן שטעמפּל.

אָבער וואָס מער מענטש דער רוס איז געוואָרן, וואָס ווײַטער זײַן האַריזאָנט און שטאַרקער זײַן אייגענע שאַפֿונגס-קראַפֿט, אַלץ מער רוס איז ער געוואָרן, כאָטש וועגן זײַן אייגענעם לשון.

פּונקט די זעלבע דערשײַנונג שפּילט זיך היינט אָפּ פֿאַר אונדזערע אויגן מיטן ייִדישן פֿאָלק און דער ייִדישער שפּראַך. ווען די רוסיש-ייִדישע געבילדעטע קרײַזן האָבן זיך ערשט אָנגעהויבן אַנטוויקלען, זענען זיי געווען ווי וואַקס אין די הענט פֿון דער פֿרעמדער קולטור און שפּראַך. רעדן ווי אַ מענטש האָט געהייסן רעדן רוסיש, אָדער פּויליש אין פּוילן.

אָבער זיי זענען אונטערגעוואַקסן און האָבן אָנגעהויבן שפּירן די אייגענע כּוחות. מיטן צעבליען פֿון די כּוחות האָט אויך ייִדיש אָנגעהויבן בליִען.

פֿאַרגלײַכט דעם מצבֿ פֿון ייִדיש מיט פֿינף-און-צוואַנציק יאָר צוריק. דערמאָנט זיך ווי אומבאַקוועם און שווער יעדע באַוועגונג איז געווען, ווי נאָר זי האָט געדאַרפֿט אַרויסגיין פֿון אירע אייגענע פֿיר ווינקעלעך און אויסדריקן אַ מענטשלעכן געדאַנק.

און קוקט ווי גרינג און זיכער אירע באַוועגונגען זענען היינט; ווי שנעל זי פּאַסט זיך צו צו יעדן גײַסטיקן מצבֿ; ווי פּונקטלעך זי קען איבערגעבן יעדן געדאַנק, ווי פֿאַרוויקלט ער זאָל זײַן.

יידיש איז היינט זיכער געוואָרן מער יידיש ווי זי איז געווען. דער ייד וואָס רעדט און שרייבט היינט יידיש טוט עס בעסער ווי אַמאָל. אין דעם פּרט איז ער געוואָרן מער ייד.

דורך די טאָג-צייטונגען, טעאַטער, ביכער און פּאַרזאַמלונגען וואו געבילדעטע מענטשן רעדן יידיש, ווערט אונזער שפּראַך-אוצר רייכער אין ווערטער און אויסדרוקן. דער ייד דאַרף אַלץ ווייניגער שעפּן פון אַ פרעמדן קוואַל.

אין דעם פּרט איז דער ייד געוואָרן מער ייד, דער רוס מער רוס און דער דייטש מער דייטש, נישט פאַר עפּעס אַנדערש, נאָר ווייל אַלע זענען געוואָרן מער מענטש.

כאָטש וועגן דער שפּראַך האָבן מיר אַ פאַל וואו די אַלטע פאָרמולע פאַרלירט נישט בלויז איר זין, נאָר ווערט איר אייגענער היפּך. וואָס מער מענטש מען איז, וואָס רייכער די ענינים וואָס דער ייד טראַכט דערוועגן, וואָס שטאַרקער זיין אייגענע שאַפונגס-כח, אַלץ מער ייד ווערט ער. זיין נאַציאָנאַלער סימן, דער לשון, ווערט בולטער און שאַרפער.

אייגענע חשיבות אָדער פרעמדער כבוד

לאָזט מיך אָנרירן נאָך אַ פּאָר פונקטן וואָס זענען פאַרבונדן מיט דער יידישער שפּראַך-פראַגע און איר שייכות צו ייד און מענטש.

מיר האָבן געזען ווי די געבילדעטע קרייזן פון אַ הינטערשטעליגן פאָלק פאַרלירן דעם כבוד פאַר זייער אייגענעם לשון און שפּירן אַ יראת-כבוד פאַר דער פרעמדער, רייכערער שפּראַך. דאָס איז דער דרך-ארץ וואָס אַ נידעריגערע קולטור שפּירט צו אַ העכערער.

אָבער אַזאַ אַראָפּפאַלן אין די אייגענע אויגן דאַרף נישט אָנרירן דעם פּערזענליכן שטאַלץ אָדער דעם שטאַלץ פונעם פאָלק.

אַ רוסישער גראַף אָדער פירשט האָט אפשר געשפּירט אַז זיין פראַנצויזישער פריזירער, מיט זיינע עלעגאַנטע מאַנירן, געשליפענע צונג און שיינעם פראַנצויזיש, איז אין אַ געוויסן פּרט אַ העכערער, חשוב'ערער מענטש. אָבער נאָר אין אַ געוויסן פּרט: שפּראַך און דרויסנדיגע קולטור. אין אַלע אַנדערע איז ער נאָך דער גראַף, און יענער דער פריזירער.

אויך וועגן דעם אייגענעם פאָלק איז ער אַ קינד פון דער גרויסער, מעכטיגער רוסישער נאַציע, וואָס דאַרף זיך פּאָליטיש און היסטאָריש נישט אונטערבייגן פאַר פראַנקרייך. איר כבוד ווערט נישט פאַרטונקלט פונעם פראַנצויזישן רום.

אפילו אין די ערגסטע צייטן פון רוסישער אַסימילאַציע האָט קיין געבילדעטער נישט געטראַכט אַפּצוזאָגן דאָס אייגענע פאָלק ווייל עס שטייט אויף אַ נידעריגערער קולטור-מדרגה, אָדער אויפצוגעבן די עקזיסטענץ פון דער רוסישער נאַציע ווייל איר שפּראַך איז ווייניגער חשוב ווי פראַנצויזיש.

אַ גאַנץ אַנדערע פּסיכאָלאָגיע האָט געמוזט הערשן, און הערשט נאָך ביז היינט, ביי אַ גרויסן טייל פון די גאַנץ, האַלב און פערטל געבילדעטע יידישע קרייזן.

דער רוס און זיין שפּראַך זענען אין זייערע אויגן אַ העכערע וועזן, נישט בלויז צוליב דער קולטור, נאָר אויך ווייל ער שטייט חשוב'ער אין דער געזעלשאַפט און אינעם שטאַט. אַ שיכור'ער קליינער שרייבער ביים לאָקאַלן רוסישן פּאָליציי-באַאַמטן איז געזעלשאַפטליך מער מיוחס ווי אַ רייכער יידישער סוחר.

אַפּזאָגן יידיש און רעדן דעם שרייבער'ס שפּראַך מיינט דעריבער נישט בלויז אַריינגיין אין אַ העכערער קולטור. די קולטור-פראַגע האָט ביי די ברייטערע קרייזן אַפּט געשפּילט בלויז אַ קליינע ראָלע. אַ גרעסערע ראָלע האָט געהאַט דער וואונטש אַרויפצוגיין אויף אַ העכערער געזעלשאַפטליכער מדרגה, זיך אויסצוגלייכן אין יחוס מיטן נישט-ייד.

רוסיש איז געווען אַ דרויסנדיגער סימן אַז מען געהערט שוין נישט צו דעם פאַרוואָרפענעם, באַשפּיגענעם פאָלק אויף וואָס יעדער מיינט אַז ער האָט אַ רעכט צו טרעטן. דורך רעדן רוסיש און נאָכמאַכן דעם רוס'ס מאַנירן האָט דער אַסימילירטער ייד געוואָלט אויפהייבן זיין מענטשליכע חשיבות, סיי אין דעם רוס'ס אויגן און סיי אין די אייגענע. דורך ווייניגער ייד האָט ער געוואָלט גערעכנט ווערן פאַר מער מענטש.

איר ווייסט אַלע ווי ביטער דער פּראָוו האָט זיך אויסגעלאָזט, און וואָס פאַר אַ גרויסן חשבון-טעות דער אַסימילאַטאָר האָט געמאַכט. דער יידישער נאָמען איז נישט געוואָרן חשוב'ער אַ דאַנק שפּראַך-אַסימילאַציע. דער ייד איז נישט געוואָרן מער מיוחס ווען ער האָט אָנגעהויבן רעדן רוסיש.

וואו איז געווען דער טעות?

ער האָט נאָכגעלאָפן אַ העכערער מענטשליכער חשיבות. זיכער אַ באַרעכטיגטער, מענטשליכער שטרעבן. אָבער ער האָט צוזאַמענגעמישט צוויי זאַכן: מענטשליכן שטאָלץ און ליידיגע גאווה.

מענטשליכער שטאָלץ שטייט אויפן באַוואוסטזיין פונעם אייגענעם ווערט, נישט קיין חילוק וואָס די וועלט אַרום מיר האַלט. ליידיגע גאווה האָט נישט קיין אייגענעם מאָסשטאַב. זי נעמט אים פון דער פרעמד. זי לויפט קודם נאָך דעם צווייטנס שאַצונג, נאָך זיין גוטער מיינונג וועגן מיר.

אין דער ליידיגער גאווה פאַרלירט דער מענטש דעם דרך-ארץ פאַר זיך אַליין. אין דער נשמה מוז אַריינקריכן אַ פונק פון יענער אונטערטעניגער פּסיכאָלאָגיע וואָס איך האָב באַשריבן ביים אָנהייב.

מיט גליקליכע, אונטערטעניגע בליקן קוקט דער אַסימילאַטאָר אויף זיין "גאָט" וואָס ער וויל נאָכמאַכן. ער איז דאַנקבאַר פאַר יעדן ביסל כבוד וואָס דער גאָט קען אים שענקען. וואָס פאַר אַן ערע צו האָבן דעם פּאָליציי-באַאַמטן אַליין אין שטוב, שפּילן קאָרטן מיט אים, אַפשר אַפילו רעדן צו אים אין דער חברישער פאָרעם "דו", און רעדן רוסיש הויך, אַז אַלע זאָלן הערן און פּלאַצן פון קנאה.

עס דאַרף נישט דווקא זיין אַ פּאָליציי-באַאַמטער. וואָס פאַר אַן "אמת'ער רוס" מען דאַרף האָבן אַלס פריינד כדי זיין חברשאַפט זאָל ברענגען כבוד, ווענדט זיך אין דעם יידנס בילדונג און געזעלשאַפטליכן פּלאַץ. פאַר איינעם דער באַאַמטער, פאַרן צווייטן אַ

גובערנאטאר, פארן דריטן א שרייבער, פארן פערטן א בארימטער ציבור-טוער.

דער עצם בלייבט דער זעלבער: דער אייגענער ביטול היש, דאס פארלירן דעם אייגענעם פנים, דער וואונטש זיך צו באדן אין די כבוד-שטראלן וואס דער נאענטער פרעמדער מיוחס קען געבן.

קיין ספק נישט: די פאראכטונג צו יידיש איז ביי א גרויסן טייל אסימילאטארן אויסגעוואקסן פון דער ליידיגער גאוה, פון דעם ביטול היש, דעם היפך פונעם מענטשליכן שטאלץ.

עס איז נישט קיין חידוש אז די גאוה האט נישט דערגרייכט איר ציל. דרך-ארץ קען מען האבן נאר פאר איינעם וואס האט דרך-ארץ פאר זיך. דער מחבר דריקט דאס שארף אויס: ווער עס שפייט זיך אליין אין פנים, רופט אויך ארויס דעם צווייטנס פאראכטונג.

ווען די אסימילאטארן וואלטן אנשטאט ליידיגער גאווה געהאט מענטשליכן שטאלץ, וואס רעכנט זיך מיטן אייגענעם ווערט און קעמפט אז די דרויסנדיגע וועלט זאל אים אנערקענען, וואלטן זיי באלד איינגעזען אז אלע שפראכן זענען גלייכע מיוחסים. אפזאגן דעם אייגענעם לשון פאר א פרעמדן הייסט אומזיסט זיך אליין דערנידערן.

אביסל מער מענטשליכן שטאלץ אינעם ייד וואלט געמאכט דאס פארלאזן יידיש אוממעגליך. וואס מער מענטשן זיי וואלטן געווען, אלץ מער יידן וואלטן זיי געבליבן.

אבער דער קוק אויף שפראך איז נאך פרעמד פאר א סך יידישע געבילדעטע, אפילו אזעלכע וואס האבן זיכער נישט קיין שפור פון אונטערטעניגער פסיכאלאגיע. ביי אונז זענען דא מענטשן וואס פארשטייען בכלל נישט פארוואס מען מאכט אזא ענין פון דער שפראך.

די פארעם האט אן אייגענעם ווערט

איז שפראך דען מער ווי א מיטל אויסצודריקן געדאנקען? דארף אן אמת'ער מענטש האבן דערביי עפעס מער אין זינען ווי אמת און יושר? וואס פאר א חילוק איז אין וועלכע קלאנגען מען דריקט קלאר אויס די אידעאלן? "קאזאלע-מאזאלע, אבי דאברע מיינעלע."

איך ווייס נישט צי איר קענט אן-סקי'ס "פיאנערן", און געדענקט די סצענע וואו א קליינשטעטלדיקער משכיל, אנטלאפן אין דער גרויסער שטאט פאר אמת'ער השכלה, לערנט רוסיש ביי א גימנאזיע-תלמיד.

ער שטייט אויס יסורים ווייל ער קען נישט ריכטיג ארויסזאגן דאס רוסישע ווארט "טשיזש". ווי ער מוטשעט זיך נישט, קומט ארויס "ציזז". ער פארשטייט נישט פארוואס דער אויפגעקלערטער תלמיד איז אזוי מקפיד. וואס קאכט ער זיך אין דעם טשיזש? קען דער ענין זיך ענדערן ווען מען פארדרייט אביסל דעם נאמען? ווערט דער פויגל אן אנדערער ווען מען רופט אים ציזז אנשטאט טשיזש?

די פסיכאלאגיע איז זייער פארשפרייט ביי דער יידישער יוגנט. זי שטאמט פון אן אנדערן ביטול היש, זייער אנדערש פון דער אונטערטעניגקייט וואס איך האב נארוואס באשריבן. זי שטאמט פון אונזער בטלנות.

דער אמת'ער אידעאלער בטלן האט נאר צוויי אידעאלן אין הארץ: אמת און יושר. שיינקייט און מענטשליכע חשיבות זענען פאר אים קינדערישע זאכן מיט וואס אן ערנסטער מענטש טאר זיך נישט באשעפטיגן.

דא מאכט ער דעם גרעסטן טעות. ער פארזעט אז אמת און צדק זענען נאר א טייל פון אונזערע העכסטע אידעאלן, דער פונדאמענט אויף וואס אלע דארפן שטיין. העכער פונעם פונדאמענט הייבן זיך פארן מענטש די אידעאלן פון שיינקייט און מענטשליכער חשיבות. זיי פארגעסן הייסט גרינגשעצנדיג אפווארפן אלעס וואס ברענגט רייכטום און פארב אין דער נשמה, אלעס וואס האט א ווערט פאר זיך אליין, נישט פאר עפעס אנדערש.

אין קיין זאך טרעט נישט אזוי קלאר ארויס דער מענטשנס נאטור ווי אין זיין ליבשאפט צו שיינקייט, צו דער שיינער פארעם אליין. זי איז אן אהבה שאינה תלויה בדבר, א ריינע ליבשאפט אן עגאיסטישע פניות און הינטער-געדאנקען.

אויך די ריינע ליבשאפט צום אמת פארן אמת אליין, און איבערגעגעבנקייט צום יושר פארן יושר אליין, טראגן דעם זעלבן שטעמפל. דאס איז דער העכסטער געפיל וואס נאר די מענטשליכע נשמה קען דערגרייכן.

אבער ער טרעט נישט ערגעץ ארויס אזוי ריין ווי אין דער ליבשאפט צו שיינקייט און דעם שטרעבן צו אינערליכער מענטשליכער חשיבות. אמת און יושר קענען, אויסער דער ריינער הנאה, נאך ברענגען נוצליכע זאכן. שיינקייט און אינערליכע חשיבות קענען, אין דעם זין, נישט ברענגען א פראקטישן נוצן. זייער גאנצער ווערט ליגט דווקא דערין וואס זיי זענען נישט קיין מיטל פאר עפעס.

זיי מאכן דעם מענטש נישט געזינטער, קליגער, רייכער אדער פעטער. אבער זיי מאכן אים מער מענטשליך און שאפן יענעם טיפן גליק, דעם מצב פון ריינער פרייד, צו וואס מען דארף שטרעבן כדי צו וויסן וואס הייסט לעבן ווי א מענטש.

נאר צוויי טיפן מענטשן האבן פארלוירן, אדער בכוונה אונטערדריקן, דעם חוש פאר שיינקייט און חשיבות. דער גראבער עגאיסט, וואס איז נישט ווייט פון דער חיה: עסן, טרינקען, שלאפן, געשלעכטליכע ליידנשאפטן און אפשר אויך ליידיגע גאוה פילן אלע ווינקלען פון זיין נשמה.

און דער עטישער בטלן: זיין הארץ קלאגט טאקע אויף דער צרת הכלל, אויף דער מענטשהייט'ס יסורים, אבער ער פארשטייט נישט אז די יסורים זענען נישט בלויז די וויטאגן פון דער הונגעריגער חיה אינעם מענטש. זיי ליגן אויך אין זיין שטרעבן צו א שיינעם, חשוב'ן מענטשליכן לעבן.

איך וואלט זיך גערן מער אפגעשטעלט אויף עטישער בטלנות, נישט בלויז ביי יידן נאר אין דער גאנצער מענטשליכער געשיכטע. אבער עס וואלט אונז צו ווייט אוועקגעפירט פונעם נושא.

לאמיר זיך באַגענוגן מיט דער באַמערקונג: קאַלטקייט צו דער שיינקייט פֿון שפּראַך, גלייכגילטיקייט אין וועלכער שפּראַך מען רעדט און ווי מען נוצט אירע אויסדרוקן, איז נישט אַזאַ חשובֿ'ע מעלה ווי מען קען מיינען פֿון אויבנאויף. אַ מענטש האָט ליב זיין שפּראַך, וועלכע זי זאָל זיין. וואָס מער מענטש ער איז, אַלץ שטאַרקער זיין ליבשאַפֿט.

איך האָב זיך אַזוי לאַנג אויפֿגעהאַלטן ביי שפּראַך און ליבשאַפֿט צו איר, ווייל דאָס איז איינער פֿון די וויכטיקסטע פּעלזן אויף וואָס די כוואַליעס פֿון קאָסמאָפּאָליטיזם צעשלאָגן זיך.

אויב די פֿאַרעם פֿון שפּראַך איז נישט גלייכגילטיק, אויב ליבשאַפֿט צו איר וואַקסט מיט דער אַנטוויקלונג פֿון מענטשלעכקייט, און אויב דער אַלגעמיינער שכל קען נישט באַשטימען וועלכע שפּראַך איז די מערסט מענטשלעכע, איז נישטאָ קיין האָפֿענונג אַז דער קאָסמאָפּאָליטישער אידעאַל זאָל זיך אַמאָל מקיים זיין: אַלע פֿאָלקס-קולטורן זאָלן פֿאַרשווינדן אין איין מענטשהייטס-קולטור און איין שפּראַך.

אונטערדריקטע, הינטערשטעליקע פֿעלקער אָדער באַזונדערע שיכטן פֿאַרלאָזן טאַקע אָפֿט זייערע שפּראַכן. טייל פֿון גלייכגילטיקייט צו מענטשלעכע אינטערעסן, טייל פֿון ליידיקער גאווה, טייל פֿון עטישער בטלנות. אַ נאָך גרעסערער טייל ווייל עס זענען דאָ הערשנדע שפּראַכן, צו וואָס עס לוינט זיך אַנצושליסן, ווייל פֿאַר זיי גיט מען היינט מער שמאַלץ.

אָבער מיטן פֿאַרשריט מוז קומען אַ צייט ווען די איינטיילונג אין הערשער און אונטערטעניקע ווערט איינגאַנצן אָפּגעשאַפֿט. קיין גרופּע וועט נישט האָבן קיין איבערוואָג איבער אַן אַנדערער. יעדער וועט האָבן די פֿולע מעגלעכקייט צו לעבן לויט זיין האַרץ'ס ווונטש.

ווען די נידעריקערע באַדערפֿענישן ווערן באַפֿרידיקט דורך אַ קלוגן סדר פֿון יושר פֿאַר אַלעמען, וועט דער מענטש, באַפֿרייט פֿון דאגת הפּרנסה, זוכן זיין גליק אין די העכערע באַדערפֿענישן: ליבשאַפֿט צו אמת, שיינקייט און מענטשלעכער חשיבֿות.

וואָס מער העכערע קולטור-גיטער אַ פֿאָלק וועט שאַפֿן אָדער איבערנעמען פֿון אַנדערע, אַלץ רייכער זיין שפּראַך און שטאַרקער זיין ליבשאַפֿט צו איר.

וואָס וועט דעמאָלט צווינגען די דייטשן אָפּצוזאָגן דייטש און עס פֿאַרבייטן, למשל, אויף פֿראַנצויזיש? וואָס וועט דעם ייִד צווינגען אָפּצוזאָגן ייִדיש און אָננעמען רוסיש אָדער ענגליש? גאָרנישט.

אין פֿולע גלייכהייט מוזן די שפּראַכן נאָך שטאַרקער בלייען. די קולטורן וועלן וואַקסן, יעדע אויף איר אייגענעם שטייגער, לויט איר אינערלעכער נאַטור. די נאַציאָנאַלע סימנים וועלן ווערן בולטער און שטאַרקער.

קאָסמאָפּאָליטיזם האָט פֿאַרזען אַז אַ סך קולטור-צווייגן דריקן זיך אויס ביי יעדן פֿאָלק אין אַן אַנדערער נאַציאָנאַלער פֿאָרעם, אָבער זענען דאָך גלייך מענטשלעך און גלייך ווערד. אַלע קענען אַנטהאַלטן די זעלבע מאָס אמת, יושר, חן און חשיבֿות.

עס האט דעריבער קיין זין נישט צו פאדערן פון א פאלק: "הער אויף צו זיין פאלק און ווער מענטש." עס איז נישט דא קיין איין פארעם פאר דעם קולטור-צווייג וואס האט א גרעסער רעכט אויף זיין ליבשאפט ווי די אייגענע נאציאנאלע פארעם.

די פילע כלים פון איין סימפאניע

שפראך איז בלויז איין אזא צווייג. עס זענען דא נאך א סך. נעמט די שיינע ליטעראטור, וואס איז אזוי פארבונדן מיט דער שפראך.

לאמיר זאגן איר האט ליב דעם מענטשליכן געלעכטער דורך טרערן, וואס האט ארויסגעברענגט אין ענגלאנד דיקענס, אין רוסלאנד גאגאל און ביי אונז שלום-עליכם.

איך ווייס נישט ווי איר קוקט אויף שלום-עליכמען. אפשר זענט איר נאך נישט געוואוינט צו שטעלן א יידישן שרייבער אין איין ריי מיט אזעלכע גדולים פון וועלט-ליטעראטור. אבער דורך א ליטעראַרישן אנאליז וואלט איך געקענט באווייזן קלאר ווי דער טאג: דער מחבר פון "חוה", "ראבטשיק", "אויף פסח אהיים" און נאך א סך ווערק דארף בשום אופן נישט פארשעמטערהייט אראפלאזן די אויגן ווען מען שטעלט אים לעבן גאגאל און דיקענס.

און ווער רעדט נאך וועגן מארק טוויין? מיט אים קען שלום-עליכם זיכער האלטן די וואג. פאר מיר, דעם ייד, וועט מיין שלום-עליכם זיכער זיין נענטער צום הארץ און טייערער פון גאגאל אדער דיקענס, און כל שכן טוויין.

קענט איר קומען צו מיר און זאגן "ייד, הער אויף צו זיין ייד און ווער מענטש;ווארף אוועק דיין שלום-עליכם און קויף דיר מארק טוויין"? מיט וואס איז טוויין חשוב'ער? אין בעסטן פאל, דעם בעסטן פאר טווייגען, זענען ביידע גלייך חשוב.

אין ביידע האט זיך אויסגעדריקט דער זעלבער אלגעמיין-מענטשליכער שטריך פון לאכן דורך טרערן. אבער ביי זיי, ווי אויך ביי גאגאל און דיקענס, האט זיך דער שטראל איבערגעבראכן אין א באזונדערער נאציאנאלער אטמאספערע, אויף אן אייגענעם שטייגער. אנשטאט איין סארט הומאר האט די מענטשהייט יעצט פיר.

דאס זעלבע איז מיט פאעזיע בכלל. די זעלבע דיכטערישע ריכטונג ברענגט ביי פארשידענע פעלקער ארויס אייגנארטיגע טאלאנטן, וואס דריקן זיך אויס פארשידן אבער גלייך ווערד.

איר קענט נישט פאדערן אז איינער זאל אפזאגן זיין נאציאנאלע פאעזיע און זיך אנשליסן צו דער אלגעמיין-מענטשליכער. אזא פאעזיע מחוץ די נאציאנאלע פאעזיעס איז נישט דא. די אלגעמיינע מענטשליכקייט ליגט נישט דרויסן, נאר אינעווייניג אין די נאציאנאלע שאפונגען.

איר קענט צום מערסטן זאגן: פארלאז דיין פאעזיע, וואס דריקט אויס צוזאמען מיטן אלגעמיין-מענטשליכן אויך דעם באזונדערן כאראקטער פון דיין נשמה, און שפרינג אריין אין א פרעמדער פאעזיע, וואס דריקט אויס יענעם'ס באזונדערן כאראקטער.

דאס איז נישט קאסמאפאליטיזם, נאר פשוט שאוויניזם פון א פרעמדער נאציאנאליטעט. און אויסער דעם דארף מען מיר באווייזן אז יענעם'ס נשמה פאסט בעסער פאר מיר ווי מיין אייגענע.

אזוי איז עס מיט פאעזיע און מיט יעדן קולטור-צווייג וואס גייט העכער פון ריינער וויסנשאפט און פשוט'ן טאג-טעגליכן יושר: קונסט בכלל, פילאזאפיע און רעליגיע. ווי אלגעמיין-מענטשליך זייער אינהאלט זאל זיין, באקומט יעדע ריכטונג אן אנדער פנים און פארב ווען זי טרעט אריין אין א נאציאנאלער אטמאספערע און וועקט אויף דעם פאלק'ס שאפנדיגע כוחות.

אפילו קאטאליציזם, וואס קומט צו דער מענטשהייט מיט איין רעליגיעזן יסוד-געדאנק און לייקנט אין עצם די איינטיילונג אין פעלקער, האט באקומען ביי יעדן פאלק אן אנדער אויסזען. דעם דייטשנס קאטאליציזם איז נישט אינגאנצן דעם פראנצויזנס, דעם פוילנס אדער איטאליענער'ס.

אפילו אזא אלגעמיין-מענטשליכע ריכטונג ווי מארקס'ס וויסנשאפטליכער סאציאליזם האט באקומען פארשידענע נאציאנאלע געשטאלטן ביי רוסן, דייטשן, פראנצויזן, ענגלענדער, איטאליענער, פוילן און האלאנדן.

גייט, טענה'ט זיך אויס ביי וועמען מארקסיזם איז דער מערסט מארקסיסטישער, אז אלע אנדערע זאלן זיך פון זייערס אפזאגן. און גייט פאדערן אז זיי זאלן זיך אונטערשרייבן אז פון היינט אן טארן זיי נישט שאפן אן אייגענעם מארקסיזם!

יעדן איז זיכער באזונדער טייער די נאציאנאלע פארעם פון דעם אלגעמיין-מענטשליכן תוך, וואס זיין פאלק האט געשאפן. דאס מיינט נישט אז ער זאל זיך נישט אינטערעסירן מיט וואס אנדערע שאפן. אדרבה, ער דארף קענען, ליב האבן און שאצן די פרעמדע קולטור-שאפעונגען. זיי מאכן זיין נשמה רייכער און וועקן אויף אירע כוחות.

אבער ער זאל זיי שאצן ווי א פידלער שאצט א פיאניסט. ער פארשטייט אז זיין נשמה קען אויסדריקן איר טיפן, רייכן אינהאלט אויפן פידל, ווי יענעם'ס אויפן פיאנא. זיין אייגענע קונסט וועט בלייבן טיפער איינגעבאקן אין הארץ.

איך געב צו: א מלאך, אדער א שפינאזא, קען זיך אפשר אויפהייבן צו א מדרגה וואו אלע קולטור-שאפעונגען רעדן גלייך שטארק און ליב צו זיין הארץ. ער שפירט נישט קיין טראפ איבערוואג פאר איין נאציאנאלער פארעם קעגן אן אנדערער.

אבער אפילו ווען איר זאגט אזא שפינאזישן קולטור-פריינד אז איר ווילט דעם יידישן פידל זאל פארשטומען אין דער מענטשליכער סימפאניע, און אנשטאט אים זאל קומען נאך א דייטשער קלארינעט, וועט ער אייך העפליך אפדאנקען פאר דער טובה. אים וואלט געפעלט א כלי אין דער סימפאניע. ער וואלט פראטעסטירט קעגן איר פארשווינדן.

און בכלל, ווער קען זיין א מלאך אדער א שפינאזא? אויסער דעם קענט איר זיין זיכער: אויב אזא שפינאזא הייבט אן נישט נאר צו הנאה האבן פון דער סימפאניע, נאר אליין שפילן דערין, וועט ער נאטירליך אויסקלייבן א כלי וואס פאסט מער צו זיין נאציאנאלן

כאראקטער און כוחות.

יידער איז היינט אויך דא א טיף מענטש וואס ווערט נישט אנגערירט פון די פארשידענע נאציאנאלע שאטירונגען אין דער העברעער קולטור. די גאנצע קולטור, מיט פאעזיע, קונסט, ליטעראטור, וויסנשאפט, פילאזאפיע און רעליגיע, אינטערעסירט אים נישט.

ער ווייסט בלויז: גוט געגעסן, גוט געשלאפן, און נאך א חשוב'ע עליה געכאפט אין שול. וואס דארף מען מער? פון זיין זייט מעגן אלע קולטורן זיך צונויפגיסן אין איינס. עס וועט אים גרינגער זיין זיי אלע אויסצוגיסן אין רינשטאק.

אבער אונזער נושא הייסט נישט ייד און בהמה, נאר ייד און מענטש. א מענטש איז דער פאר וועמען די העברעע קולטור-צווייגן זענען דער גאנצער תוך פון זיין עקזיסטענץ.

וואס מער מענטש איינער איז, אלץ גרעסער דעם פלאץ וואס די העברעע צווייגן נעמען אין זיין הארץ, אלע צוזאמען אדער נאר עטליכע. וואס מער נשמה און הארץ ער לייגט אריין אין זיי, אלץ מער ווערט ער פארבונדן מיט דער נאציאנאלער פארעם וואס זיין פאלק האט געשאפן. אויך א טייל פון זיין אייגענעם הארץ און נשמה ליגט דערין.

וואס מער מענטש דער ייד ווערט, אלץ מער ייד ווערט ער.

דער אוצר פון דער אייגענער היים

ליבשאפט צו דער אייגענער קולטור איז א מענטשליכע ליבשאפט. אירע ווארעמע, ליכטיגע שטראלן באלויכטן נישט בלויז דעם היינטיגן מצב, נאר די גאנצע היסטארישע אנטוויקלונג. דעם גאנצן אוצר פון גייסטיגע גיטער וואס דאס פאלק האט צוזאמענגענומען פון זיין אנהייב ביז היינט.

קיין מענטש קען נישט זיין גלייך באגייסטערט פון אלעם וואס זיין פאלק האט געשאפן אין דער פארגאנגענהייט. אינעם היינטיגן קאמף טראגן מיר אונזער ליבשאפט און האס אויך אריבער אויפן נעכטן. וואס נענטער נעכטן איז צו אונזער צייט, אלץ שווערער איז צו באטראכטן אינעם מילדן, קלארן, ריינעם ליכט פונעם היסטאריקער, וואס פארשטייט אלעס און קען דעריבער אלעמען מוחל זיין.

אבער וואס מער מען לערנט זיך היסטאריש קוקן אויף דער פארגאנגענהייט, אלץ מער שפינאזא ווערט מען דערוועגן. אלץ מער פלאמט יענע געטליכע ליבשאפט, וואס שיקט אירע שטראלן גלייך צום צדיק און צום רשע.

אפילו ווען מען דערגרייכט נישט שפינאזא'ס מדרגה, נאר זעצט זיך אויפן כסא הרבנות און נעמט משפט'ן די אלטע צייטן, וועט דער שטרענגסטער משפט איבערן אייגענעם עבר איבערלאזן געגוג העלדן, מעשים און געשעענישן וואס מוזן אונז באגייסטערן.

באקאנטשאפט מיט דער אייגענער געשיכטע, און די התלהבות וואס זי וועקט אויף, פארשטארקן די פאדעמס וואס בינדן אונז צום פאלק. וויסן די פרעמדע געשיכטע הייבט אויף אין אונזערע אויגן יענעם פאלק'ס חשיבות און אונזער דרך-ארץ פאר אים.

אן איטאַליענער וואָס לערנט זיין גאַריבאַלדי'ס געשיכטע און די געשיכטע פון אונזערע מכבים וועט זיכער שאַצן די העלדישע מעשים פון די יידישע נאַציאָנאַלע באַפרייער. אָבער זיין אייגענע צוגעבאונדנקייט וועט ער שפּירן נישט אין די מכבים, נאָר אין גאַריבאַלדי.

די זעלבע זאַך איז מיט אונז. ווען מיר פאַרגלייכן גאַריבאַלדי מיט יהודה המכבי וואַקסט אונזער כבוד פאַרן איטאַליענישן פאָלק און זיינע פרייהייטס-העלדן. אָבער דאָס בילד פונעם אייגענעם העלד וועקט אָן אייגנאַרטיגע אומרואיגקייט אין דער נשמה. די אייגענע העלדן און די גיטער פונעם אייגענעם אוצר ציען ווי אַ מאַגנעט.

מען דאַרף אויך געדענקען: דעם גאַנצן אוצר פונעם פאָלק קענען באמת דערקענען בעיקר זיינע אייגענע קינדער. פרעמדע קענען איבערנעמען בלויז אַ טייל, און נישט אַלעמאָל דווקא דעם בעסטן.

פון ענגלישער ליטעראַטור קען די געבילדעטע וועלט אַ סך גרויסע נעמען: שעקספּיר, בייראָן, שעלי, דיקענס און אַנדערע. אָבער עס וואָלט געווען אַ טעות צו מיינען אַז בלויז זיי טראָגן דעם ענגלישן גייסט און פאַרטרעטן זיין העכסטן טאַלאַנט.

אין דער היים זענען געבליבן אַ סך גאונים וואָס האָבן נישט געהאַט די זכיה איבערגענומען צו ווערן אין דער פרעמד, אָבער שטייען נישט נידעריקער פון די וועלט-באַרימטע. אַ סך מבינים שטעלן, למשל, ראָבערט בראַונינג העכער פון בייראָן.

דער דייטש האָט, אויסער לעסינג, געטע און שילער, נאָך אַ סך נעמען וואָס דער פרעמדער איז נישט מחויב צו קענען, אָבער וואָס זענען אים נישט ווייניגער טייער. די רוסישע שטשעדרין, אָסטראָווסקי און אוספּענסקי וועלן אפשר קיינמאָל נישט זיין אַזוי פּאָפּולער אין דער וועלט ווי מאַקסים גאָרקי, כאָטש זייער טאַלאַנט איז, לויט מיין שאַצונג, בלי ספק העכער. דאָס געבילדעטע רוסישע פאָלק האָט זיי ליב נישט ווייניגער, און אפשר מער.

אויך ביי אונז האָבן מענדעלע מוכר-ספרים און פּרץ ווייניגער אויסזיכטן אריינצוקומען אין וועלט-ליטעראַטור ווי שלום אַש, כאָטש זייער טאַלאַנט איז לויט מיין מיינונג אָן קיין פאַרגלייך העכער.

דורך דער אייגנאַרט פון יידישן לעבן און שאַפן איז דער יידישער אוצר פול מיט גדולים וועמענס גאַנצן ווערט קען בעיקר אַ ייד שאַצן. אָבער אויך ביי אַנדערע פעלקער זענען דאָ גיטער וואָס נאָר אַ קינד פונעם פאָלק קען באמת הנאה האָבן דערפון אין זייער פולקייט.

דער קולטור-אוצר איז דער נשמה'ס גייסטיגע היים, איר רייכטום. דאָס פאָלק מוז זיין מער אינטערעסירט אין אים ווי אין די רייכטומען פון דער פרעמד.

אפילו אין מיטלערע און גאָר קליינע טאַלאַנטן, וואָס קיין פרעמדער דאַרף נישט קענען, איז דאָס אייגענע פאָלק אינטערעסירט נישט בלויז ווייל זיי זענען זיינע. עס איז דאָ נאָך אַ טעם, וויכטיג פאַר דער אַנטוויקלונג פון דער אַלגעמיין-מענטשליכער קולטור, וואָס דריקט זיך אויס אין די העלדן און גדולים פון אַלע פעלקער.

מיר זעען א פארטיגן שעקספיר און געטע אינעם פאנטעאן פון דער מענטשהייט. אבער זיי זענען נישט פלוצלינג ארויסגעשפרונגען אין זייער גאנצער גרויסקייט. צענדליגער קליינע און מיטלערע טאלאנטן האבן קודם צוזאמען געדארפט שאפן א באשטימטע נאציאנאלע, גייסטיגע אטמאספערע, איידער א געטע אדער שעקספיר האט געקענט געבוירן ווערן אין איר.

די קלענערע געטער, וואס דער פרעמדער זעט נישט, שטייען פאר די אויגן פונעם אייגענעם פאלק. עס קען זיי, האט הנאה פון זיי און שאצט זיי. וואס מער געבילדעט אן ענגלענדער אדער דייטש איז, וואס מער מענטש, אלץ מער ענגלענדער אדער דייטש איז ער.

דער ייד דארף נישט זיין קיין אויסנאם. ווען מיר זעען אז ער פירט זיך אנדערש, קען אלע וועלט-גדולים אבער ווייסט אפילו נישט די העלדן פון דער אייגענער קולטור, זאלן מיר זיך נישט איילן אים צו געבן דעם תעודה "מער מענטש".

אפשר איז ער דערפאר ווייניגער מענטש ווי אנדערע געבילדעטע מענטשן. אפשר פעלט אים יענער זאפט וואס מען זויגט איין פון דער אייגענער קולטורעלער אטמאספערע, וואס גיט יעדן גייסט זיין באזונדערע פארב.

אבער וועגן דעם יידישן קולטור-אוצר און אונזערע ראדיקאלן'ס שטעלונג דערצו וועלן מיר נאך דארפן רעדן אין דער צווייטער לעקציע.

צווייטע לעקציע: צוריק צום קולטור-אוצר

אין דער ערשטער לעקציע האבן מיר אפגעשיידט דריי באדייטן פון ייד: רעליגיע, נאציאנאלע צוגעבאונדנקייט און אפשטאמונג. פאר זיי האבן מיר געדארפט אויסקלארן די שייכות צווישן ייד און מענטש.

מיר זענען פארטיג געווארן נאר מיט א טייל פונעם נאציאנאלן ייד. מיר זענען געבליבן ביים יידישן קולטור-אוצר און דעם אופן ווי א ראדיקאלער ייד שטעלט זיך צו אים.

אויך דא מוז איך מודה זיין: אין דער צייט פון מיין יונגן קאסמאפאליטיזם האב איך זיך נישט בעסער באגאנגען מיטן גאנצן גייסטיגן עבר פון אונזער פאלק ווי די היינטיגע ראדיקאלע קאסמאפאליטן.

די שטיקלעך און ברעקלעך פון דער אלטער קולטור וואס האבן זיך נאך געדרייט אין מיין קאפ זענען געווען פאר מיר, ווי פאר רוב פון מיין דור און ריכטונג, בלויז מאטעריאל פאר שארפזיניגע אפיקורסישע און אטעאיסטישע וויצן.

אפילו אין דער אפיקורסישער העברעאישער ליטעראטור, וואס איך האב געקענט אביסל, גאנץ אויבערפלעכליך, האבן מיר נישט געזען קיין אייגענע, ריין מענטשליכע, פרייע קולטור מיט א נאציאנאל-פארשריטליכן ווערט. אונזער באליבטער העלד איז

געווען דער באמת פרייער גייסט משה-לייב ליליענבלום. אבער די ליטעראַטור איז אין אונזערע אויגן געווען בלויז א טייל פון דער קראַפט וואס דאַרף אינגאַנצן אויסוואַרצלען יידן און יידישקייט.

די זעלבע קראַפט האָבן מיר געשפּירט און וואַרעם באַגריסט אין דער יונגער סאַטירע וואס האָט זיך זינט די 1860ער יאָרן אָנגעהויבן אין יידיש: לינעצקי'ס "דאָס פּוילישע ייִנגל", מענדעלע'ס "דאָס קליינע מענטשעלע" און "מסעות בנימין השלישי".

אפילו שפּעטער, אין 1883 און 1884, ווען איך האָב אינגאַנצן אָפּגעוואָרפן קאָסמאָפּאָליטיזם און געוואָרן א באַוואוסטער נאַציאָנאַל-ראַדיקאַלער ייד, א יידישער סאָציאַליסט און נישט בלויז א סאָציאַליסט וואָס רעדט יידיש, האָט דער אַלטער אוצר נישט געשפּילט קיין ראָלע אין מיינע געדאַנקען.

דער וועג איז מיר קלאָר געווען: די יידישע געבילדעטע קרייזן דאַרפן זיך פאַראייניקן אויף אייביק מיטן פאָלק אויפן יסוד פון יידיש. איך האָב געוואוסט אַז מיר דאַרפן אַן אייגענע קולטור. אָבער זי איז פאַר מיר אינגאַנצן געלעגן אין דער צוקונפט, אַן קיין טייל אין דער פאַרגאַנגענהייט.

מען האָט אַפּט פאַרגעוואָרפן דעם בונד אַז ער הייבט אָן די יידישע געשיכטע מיט זיך אַליין. איך ווייס נישט אויף וויפיל דאָס איז אמת פאַרן בונד אין אַלע זיינע טיילן. אָבער פאַר מיר, דעם "בונדיסט פון 1884", ווי איך קען זיך מיט א געוויסן רעכט רופן, טרעפט די טענה גענוי צו.

"זאָלן די טויטע באַגראָבן זייערע טויטע!" דאָס איז געווען די יסוד-שטימונג וועגן דעם גאַנצן אַלטן יידנטום. מיר יונגע און פרייע וועלן בויען אַן אייגענע יידישע קולטור, א ריין מענטשליכע, אַן אייראָפּעאישע.

איך האָב גע'חלומ'ט פון א מחנה איבערזעצער וואָס זאָלן לייגן דעם פונדאַמענט דורך איבערזעצן אויף יידיש אַלע וויכטיגע מאָדערנע אייראָפּעאישע ווערק. דערנאָך זאָלן קומען נייע בויער און שאַפער, וואָס וועלן פריי אויסדריקן דעם לעבעדיגן יידישן גייסט, אָן א שייכות מיט דער שוין לאַנג געשטאָרבענער און באַגראָבענער פאַרגאַנגענהייט.

ווען מען וואָלט מיר דעמאָלט געפרעגט צי איך געפין אינעם גאַנצן אוצר נישט קיין ווערק וואָס איז ווערט אַריבערצוטראָגן אינעם נייעם לעבן, וואָלט איך אפשר איבערגעטראַכט און געמאַכט אַן אויסנאַם פאַר צוויי שריפטן: תנ"ך און ליליענבלום'ס "חטאת נעורים". אַלעס צווישן זיי וואָלט איך אָן א טראַף עגמת-נפש געלאָזט אין א זייט.

מיר האָבן זיך באַגאַנגען מיט דער אַלטער קולטור ווי מיטן גאַנצן פאָלק; ווי מען באַהאַנדלט, לויטן יידישן פאָלקלאָר, א מת אין כף-הקלע. א שטופּ כלאחר יד, און א רוף: "גיי צוריק אין דיין רו אַריין!"

האָט די קולטור דאָס פאַרדינט? מיר וועלן זען. איך האָב זי, כאַטש, איגנאָרירט נישט ווייל מיין קריטישער גייסט האָט איינגעזען אַז אַלעס צווישן תנ"ך און חטאת נעורים איז נישט ווערט. נאָר פּשוט ווייל איך האָב נישט געהאַט קיין השגה פונעם ריין מענטשליכן

ווערט אין אונזער אלטן אוצר. קיינער איז נישט געווען וואס זאל דערקלערן זיין באדייט פאר א פריי-דענקנדיגן ייד.

די זיס-זויערע חנופה וואס די ליבעראלע השכלה-וועלט פלעגט מאכן דעם אלטן יידנטום, סיי אויף יידיש און סיי אויף רוסיש, האב איך ווייניג געקענט. ווען איך וואלט זיי בעסער געקענט, וואלטן זיי מיר שוין דעמאלט געווען אזוי נמאס ווי היינט.

אבער קיינער האט מיר גארנישט געפרעגט. דעריבער האב איך אפילו נישט געטראכט וועגן תנ"ך און חטאת נעורים אלס טיילן פון יידישער קולטור. דער גאנצער עבר איז געווען א ליידיג פלאץ, אן א שייכות צו היינט און צו מארגן.

ערשט אינעם אנהייב זומער 1886 האבן מיינע נאציאנאל-ראדיקאלע געדאנקען מיך געפירט צו דער נויט צו לערנען די יידישע געשיכטע. דעמאלט האב איך אנגעהויבן איינזען מיין טעות.

איך האב אויפגעפרישט מיין חדר-לימוד, זיך ארייננגעווארפן מיטן גאנצן וויסן-דארשט פון דער יוגנט אינעם גרויסן ים פון אונזער גייסטיגן עבר. אין דעם ליכט פון מיין סאציאליסטיש-יידישן קוק איז ביסלעכווייז ארויסגעוואקסן פון חושך א וועלט וואס האט מיך באצויבערט: איר אינערליכער רייכטום און קראפט, און די ריזיגע ראלע וואס זי האט געשפילט אינעם פאלק'ס לעבן.

איך קען נישט היינט באשרייבן ווי די נייע וועלט האט זיך מיר אנטפלעקט. איך וועל נאר זאגן: דער ערשטער שטראל איז געווען א בלאט פונעם "יוסיפון", דעם פאלש צוגעשריבענעם, וואו די יידיש-קאמוניסטישע סעקטע פון די איסיים ווערט באשריבן.

גלייך איז אין מיר געבוירן א האלב אומבאוואוסטע, אבער זיכערע איבערצייגונג: איך וועל געפינען נאך א סך שפורן פון ריינער מענטשליכקייט אינעם שטויב פון אונזערע אלטע דורות.

וואס מער איך האב געלערנט אונזער געשיכטע, זיך פארטיפט אין די אומשטענדן און לעבן פון די וואס האבן זי געשאפן אדער אויסגעליטן, אין זייערע געדאנקען, געפילן, חלומות און שטרעבונגען, אלץ קלארער איז געווארן: אין די אלטע דורות האבן מיר פיל מער אייביג לעבעדיגע מענטשליכקייט ווי פארשימלטן שטויב.

איך וויל גלייך מאכן א וויכטיגע באמערקונג. ווי הויך מיר זאלן נישט שאצן אונזער גייסטיגן עבר, נישט פון אים ווענדט זיך אונזער באוואוסטער נאציאנאליזם, צוגעבאונדנקייט צום פאלק אדער גלויבן אין זיין ליכטיגער צוקונפט.

זאל דורך א קאטאסטראפע דער גאנצער אוצר פארשווינדן פונעם מענטשליכן זכרון, וועט דאס נישט מאכן קיין תל פון אונזער פאלק, און נישט שטערן אונז צו זוכן נייע וועגן פארן ווייטערדיגן קיום און נאציאנאלער אנטוויקלונג.

אונזער היינט איז גענוג זעלבשטענדיג, פול מיט לעבנס-כח און דעם אומאפשטעלבארן דראנג צו עקזיסטירן אלס א פאלק. בשעת הדחק קענען מיר אויסקומען אן די מעכטיגע, באגייסטערנדיגע שטראמען ענערגיע וואס פליסן ארייין ווען מיר לערנען אונזער געשיכטע.

נישט די פאַרגאַנגענהייט גיט אונז די עקשנות צו זײַן, דעם מוט און די פרייד אינעם קאַמף. אָבער זי דערקלערט ווי מיר זענען געוואָרן וואָס מיר זענען, און פון וואו אונזער דראַנג צום לעבן שטאַמט. זי פאַרשטאַרקט אויך אונזער שטאָלץ און דרך-ארץ פאַר זיך.

און מען האָט באמת מיט וואָס זיך צו שטאָלצירן אין איר.

איך ווייס אַז פאַר אַ סך ראַדיקאַלע דענקער איז שווער אַרײַנצודרינגען אינעם תוך פונעם אוצר. אַלע זײַנע טיילן זענען דורכגענומען מיט צוויי עלעמענטן וואָס זענען קעגן דער נשמה פונעם קאַסמאָפּאָליטישן אַטעאיסט: דער רעליגיעזער גלויבן אין אַ פּערזענליכן גאָט און אין איבערנאַטירליכער וועלט פון נסים; און דער נאַציאָנאַלער גלויבן אין דער אויסדערוויילטקייט און אייביקייט פונעם יידישן פאָלק.

איך וועל נישט הײַנט פירן אַ לאַנגן ויכּוח און באַווײַזן אַז וועגן דער פאַרגאַנגענהייט מוז מען קוקן אַנדערש אויף די עלעמענטן, אפילו ווען מען לייקנט זיי אינגאַנצן.

איך וועל נאָר זאָגן: מען קען נישט באַשולדיקן משה רבינו פאַרוואָס ער האָט נישט געלייענט דאַרווין, אָדער יהושע בן נון פאַרוואָס ער איז נישט געווען אַ מבין אין קאָפּערניקוס'ס אַסטראָנאָמיע.

כּדי צו פאַרשטיין און שאַצן די גרויסקייט פון אַ גײַסטיקער שאַפונג אין דער פאַרגאַנגענהייט, מוז מען זיך אַרײַנלעבן אין דער נשמה פון דער תקופה און אָטעמען איר גײַסטיקע לופט.

מען דאַרף פרעגן: וועלכע כּוחות האָבן זי געשאַפן? שטאַרקע, רײַכע און טיפע, אָדער שוואַכע, אָרעמע און אויבערפלעכלעכע? וועלכע געפילן גליען אין איר? איידעלע, מענטשלעכע, אָדער נידעריקע? צו וואָס וויל זי ווירקן אויפן ווילן פון די הערער? צו פאַרבעסערן זייער מצב אָדער אים פאַרערגערן? וואוהין פירט זי: צום פאָרשריט אין די הויפּט לעבנס-פונקטן, אָדער צו רעאַקציע?

די פאַרבעסערונגען, פאַרערגערונגען, פאָרשריט און רעאַקציע מוז מען מעסטן נישט מיט דער מאָס פון הײַנט, נאָר מיט די דעמאָלטיקע אומשטענדן.

אַזוי זעט מען אַז דער געזעלשאַפטליך-עטישער מאָנאָטעאיזם פון אונזערע נביאים, דער גלויבן אין איין גאָט פאַרבונדן מיט גערעכטיקייט, איז געווען אַ געוואַלדיקער פאָרשריט קעגן דעם פריערדיקן מצב פונעם גײַסט. אפילו מאַרקס'ס קאַפּיטאַל, וואָס איז פאַר אונז אין אַ סך פונקטן מער אמת ווי טייל נביאים'ס לערנונגען, זעט אויס קעגן זייערע ווערק ווי אַ זאַמד-בערגעלע וואָס קינדער האָבן צוזאַמענגעטראָגן בײַם פוס פון אַ מעכטיקן באַרג.

נישט בלויז די נביאים וואַקסן צו אַזאַ גרויסקייט. דורכן כּח און טיפקייט פונעם גײַסט, דורכן רײַכטום און איידלקייט פון געפיל, און דער ריינקייט און ערלעכקייט פונעם ווילן, צייכענען זיך אויס אַ סך שאַפונגען דורכאויס די טויזנטער יאָרן פון יידישן לעבן.

יעדער מענטש קען זיך לערנען אַרײַנצודרינגען אין זייער גרויסקייט. איך רעד נישט בלויז פון די וואָס קענען דורשטיק אײַנשלינגען די לײַדנשאַפטלעכע ליבשאַפט צום יידישן פאָלק און צו גאָט, וואָס דורכנעמט די אַלטע קולטור.

אפילו די וואס זענען פריי פון יעדן רעליגיעזן באדערפעניש און קאלט צו נאציאנאלע געפילן קענען דורכן באזונדערן אינהאלט דערגרייכן די אלגעמיין-מענטשליכע כוחות הינטער אים: די כוחות פון געדאנק, געפיל און ווילן וואס האבן געשאפן דעם אינהאלט. זיי קענען באוואונדערן די פראכט פונעם מענטש אין זיין יידישער פארעם.

דא קען מען גיין נאך א שריט. לאמיר ארויסנעמען פונעם חשבון אלעס מיט וואס מיר זענען נישט מסכים היינט, און שאצן נאר וואס דער אוצר קען געבן אונזער נשמה: אויף וויפיל ער קען שטילן אונזער דארשט נאך אמת, יושר און שיינקייט.

אפילו אונטער אזא שווערן פראוו בלייבט דער אוצר, אין זיינע וויכטיגסטע טיילן, פאר אונז ווי יעדן פאלק'ס אוצר בלייבט פאר זיינע קינדער.

שוין דער פאקט אז יעדעס ווערק פון דער פארגאנגענהייט איז א דאקומענט פון מענטשליכער געשיכטע, וואס העלפט אונז פארשטיין די קולטור-אנטוויקלונג און אירע געזעצן, מאכט אים א ווערטפולן מאטעריאל פאר וויסנשאפט, א מיטל צו באפרידיגן דעם דארשט נאך אמת.

פון דעם ריין היסטאריש-וויסנשאפטליכן שטאנדפונקט טארן מיר נישט לאזן קיין איין שורה פון אונזער גייסטיגן רייכטום פארלוירן גיין, אפילו ווען זי האט נישט מער ווערט פאר קולטור-געשיכטע ווי א פארשפיצטער שטעקן פאר ערד-ארבעט.

אבער ווער קען האבן די העזה צו זאגן אז אונזער גאנצער אוצר האט בלויז היסטארישן ווערט? ווער עס קען כאטש אביסל אונזער ליטעראטור-געשיכטע מוז ענטפערן: זיכער נישט.

אויסער די ווערק וואס האבן אפשר נאר היסטארישן ווערט זענען דא א סך וואס וועקן אויף באוואונדערונג אלס מענטשליכע שאפונגען, און פארמאגן נאך גענוג לעבעדיגע, פריש-בליענדיגע אמת'ן.

יעדער אלטער ספר וואס איר נעמט אין דער האנט איז דעריבער א טייערער אוצר. מען דארף אים לערנען צוליב דער פראכט פון די כוחות וואס האבן אים געשאפן; צוליב די טיילן פון אמת, יושר און שיינקייט וואס קענען נאך לעבן אין אונזער וועלט; אדער כאטש כדי ארויסצונעמען פון אים ווערטפולע ידיעות פאר יידישער געשיכטע און מענטשליכער קולטור.

לאמיר אין געדאנק דורכגיין די וויכטיגסטע שטאפלען פון יידישער גייסטיגער אנטוויקלונג. עס וועט ווערן נאך קלארער.

תנ"ך און תלמוד

פון אלע דריי שטאנדפונקטן מוז שוין די ערשטע זאמלונג פון אונזערע ליטעראַרישע שריפטן, תנ"ך, באפרידיגן די שטרענגסטע פאדערונגען. דאס וועט צוגעבן יעדער וואס האט אים כאטש אביסל גרינטליך געלערנט.

עס איז א ריזיגער קולטור-מאנומענט וואס דאס יידישע פאלק האט געבויט פאר דער גאנצער מענטשהייט. דער רייכטום און פראכט פון די שאפנדיגע כוחות דערין ווירקן אזוי שטארק אויפן הארץ, אז ביז היינט זענען דא ערנסטע מענטשן וואס קענען נישט אננעמען אז ער זאל זיין בלויז א פרוכט פון מענטשליכן גאון.

א שטראם פון איבערמענטשליכער, געטליכער שאפונג האט זיך, לויט זייער גלויבן, געמוזט אריינרייסן אין דער מענטשליכער וועלט כדי צו ברענגען די טיפקייט און שיינקייט. אפילו ווען מיר קענען נישט מסכים זיין צו דעם גלויבן, פארשטייען מיר אים פסיכאלאגיש. יעדער דארף צוגעבן: ווען א געטליכע קראפט וואלט זיך אריינגעמישט אין מענטשליכער קולטור און איבערגעלאזט דירעקטע שפורן, וואלטן די בעסטע טיילן פון תנ"ך בלי ספק געהערט דערצו.

שיינקייטן וואס פריי-דענקנדיגע מבינים שטעלן העכער ווי די גאונות פון שעקספיר, בייראן, געטע און טאלסטאי; א מאראלישע התלהבות וואס ברענגט די אידעע פון פעלקער פאראייניגט אין ברידערשאפט צו איין מענטשהייט; געזעלשאפטליכע גערעכטיגקייט; א גלענצנדיגע משיח-צייט, א גן-עדן פארן מענטש אויף דער וועלט, אין אחרית הימים, מיט א נייעם הימל און א נייער ערד.

דערצו א גייסטיגער ארויפפלוג צום העכסטן מאניזם, דער געדאנק פון איין יסוד, וואס פארבינדט מענטש, נאטור און גאט אין איין וועלט-בילד און שאפט דעם ערשטן פראוו פון א געשיכטס-פילאזאפיע.

אלעס געפינען מיר אין תנ"ך. אין אלעם קענען מיר באוואונדערן די פראכט פון דער מענטשליכער נשמה אין איר יידישער געשטאלט.

און די לעבנס-פילאזאפיע פון איוב, משלי און קהלת! טיילן לייענט מען ווי א מאדערנער דענקער רעדט צו אונז, אויפן יסוד פון דערפארונגען וואס ער האט נארוואס געזאמלט אין אונזער צייט.

און די טיפע, פארבן-רייכע ליריק פון א סך קאפיטלעך תהלים, וואס געבן ווערטער פאר אייערע אייגענע זיפצן, מוטשענישן און פלאגן, האפענונגען און חלומות.

דאס אלעס שטעלט דעם שענסטן דימאנט פון אונזער אוצר אויף אזא ריזיגער הייך, וואס זייער ווייניג מענטשליכע שאפונגען קענען דערגרייכן.

אויב מען וואלט אנגענומען אז יידישקייט איז דאס וואס אונזערע נביאים פרעדיגן, און ייד-זיין מיינט לעבן לויט זייער אידעאל, וואלט מען געקענט קומען צו א גאנץ אנדערער פארמולע וועגן ייד און מענטש. עס וואלט געווען געווען געוויין ריכטיג: וואס מער ייד איינער איז, נישט קיין חילוק פון וועמען געבוירן, אלץ מער מענטש איז ער. אלץ טיפער פארקערפערט זיך אין אים דער אייביגער אידעאל פון מענטשליכקייט.

אויך דער צווייטער גרויסער שטאפל פון אונזער קולטור ברענגט א זאמל-ווערק וואס וועקט באוואונדערונג פאר די ריזיגע גייסטיגע כוחות אין זיין אויפבוי: תלמוד.

ער האט צוויי שטראמען. הלכה, דער ריין געזעצליכער טייל; און אגדה, דער עטישער, פילאזאפישער און קינסטלערישער.

עס טוט מיר לייד אז איך קען זיך נישט אפשטעלן אפילו בקיצור אויפן כאראקטער פונעם תלמוד, זיין באדייט פאר אונז און זיין אינערליכן ווערט פאר דער מענטשהייט. ער האט זיכער געגוג שטרוי און שטויב. אבער אפילו זיי האבן א וויכטיגן קולטור-היסטארישן ווערט.

איך געדענק דעם מאדנעם איינדרוק ווען איך האב אין לעבאק'ס "דער אנהייב פון ציוויליזאציע" געפונען א גאנצע משנה, אפגעדרוקט אויף לשון-קודש אלס ראיה פאר זיין טעאריע.

א היבשע מאס בושה איז געווען אריינגעמישט אינעם איינדרוק. איך האב זיך געשעמט. פארוואס, און פאר וועמען? פאר אונזער דור, וואס האט נעבן זיך אזא רייכן קוואל פון קולטור-היסטארישע ידיעות און טראכט נישט ווי צו שעפן דערפון? אדער אפשר פארן גרויסן געלערנטן לעבאק, וואס שעמט זיך נישט צו נעמען מאטעריאל פון אזא אומבאגלויבטן קוואל ווי תלמוד, וואס איז, "ווי באוואוסט", פול מיט שקרים און ליידיגע רייד?

ביידע קעגנזייטיגע בושה-געפילן האבן זיך קודם צוזאמענגעפלאנטערט. צום סוף האט געמוזט גובר זיין די בושה פאר זיך אליין. יארן געהאלטן דאס גרויסע בוך אין די הענט, און נישט געהאט קיין אהנונג וויפיל מען קען לערנען דערפון פאר מענטשליכער געשיכטע! א נישט-ייד דארף קומען און ווייזן וועלכע אוצרות ליגן ביי אונז אומגענוצט.

די קולטור-היסטארישע פארשונג פונעם תלמוד שטייט נאך ביז היינט אויפן סדר-היום פון דער וויסנשאפט. קיין געלערנטער קען עס נישט טון אזוי גוט ווי א יידישער פארשער וואס קען די פרינציפן און מעטאדן פון מאדערנער פארשונג.

די ארבעט הייבט זיך ערשט אן, אבער האט שוין ארויסגעברענגט וויכטיגע כוחות. ווען זי וועט ווייטער ציען א גרויסע צאל זעלבשטענדיגע דענקער און פארשער, וועט מען קענען פול שאצן נישט בלויז די כוחות וואס האבן דעם תלמוד געשאפן און זיין ווערט פאר קולטור-געשיכטע. מען וועט אויך שאצן די עלעמענטן וואס האבן נאך א ווערט פאר אונזער לעבן דורכן אמת, יושר און שיינקייט אין זיי.

לאזט מיך דערמאנען אז פון א קליינעם שפאציר אינעם געביט פון תלמוד'ישער ארבעטער-געזעץ, וואס ד"ר דוד פארבשטיין האט מיט צען אדער צוועלף יאר צוריק געמאכט, האט ער אהיימגעברענגט א גאנצן הויפן פערל. טייל פעלן נאך אפילו אין דער מערסט פארשריטליכער ארבעטער-געזעץ פון דער וועלט.

צווישן זיי: דעם ארבעטער'ס אבסאלוט רעכט אויפצוהערן ארבעטן ווען ער וויל, נישט קיין חילוק וועלכן קאנטראקט ער האט געמאכט מיטן בעל-הבית, בשעת דער בעל-הבית איז געצוואונגען פונקטליך אפצוהיטן דעם קאנטראקט.

די תלמוד'ישע דערקלערונג פונעם געזעץ איז עקאנאמיש אזוי טיף, אז פארבשטיין גייט נישט ווייט פונעם אמת ווען ער ווייזט אז דערין שלומערט שוין דער יסוד פון מארקס'ס קוק אויף דער וועזן פון ארבעט. וויפיל פערל קען מען נאך האפן צו געפינען ווען מען וועט ערנסט באארבעטן די רייכע מינע!

דאס איז נאך אין דער זאמד-טרוקענער הלכה. וועגן דער עטישער, פּאעטישער און אפילו מעטאפיזישער רייכקייט פון דער אייביג גרינער, קוואלן-רייכער אגדה דארף מען נישט לאנג רעדן. אירע אוצרות הייבן היינט אן צו ווערן מער געשאצט יעדן טאג.

א גרויסער בזיון וואלט געווען פאר אונז ווען די אוצרות וואלטן געבליבן אומאויסגעפארשט ביז א נישט-ייד האט רחמנות און שלעפט זיי ארויס צום ליכט. וואלט איר אונזער אויפפירונג מיט די הויפט קוואלן פון אונזער היסטארישן לעבן גערופן מענטשליך?

איז נישט ריכטיגער: וואס מער מענטש מיר ווערן, וואס מער אייראפעאישע בילדונג מיר נעמען אריין, אלץ רייכער און שענער באלויכטן באווייזט זיך דער תלמוד. מיר קענען אים בעסער שאצן און ער ווערט אונז טייערער.

נאך דער תלמוד-תקופה קומט די ליטעראטור פון די גאונים. זי איז נאך ווייניגער אויסגעפארשט, כאטש נאר פון איר קענען מיר, מיט ריכטיגע מעטאדן, ארויסנעמען דעם תוך און די איינצלהייטן פונעם יידישן לעבן אין יענער צייט.

דער אויבערפלעכליכער אפיקורס וועט זיך אויך דא אפשטויסן פון נאציאנאלן און רעליגיעזן גלויבן. דערצו פונעם באוואוסטן קאמף וואס רב האי גאון פירט קעגן דעם פרייען, פארשנדיגן גדאנק.

אבער ער זינדיגט קעגן דער היסטארישער פערספעקטיוו. ער מוז זיך לערנען צו דערקענען דעם מענטש און זיינע שאפונגען אפילו וואו די אומשטענדן צווינגען דעם שכל זיך אונטערצובייגן פאר דער הערשאפט פונעם חלום און דער הארץ-בענקעניש.

אפילו ווען גארנישט וועקט אויף קיין ווארעמע מיטגעפילן אין דעם אפיקורס, וועט איינס אים מוזן באגייסטערן: די וואונדערבאר שארפע לאגיק פון די גאונים. אפשר וועט זי אים דערמאנען אין דער שארפער לאגיק פון מארקס'ס קאפיטאל.

אפשר וועט ער שפירן רחמנות פארוואס זיי האבן געדארפט אויסגעבן זייער טייערע קראפט אויף גיטין און כתובות, כשר און טריפה, נישט אויף פראבלעמען פון מערווערד און קלאסן-פסיכאלאגיע. אבער שוין די רחמנות איז א מענטשליכער געפיל.

וואס מער מענטש דער אפיקורס איז, אלץ גרינגער וועט ער אריינטראכטן אין דער צייט און פארשטיין אז דעמאלט האבן די שאלות פון גיטין און כתובות געמוזט ציען די גאנצע אויפמערקזאמקייט, מיט נישט ווייניגער מאגנעטישער קראפט ווי היינט די פארוויקלטסטע פראבלעמען פון מאדערנער טעאריע.

סעדיה, וואס דער מקור שטעלט פאר אלס דער לעצטער פון די גאונים, איז אויך געווען דער ערשטער פון די יידישע רעליגיעזע פילאזאפן.

[רעדאקציע: סעדיה גאון איז נישט געווען דער לעצטער גאון. ער איז נפטר געווארן אין 942; רב האי גאון האט געלעבט ביז 1038. דער מחבר ניצט דא סעדיה אלס דעם איבערגאנג צו דער יידישער רעליגיעזער פילאזאפיע.]

די רעליגיעזע פילאזאפיע איז א גייסטיגער אנטוויקלונגס-שטראם וואס גייט, אינעם מחבר׳ס בילד, פון סעדיה דורך אבן גבירול, רבי יהודה הלוי, דעם רמב"ם און חסדאי קרשקש ביז קבלה. איך דערמאן נאר די הויפט נעמען.

פון דארט טיילט זיך דער שטראם אויף צוויי: איינער פירט צו ברוך שפינאזא׳ס פאנטעאיזם, דער קוק אז גאט און די וועלט זענען איינס, און דער צווייטער צו דעם פאנטעאיזם פונעם בעל-שם-טוב, דעם גרינדער פון חסידות.

די שאצונג פון דעם טייל פונעם אוצר האט אויך שטארק געליטן פון קאסמאפאליטישן ראציאנאליזם. ער קען זיך נישט ארויסרייסן פון דער אייגענער סביבה און די באדינגונגען וואס באשטימען אונזער הייניטיגן געדאנק. ער קען זיך נישט ארייגלעבן אין דער גייסטיגער וועלט פון דער פארגאנגענהייט.

השפעה נעמט נישט צו אריגינעלקייט

אין די לעצטע יארן זענען אויפגעשטאנען נייע מענטשן וואס פארקלענערן די יידישע רעליגיעזע פילאזאפיע. זיי זענען נישט קאסמאפאליטן, נאר דווקא עקסטרעם-נאציאנאלע ציוניסטן.

פאר זיי איז די פילאזאפיע קודם כל א פרוכט פון גלות. און ווי קען עפעס גוטס ארויסקומען פון גלות? נישט בלויז די רעזולטאטן זענען אין זייערע אויגן פארקרימט און נישט ווערט. אויך די גייסטיגע קראפט וואס האט זיי געשאפן ווערט געשטעלט אויף א נידעריגער מדרגה. זייער אריגינעלקייט ווערט אינגאנצן געלייקנט.

גלות קען נישט שאפן קיין אריגינעלע ווערק, זאגן זיי. דעריבער דארפן מיר וואס שנעלער ארויס דערפון. דעריבער דארפן מיר זיך געזעגענען מיט יעדן געדאנק אויפצופרישן די שאפנדיגע כוחות נישט אין דער יידישער היים.

איך לייקן בכלל נישט אז די רעליגיעזע פילאזאפיע איז געווען אונטער א שטארקער השפעה פון גלות. נאר שפינאזא, דער רעליגיעזסטער און "יידישסטער" פון זיי אלע, האט זיך, לויט מיין קוק, ארויסגעריסן דערפון.

איך געב צו אז גלות האט אריינגעקראצט זיינע פארגיפטע נעגל אין זייער געדאנק. ריזיגע גייסטער האבן זיך געקרימט און געדרייט אין א טראגישן געראנגל פאר א וועלט-אנשויאונג וואס זאל נישט אונטערגראבן די יסודות פון יידישן קיום.

וועגן דער ראלע פון פילאזאפיע און קבלה אינעם גייסטיגן קאמף פארן קיום האב איך גערעדט אין מיין רוסישן ווערק "געדאנקען וועגן דעם היסטארישן גורל פון יידנטום" פון 1887. איך האף בקרוב ווידער באריכות דערוועגן רעדן מיטן יידישן עולם.

דא וויל איך נאר איבערגעבן איין רעזולטאט וועגן זייער אריגינעלקייט. די נעגל פון גלות האבן כמעט איבערגעריסן, אדער כאטש שטארק פארוואונדעט, די פרייהייט פונעם פארשנדיגן גייסט. אבער נישט זיין אריגינעלקייט.

שוין די צענטראַלע אויפֿגאַבע, דער נאַציאָנאַלער ציל פֿון קיום הלאום, האָבן די דענקער נישט איבערגענומען און נישט געקענט איבערנעמען פֿון פֿרעמדע. קיין אַנדערע פֿילאָזאָפֿיע האָט נישט געהאַט דעם זעלבן פּראָבלעם.

ווער עס פֿאַרשטייט וואָס אַ מיטל-פּונקט באַדייט אין אַ געדאַנקען-שיטה, ווי ער ווירקט אויף אַלע טיילן, ווי מען מוז געפֿינען נייע פֿאַרבינדונגען צווישן געדאַנקען כּדי אָפּצוהאַלטן יעדע סכּנה פֿאַרן קיום הלאום און צוזאַמענפֿירן אַלע ליניעס אינעם משיח-גלויבן, וואָס איז געווען אַזוי נויטיק פֿאַרן פֿאָלק, וועט פֿאַרשטיין: אַ געוואַלדיקע מאָס אָריגינעלן טראַכטן און אייגענער גייסטיקער קראַפֿט האָט געדאַרפֿט ווערן גענוצט צו שאַפֿן די פֿילאָזאָפֿיע.

דער ציוניסט מאַכט דאָ דעם זעלבן טעות ווי רוב קאָסמאָפּאָליטישע ראַציאָנאַליסטן. זיי שיידן נישט אָפּ דעם שאַפֿנדיקן, פֿאָרעמנדיקן כּח פֿונעם דענקער פֿון דעם מאַטעריאַל וואָס ער באַאַרבעט, די איינצעלנע געדאַנקען.

פֿאַר זיי איז דער אינהאַלט, וואָס ענדערט זיך פֿון דור צו דור, וויכטיקער ווי דער פֿאַרהעלטעניש-מעסיק אייביקער כּח וואָס שאַפֿט אים, אָדער באַאַרבעט אים ווען ער ווערט איבערגענומען פֿון דער פֿרעמד.

וואָס באַווייזט מען ווען מען חזר'ט שטענדיק אַז ביי רבי יהודה הלוי זענען דאָ עלעמענטן פֿון אַל-גאַזאַלי, אָדער אַז אבן גבירול איז געווען אַ ניי-פּלאַטאָניקער? דער מחבר דערמאָנט דאָ אויך פֿילאָן, דעם גרויסן ייִדישן דענקער וואָס ער האָט היינט פֿאַרגעסן צו דערמאָנען, אַלס אַ מקור פֿון דער גריכישער ריכטונג.

[רעדאַקציע: דער מקור זאָגט אַז פֿילאָן האָט אַרויסגערופֿן די ניי-פּלאַטאָנישע ריכטונג. פֿילאָן איז אַ פֿריערדיקער דענקער און האָט אייגענע פּלאַטאָנישע געדאַנקען; ניי-פּלאַטאָניזם אַלס אַ פֿילאָזאָפֿישע שיטה ווערט געוויינלעך פֿאַרבונדן מיט פּלאָטינוס אינעם דריטן יאָרהונדערט. די מקור-טענה איז דעריבער נישט גענוג גענוי.]

וואָס באַווייזט מען דערמיט אַז ייִדישע דענקער האָבן אַריינגענומען עלעמענטן פֿון דער גייסטיקער אַטמאָספֿערע פֿון וואָס זיי האָבן געשעפּט? האָט מען אַמאָל געהאַט אַ גרויסן, אָריגינעלן דענקער וואָס איז נישט געווען אונטער דער השפּעה פֿון זיין סביבה?

געפֿינען מיר נישט ביי דעקאַרט זיין ערגסטן פֿיינט, די סקאָלאַסטיק, און דעם הייליקן אויגוסטין? האָט שפּינאָזאַ נישט אין זיך דעקאַרט, דזשאָרדאַנאָ ברונאָ און ייִדישע דענקער? איז אַפֿילו קאַנט נישט אין אַ גרויסער מאָס אַ פּרוכט פֿון לייבניץ, יום און זשאַן-זשאַק רוסאָ?

די איינצעלנע פֿאַרגלייכונגען זענען וויכטיק כּדי צו פֿאַרשטיין דעם דענקער'ס אַנטוויקלונג און סביבה. אָבער זיי באַווייזן נאָך גאָרנישט קעגן זיין אָריגינעלקייט און שאַפֿנדיקן כּח.

מען דאַרף קודם מעסטן די פֿאַרהעלטעניש פֿון פֿרעמדע צו אייגענע געדאַנקען. אויך דאָס איז נישט גענוג. מען דאַרף פֿרעגן: וואָס האָט דער ייִדישער דענקער געמאַכט פֿון די געדאַנקען? ווי און פֿאַרוואָס נוצט ער זיי? מען דאַרף פֿאַרגלייכן די גאַנצע שיטות און זען

צי די יידישע איז בלויז א קאפּיע, אדער האָט זי אַן אייגענע נשמה און אַ באַהאַלטענע ריכטונג וואָס דער פרעמדער האָט נישט געקענט האָבן.

אַזאַ אייגענע נשמה האָבן די יידישע דענקער געהאַט, יעדער לויט דער מאָס פון זיין אָריגינעלקייט. ווי וואָלט עס געקענט זיין אַנדערש? די פאַרעמנדיגע כוחות פונעם פאָלק גייען, אינעם מחבר'ס היסטאָרישן בילד, איבער פון דור צו דור. אויב יידן האָבן געהאַט אייגענע כוחות אין דער היים, האָבן זיי זיי מיטגענומען אין גלות.

כדי זיי זאָלן זיך פריי אַנטוויקלען דאַרף מען גינסטיגע באַדינגונגען פאַר גייסטיגער שאַפונג, און אַ פאַרהעלטעניש-מעסיג רואיגן עקאָנאָמישן און נאַציאָנאַלן מצב. וואו עס איז געווען אַזאַ מצב, זענען די כוחות אַרויס לפועל.

אין שפּאַניע: גבירול, הלוי און קרשקש. אין האָלאַנד: אַקאָסטאַ און שפּינאָזאַ. אין דייטשלאַנד: היינע, בערנע, מאַרקס, לאַסאַל, הערמאַן כהן, לאַזאַרוס, גייגער, און נאָך און נאָך.

וועגן די יידישע פאַרעמנדיגע כוחות וועלן מיר נאָך זאָגן ווען מיר רעדן וועגן אַפּשטאַמונג. דערווייל רעדן מיר וועגן דעם ווערט פון זייערע שאַפונגען.

מיר פּליען ווי אין אַן עראָפּלאַן איבער דעם גרויסן געביט פון אַלטער יידישער קולטור. מיר זעען נאָר די הויפּט פּלעצער און מאַכן קורצע באַמערקונגען בשעתן פאַרבייפליען.

פּאָעזיע, קבלה און חסידות

מיר פּליען יעצט צו דער יידישער פּאָעזיע, וואָס האָט געבליט אין דער זעלבער צייט ווי די רעליגיעזע פילאָזאָפיע. דער פאַקט אַליין אַז די צוויי גרעסטע דענקער, גבירול און הלוי, זענען אויך די צוויי גרעסטע דיכטער פונעם שפּאַניש-אַראַבישן זמן, לאָזט אונז טראַכטן: די פּאָעזיע איז נישט בלויז אַן אויסדרוק פונעם חוש פאַר שיינקייט. זי איז אַ קלאָרער שפּיגל פונעם גאַנצן ייד-מענטש.

דאָרט דריקט ער זיך אויס אין זיין גאַנצער פּראַכט. ער דאַרף נישט קיין פירושים. אין פּאָעזיע דאַרף מען נישט אַרויסשיילן דעם מענטשליכן קערנדל פון מעטאַפיזישע, רעליגיעזע און געזעצליכע שאָלהכצן, ווי אין תלמוד, ביי די גאונים און פילאָזאָפן.

די יידישע פּאָעזיע איז ליריק, אַ לשון וואָס גייט גלייך פון האַרץ צו האַרץ. זי איז פּערזענליכע ליריק אַפילו ווען זי רעדט אינעם פאָלק'ס נאָמען.

קודם כל אַ ריין מענטשליכע, רעליגיעזע ליריק: דער זיפץ פון דער נשמה וואָס האָט זיך געשפּירט ענג אין די גרענעצן פונעם דעמאָלטיגן געזעלשאַפטליכן לעבן, און האָט געבענקט נאָך אַ העכערער וועלט ווי אונזער זינדיגע ערד.

איך ווייס נישט. אפשר וועט דאָס ערדישע לעבן אַמאָל ווערן אַזוי רייך, ווען דער נביאים'ס חלום פון אַ נייער ערד און נייע הימלען ווערט מקוים, אַז די ערד וועט שטילן אַלע בענקענישן. די הימלען וועלן דינען נאָר אַז זייער אומענדליכע בלויקייט זאָל זיך אָפּשפּיגלען אין אַ קלאָרן, פריידיגן מענטשליכן אויג.

אפשר וועלן מענטשן דעמאלט לערנען צו שפירן און הנאה האבן פון אומענדליכקייט אין די ענדליכע גרענעצן פונעם לעבן, זיך אינגאנצן אנזעטיגן דערמיט דא. דעמאלט וועט די בענקעניש נאך אן איבערוועלטליכער אומענדליכקייט פארשווינדן.

אבער ווען וועט דאס זיין? אפילו אין אונזער געבענטשטער, געלויבטער צייט, ווען אונזער מאכט איבער דער נאטור גייט טאג-טעגליך פאראויס מיט זיכערע טריט; ווען אונזערע האריזאנטן זענען אזוי ווייט געווארן; ווען די העכסטע אידעאלן, וואס נאר די זעלטן איידעלסטע האבן אמאל געוואגט צו חלומ'ען, דרינגען מיט כח אריין אין די מאסן - אפילו אין אונזער צייט לעכצט נאך די נשמה מיט אן אומשטילבארן דארשט צו אומענדליכקייט וואס מיר געפינען נישט דא.

ווי שטארק מוז דער דארשט געווען זיין אינעם מיטל-אלטער, ווען לעבן און געדאנק זענען געווען איינגעענגט פון אלע זייטן! די בענקעניש נאך איבערנאטירליכע הימלען האט דער ייד אויסגעלעבט אין זיין רעליגיעזער ליריק.

נאך שטארקער קלינגט די נאציאנאלע ליריק: דער שוידערליכער קלאג אויפן גלות, די גליענדיגע ליידנשאפט צו א פרייען, זעלבשטענדיגן לעבן, די צארטע קינדערישע ליבשאפט צו דער אלטער היים אין ציון, און דער טיפער גלויבן אין דער נאענטער גאולה.

אין די קלאנגען מישן זיך טענער פון ריין פערזענליכער ליריק: איינזאמקייט און לעבנס-צער, און דאס פריידיגע אויסרופן פון לעבנס-פרייד און ליבשאפטס-גליק.

פונעם עראפלאן קען מען נישט זען יעדע בלום'ס פארעם און פארב. אבער מיר פליען פארביי אן אומענדליך רייכן פאעזיע-גארטן. רויטע, ווייסע און שווארץ-בלויע בלומען דעקן דעם גרעסטן טייל. מיר ווייסן אז די טוי-טראפנס אין זיי זענען אמת'ע מענטשליכע טרערן.

נאך די דיכטער און פילאזאפן קומען די מקובלים. א משונה'דיגע וועלט עפנט זיך: א פאר'כשופ'טער וואלד. בייטאג זעט מען אים נישט. ער ווערט פארוואנדלט אין א פעלד פון שמוציג, ברוין, פארוועלקט גראז. אבער ווען דער אוונט-טוי פאלט און די לבנה באגיסט די וועלט מיט בלויע שטראלן, גלייכט זיך דאס גראז אויס, ווערט גרין און נאס, און וואקסט שנעל צו ריזיגעביימער. זייערע משונה'דיגע צווייגן שטרעקן זיך ווייטער און ווייטער אינעם פלוצלונג געל און גרין געווארן שיין וואס פארבלענדט דאס אויג. א פאנטאסטישע וועלט, פול מיט מיסטישער שיינקייט!

איז דען שווער אויך דא צו דערזען דעם מענטש, דעם מענטש און דעם ייד?

דער מענטש פון דער קבלה בענקט צום אין-סוף, דעם אומענדליכן ליכט-קוואל פון וואס דאס וועלט-געשעעניש שפרודלט ווי פון א פאנטאן. אבער נישט ווי צו אן אויסערליכן ציל וואוהין ער דארף דערפליען. ער וויל שפירן אין זיך אז ער איז א פונק פון דעם ליכט-קוואל וואס לעבט אייביג אין דער וועלט. אז מיט אים, דעם ניצוץ, קען קיינמאל נישט געשען קיין בייז, זאל אים אין זיין אייביגן לעבן טרעפן וואס עס זאל: ליידן, פארוואגלונג אדער אפילו טויט.

דער ייד אין דעם מענטש בענקט אין דער קבלה נאך א וועלט אן אוממעגליכקייטן. די אייזערנע קייטן פון גלות זאלן פלוצלונג קענען צוגיין ווי וואקס. דער יידישער משיח זאל נישט זיין בלויז א שיינע פאעטישע צויבער-לעגענדע, נאר א ממשות'דיגער כח וואס מען קען מיט באשטימטע מיטלען אויפוועקן און נאענטער ברענגען זיין באפרייאונג.

מיר האלטן שוין ביים סוף פון דער אלטער יידישער קולטור-וועלט. דער קומענדיגער שטאפל איז חסידות, א וועלט וואו דער מאדערנער פארשונגס-געדאנק האט ערשט לעצטנס אנגעהויבן אריינדרינגען. וואס מער מען דרינגט דארט אריין, אלץ נייע וועלטן פון מענטשליכער שיינקייט אנטפלעקן זיך.

פון זייער עטישן און פאעטישן ווערט קען מען שוין באקומען א השגה פון פרץ'ס חסידישע מעשה'לעך. זייער רעליגיעזע, פילאזאפישע און נאציאנאלע באדייטונג ווארט נאך, אין דער צייט ווען די פארלעזונג ווערט געהאלטן, אויף א פארשטענדיגן פארשער.

נייע כוחות און אן אלטער אוצר

אונזער קולטור-וועלט ענדיגט זיך נישט מיט דער אלטער רעליגיעזער וועלט. דאס ניינצנטע און צוואנציגסטע יארהונדערט, די צייטן פון יידישער היסטארישער פארשונג, העברעאישער השכלה-ליטעראטור, ציוניזם און יידישן סאציאליזם, האבן אויפגעבויט נייע גייסטיגע בנינים פון א געוואלדיגן ווערט פאר דער מענטשליכער אנטוויקלונג פונעם יידישן פאלק.

איך ווייס גוט אז דער גאנצער פעריאד פון גייסטיגער שאפונג אינעם ניינצנטן יארהונדערט ביזן ציוניזם האט נישט געקענט ארויסברענגען אזעלכע גאונים ווי די אלטע קולטור. דאס איז אויך געווען די צייט פון אסימילאציע, וואס האט אפגעצאפט אונזערע בעסטע זאפטן און אריינגעגאסן זיי אין די אדערן פון די ארומיגע פעלקער.

די וואונדן וואס אסימילאציע האט געעפנט זענען נאך נישט אלע פארהיילט. נאך יעצט רינט ארויס דער טייערסטער לעבנס-זאפט: די גייסטיגע שאפונג פון אונזערע קינדער. אבער א דאנק דעם ציוניזם און דער נאציאנאל-פארשריטליכער באוועגונג בכלל הייבט דער יידישער גייסט ווידער אן קומען צו זיך. נייע שטערן שיינען אויף אונזער הימל, יעדער מיט אן אייגענעם רייכן גלאנץ: משה העס, טעאדאר הערצל און נארדוי, אחד העם און ד"ר בירנבוים, זשאבאטינסקי און ראטנער, ביאליק און טשערניכאווסקי.

נעמען דרענגען זיך אויפן צונג כמעט אן א צאל. מענטשן מיט אן אייגענעם פנים און א באדייטנדן טאלאנט שפינען ווייטער דעם פאדעם פון דער אויפגעפרישטער יידישער קולטור.

און עס ווערט געבוירן די נייע יידישע ליטעראטור, מיט א גרויסער צאל נעמען און טאלאנטן וואס האבן ארויסגעברענגט באדייטנדע ריין מענטשליכע ווערטן. א נייער קוואל פון לעבנס-קראפט פאר אונזער פאלק, א ניי פעלד פאר זיין קולטורעלע שאפונג. די נעמען פון אירע איינצעלנע טוער וועל איך איינגאנצן אויסלאזן, ווייל זיי דארפן אייך אלע זיין באקאנט.

איר זעט: דער מענטש אין דעם ייד האט זיך נישט מיט וואס צו שעמען מיט דער גאנצער קולטור-ארבעט פון זיין פאלק. און אויב ער שעמט זיך, אדער ווייסט בכלל נישט פון איר עקזיסטענץ און אינהאלט, איז דאס נאך נישט קיין סימן פון גרעסערער מענטשליכקייט.

ווען א דייטשער אדער ענגלענדער בארימט זיך פאר אייך אז ער ווייסט גארנישט וועגן זיין פאלק'ס גייסטיגער פארגאנגענהייט און אינטערעסירט זיך נישט דערמיט, וועט איר אים זיכער נישט האלטן פאר א העכער-שטייענדן מענטש. איר וועט פשוט זאגן: ער איז אן עם-הארץ. ווערט ער געבילדעטער, וועט ער ווערן מער מענטש און מער ענגלענדער אדער דייטשער, אין דעם זין פון ליבשאפט צום אייגענעם קולטור-אוצר.

מיטן זעלבן רעכט קען מען דאס זאגן וועגן דעם יידישן מענטש. וואס מער מענטש ער ווערט, וואס מער וועט ער זיך אינטערעסירן מיט וואס רירט אים אן מער ווי יעדן אנדערן: די אנטוויקלונג פון זיין אייגענער קולטור. וואס טיפער ער דרינגט אריין דערין, אלץ טייערער און ליבער ווערט זי אים.

לכל-הפחות איין זאך איז קלאר: ביי די אנדערע פעלקער איז ליבשאפט צום אייגענעם קולטור-אוצר קיינמאל נישט קיין סתירה צו מענטשליכקייט. פארקערט, וואס מער מענטש איינער איז, אלץ שטארקער איז זיין איבערגעגעבנקייט צו די אייגענע קולטורעלע רייכטומען.

דעריבער האב איך נישט קיין ברעקל ספק: ווען מיר עפענען פאר אונזער פאלק אלע אוצרות וואס ליגן יעצט פארשלאסן אין אונזער גייסטיגער פארגאנגענהייט; ווען מיר ברענגען צום פאלק די הלוי'ס, גבירול'ס, אל-חריזי'ס און לוצאטא'ס, וואס זענען אים נאך אזוי פרעמד, וועט אויך דער ייד אויפהערן צו זיין אן אויסנאם. אויך אין דעם פרט פון קולטור-אוצר וועט זיין ריכטיג: וואס געבילדעטער ער איז, וואס מער מענטש ער איז, אלץ מער ייד וועט ער זיין.

אייגענע פרייהייט איז נישט אפזונדערונג

לאזט מיך נאך אנרירן א פונקט וועגן דעם נאציאנאלן ייד, כדי צו פארענטפערן יענע גרויסע עולה וואס מיר יידן ווילן לכאורה טון: "מאכן שבת פאר זיך" און "זיך אפזונדערן פון דער מענטשהייט".

אן אמת'ער מענטש, זאגט דער קאסמאפאליט, טאר נישט טראכטן וועגן זיין אייגענעם פאלק. ער דארף נאר טראכטן וועגן דער גאנצער מענטשהייט.

אזוי גאר? אמת'ע מענטשן טראכטן נישט וועגן זייער פאלק? גאריבאלדי האט געקעמפט נישט פאר איטאליענישער פרייהייט, נאר פאר די מענטשן פון פידזשי? מיכאילאווסקי, פלעכאנאוו און לאווראוו האבן געפרעדיגט סאציאליזם נישט פארן רוסישן פאלק, נאר פאר א פאלק אין בראזיל?

[רעדאקציע: דער מקור ניצט דא, און אין די קומענדיגע ביישפילן, אלטע נעמען און שפאטישע בילדער וועגן נישט-אייראפעאישע פעלקער. די נעמען און שפראך זענען צוגעפאסט וואו נויטיג; דער מחבר'ס טענה קעגן ווארטן אויף דער גאנצער וועלט ווערט געהיט.]

שטעלט זיך פאר אז אונזערע "אמת'ע מענטשן" וואלטן שוין געלעבט אין גאריבאלדי'ס צייטן. ווי וואלטן זיי זיך אנגעווארפן אויף דעם העלד און געמוטשעט זיינע יארן פאר זיין ווילן זיך "אפצוזונדערן פון דער מענטשהייט" און "מאכן שבת פאר זיך"!

"גאריבאלדי!" וואלטן זיי געשריגן. "א קלאג צו דיינע טעג! וואס הייסט א רעוואלוציע נאר פאר איטאליענער? וואו זענען די אנדערע מענטשן וואס שמאכטן אונטער דער עסטרייכישער הערשאפט? קענט איר נישט ווארטן ביז אלע הייבן זיך אויף אויפאמאל און שאקלען אראפ דעם דעספאטישן יאך? און פארוואס ווארטן נאר אויף די פאליאקן און רוטענער? וואו זענען די רוסן אין רוסלאנד, די כינעזער אין כינע, און די ווערא אויף ציילאן? זענען זיי נישט קיין מענטשן?"

מיט דער זעלבער לאגיק קענען די "אמת'ע מענטשן" פון היינט אויסטרעטן קעגן אלע רעוואלוציאנערע פירער פון אייראפעאישער קולטור.

זיי קענען אויך היינט טענה'ן: "קוקט, עס זענען דא פעלקער וואס לעבן נאך אן די מלבושים און שול-בילדונג וואס איר פארלאנגט. און די צעלאזענע 'נאציאנאליסטן', גאריבאלדי, מארקס און לאסאל, מיכאילאווסקי און פלעכאנאוו, קעמפן נאר פאר א שטיקל פרייהייט פאר א פיצל מענטשהייט. זיי קעמפן פאר סאציאליזם אין א קליינטשיקן קאנטינענטל וואס רופט זיך אייראפע. ווארט ביז די אנדערע פעלקער וועלן זיך אויך אנטאן ווי איר און לערנען צו לייענען קארל מארקס'ס 'מאניפעסט'! ווארט ביז אלע מענטשן כאפן אייך אן!"

ביז פון אלע מענטשן ווערט איין מענטש, פון אלעביימער איין בוים, פון אלע העק איין האק, פון אלע טייכן איין טייך! דעמאלט וועט דער גרויסער מענטש קומען מיט דער גרויסער האק צום גרויסן בוים און אים אריינווארפן אינעם גרויסן טייך. דעמאלט ערשט וועלן מיר האבן דעם ריכטיגן "פליאך"!

דער טעות פונעם ראדיקאלן יידישן קאסמאפאליט איז זיין פאלשער באגריף פון מענטשהייט. ווי איך האב שוין נישט איינמאל געזאגט, איז מענטשהייט נישט עפעס וואס ליגט אינדרויסן פון די פעלקער, וואוהין מען קען אריינשפרינגען ווען מען פארלאזט דאס אייגענע פאלק.

מענטשהייט איז קודם כל מענטשליכקייט. עפעס וואס ליגט אינעווייניג אין יעדן פאלק און וואס יעדער פאלק דארף היטן מיט אלע זיינע כוחות.

מענטשליכקייט איז אבער פארשריט: שטרעבן צו פארווירקליכן אין דער אייגענער קולטור אלץ מער אמת, יושר, חן און מענטשליכן כבוד. די פליכטן פונעם פארשריט ערלויבן נישט קיין פאלק זיך אפצושטעלן, אפילו פאר א ווײַלע, אין דער היסטארישער אנטוויקלונג און ווארטן ביז די אנדערע פעלקער כאפן אים אן.

בפרט ווען עס גייט וועגן באפרייאונג פון א פרעמדן יאך, ווי ביי די איטאליענער אין גאריבאלדי'ס צייטן, און ווי היינט ביי די פאליאקן, רוטענער, פינלענדער און יידן.

מענטשליכקייט איז פרייהייט: שטרעבן דורכצופירן דעם אייגענעם ווילן און פארשטאנד אין אלע צווייגן פון קולטור וואו קיין אלגעמיין-מענטשליכער שכל קען נישט באשטימען איין וועג פאר דער גאנצער מענטשהייט.

כדי דאס דורכצופירן מוז מען זיין בעל-הבית איבערן אייגענעם היסטארישן גורל. דערפאר דארף מען פולע אויטאנאמיע אינעם פאלק'ס קולטורעלן לעבן, און אפט אויך פאליטישע זעלבשטענדיגקייט, אויב אנדערש קען מען נישט ערמעגליכן אדער פארזיכערן די פרייע אנטוויקלונג פון זיינע קולטורעלע כוחות.

דאס איז נישט קיין אפזונדערונג פון דער מענטשהייט. דאס איז פארווירקליכונג פונעם אלגעמיין-מענטשליכן פארשריט, וואס האט נישט קיין אנדערע דורכפירער אויסער די איינצעלנע פעלקער.

זיכער דארפן פעלקער זיין סאלידאריש איינער מיטן אנדערן. זיכער דארפן די מלחמות און רייבערייען צווישן זיי אויפהערן. זיכער דארפן זיי זיך העלפן אין דער פארשריטליכער אנטוויקלונג, אז אלע זאלן ווערן ווי ברידער אין איין איינציגער משפחה.

אבער די הילף וואס א פאלק קען ברענגען אן אנדער פאלק, די סאלידאריטעט וואס קען זיי פארבינדן, די פארברידערונג אין איין מענטשליכער משפחה, קענען נאר זיין מענטשליכע הילף און מענטשליכע סאלידאריטעט ווען זיי שטייען אויף יעדנס פרייהייט און יעדנס גלייכע רעכט.

ווען רוסן צווינגען פאליאקן, פינלענדער און אלע אנדערע פעלקער אין רוסלאנד צו זיין סאלידאריש מיט זיי אין פאליטיק, שפראך, רעליגיע און קולטור, איז דאס נישט סאלידאריטעט נאר פשוטע פארשקלאפונג.

ווען אמעריקאנער, דורך דער געוואלדיגער איבערוואג פון זייער שפראך און קולטור, צווינגען אלע פעלקער אין די פאראייניגטע שטאטן זיך מיט זיי צו "אמעריקאניזירן", איז דאס נישט מענטשליכע סאלידאריטעט אדער פרייוויליגע פארברידערונג. לויט דער טענה פונעם מחבר איז דאס א פארמאסקירטע שקלאפעריי, פונקט ווי אין רוסלאנד.

זי הערט נישט אויף צו זיין וואס זי איז אפילו ווען זי טרייבט צו אמעריקאניזאציע אויף אן איידעלערן אופן: נישט מיטן קאזאק'ס פאליטישער בייטש, נאר מיט דער הונגער-בייטש און די פעטע פרנסות מיט וואס מען קויפט אונטער די נשמה פונעם פרעמדן פאלק.

די קולטורעלע איבערוואג פון איין פאלק איבער אן אנדערן אין וועלכן לאנד עס זאל זיין, געשטיצט דורכן גאנצן אפאראט פונעם מעכטיגן הערשנדן שטאט, איז א פאטש אין פנים פאר יעדן צווישן-פעלקערליכן יושר. יושר פארלאנגט אז אלע זאלן האבן גלייכע שאנסן צו פרייער נאציאנאלער אנטוויקלונג, די זעלבע מעגליכקייטן פאר זייערע שפראכן און קולטורן צו בליען.

וואס מער מענטש איינער איז, אלץ העכער רעדט אין אים דאס געפיל פון יושר. אלץ ברענענדיגער שפירט ער די עולה פון נאציאנאלער הערשאפט, און אלץ טיפער איז ער דורכגעדרונגען פונעם אידעאל פון גלייכע רעכט און גלייכע אנטוויקלונגס-מעגליכקייטן

פאר יעדן פאלק.

ווער וועט זארגן פאר אונז?

קען מען אבער באמת האפן אז דאס הערשנדע פאלק וועט פון זיך אליין אויפגעבן זיין פריווילעגירטע שטעלונג? אז די הערשער וועלן אליין דורכפירן דעם אידעאל פון צווישן-פעלקערליכן יושר און אמת'ער פארברידערונג? זיכער נישט!

אויב פעלקער קעמפן נישט פאר זייערע בארעכטיגטע מענטשליכע רעכט, וועט קיינעם נישט ארן פאר זיי. אויב זיי מאכן נישט שבת פאר זיך, וועלן זיי אייביג מוזן זיצן ווי בעטלער ביים פרעמדן טיש. וואס העכער זיי שטייען אין מענטשליכקייט, וואס ליכטיגער דער אידעאל פון פרייהייט, זעלבשטענדיגקייט און קולטורעלן פארשריט ברענט אין זייער הארץ, אלץ טרייער וועלן זיי זיין צו די אינטערעסן פון זייער אייגענעם נאציאנאלן לעבן.

אויב יעדער פאלק האט א חוב צו היטן זיין אייגענע זעלבשטענדיגקייט, אדער שטרעבן דערצו וואו ער האט זי נאך נישט דערגרייכט, איז דאס פאר אונז יידן א דאפעלטער חוב.

זאל איך אייך אויסמאלן דעם מצב פונעם יידישן פאלק? דעם קולטור-חורבן וואס דאס פאלק לעבט יעצט דורך, ווייל די געבילדעטע קלאסן זענען פון אים אנטלאפן? זאל איך דערמאנען דעם מאראלישן פארפאל וואס האט זיך, לויט מיין באטראכטונג, אריינגעריסן אינעם לעבן פון די יידישע מאסן אין די לעצטע צוואנציג יאר? א פארפאל וואס איז א נויטווענדיגע פרוכט פון זיין אוממעגליכן עקאנאמישן און געזעצליכן מצב אין די היים-לענדער, און פון זיין קולטור-חורבן איבעראל?

פארן מחבר און זיינע צוהערער זענען דאס צו באקאנטע פאקטן זיך אפצושטעלן אויף זיי באריכות. אבער זאגט: וועמען זאל דאס ארן אויב נישט אונז אליין? ווער זאל טראכטן וועגן געזונטערע און בכבוד'דיגע מענטשליכע פרנסות פארן ייד אויב נישט דער ייד? ווער זאל זארגן פאר דער גייסטיגער און מאראלישער אנטוויקלונג פון די יידישע מאסן אויב נישט די אייגענע אינטעליגענץ?

זי וואלט געדארפט אוועקגעבן איר גאנצע ענערגיע אין דינסט פונעם פאלק. אזוי ארעם איז דאס פאלק, אזוי שטארק דארף עס פארשטענדיגע הילף!

אדער זאל איך אנרירן אונזער נאציאנאלן מצב? ווי אנדערע פעלקער קוקן אויף אונז אלס א פאלק, די חשיבות און דעם רעספעקט וואס מיר האבן ביי זיי? דאס הארץ ווערט באגאסן מיט בלוט ווען מען טראכט זיך אריין אינעם יידישן גורל צווישן די נישט-יידישע פעלקער, און דערמאנט זיך די טיפע בזיונות און שאנד וואו אונזער נאמען איז אריינגעווארפן געווארן.

אפילו ווען אונזער ביישטייער צום מענטשליכן פארשריט וואלט נישט געווען גרעסער ווי ביי בולגארן, סערבן, טאטערן אדער אנדערע פעלקער, וואלטן מיר אויך נישט געטארט לאזן זיך טרעטן מיט די פיס. אויך נישט געטארט דורכטראגן, אן א צארנדיגן פראטעסט, די טויזנטער באליידיגונגען קעגן אונזער כבוד וואס גיסן זיך טאג-טעגליך אויף אונז.

[רעדאקציע: דער מקור דריקט דעם פארגלייך אויס דורך פארקלענערן דעם ביישטייער פון אנדערע פעלקער. דא איז עס פארמולירט אן יענעם זלזול; די טענה אז כבוד איז יעדנס רעכט בלייבט די זעלבע.]

בפרט ווען מיר האבן א רעכט שטאלץ אויפצוהייבן דעם קאפ מיט א באוואוסטזיין פון אייגענער חשיבות, פון אונזער אייגענעם ווערט ביים אויפבויען דער אלגעמיין-מענטשליכער קולטור! אונטער אזעלכע אומשטענדן זענען די באליידיגונגען וואס מיר יידן טראגן דורך דאפעלטע באליידיגונגען. אונזער שווייגן און דערטראגן זענען א דאפעלטער בזיון פאר אונז.

און דא קומט דער עטישער בטלן, דער יידישער "סתם-מענטש". מען שפייט אים אין פנים, און ער ווישט זיך רואיג אפּ און טרייסט זיך אז איבערמארגן וועלן אלע פעלקער פארשווינדן. ער וויל ארויפצווינגען אויך אויף אונז זיין אומווירדיגע פסיכאלאגיע און אונז איינרעדן: וואס מער מענטש איינער איז, אלץ ווייניגער ייד איז ער.

דאס הייסט, אלץ ווייניגער דארף ער זיך נעמען צום הארץ די באליידיגונגען, די שמוציגע זלזולים וואס מען גיסט אויף זיין קאפּ. אלץ ווייניגער בארעכטיגט זענען זיין יאוש און צער ווייל ער קען נישט, ווי א מענטש, באשיצן זיין אייגענעם כבוד.

ווען מיר יידן וואלטן באמת געווען מענטשן ווי מענטשן דארפן זיין; ווען דער פונק פון מענטשליכן כבוד און שטאלץ וואלט באמת געברענט אין אונזער ברוסט, וואלטן מיר נישט געקענט בלייבן אפילו א מינוט אין די גלות-לענדער. מיר וואלטן אנטלאפן ביזן עק וועלט, ענדערש אלעס ריזיקירט ווי ווייטער אטעמען אין דער אטמאספערע וואס איז אזוי אנגעזאפט מיט האס און פאראכטונג צו אונז.

[רעדאקציע: אינעם מקור ווערט די פארצווייפלונג אויסגעדריקט מיט בילדער פון זיךווארפן אין ים און זיך נעמען דאס לעבן. די איבערשרייבונג האלט דעם עקסטרעמען פראטעסט, און איבערגעבן די ווערטער ווי א רוף צו זעלבסט-שאדן.]

אבער אונזערע מאסן זענען נאך צו דערשלאגן אז דער מענטש אין זיי זאל קענען אויפהייבן דעם קאפּ, פארלאנגען זיינע מענטשליכע רעכט און פארטיידיגן זיין מענטשליכן כבוד.

ביי רוב אונזערע געבילדעטע לעבט נאך צו שטארק דער "חיה אין מענטשליכער געשטאלט", וואס קען זיך אויפהייבן נישט העכער ווי ליידיגע גאוה און אויפגעבלאזענע גדלות. ער שמעלצט פון נחת ווען ער קען זיך אריינשטופן צווישן נישט-יידן, און די ארומיגע וועלט מאכט זיך נישט צו דערקענען אים און ווארפט אים צו א ביסל כבוד און רעספעקט, ווי א ביין פאר א הונט.

און ביי א טייל פון אונז בליט דער "בטלן אין דער געשטאלט פון א סתם-מענטש" אין זיין גאנצער פראכט. ער ווערט נישט מיד זיך אפצווישן דאס פנים און טרייסטן זיך און אונז אז איבערמארגן קומט די סאציאלע רעוואלוציע.

נאר א פארהעלטעניש-מעסיג קליינער טייל גייט ארום מיט אן אייביגער וואונד אין דער ברוסט: די יידישע וואונד פון אונזערע טעג, דער ברענענדיגער ווייטאג פונעם באליידיגטן כבוד און דער נישט-אפגעוואשענער שאנד. זיי קריצן מיט די ציין אין זייער אוממאכט און בייסן זיך די ליפן ביז בלוט.

אבער אויך דער מצב וועט נישט לאנג דויערן. דאס יידישע פאלק ווערט מער מענטש. וואס מער מענטש מיר ווערן, אלץ מער גלייכט זיך אויס אונזער איינגעבויגענער רוקן. אלץ מער יידן ווערן מיר. אלץ גרעסער, פעסטער און מוטיגער ווערט די ארמיי וואס גייט צוריקצוגעווינען די יידישע עהרע.

וואס מער מענטש א ייד איז, אלץ מער נאציאנאלער ייד איז ער!

רעליגיע איז אן ענין פארן איינצעלנעם

מיר בלייבט נאך צו זאגן א פאר ווערטער וועגן דעם רעליגיעזן ייד און דעם ייד פון אפשטאמונג.

מיטן רעליגיעזן ייד קענען מיר פארטיג ווערן אין איינס און צוויי. נישט ווייל דער ענין איז פשוט און קלאר. פארקערט, ער איז זייער פארוויקלט. נאר די פראגע פון "ייד און מענטש" איז דא נישט ספעציפיש יידיש. עס איז בכלל א פראגע פון מענטש און זיין שטעלונג צו רעליגיע.

אויב איר גלויבט אז וואס מער מענטש איינער איז, וואס מער ער איז דורכגעדרונגען מיט די אידעאלן פון אמת, יושר, שיינקייט און כבוד, אלץ ווייניגער דארף ער א רעליגיעזן גלויבן, איז זיכער: "וואס מער מענטש, אלץ ווייניגער ייד". אבער אויך: אלץ ווייניגער קריסט, אלץ ווייניגער מוסולמענער.

די יידישע רעליגיע שטייט אין קיין פרט נישט נידעריגער פון אנדערע רעליגיעס פון דער ציוויליזירטער מענטשהייט. אין זייערע גראבע, מאטעריעלע פארמען, וואס הערשן ביי יידישע און נישט-יידישע מאסן, מיט א גאט געשילדערט ווי א מענטש און א סיסטעם פון סגולות אים אונטערצוקויפן און אויסצו'חנפ'ענען זיין הילף, זענען זיי אלע גלייך אפשטויסנד פארן מענטשליכן שכל. דאס איז דער מחבר'ס קריטיק פון יענע פארמען.

אין זייערע איידעלע, מעטאפיזישע און ריין רעליגיעזע פארמען, וואס די רעליגיע-פילאזאפן ברענגען ארויס, זענען זיי אלע גלייך הויך און רייך.

אבער אויב איר גלויבט מיט מיר אז רעליגיע איז אן אייביגער צווייג פון מענטשליכער קולטור; אז א גרויסער טייל פון מענטשן, און גאר נישט דער ערגסטער טייל, קען זיך נישט באפרידיגן מיט די אידעאלן פון אמת, יושר, שיינקייט און כבוד אין זייער וואכעדיגער, טאג-טעגליכער געשטאלט; אז דער טייל מוז די אידעאלן אויפהייבן צו א העכערער מדרגה דורך שטרעבן צו אייביגקייט, אומענדליכקייט און הייליגקייט, וואס קומען נישט פון די אידעאלן אליין נאר פון א צווייטן קוואל אין דער נשמה - אויב איר גלויבט צו אז רעליגיע האט אן אייגענעם קוואל אינעם מענטשליכן גייסט וואס קען נישט אויסטריקענען אונטער די שטראלן פונעם שכל, ווייל דער קוואל ליגט פיל טיפער ווי שכל - איז ווידער א ווילדע נארישקייט צו גלויבן אז וואס מער מענטש איינער איז, אלץ ווייניגער ייד איז ער.

אין דער יידישער רעליגיע, אין אירע העכערע מיסטישע פארמען, איז דא געגוג הייליגקייט, אייביגקייט און אומענדליכקייט. אדער ריכטיגער: ווי אין יעדער הויכער רעליגיעזער געשטאלט, איז אין איר געגוג בענקעניש צום הייליגן, אייביגן אין-סוף. א

רעליגיעזער גייסט וואס קען זיך בכלל צופרידן שטעלן מיט היסטאריש אנטוויקלטע רעליגיעס דארף נישט שטילן זיין דארשט אין דער פרעמד.

אבער לאמיר יעצט לאזן דעם רעליגיעזן ייד אין א זייט. רעליגיעזער גלויבן איז צו א צארטע זאך אז מען זאל דא קענען פארשרייבן עפעס פאר יעדן איינצעלנעם מענטש.

דער "סתם-מענטש" האט זיך דא פשוט נישט וואס אריינצומישן. דער אלגעמיין-מענטשליכער שכל מוז דא אינגאנצן איבערגעבן זיין הערשאפט צום פערזענליכן שכל און געפיל. דאס האט שוין קיין ברעקל נישט צו טון מיט "ייד" אדער "קריסט".

די רעליגיע-פראגע מוז אויך פארן יידישן פאלק בלייבן פונקט אזוי פערזענליך ווי פאר אלע אנדערע פעלקער. אויב דער יידישער גייסט קלייבט דווקא די יידישע רעליגיעזע פארעם, קען ער פארשטייט זיך זיין אין איר נישט ווייניגער מענטש ווי אין וועלכער אנדערער פארעם פון רעליגיעזן גייסט.

קען א פאלק האבן אן אייגענעם סטיל פון טראכטן?

אויך דער ייד פון אפשטאמונג וועט אונז נישט נעמען פיל צייט. ווידער נישט ווייל די טעמע איז ארעם. פארקערט, זי איז נאך רייכער און פארוויקלטער ווי נאציע און רעליגיע. אבער פאר דער אויפגאבע פון מיין היינטיגער פארלעזונג איז גענוג אין א פאר שטריכן צו שילדערן דעם שטאנדפונקט וואס איך האלט פארן ריכטיגן.

[רעדאקציע: אינעם מקור הייסט די קאטעגאריע דער "ראסן-ייד". דער מחבר פארבינדט דא נאציאנאלן כאראקטער, אינטעלעקטועלע פעאיגקייטן און ירושה דורכן בלוט. די פאלגנדע טעאריע ווערט געברענגט אלס זיין היסטארישע טעאריע, נישט אלס אן אנגענומענער ביאלאגישער פאקט. די ביישפילן פון איינצעלנע דענקער באווייזן נישט קיין איינגעבוירענעם סטיל ביי א גאנץ פאלק.]

איר ווייסט זיכער: אונזערע אסימילאטארן ווערן נישט מיד צו באווייזן אין דיקע, לכאורה וויסנשאפטליכע ביכער אז קיין יידישע ראסע איז בכלל נישט דא. אונזערע "סתם-מענטשן" זענען ווידער נוטה צו גלויבן אז "ראסע", אדער נאציאנאלע סימנים וואס גייען ביי א פאלק בירושה פון דור צו דור, זענען בכלל אויסגעטראכט.

לכל-הפחות גלויבן זיי אז וואס העכער איינער הייבט זיך אין דער אלגעמיין-מענטשליכער אנטוויקלונג, אלץ שוואכער ווערן זיינע נאציאנאלע סימנים. ביים גאר גרויסן מענטש מוזן זיי אינגאנצן פארשווינדן.

דאס זאל בעיקר זיין אמת פאר די נאציאנאלע חילוקים אין גייסטיגער שאפונג, אויף וואס מיר לייגן אזוי פיל וואג: די באזונדערע וועג ווי מען ברענגט ארויס אלגעמיין-מענטשליכן אמת, דעם "סטיל" פון שאפונג, אויב מען קען זיך אזוי אויסדריקן.

וואס העכער מענטשן פון פארשידענע פעלקער שטייען אין מענטשליכער אנטוויקלונג, אלץ מער, גלויבט דער קאסמאפאליט, גלייכט זיך אויס זייער סטיל פון גייסטיגער שאפונג. אדער לכל-הפחות פארשווינדט אלץ מער זייער איינגעבוירענער נאציאנאלער אופן.

לאמיר זען צי אויך דאס איז אמת.

אט האבן מיר אן אלגעמיין-מענטשליכע וויסנשאפט, די אלגעמיין-מענטשליכסטע פון אלע: מאטעמאטיק. לכאורה, וואספארא ראלע קען נאציאנאלער טראכטן-סטיל שפילן ביים אויפבויען אמת'ן ווי צוויי מאל צוויי איז פיר?

און דאך האט מען, לויט דער פארשונג אויף וואס איך שטיץ זיך, לעצטנס געטראפן אז דער נאציאנאלער גייסט האט א גרויסן חלק אינעם אויפברענגען מאטעמאטישער קולטור.

פראפעסאר מעביוס אין דייטשלאנד האט געשריבן א גאנץ בוך, "וועגן דער פעאיגקייט צו מאטעמאטיק". ער טענה'ט אז דייטשן און פראנצויזן שאפן זייער מאטעמאטיק אויף גאנץ פארשידענע וועגן.

לויט זיין שילדערונג איז דער דייטשער אין דעם צווייג מער אינטואיטיוו. ער דארף זען פארן גייסטיגן אויג די מאטעמאטישע גרייסן און סכומים וואס זייערע שייכותן דארף ער באשטימען.

א דורכאויס אינטואיטיווער גייסט וועט זיך נישט באגענוגענען מיטן ריינעם טראכטן, למשל אז א גאנצעס איז גרעסער פון א טייל דערפון. גלייך זעט ער פארן גייסטיגן אויג א גאנצע ליניע און א טייל דערפון, א גאנצן קרייז און א טייל דערפון. ער פארשטייט נישט נאר דעם שייכות צווישן גאנצעס און טייל, ער זעט עס בחוש.

דעריבער, לויט מעביוס, האט דער דייטשער געוויזן זיין גאונות וואו ער קען אנווענדן געאמעטריע. ער איז דער "געאמעטריקער" אין מאטעמאטיק.

דער פראנצויז איז ווידער אין דער וויסנשאפט פון חשבון נישט אינטואיטיוו נאר אנאליטיש. ער איז א גרויסע בריה אין טראכטן וועגן סכומים און פארשטיין זייערע שייכותן. ער דארף זיי נישט זען פארן גייסטיגן אויג.

דעריבער איז ער א גרויסער גאון וואו ער קען נוצן אלגעבראישע מעטאדן. ער איז דער "אלגעבראיקער" אין מאטעמאטיק. עס איז נישט קיין חידוש אז ער האט אפילו געאמעטריע גענומען באהאנדלען אלגעבראיש: דעקארט איז דער פאטער פון דער אנאליטישער געאמעטריע.

פון וואנעט שטאמט דער חילוק צווישן דייטשע און פראנצויזישע געלערנטע? קיין דייטשער מאטעמאטיקער האט זיך זיכער נישט געזאגט: "אזוי? דער פראנצויז איז אן אלגעבראיקער? וועל איך אים אויף צולהכעיס ווערן א געאמעטריקער!" ער האט נישט געטראכט צו טון עמעצן צולהכעיס. ער האט געשאפן ווי עס האט בעסער געשטימט פאר זיין גייסט און פעאיגקייטן. אזוי אויך דער פראנצויז.

ערשט שפעטער, נאך דורות פון מאטעמאטישער שאפונג און פארשונג, האט זיך לויט דער טעאריע ארויסגעוויזן אז דייטשע און פראנצויזישע קעפ ארבעטן אין מאטעמאטיק אויף פארשידענע וועגן. איין און דעם זעלבן פראבלעם נעמען זיי אויף אין זייערע אייגענע "כלים", און די כלים זענען נישט די זעלבע.

א וואונדער, זאגט מעביוס, האט זיך אבער ארויסגעוויזן ביי יידישע מאטעמאטיקער. רוב פון זיי זענען דערצויגן געווארן אין דער דייטשער אטמאספערע און האבן געשאפן אונטער דער השפעה פון דייטשער וויסנשאפט. על-פי סברה וואלט מען געקענט פארויס זיין זיכער אז זייער שאפונג וועט אפשפיגלען דעם דייטשן אינטואיטיוון טיפ.

וואס קומט אבער ארויס? מעביוס געפינט אז יידישע מאטעמאטיקער גייען נישט לויטן דייטשן אינטואיטיוון, נאר לויטן פראנצויזישן אנאליטישן טיפ. אויך זיי האבן ליב דעם אופן וואו דער שכל דארף נאר טראכטן וועגן דעם ריינעם אבסטראקטן סכום און פארשטיין זיין אינערליכע נאטור און שייכות צו אנדערע סכומים.

אין דער טעאריע איז דער ייד דא נאענטער צום פראנצויז, אפילו אונטער דער גייסטיגער השפעה פונעם דייטשן. און נישט נאר אין מאטעמאטיק. מען קען, לויט מיין באטראכטונג, אויך אין פילאזאפיע און רעליגיע ווייזן אז דער יידישער מוח האט ליב יענע גייסטיגע געביטן וואו יעדער "פסל ותמונה", יעדעס זעבארע בילד, קען פארשווינדן.

זיין שכל קען זיך באדן אינעם ריינעם לופט-רום פונעם אבסטראקטן געדאנק, טראכטן דעם ענין ריין פון יעדן בילדליכן שאטן און פארשטיין זיין אינערליכן תוך.

פון דער אנדערער זייט האט מען שוין פריער באמערקט אז אין פיל פרטים פונעם יידישן כאראקטער קומט ער מער צוזאמען מיטן לעבעדיגן, קוועקזילבערדיגן, אומרואיגן טעמפעראמענט פונעם פראנצויז ווי מיטן רואיגן, געזעצטן און דאך דורכאויס טיפערן טעמפעראמענט פונעם דייטשן. דאס זענען די כאראקטער-פארגלייכונגען אויף וואס דער מחבר בויט זיין טענה.

פון איינהייט צו צוויי, און צוריק צו איינהייט

ליידער קען איך זיך נישט לאנג אפשטעלן אויפן ענין. איך וועל נאר מאכן א פאר באמערקונגען עס קלארער צו מאכן.

אין דער יידישער באארבעטונג פון מיין "סאציאליזם און די נאציאנאלע פראגע" האב איך שוין געקענט אויסזאגן דעם געדאנק: נעמט יידישע דענקער ווי אבן גבירול, וואס האט אינעם עלפטן יארהונדערט געשריבן אראביש אין שפאניע וועגן טעאלאגיע; ברוך שפינאזא, וואס האט אינעם זיבעצנטן יארהונדערט געשריבן לאטיין אין האלאנד וועגן עטיק; און קארל מארקס, וואס האט אינעם ניינצנטן יארהונדערט געשריבן דייטש אין ענגלאנד וועגן פאליטישער עקאנאמיע.

טראָץ דעם גרויסן מרחק אין יארן, שפראכן, לענדער און טעמעס, וואלט מען געטראפן א יסודות'דיגן סימן וואס פארבינדט אלע זייערע גייסטער צו איין טיפ: דעם יידישן דענקער-טיפ.

דער יסודות'דיגער געמיינזאמער סימן פון זייערע ארבעטן איז: זיי נעמען אן איינהייטליכן גרונט-פרינציפ און שטעלן אים אונטער זייער גייסטיגן אויג, וואס ווירקט ווי א ריזיג פארגרעסערנדיגער מיקראסקאפ. און אין זיין איינהייט דערזעען זיי א צווייהייט.

די צווייהייט מאכט זיי פּעאיג צו שטעלן נייע פּראַגעס און זוכן נייע ענטפֿערס, און אויף אַ גאַנץ אַנדערן אופֿן צו לייזן די פּראָבלעמען וואָס האָבן אינטערעסירט דעם מענטשלעכן גייסט ביז זיי. צום סוף פֿירט די צווייהייט צו מאַניזם, צו אַן איינהייטלעכן, שטרענג דורכגעפֿירטן געדאַנקען-סיסטעם.

גבירול נעמט די איינהייטלעכע פֿאַרשטעלונג פֿונעם וועלט-גאָט, דעם "אל יחיד ומיוחד". אונטער זיין מיקראָסקאָפּישן אויג ווערט זי אַ צווייהייט: גאָט און גאָט'ס רצון. אויף דעם יסוד בויט ער אין זיין "מקור חיים" אַן איינהייטלעכע מעטאַפֿיזיק, וואָס איך שילדער אַלס פּאַנטעאיסטיש. פֿיל, פֿיל יאָרן פֿאַר שאָפּענהאַוער קומט זי צום רעזולטאַט אַז דער תוך פֿון אונזער וועלט איז דער געטלעכער ווילן.

שפּינאָזאַ נעמט די פּשוטע, איינהייטלעכע פֿאַרשטעלונגען פֿון "ליבשאַפֿט" און "האַס", לייגט זיי אונטער זיין ריזיגן מיקראָסקאָפּישן אויג, און באַלד טיילן זיי זיך אין צווייהייטן. ליבשאַפֿט איז אַ געפֿיל פֿון פֿרייד פֿאַרבונדן מיט דער פֿאַרשטעלונג פֿון דער אורזאַך וואָס רופֿט זי אַרויס. האַס איז אַ געפֿיל פֿון טרויער פֿאַרבונדן מיט דער פֿאַרשטעלונג פֿון דער אורזאַך וואָס רופֿט זי אַרויס.

דער אַנאַליז פֿון פּשוטע געפֿילן גיט שפּינאָזאַ די מעגלעכקייט אויפֿצובויען אַן איינהייטלעכן עטישן סיסטעם וואָס ענדיקט זיך מיט דער לערע פֿון "שׂכל'דיקער ליבשאַפֿט צו גאָט".

קאַרל מאַרקס האָט אין זיין פּאָליטישער עקאָנאָמיע געהאַט צו טון מיט דער פּשוטער, איינהייטלעכער פֿאַרשטעלונג פֿון "מענטשלעכער אַרבעט". שוין פֿון אַדאַם סמיט אָן ווערט דער אַרבעט-פּרינציפּ גענוצט אַלס יסוד פֿונעם גאַנצן וויסנשאַפֿטלעכן בנין.

אָבער נאָר אונטער מאַרקס'ס מיקראָסקאָפּיש פֿאַרגרעסערנדיקן אויג צעטיילט זיך די איינהייטלעכע אַרבעט אין "אַרבעט" און "אַרבעטס-קראַפֿט". ווי דורך אַ כּישוף עפֿענען זיך נייע האָריזאָנטן און פֿאַרשונגס-וועגן. דאָרט געפֿינט ער דעם חילוק צווישן ווערט און מער-ווערט און בויט זיין שטאָלצן, איינהייטלעכן, געדאַנקען-רייכן בנין פֿון פּאָליטישער עקאָנאָמיע.

איך קען יעצט צולייגן נאָך אַ באַדייטנדן יידישן דענקער וואָס איז אַזוי באַרימט געוואָרן לעצטנס: אַנרי בערגסאָן. ער שרייבטביים סוף נײַנצנטן און אָנהייב צוואַנציגסטן יאָרהונדערט פֿראַנצויזיש אין פֿראַנקרייך וועגן פֿילאָזאָפֿיע.

בערגסאָן וויל אפֿשר בכלל נישט וויסן פֿון אַ שייכות צום יידישן פֿאָלק. אָבער ביי קיין אַנדערן יידישן דענקער איז דער גייסטיקער שאַפֿונגס-טיפּ פֿון וואָס איך רעד נישט אַרויס אַזוי קלאָר ווי ביי אים.

דער יסוד פֿון זיין גאַנצן פֿילאָזאָפֿישן בנין איז אַ נייער געדאַנק וועגן צייט. זינט אַריסטאָטל מוטשעט זיך די טראַכטנדיקע מענטשהייט מיטן צייט-פּראָבלעם. מען האָט זיך געדרייט אויף אַלע זייטן, באַטראַכט און פֿילאָזאָפֿירט דערוועגן, אָבער קיינער האָט נישט געטראַכט צו צווייפֿלען אין איר איינהייטלעכן כאַראַקטער.

ערשט בערגסאָן'ס גייסטיגער אויג געפינט אויס, אין דער שילדערונג פונעם מחבר, אז די איינהייטליכע צייט מיט וואס מענטשליכע דערקענונג האט צו טון איז באמת א צווייהייט. מען דארף שטענדיג געדענקען דעם חילוק צווישן "צייט" און "רעאלער דויער".

כמעט ביי יעדן וויכטיגן טריט פון בערגסאָן'ס פארשונג, ביי יעדן ווענדפונקט פון זיין געדאנק, געפינען מיר די זעלבע כאראקטעריסטישע גייסט-ארבעט: א פארשטעלונג וואס פריערדיגע פארשער האבן באהאנדלט ווי אן איינהייט צעשפאלט זיך ביי אים אין צוויי.

און דאך בלייבט בערגסאָן, טראָץ זיין טעארעטישן פלירט מיט דואליזם, א מאניסט, לויט מיין אויסטייטשונג, און טרייבט זיין גאנצן סיסטעם צו א מאניסטישער וועלט-אנשויאונג.

די וואונדערליכע פעאיגקייט צו מאכן פון איין איינהייט א צווייהייט, און דערמיט ווידער קומען צו א נייער איינהייט, איז איינער פון די קלארסטע שטריכן וואס שילדערן, אין מיין טעאריע, די געשטאלט פון יידישער טעארעטישער שאפונגס-קראפט.

דער שטריך מוז זיין נאענט פארבונדן מיט דער פעאיגקייט צו אבסטראקטן אנאליז וואס מעביוס האט באשריבן ביי יידישע מאטעמאטיקער. דער יידישער אנאליז איז אזוי אנגעשטרענגט און שארף אז קיין איינהייט קען נישט ארויסגיין גאנץ פון זיין פראצעס.

און די קראפט פון אבסטראקציע, פון אוועקווארפן אלע חילוקים און לאזן נאר די איינהייט, איז אזוי שטארק און זיכער אינעם נצחון אז צום סוף שפאנט זי דעם אנאליז אין איר ריטוואגן. זי צווינגט אים, דעם שונא פון יעדן מאניזם, צו דערפירן דעם גייסט צום לעצטן איינהייטליכן ציל.

א וואונדערליכער געוועב פון היפכים, פון קעגנזעצליכע כוחות, איז דער יידישער שאפנדיגער גייסט.

די אפענע פראגעס און דער סוף-רוף

איז נאר דער טעארעטישער גייסט אזא משונה'דיגע איינהייט פון קעגנזאצן? געפינען מיר נישט דעם זעלבן פארפלאכטענעם צוזאמענהאנג פון היפכים אינעם כאראקטער פונעם "עמא פזיזא" און פונעם "עם קשה עורף"? דאס פאלק וואס האט נישט איינמאל אין זיין געשיכטע ארויסגעשטעלט אין דער זעלבער צייט אן אזעף און א גערשוני?

ליגט נישט אינעם קאמף פון אינערליכע היפכים די אורזאך פון יידישער אומרואַ? קענען מיר אויף דעם וועג אפשר געפינען דעם שליסל צו די סודות פון דער יידישער נשמה? ביי איר גאנצן אפטימיזם איז זי אין גרונט אזוי טראגיש. אדער אפשר איז זי ביי איר גאנצער טראגיק פול מיט לעבן און דארשט צום לעבן?

איז די טראגיק פון דער יידישער נשמה אפשר א פירוש אויף דער טראגיק פון זיין היסטארישן גורל? אדער איז דער טראגישער גורל א נויטווענדיגע תוצאה פון זיין צעריסענער נשמה?

א ברויזנדיגער ים פון פראגעס עפנט זיך פאר אונזערע אויגן. מיר מוזן אבער יעצט בלייבן ביים ברעג. עס איז נאך כמעט גארנישט געטון געווארן צו דרינגען אריין אין די טיפענישן פון יידישן טראכטן, שפירן און וועלן.

פיל, פיל ארבעט דארף נאך געטון ווערן איידער די סודות און יסודות פון יידישער שאפונג ווערן אונז קלאר. מען מוז אויספארשן נישט נאר דעם היימישן אוצר. אויך וואס יידן האבן אויפגעבויט אין דער פרעמד דארף מען אנאליזירן לויטן זעלבן פרינציפ וואס מעביוס האט גענוצט אין מאטעמאטיק.

ערשט דעמאלט, זאגט דער מחבר, וועלן מיר אויסגעפינען דעם אמת'ן אינהאלט פון דער קאטעגאריע וואס ער רופט דעם "ראסן-ייד". דאך האלט ער שוין יעצט איין פונקט פאר זיכער: אויך דער ייד האט אין זיך א געוויסן ירושה'דיגן בוי פונעם מוח וואס דריקט זיך אויס אינעם סטיל, אינעם טיף פון זיינע גייסטיגע שאפונגען.

ווער עס וויל דעריבער שטודירן די "ראסן-אייגנשאפטן" פונעם ייד, אדער פון א פאלק בכלל, דארף זיך נישט אזוי אפגעבן מיט אויגן, האר און דער פארעם פונעם נאז, ווי מיט די פרוכטן פון דעם פאלק'ס שאפונג אין אלע פעלדער פון קולטור.

נישט אזוי מיט זייער אינהאלט, מיט דעם "צוויי מאל צוויי איז פיר" וואס זיי ברענגען ארויס, ווי מיטן וועג צו דעם אמת: דעם סטיל, דעם טראכטן-טיפ, דעם אופן פון באארבעטן דעם מאטעריאל. נאר דארט, טענה'ט דער מחבר, קען מען אנטפלעקן דעם בוי פון דער "כלי" וואס גייט דורכן בלוט פון דור צו דור און דריקט זיך אויס אין אלע שאפונגען פונעם פאלק.

מען טאר אבער נישט מיינען אז די כלי, דער גייסטיגער שאפונגס-טיפ, קומט ארויס גלייך קלאר און שארף ביי יעדן קינד פונעם פאלק.

נעמט א געוועגליכן דייטשן, פראנצויז אדער ייד וואס פארנעמט זיך מיט מאטעמאטיק, וועט איר נישט באמערקן אין זייערע חשבונות דעם נאציאנאלן גייסט. זייער אלגעמיין-מענטשליכער מאטעמאטישער כח איז שוואך. ער איז נישט שאפנדיג, און ממילא טוט ער נאך וואס און ווי אנדערע האבן אים געלערנט.

דער געוועגליכער מענטש איז אפשר נישט נאציאנאל אין זיין מאטעמאטישער ארבעט. דעם נאציאנאלן כח דארף מען, לויט מיין מעטאד, שטודירן נישט ביי די מאסן, נאר ביי די העלדן, די גאונים פון מאטעמאטישער שאפונג. ווייל דער מענטש אין זיי איז שטארקער, איז שטארקער אויך דער טייל מענטש וואס דריקט זיך אויס אינעם נאציאנאלן גייסטיגן טיפ.

די זעלבע טענה שטעל איך ביי יעדן אנדערן צווייג פון קולטור. פארגלייכט צוויי מיטלמעסיגע פויערים פון צוויי פעלקער, וועט איר געפינען פיל חילוקים אין זייער אויסערליכער קולטור, אבער ווייניג חילוקים אינעם גייסטיגן בוי. וואו די שאפנדיגע פעאיגקייטן זענען גאר באגרעניצט, פארשווינדן, אין דעם מחבר'ס פארגלייך, די נאציאנאלע חילוקים נאך מער.

[רעדאקציע: דער מקור ניצט דא א באליידיגנדע באצייכענונג פאר מענטשן מיט שווערע גייסטיגע באגרעניצונגען, כדי צו שפאטן מיטן קאסמאפאליטישן אידעאל. דער פארגלייך איז איבערגעגעבן אן יענעם אויסדרוק. גייסטיגע פעאיגקייט באשטימט נישט א מענטש'ס כבוד אדער מענטשליכקייט.]

אבער ווי נאר מען הייבט אן פארגלייכן שטארקע טאלאנטן און גאונים, קומען אין זיי קלאר ארויס, אויסער פערזענליכע חילוקים, אויך די חילוקים פונעם נאציאנאלן טיפ, זייער אייגענער סטיל פון שאפונג.

דער מחבר ציט דעם פארגלייך אויך צו גאנצע פעלקער. ער טענה'ט אז ביי פעלקער אויף א נידעריגער קולטור-שטאפל זענען די נאציאנאלע גייסטיגע חילוקים קלענער ווי צווישן דייטש- און פראנצויזיש-רעדנדיגע שווייצער, וואס וואוינען אינעם זעלבן לאנד און רעכענען זיך צו איין פאליטישן פאלק.

[רעדאקציע: אינעם מקור ווערן אפריקאנער און פאפואנישע פעלקער געשטעלט אין א ראנג פון "נידעריגערע" קעגן "העכערע" פעלקער. דער ראסישער קולטור-ראנג איז א היסטארישע השערה פונעם מחבר, נישט אן אנגענומענע מעסטונג פון פעלקער. דער פונקט פון זיין פארגלייך איז דא געהיט, און די מקור'דיגע ראנג-שפראך איז באצייכנט.]

וואס העכער די קולטור-שטאפל פון א פאלק, און וואס שטארקער די שאפונגס-כוחות פון זיינע קינדער; וואס מער זייער נשמה האט איינגעשאפט די רייכע קולטור פון דורות, אלץ קלארער אויסגעקריסטאליזירט איז, לויט דער טעאריע, די פארעם פון נאציאנאלער שאפונג.

ממילא: וואס מער מענטש א ייד איז, וואס שטארקער זיינע מענטשליכע שאפונגס-כוחות, אלץ בולטער מוזן אויך זיינע נאציאנאלע כוחות ארויסקומען. אלץ מער "ייד" מוז ער זיין.

די נאציאנאלע שאפונגס-כוחות פונעם יידישן פאלק זענען יעצט צעבראכן און צעפיצלט, צעריבן אויף שטויב און פארשפרייט צווישן פארשידענע פעלקער. זייער שאפונג קען נישט זיין אינגאנצן פריי. און דאך קען מען זיי אפילו יעצט נישט אינגאנצן פארטונקלען.

וואספארא אריגינעלע, רייכע פרוכטן פון מענטשליכער קולטור וואלטן געקענט ארויסקומען ווען די כוחות וואלטן זיך צוזאמענגעגאסן אין איין באסיין, באפרוכט איינער דעם אנדערן און זיך פארשפרייט אין גאנצער פרייהייט! מיט וואספארא פילפארביגע גייסט-פונקען וואלט דעמאלט אויפגעבליצט דער יידישער ברילאנט וואס דורות האבן געהאלטן אין איין שלייפן און שלייפן!

מיר קענען דעריבער אלע היינטיגע באטראכטונגען צוזאמעננעמען אין איין פארמולע: וואס מער מענטש א ייד איז; וואס טייערער אים זענען די רייכע אייגנארטיגע פארמען פון מענטשליכער קולטור; וואס ליכטיגער אין אים שיינט דער פונק פון מענטשליכן כבוד און דרך-ארץ צום מענטש אין זיך אליין; וואס טיפער אין אים שמערצט די וואונד פונעם יידישן שטאלץ - אלץ מער ייד איז ער.

אלץ ברענענדיגער לעבט אין אים דער וואונטש צו דינען זיין אייגענעם פאלק און העלפן אים מיט אלע כוחות, כדי ער זאל זיך שאפן די מעגליכקייט פון א רייך, פריי, שיין, שטאלץ און בכבוד'דיג לעבן אין דער אייגענער היים.

זייט מער מענטשן, וועט איר זיין בעסערע יידן!

וואס מער מענטש, אלץ מער ייד!

מעטערלינק'ס "בלויער פויגל"

וואס לערנט אונז דער משל?

חברים און פריינד!

די פרעסע פון די לעצטע טעג, נישט נאר די יידישע נאר אויך די ענגלישע, איז פול געווען מיט ארטיקלען וועגן מעטערלינק'ס "בלויען פויגל". באשרייבונגען פונעם פראכטפולן אויפפיר וואס דאס ווערק האט באקומען אינעם נייעם ענגלישן טעאטער פילן אן גאנצע צייטונגס-שפאלטן. דער לויב-געזאנג אויף מעטערלינק'ס טאלאנט איז איינשטימיג.

עס איז דעריבער נישט קיין חידוש אז עטליכע פריינד האבן מיך געבעטן איך זאל אוועקגעבן איינע פון מיינע פארלעזונגען פאר מעטערלינק'ס ווערק.

איך טו דאס מיטן גרעסטן פארגעניגן. סיי דער מחבר'ס נאמען, סיי דאס ווערק אליין זענען ווערט אז מיר זאלן זיך פארנעמען מיט זיי.

אבער קודם א קליינער אפמאך: די גאנצע קינסטלערישע און ליטערארישע זייט וועל איך לאזן אין א זייט. דאס זאל בלייבן פאר די עסטעטישע קריטיקער פון פאך.

מעטערלינק'ס "בלויער פויגל" איז דאך נישט פשוט א קונסט-ווערק. עס איז א סימבאל, א משל. דאס גיט יעדער צו. וואו עס איז א משל מוז זיין א נמשל. וואו א סימבאל, דארט א געדאנק. און וואו עס איז א געדאנק זענען מיר דאך עפעס גמרא-קעפ: ווי קענען מיר איבערהיפן דעם "מאי קא משמע לן"?

וואס קומט דער "בלויער פויגל" אונז לערנען? דאס צו פארענטפערן איז די הויפט-אויפגאבע פון מיין היינטיגער פארלעזונג. אבער נישט די איינציגע.

[מקור-באמערקונג: די פארלעזונג איז צום ערשטן מאל געהאלטן געווארן אין ניו יארק אין 1911.]

איך וויל גלייך אין אנהייב זיך אפשטעלן און זאגן א פאר ווערטער וועגן דער באדייטונג פון מעטערלינק'ס שאפונג בכלל. לכל-הפחות קלאר מאכן איין פונקט וואס אינטערעסירט מיך מער פון אלעם.

געפילן און שטימונגען

די גרויסקייט פון מעטערלינק'ס טאלאנט אלס דיכטער איז געווען און בלייבט אז ער קען אזוי גוט, דורך סימבאלישע און האלב-סימבאלישע פיגורן, אויפוועקן אין אונז געוויסע שטימונגען. סיי וועגן איינצעלנע לעבנס-דערשיינונגען, סיי וועגן מענטשליכן לעבן בכלל.

מאלן שטימונגען איז אפשר די שווערסטע זאך אין קונסט. דער מענטשליכער שכל האט זיך בכלל צו ווייניג אינטערעסירט מיט וואס גייט פאר אין דער אייגענער נשמה.

די דרויסנדיגע וועלט האט שטענדיג צוגעצויגן דעם גרעסטן טייל פון זיין ענערגיע. ווען ער האט שוין אנגעהויבן אריינקוקן אין די טיפענישן פונעם מענטשליכן הארץ, האבן אים קודם אינטערעסירט יענע קלארע געפילן וואס גרענעצן זיך בולט און שארף אפ אויפן אלגעמיינעם הינטערגרונט פונעם אינערליכן לעבן: ליבשאפט, האס, קנאה, פרייד, אומעט, טרויער, כעס, פראטעסט און דאס גלייכן.

דאס לעבן פון די געפילן האט קודם באשעפטיגט דעם פסיכאלאגישן קינסטלער. באשרייבן זייער געבורט, אנטוויקלונג, קאמף און גורל איז געווען און בלייבט ביז היינט זיין באליבטסטע טעמע.

אבער די מענטשליכע נשמה איז נאך רייכער אין שטימונגען ווי אין קלארע, שארף אפגעגרעניצטע געפילן. שטימונגען זענען יענע צושטאנדן וואס זענען אזוי שווער צו באשרייבן מיט ווערטער, ווייל דער מענטשליכער שכל האט פשוט נאך נישט גענוג געארבעט אויף זיי. ער האט ערשט לעצטנס אנגעהויבן זיך געבן א קלארן דין וחשבון פון זייער אינהאלט.

ווי רייך די נשמה מוז זיין אין איינצעלנע שטימונגען קען מען פארשטיין פון א פשוטן חשבון. מוזיק, דאס ווייסן אלע, איז די שפראך פון מענטשליכע געפילן. און באמת איז נישט דא קיין זאך וואס רעדט אזוי דירעקט צום הארץ ווי מוזיקאלישע טענער.

אויף יעדער מעלאדיע ענטפערט דאס מענטשליכע הארץ מיט א באזונדערן אפקלאנג פון געפיל. אבער איז דער אפקלאנג נישט מער ווי א באזונדער געפיל? לאמיר זען.

אט האט מען אונז פארגעשפילט צוויי חתונה-מארשן אדער צוויי לויה-מארשן. אינעם ערשטן פאל האבן מיר דורכגעלעבט צוויי פרייד-געפילן, אינעם צווייטן צוויי טרויער-געפילן. זענען אבער די צוויי פריידן געווען גלייך? זענען די צוויי טרויער-געפילן געווען פונקט דער זעלבער סארט?

זיכער נישט! ווי נאר די קלאנגען זענען אנדערש, מוזן אויך די אפקלאנגען זיין גאנץ אנדערש.

אבער פרייד איז דאך פרייד און טרויער איז טרויער? יא, נאר ווי עס זעט אויס נישט אינגאנצן. נישט אלע פריידן לאזן איבער גענוי דעם זעלבן פריידיגן רושם אין אונזער נשמה. נישט אלע טרויער-געפילן ברענגען ארויס די זעלבע טרויעריגע ווירקונג.

מענדעלסאן'ס טרויער-מארש לאזט איבער אן אנדער רושם ווי גריג'ס טרויער-מארש. דער חילוק אין זייער ווירקונג אויפן געפיל קומט פון דער שטימונג. מענדעלסאן'ס טרויער-געפיל האט אן אנדער שטימונג ווי גריג'ס. דער רושם איז אנדערש ווייל זיי רופן אויף דעם זעלבן טרויער-געפיל, אבער גאנץ פארשידענע שטימונגען.

רעכנט יעצט: וויפיל איינצעלנע מעלאדיעס זענען דא אין דער וועלט פון מענטשליכער מוזיק? וויפיל קענען און וועלן נאך געשאפן ווערן?

יעדע מעלאדיע לאזט איבער איר רושם אין דער נשמה, הייסט עס זי רופט אויף איר אייגענע שטימונג. און נישט נאר קלאנגען קענען אויפרופן שטימונגען, נאר אויך פיל אנדערע לעבנס-דערשיינונגען.

איר קענט שוין באקומען א באגריף ווי אומענדליך צאלרייך די שטימונגען אין אונזער הארץ זענען, און ווי אומענדליך ארעם, ווי טראגיש ארעם אונזער שפראך איז. פאר זיי אלע האט זי אפשר נישט מער ווי א טוץ ווערטער: "אומעטיג", "טרויעריג", "פריילין", "דערהויבן" און אזוי ווייטער.

אויך דא דארף די שפראך בארגן ווערטער פון אנדערע, נישט-פסיכאלאגישע דערשיינונגען. מיר זאגן למשל: "עס איז מיר ימים-נוראים'דיג אויפן הארץ." אדער: "עס איז מיר עפעס אויפן הארץ." דאס איז דער געוועגליכער אויסדרוק פאר א שטימונג.

מיר קענען אבער בשום אופן נישט אויסדריקן אין ווערטער וואס דאס "עפעס" איז. מיר באצייכענען אלע שטימונגען לויטן געפיל וואס שפילט אין זיי די הויפט-ראלע.

פון וואנעט נעמען זיך שטימונגען?

פון וואנעט נעמען זיך שטימונגען אין דער מענטשליכער נשמה?

אפט דוכט זיך מיר אז דער אומענדליכער צאל שטימונגען איז דער עצם פון דער מענטשליכער נשמה. דאס איז איר ים, וואס בייט יעדע ווילע זיין פארב. א ים פון מיליאנען איינצעלנע פארבן וואס גיסן זיך אריין איינער אינעם אנדערן.

די קלארע געפילן, און די קלארע פארשטעלונגען און געדאנקען וואס וואקסן פון זיי ארויס, זענען נישט מער ווי איינצעלנע כוואליעס. זיי הייבן זיך אויף פאר א ווילע פונעם אלגעמיינעם שטימונגס-ים און גיסן זיך שפעטער ווידער צונויף מיט אים.

אבער עס קען זיין אז די סברה איז בלויז א דמיון ביי מיר. אויב מען האלט זיך צו דער מאדערנער עמפירישער פסיכאלאגיע פון אונזער צייט, מוז מען אפשר קומען צום רעזולטאט אז שטימונגען זענען נישט דער רוי-מאטעריאל, דער "חומר היולי", פון וואס קלארע פסיכישע געשטאלטן ווערן געפארעמט. זיי זענען א שפעטערדיגע דערשיינונג, א תוצאה פון די קלארע איבערלעבונגען פון דער נשמה.

א גרויסער טייל געלערנטע נעמט נאך היינט אן אז דאס גאנצע אינערליכע לעבן פונעם מענטש, אלע זיינע פארשטעלונגען, באגריפן, אידעען, בילדער, געפילן, שטרעבונגען און געדאנקען, וואקסן ארויס פון די באמערקונגען און שפירונגען וואס אונזערע דרויסנדיגע און אינערליכע חושים געבן אונז.

פארבן, קלאנגען, ריחות, שפירונגען פון בארירן און געשמאק, די שפירונגען וואס די ארבעט פון אינערליכע ארגאנען און מוסקלען לאזט איבער אין אונז: דאס אלעס איז דער רוי-מאטעריאל פון וואס אלע פארמען פונעם פסיכישן לעבן ווערן אויפגעבויט.

עס איז נישט מיין אויפגאבע היינט אייך צו באווייזן ווי די אבסטראקטסטע געדאנקען וועגן גאט און אומשטערבליכקייט קענען, לויט דער עמפירישער פסיכאלאגיע, צוריקגעפירט ווערן צו איינצעלנע חושים-שפירונגען. פאר אונז איז נאר וויכטיג צו ווייזן ווי מען קען מיטן עמפירישן פרינציפ פארענטפערן פון וואנעט אונזער אומענדליכער צאל שטימונגען קומט.

רוב עמפיריקער נעמען אן אז יעדע איינצעלנע חושים-שפירונג, סיי א פארב, סיי א ריח, סיי א קלאנג, ווערט געבוירן צוזאמען מיט א באשטימטן "געפילס-טאן", ווי די וויסנשאפט רופט עס. יעדע געפעלט אונז אדער געפעלט אונז נישט אויף א באשטימטן אופן.

נעמט למשל א גרויסע צאל שטעקלעך פון פארשידענע פארב-שאטן, אבער דער זעלבער גרייס און פארעם. פרעגט וועלכע געפעלן אונז און וועלכע נישט. מיר וועלן קענען אפטיילן דעם גאנצן סכום אין צוויי: די אנגענעמע און די נישט-אנגענעמע.

אויך אין יעדן טייל באזונדער קענען מיר סארטירן די שטעקלעך לויט דער מדרגה און שטארקייט פונעם אנגענעמען אדער נישט-אנגענעמען רושם וואס זייערע פארבן מאכן אויף אונז.

צום סוף קען מען שטעלןביידע טיילן צוזאמען אין איין גרויסער פארב-רייע. לינקס, לאמיר זאגן, הייבט מען אן מיט די גאר אומאנגענעמע. מען גייט דורך אלץ ווייניגער אומאנגענעמע ביז פארבן וואס דוכטן זיך כמעט גלייכגילטיג און לאזן כמעט נישט איבער קיין רושם אין דער נשמה. פון דארט ווייטער דורך די אלץ מער אנגענעמע ביז דער לעצטער פארב רעכטס, וואס רופט אויף די אנגענעמסטע ווירקונג.

פארשטייט זיך, מען דארף דערצו נישט נאר א שארף אויג צו דערקענען דעם פארב-שאטן, נאר אויך א שארף פסיכישן געהער, אויב מען קען זיך אזוי אויסדריקן. א גאר שארפן געהער, כדי ריכטיג אויסצוהערן זייער אפקלאנג אין דער נשמה.

די זעלבע איז מיט קלאנגען, ריחות, געשמאקן, מוסקל-שפירונגען און אזוי ווייטער. יעדער האט זיין געפילס-טאן, זיין אינערליכן אפקלאנג.

ווען פון איינצעלנע שפירונגען ווערן אויפגעבויט העכערע פסיכישע פארמען - פארשטעלונגען, באגריפן, אידעען, געדאנקען און שטרעבונגען - גיסן זיך זייערע געפילס-טענער צוזאמען. פון זיי וואקסן ארויס קלארע געפילן ווען איין אדער נאר עטליכע געפילס-טענער באקומען די אויבערהאנט.

אדער, אנשטאט קלארע געפילן, ווערן געבוירן האלב-קלארע שטימונגען ווען קיין געפילס-טאן האט נישט גענוג כח איבערצוקלינגען זיינע חברים.

א ביסל קלארערע שטימונגען הערשן ווען די נשמה איז לאנג געשטאנען אונטער דער שטארקער שליטה פון א בולטן, שארפן געפיל. האט זי דורכגעשפירט א שטארקן צער, צוגיסט זיך דער צער איבער אלע אירע טיילן און פארבט זיי שווארץ.

אפילו ווען דער געדאנק האט אויפגעהערט צו טראכטן וועגן דעם צער, און דער צער אליין איז שוין איבערגעלעבט, ציטערט נאך ערגעץ אין דער נשמה זיין שאטן און וויקלט אלעס איין אין א קאלטן גרוי.

די זעלבע איז פארשטייט זיך מיט פרייד, וואס לאזט איבער א ראזעווע טוי אויף אלע דערשיינונגען פון אונזער אינערליכן לעבן.

שטימונגען, די פארשידענע שאטירונגען פון גרוי אדער ראזעווע, פון ליכט אדער פינסטערניש אין דער נשמה, זענען אזוי די שאטנס פון געפילן און חושים-שפירונגען וואס דאס לעבן האט איבערגעלאזט אין די טיפענישן פון אונזער גייסט.

איך האב זיך אביסל לענגער אפגעשטעלט אויף דער שטימונגס-טעאריע פון עמפירישער פסיכאלאגיע, נישט ווייל איך גלויב אזוי שטארק אין איר. פארקערט, איך האלט אז אירע האניג-וואכן אין דער וויסנשאפט זענען שוין לאנג פארביי. זי ווערט יעצט שטארק אפגעפרעגט אין ערנסטער פארשונג. אירע גרונט-זיילן זענען שוין געשאקלט.

מען מוז אבער מודה זיין אז זי האט אונז געגעבן פיל טיפע פסיכאלאגישע אנאליזן און קלארע באשרייבונגען פון איינצעלנע אינערליכע געשעענישן, וואס וועלן אפשר אייביג בלייבן אין דער וויסנשאפט.

איך האב נאר געוואלט ווייזן אז אפילו לויט דער עמפירישער פסיכאלאגיע מוז אויסקומען אז דער גרעסטער טייל פון דער נשמה איז פארנומען מיט שטימונגען, אפילו ווען מיר באמערקן זיי נישט. יעדע נייע חושים-שפירונג, יעדער פולס-קלאפּ פון לעבן, יעדער אונזער רגע מוז פארגרעסערן דעם שטימונגס-אוצר, צופירן אלץ נייע שטראמען אין זייער אומענדליכן ים.

עס ווערט דעריבער קלאר וואספארא וויכטיג און שווער פעלד דאס איז פאר קונסט: מיט דער הילף פון ווערטער אויפצורופן די נשמה'ס פארשידענע שטימונגען.

ווען מען געדענקט וואספארא ארעם געצייג דאס מענטשליכעווארט איז, ווי ווייט און פרעמד עס איז פונעם גאנצן געפילס-לעבן, ווערט אויך קלאר מעטערלינק'ס גאנצע באדייטונג פאר דער אנטוויקלונג פון מענטשליכער ליטעראטור. וואספארא גרויסער שבח איז עס ווען מיר זאגן אז ער איז אפשר דער גרעסטער מייסטער אויפן ניי-אנטפלעקטן פעלד.

א פארגעפיל, אדער א שאטן פון פארגאנגענע איבערלעבונגען?

מעטערלינק'ס באדייטונג ווערט אבער נאך גרעסער ווען מיר דערמאנען נאך א וויכטיגן פונקט פארבונדן מיט דער זעלבער שטימונגס-ליטעראטור.

עס איז א גרויסער חילוק ווי איר טייטשט דעם ענין פון שטימונגען.

אויב זיי זענען נאר שאטנס וואס האבן זיך אנגעזאמלט אין דער נשמה פונעם גאנצן לעבן, געפילס-סך-הכל'ס פון געשעענישן וואס זענען שוין פארגעקומען אין דער דרויסנדיגער וועלט און אין אייער קערפער, קענען זיי נישט האבן קיין ברעקל מיסטישע באדייטונג פאר דער געגענווארט אדער צוקונפט פון דער וועלט אינדרויסן פון אייך.

איר זיצט אין א פריילעכער מסיבה און פלוצלונג פארקלעמט זיך אייער הארץ. א משונה שווערע שטימונג הייבט זיך אויף פון דער טיפעניש פון אייער נשמה און וויקלט זי איין אין א געדיכטן פינצטערן נעפל, פונקט ווי א גרויס אומגליק וואלט אייך געטראפן.

אויב איר גלויבט פעסט אין דער עמפירישער פסיכאלאגיע, בלייבט איר רואיג טראץ דער שווערער אומרואו וואס האט באפאלן אייער גייסט. איר ווייסט: דער אומרואו איז אפשר א תוצאה פונעם מצב פון א טייל קערפער, דער לעבער, מילץ אדער בלוט-כלים.

אדער איז עס א קנויל פון "שאטנס" וואס האט זיך ביי א געוויסער געלעגנהייט אנגעזאמלט אין דער נשמה, געליגן דארט צוגעדריקט, און פלוצלונג ארויסגעריסן א דאנק ריין נאטירליכע פסיכישע און קערפערליכע אורזאכן וואס איר קענט יעצט נישט נאכקוקן.

אייער שכל וועט נישט צוגעבן אז די שווערע שטימונג האט א שייכות מיט וויכטיגע געשעענישן אין דער דרויסנדיגער וועלט וואס שפילן זיך פונקט יעצט אפ ערגעץ, האבן זיך ערשט אפגעשפילט אן אייער וויסן, אדער דארפן ערשט פאסירן אין דער נאענטער צוקונפט.

אפילו ווען איר ווערט שפעטער געוואר אז פונקט אין דעם מאמענט האט אייך באמת געטראפן אן אומגליק, למשל אייער קינד איז פלוצלונג קראנק געווארן אין דער פרעמד, און עפעס טענה'ט אין אייך "דאס האט מיר דאס הארץ געזאגט", בלייבט איר פעסט אין אייער עמפירישן גלויבן. איר דערקלערט די מעשה אלס א צופאל.

גאנץ אנדערש קוקט איר אויף פלוצלונג אויפגעקומענע שטימונגען ווען איר זעט אין זיי די אייגנטליכע סובסטאנץ, דעם חומר פון דער נשמה. און ווען איר געבט צו די מעגליכקייט אז די מיליאנען שטימונגען אין אייער ברוסט זענען אפשר, ווער ווייסט, טיילן פון א גרויסער גייסטיגער וועלט-סובסטאנץ, דירעקט פארבונדן דערמיט.

דעמאלט קען מען גלויבן אז אייער נשמה און די וועלט-נשמה טראגן זיך אויף א וואונדערליכן אופן מיט איינער דעם אנדערן דורך די ווענט פון אייער קערפער.

אויב איר האט בכלל נישט מורא פאר מיסטיציזם, גלויבט איר אפשר אז נישט די שטימונגען זענען איינגעשלאסן אין אייער ברוסט, נאר אז איר און אייער קערפער שווימען אינעם אלוועלטליכן רוחניות'דיגן ים.

דעמאלט האט פאר אייך א גאנץ אנדערע באדייטונג וואס "דאס הארץ זאגט", ווען דער שכל ווייסט נישט וואס צו מאכן דערפון. די קלעמעניש וואס האט פלוצלונג באפאלן אייער הארץ איז פאר אייך אן אמת'ער סימן וואס וועט נישט אפנארן: ערגעץ הענגט א שטיין איבער אייער קאפ. איר דארפט זיך היטן פאר א קלאפ וואס דאס לעבן האט שוין צוגעגרייט.

אויב פון אייער גאנצן פארגעפיל קומט ארויס גארנישט מיט גארנישט, וועט דאס אזוי וויניג שטערן אייער מיסטישן גלויבן ווי דער פאקט פון יא צוטרעפן האט נישט געקענט שטערן דעם עמפירישן.

טריי צו אייער מיסטיק וועט איר זיך זאגן: דער שטיין האט געהאנגען איבער מיין קאפ. מיין אינערליכע אויג האט אים קלאר געזען. אבער עס איז נישט געווען קיין הכרח ער זאל פאלן אויף מיין קאפ, און מיין מזל האט זיך געביטן צום גוטן.

איר זעט: דער מרחק צווישן די צוויי אויסטייטשונגען איז אזוי גרויס ווי פון דער עמפיריש-מאטעריאליסטישער ערד ביזן מיסטיש-אידעאליסטישן הימל.

[רעדאקציע: דער מחבר שטעלט דא צוויי פילאזאפישע אויסטייטשונגען קעגן זיך. דער משל מיטן קינד און די פארגעפילן איז נישט קיין באווייז אז שטימונגען קענען פאראויסזאגן געשעענישן.]

דער באראמעטער פון א דור

דער גרויסער חילוק האט אבער נאר א זין ווען מיר רעדן וועגן דער פסיכאלאגיע פונעם איינצעלנעם מענטש. ווי נאר מען פרעגט וועגן שטימונגען נישט פון איין מענטש, נאר פון א גאנצן דור, פארשווינדט דער מעטאפיזישער תהום צווישן עמפירישן מאטעריאליזם און מיסטישן אידעאליזם.

די שטימונגען פון א גאנצן דור זענען שטימונגען פונעם געזעלשאפטליכן לעבן. אין זיי שפיגלט זיך דער געפילס-סך-הכל וואס דאס געזעלשאפטליכע לעבן לאזט איבער אין פארשטענדיגע קעפ און הערצער.

אפילו דער מיסטישער אידעאליסט וועט דאס נישט לייקענען, אפילו אויב ער גלויבט אז דער גאנצער געזעלשאפטס-גאנג ווערט אנגעצויגן ווי א זייגער דורך אן איבערנאטירליכן וואג און רעגולירט דורך אן איבערנאטירליכן גייסטיגן אומרוא.

די שטימונגען פון א דור און זייער טויש מוזן אויך פאר אים זיין סימנים פון אינערליכע פראצעסן אינעם געזעלשאפטליכן לעבן אליין.

מעטערלינק'ס גרויסע באדייטונג אין ליטעראטור איז אז זיין הארץ איז שטענדיג געווען ווי א באראמעטער, באאיינפלוסט פונעם אלגעמיינעם דרוק אין דער פסיכישער אטמאספערע.

די שטימונגען פון זיינע ווערק זענען די שטימונגען פון זיין דור. דער ווייזער אויפן באראמעטער האט געוויזן וואס גייט פאר אין די העכערע פסיכישע געביטן פון דער געבילדעטער געזעלשאפט וואס טרייבט פאראויס. די אינטעליגענטע קראפט איז דער פארטראב פונעם מענטשליכן פארשריט.

דער ווייזער אין מעטערלינק'ס שאפונג האט זיך אין אנהייב שטענדיג געדרייט ארום פעסימיזם. שפעטער האט ער זיך עקשנות'דיג געשטעלטביים לעצטן עק פונעם פעסימיסטישן טייל, ביי די שטריכלעך וואו עס שטייט: "חלשות" און "סם המוות".

די פינצטערע נאכט פון פעסימיזם

ווען איר לייענט די דראמעס פון זיין ערשטן שאפונגס-פעריאד, ווי "די בלינדע" און "אינעווייניג", נעמט אייך ארום אן אייז-קאלטער שרעק פארן לעבן.

שוואכע, איינגעשרומפענע מענטשעלעך, אן א טראפ בלוט אינעם פנים, זיצן איינגעהויקערטע, צוגעדריקט איינער צום אנדערן. זיי טאפן אין דער פינסטערניש ארום זיך און די ציין קלאפן. אלע זענען ארומגערינגלט מיט א בליי-שווערער אטמאספערע פון שטילן פחד.

פארוואס ציטערן זיי אזוי? פון וואנעט זייער פארגליווערטע אימה?

איבער זיי הענגט דער בלינדער הכרח פונעם מענטשליכן גורל. זייערע צארטע נשמות שפּירן אומבאוואוסט דאס וועען פון זיינע פליגלען. איינגעבויגן ווארטן זיי אומבאוואוסט אויף א דונער פון קלארן הימל וואס וועט מאכן א תל פון זייער לעבן אדער זייער גליק.

קיין מיטל קען נישט אפּווענדן דעם טויטליכן בליץ. אלעס איז פון אייביג אן אזוי באשערט, און קיין כח אין דער וועלט קען נישט זיך קעגנשטעלן דעם פינצטערן באשערט-זיין.

דעריבער זענען זיי אלע אזוי פּאסיוו. די קריטיק האט שוין לאנג באמערקט אז מעטערלינק'ס העלדן פון יענער צייט טוען גארנישט. מיט זיי פּאסירט נאר עפּעס.

ארעמע שעפעלעך זענען זיי, איבערגעגעבן אין די הענט פון א שוחט אן רחמנות. און דאס זענען נישט מענטשן פון א געוויסער היסטארישער צייט, א באשטימטן פאלק, קלאס אדער עלטער.

ווי פערזענליך זיי זאלן נישט זיין, פארלירט זיך זייער פערזענליכקייט אינעם תוך וואס קומט בולט ארויס ביי אלעמען. זיי זענען נאר ביישפּילן פונעם מענטשליכן מין, פונעם מענטש בכלל.

די אלטע און יונגע, קינדער, מענער און פרויען, אלע זענען ארעמע, פאריתומטע, פארוואגלסטע שעפעלעך. פון אנהייב אן פאראורטיילט, אן א ברעקל זינד פון זייער זייט, צו מוטשעניש און טויט.

דאס איז דער געפילס-סך-הכל פונעם לעבן וואס מעטערלינק האט אונז אויסגעמאלן אין די דראמעס פון די אכציגער און אנהייב ניינציגער יארן פונעם פאריגן יארהונדערט.

נישט נאר ביי מעטערלינק האט געהערשט פאטאליזם און די פעסימיסטישע שטימונג. אויך אין דער ליטעראטור פון זיין דור, ביי אנדרייעוו און סאלאגוב אזוי גוט ווי ביי האמסון און פּשיבישעווסקי, האבן זיך געטראגן פעסימיזם-וואלקנס אין פארשידענע מדרגות פון "חלשות" און "סם המות".

איבעראל איז דער מענטש געווען דאס ארעמע שעפעלע וואס צאפּלט אין די נעגל פונעם בלינדן גורל. צי דער גורל קומט פון דרויסן אדער פון די פינצטערע טיפענישן פון דער אייגענער נשמה; צי דאס שעפעלע איז ריין און ווייס ווי פרישער שניי, אדער באדעקט מיט ביילן און קרעץ פון קאפּ ביז פיס.

מיט די "חלשות" און דעם "סם המות" האט זיך געקוויקט דער גאנצער דור פונעם שטארבנדיקן יארהונדערט, כמעט די גאנצע פארשריטליכע יוגנט. אין די ווערק האט זי געזען א שפּיגל פון איר אייגענער נשמה. אין זייער "סם המות" האט זי געשפּירט דעם זעלבן לעבנס-טעם וואס איז איר אליין געליגן אויפן צונג.

א מארקסיסטישע קריטיקערין פון יענער צייט, הענריעטע וואן ראלאנד-האלסט, אגב א זייער קלוגע און טיפע פרוי, האט געפונען א מארקסיסטישע דערקלערונג פארן בלינדן טויט-שרעק אין מעטערלינק'ס דעמאלטיגע ווערק.

דאס איז, זאגט זי, דער טויט-שרעק פון דער בורזשואזיע. די קומענדיקע סאציאלע רעוואלוציע ווארפט אויף איר אן אימה. די בורזשואזע נשמה דרייט זיך ווי א ווארעם אין די שאטנס פונעם אומבארמהארציגן גורל וואס רוקט זיך אומפארמיידליך צו איר. דערפון קומען איר פעסימיזם און פאטאליזם.

אבער דווקא אין דעם פונקט האט די אויסגעצייכנטע פרוי נישט איינגאנצן געטראפן דעם אמת. מעטערלינק איז דווקא א ראדיקאלער סאציאליסט, אפשר אפילו אן אנארכיסט, לויט מיין באשרייבונג. אויך די אנדערע "יונגע" פון זיין ליטעראַרישן דור זענען געשטאנען ווייט פון דער בורזשואזיע און אירע לעבנס-אידעאלן.

אגב, עס וואלט שווער געווען צו ווייזן אין דער פאליטיק און געזעלשאפט פון יענער צייט קלארע סימנים פונעם טויט-שרעק וואס זאל לכאורה הערשן ביי דער בורזשואזיע. זי האט זיך דווקא געשפירט אויפן שפיץ פון איר מאכט.

שטאלץ און פעסט האט זי געהאלטן איר שווערן פוס אויפן רוקן פונעם פראלעטאריאט. זי האט שוין געשפירט אז דער חוט השדרה פונעם רעוואלוציאנערן פראטעסט איז לאנג צעבראכן.

ביסמארק מיט זיין אנטי-סאציאליסטן-געזעץ איז געפאלן. אין דער פראלעטארישער לופט האבן זיך אנגעהויבן טראגן שטימונגען וואס דער אלטער ענגלס האט באלד אויסגעדריקט אין זיין טעאריע פון א רעוואלוציע אין גוטער טריישאפט צום געזעץ. בערנשטיין'ס אפארטוניסטישער סקעפטיציזם איז שוין דעמאלט געליגן אין די ווינדלען.

מען קען זיכער נישט לייקענען אז די אלגעמיינע דערשלאגנקייט פון די אכציגער יארן האט אויך געריסן צום הארץ פון די ווייניגע ערליכע אידעאלאגן וואס האבן בתמימות געגלויבט אין די יסודות פונעם דעמאלטיגן לעבן, בעיקר די רעליגיעזע, און ערנסט געטרויערט איבער זייער חורבן. אבער נישט זיי האבן געגעבן דעם גרונט-טאן צום הערשנדן פעסימיזם.

ווער עס וויל זיכער אויסגעפינען פון וואנעט דער פארסמטער קוואל אין דער יונגער ליטעראטור האט געשלאגן, מוז זיך אריבערשטעלן אין דער גייסטיגער אטמאספערע פון דער יוגנט.

זי האט געשאפן אירע ווערק אין קעגנזאץ צום הערשנדן מוסטער און איז פארפאלגט געווארן פון דער הערשנדיגער בורזשואזער קריטיק, דווקא ווייל זי איז געווען צו פיינטליך צום בורזשואזן יום-טוב'דיגן לעבנס-שטימונג.

אין יענער אטמאספערע באמערקט מען אן מי אז דער שווערער לאסט האט אנגעהויבן דריקן ווי נאר די גרויסע פאליטישע רעאקציע פון די אכציגער יארן האט זיך אנגעהויבן, מיט רוסלאנד בראש.

דער ערשטער זון-שטראַל

עס איז נישט היינט אונזער אויפגאַבע זיך אָפּצושטעלן אויפן טרויעריגן קאַפּיטל פון דער נייער געשיכטע און שילדערן ווי די פּאָליטישע רעאַקציע האָט באַאײַנפלוסט די יונגע ליטעראַטור פון מעטערלינק'ס דור.

אָבער כּדי אײַנגאַנצן צו פאַרשטיין דעם גרויסן איבערקער אין דער שטימונג פון דער פאַרשריטליכער וועלט, פון וואָס דער "בלויער פויגל" זינגט אונז, מוזט איר געדענקען די טונקעלע פּאָליטישע נאַכט. אַ נאַכט אָן שטערן- און לבנה-שײַן, אַ נאַכט פון שווערער שטילקייט, ווען מעטערלינק האָט אָנגעהויבן זײַן ליטעראַרישן וועג.

פאַרגלײַכט יענע צײַט מיט דער שטימונג פונעם "בלויען פויגל". עס איז פונקט ווי איר וואָלט פאַרבראַכט אַ נאַכט אין די נעגל פון אַ דריקנדיקן קאָשמאַר, די גאַנצע צײַט אין אַנגסט און מורא. און פּלוצלונג כאַפּט איר זיך אויף, לויפט צום פענסטער, רײַסט אויף די לאָדנס, און אין צימער רײַסן זיך אַרײַן בלענדיק ליכטיגע זון-שײַן און קלאַנגען פון פרײלעך פלאַטערנדיקן לעבן. די שאָטנס און נאַכט-אַנגסטן פליען אַוועק.

אָדער נאָך אַ פאַרגלײַך, אַ פּאַסיגערער.

שטעלט זיך פאָר אַ קליינעם פויער-קינד אין דאָרף וואָס לעבט צום ערשטן מאָל דורך אַ זון-פאַרפינצטערונג. דאָס גאַנצע אומוויסנדע דאָרף איז אויפגערעגט. מען וואַרט זיכער אויפן וועלט-אונטערגאַנג.

אַט קומט די קײַלעכדיגע פינצטערע מאַכט. זי האָט שוין אײַנגעשלונגען אַ האַלבע זון. באַלד ווערט די זון אינגאַנצן פאַרדעקט. אַן אומרואַ לויפט דורך די חיות און פייגל. אַפילו די הינער ווייסן נישט וואו זיך אַהינצוטון.

אַט איז די זון אינגאַנצן פאַרפינצטערט. פאַר עטליכע סעקונדעס דוכט זיך ווי די וועלט האָט פאַרכאַפּט דעם אָטעם. דאָס קליינע פויער-קינד שטייט אויך מיט פאַרכאַפּטן אָטעם, ווי געליימט, און וואַרט מיט אַנגסט אויפן סוף פון דער וועלט.

פּלוצלונג שנײַדט אײַן אײנציגער שאַרפער זון-שטראַל דורך די פאַר'כשופ'טע פינסטערניש. מיטן ערשטן שטראַל קלינגט אַ פרײלעכער צוויטשער פון אַ פויגל-האַלדז. דער גאַנצער שרעקעדיגער כשוף פליט אַוועק.

די זון איז דאָ! די זון איז דאָ! די וועלט בלײַבט גאַנץ!

בײַ גײַסטיגע זון-פאַרפינצטערונגען, בײַ שווערע רעאַקציאָנערע צײַטן וואָס מען מוז דורכלעבן, זענען מיר אַלע ווי דאָס קליינע פויער-קינד. אונז דוכט זיך די וועלט גייט אונטער. מיר וועלן שוין קיינמאָל נישט זען קיין ליכטיגן שטראַל.

אָבער אַט קומט דער ערשטער שטראַל. ווי דאַנקבאַר זענען מיר פאַרן ערשטן פרײלעכן צוויטשער פון אַ פויגל-האַלדז וואָס דריקט אויס אונזער אויפגעוועקטן געפיל פון פרייד און האָפענונג!

אזא פרייליכער צוויטשער איז מעטערלינק'ס "בלויער פויגל". אן אפטימיסטישער שיר השירים פון זעלטענער קראפט און שיינקייט. א געזאנג פון גלויבן אינעם מענטש און אינעם מענטשליכן לעבן, פון האפענונג אויף א ליכטיגער צוקונפט. א תמימות'דיגע, בלוי-אויגיגע קינדער-פרייד מיט דער וועלט און דער מענטשליכער אנטוויקלונג.

נאך מער חן באקומט די פרייד ווייל טראץ איר קינדיש-נאאיווער אויסדרוקס-פארעם שפירט איר אז הינטער איר ליגט א צייט פון שווערן צווייפל און הארץ-קלעמעניש. דאס איז באמת א זון-שטראל וואס האט זיך ארויסגעריסן פון געדיכטע שאטנס.

אויב אונזער בילד פאסט נישט אינגאנצן פאר מעטערלינק'ס אפטימיזם, איז דאס ווייל ער איז נישט פשוט איבערגעשפרונגען פון טויט-ציטערניש צו לעבנס-פרייד אן א "פארוואס" און א "פאר ווען".

איר שפירט אז די פרייד איז ארויסגעוואקסן פונעם טויט-שרעק נאך א שווערן קאמף. לייכטע שאטנס פונעם פעסימיסטישן עבר זענען געבליבן אויף אייביג ארייגעוועבט אינעם ליכטיגן אפטימיסטישן שטראל.

די נסיעה פון טילטיל און מיטיל

אבער בעסער דערמאנען מיר קודם בקיצור דעם הויפט-אינהאלט פונעם "בלויען פויגל", איידער מיר רעדן ווייטער דערוועגן.

צוויי קינדער, טילטיל און מיטיל, א ברודער און א שוועסטער, חלומ'ען ביידע אין דער ניטל-נאכט דעם זעלבן חלום. די פייע בערילונא שיקט זיי זוכן דעם בלויען פויגל. זי דארף אים פאר איר אייניקל, א קראנק מיידל מיט א משונה'דיגער קרענק: "זי וויל זיין גליקליך."

די פייע גיט די קינדער פארן וועג א גרין היטל מיט א צויבער-דימענט. ווי נאר מען דרייט אים, קומען ארויס די נשמות פון אלע זאכן אין דער וועלט: די נשמה פון ליכט און וואסער, ברויט און צוקער, אלעביימער און חיות.

דאס איז נויטיג כדי צו קענען געפינען דעם בלויען פויגל. די קינדער גייען נישט אליין. מיט זיי גייען פילע נשמות פון זאכן וואס דער וואונדער-דימענט האט באפרייט פון זייער מאטעריעלער תפיסה.

די נשמה פונעם הונט און דער קאץ, פון ברויט און צוקער, פייער, וואסער און ליכט. די הויפט-ראלע שפילט די נשמה פונעם ליכט. זי פירט אן דער גאנצער נסיעה לויט דער פייע'ס פלענער.

זיי זוכן דעם פויגל אינעם לאנד פון דער דערמאנונג, דערנאך אינעם נאכט-קעניגרייך, אינעם וואלד, אויפן בית-עולם און אינעם קעניגרייך פון דער צוקונפט.

איבעראל, אויסער אויפן בית-עולם, געפינען זיי דעם "בלויען פויגל". ווען זיי מיינען אז זיי האבן אים שוין געכאפט, ווייזט זיך באלד ארויס אז דאס איז א טעות.

צום סוף, ווען זיי שטייען אויף אינדערפרי, באמערקט טילטיל די בלויאיכע טויב וואס זיצט ביי אים אין שטייגל. אמת, זי איז נישט אזוי בלוי ווי דער פויגל וואס מען האט געזוכט אינעם חלום, אבער דאך א בלויער פויגל.

די שכנה בערלאנגא, וואס זעט אויס ווי די פייע בערילונא פונעם חלום, קומט בעטן דאס בלויאיכע טייבל פאר איר קראנק אייניקל.

אגב, די קינדער ווייסן נישט אז עס איז געווען א חלום. זיי זענען זיכער אז זיי זענען א גאנץ יאר נישט געווען אין דער היים. טילטיל איז זיכער אז ער האט סוף-כל-סוף אויסגעפירט די שליחות וואס די פייע בערלאנגא-בערילונא האט אים געגעבן.

"נעמט, שכנה בערלאנגא," זאגט ער און גיט איר די טויב מיטן שטייגל. "זי איז נאך נישט אינגאנצן בלוי. אבער איר וועט זען, זי וועט שוין ווערן גענוי ווי מען דארף. טראגט זי נאר שנעל צו אייער אייניקל."

דאס קראנקע אייניקל ווערט געזונט פונעם "בלויען פויגל" וואס איז שטענדיג געזעסן ביי טילטיל אין שטייגל. זי קומט אים באדאנקען.

אבער ווען טילטיל וויל נעמען דאס טייבל פון מיידל עס צו פיטערן, רייסט עס זיך ארויס פון זייערע הענט און פליט אוועק.

"באבע! אוועקגעפלויגן!" שרייט דאס מיידל פארצווייפלט און צעוויינט זיך הויך.

טילטיל טרייסט זי: "נישט געפערליך. וויין נישט. איך וועל עס כאפן."

צום סוף פונעם שטיק ווענדט ער זיך צום עולם אין טעאטער: "אויב איינער פון אייך געפינט עס, זייט אזוי גוט און ברענגט עס אונז צוריק. מיר דארפן עס זייער נויטיג צו קענען זיין גליקליך שפעטער."

דאס איז די גאנצע מעשה. לכאורה נישט גאר פריילך. פארקערט, נישט א מעשה פון נצחונות נאר פון שטענדיגן פארלירן. און דאך שלאגט פון יעדער סצענע אזוי פיל פרייד אז מען נעמט אן אלע פארלוסטן ווי עפעס נויטווענדיג און אומפארמיידליך, וואס טאר קיינמאל נישט אריינווארפן אין יאוש.

בעיקר איז די הויפט-פיגור טילטיל פול מיט אפטימיזם, אויב מען קען דא בכלל רעדן פון א הויפט-פיגור.

שוין אין אנהייב, איידער די קינדער גייען שלאפן, קוקן זיי, הונגעריג און ארעם, דורך א שפאלט אינעם לאדן ווי די רייכע קינדער פון אנטקעגן פרייען זיך מיט מתנות און אלע גוטע זאכן וואס מען האט זיי געגעבן פאר דער ניטל-נאכט.

לכאורה קען דאס אויפוועקן געגנוג שנאה און צער אין קינדערישע הערצער. אבער נישט ביי טילטיל. ער לעבט מיט די אנדערע'ס פריידן. ווען זיי טאנצן וויל ער אויך כאפן א טענצל. ווען זיי עסן די געשמאקסטע פלעדלעך, קוועלט ער פון שמחה און שטעקט אויך אן זיין שוועסטערל מיט זיין אפטימיסטישער שטימונג.

שפעטער, שוין אינעם חלום, קומט ער אינעם לאנד פון דער דערמאנונג צום פארשטארבענעם זיידן אויף א באזוך. ער ווערט ווילד ביים טיש און באקומט פון זיידן א רעכטן פראסק.

פאר א רגע ווערט ער מטושטש. דערנאך לייגט ער די האנט צום באק און זאגט מיט שמחה: "יא, פונקט אזוי פלעג איך באקומען פון דיר ווען דו האסט נאך געלעבט. ליבער זיידע, ס'איז אזא מחיה ווען דו פאטשסט! ווייז, איך וועל דיך דערפאר א קוש געבן!"

לכאורה זענען נישט דא קיין צרות און קיין גליק אינדרויסן פון אונז. אלעס הענגט אפ פון אונז, ווי מיר נעמען עס אויף, פון דער גרונט-שטימונג אין וואס מיר געפינען זיך. אויב דאס הארץ איז פול מיט פרייד און לעבנס-לוסט, קען דער גרעסטער ווייטאג נישט אריינוווארפן אין טרויער. מיר וועלן שטענדיג געפינען א טעם זיך צו פרייען.

[רעדאקציע: דאס איז דער מחבר'ס אויסלייג פון דער אפטימיסטישער סצענע. דער פראסק איז געהיט אלס טייל פונעם שטיק, נישט אלס אן אנגענומענע דערציאונגס-מעטאד. דער אויסלייג לייקנט נישט אז אמת'ע ליידן און דרויסנדיגע אומשטענדן עקזיסטירן.]

אויב די גאנצע באדייטונג פונעם "בלויען פויגל" וואלט געווען נאר אז ער שטארקט דורך אינטערעסאנטע סצענעס אונזער פריידיגע שטימונג און לעבנס-לוסט, וואלט דאס אליין שוין געווען א גרויסער פארדינסט.

אבער דאס ווערק איז אויך סימבאליש. עס רעדט נישט נאר צום געפיל און צום עסטעטישן גייסט, נאר אויך צום געדאנק.

וואספארא געדאנק וויל מעטערלינק ארויסברענגען? ווער אדער וואס איז דער בלויער פויגל וואס מיר זוכן איבעראל און קענען נישט געפינען? וואס איז אונז אזוי נויטיג, און דאך זאלן מיר זיך נישט שטארק נעמען צום הארץ ווען מיר האבן אים נישט, אדער קענען אים נישט האבן אינגאנצן "בלוי"?

א סימבאל איז נישט אן אלעגאריע

מען דערציילט אז ווען מען האט מעטערלינק אליין געפרעגט וואס ער האט געוואלט זאגן מיט זיין ווערק, האט ער געענטפערט: "גארנישט! ס'איז א שיינע קינדער-מעשה."

אז דאס איז א שיינע קינדער-מעשה, א בלומען-גארטן פון ריינער פאעזיע וואס פאר'כשופ'ט דאס אויג, איז נישט קיין ספק. אבער אז ער האט דערמיט גארנישט געוואלט זאגן זענען מיר נישט מחויב צו גלויבן.

אדער האט מעטערלינק אפשר אליין נישט געוואוסט וואס עס האט זיך ביי אים געזאגט? דאס טרעפט אפט ביי א קינסטלער וואס איז בלויז א קינסטלער, ביי וועמען "דער גאנצער שכל איז אריין אינעם טאלאנט", ווי בעלינסקי האט זיך אויסגעדריקט, איך געדענק שוין נישט וועגן וועמען.

מעטערלינק איז אבער נישט נאר א דיכטער, נאר אויך א דענקער. ביי אים לעבט דער שכל א זעלבשטענדיג לעבן אויך אינדרויסן פונעם טאלאנט. אין אזא פאל איז שווער אנצונעמען אז ער האט נישט פארשטאנען דעם געדאנק וואס ער האט ארויסגעברענגט.

אויב די דערציילונג וועגן זיין ענטפער איז אמת - פארגעסט נישט, איך האב עס פון א נאטיץ אין אן אמעריקאנער צייטונג, הייסט עס מען קען זייער שטארק צווייפלען אין איר ריכטיגקייט - האט מעטערלינק זיך מסתמא געשעמט אויסצוזאגן דעם אינערליכן מיין פונעם ווערק.

געשעמט נישט פאר זיך, נאר פארן פרעגער. ווייל דער געדאנק איז נישט אזוי טיף באהאלטן אז מען זאל דארפן שטארק ברעכן דעם קאפ. און לאמיר שוין זאגן איינגאנצן: ער איז אויך נישט אזוי טיף פאר זיך, הייסט נישט אזוי אריגינעל און ניי אז עס זאל שווער זיין אים צו פארשטיין.

איינע פון די אורזאכן פארוואס מען האט דעם "בלויען פויגל" נישט גלייך פארשטאנען איז, אויב איך האב נישט קיין טעות, אז רוב עולם האט אין אים געזען נישט נאר א סימבאליש ווערק, נאר אויך א טיפע אלעגאריע.

דער "בלויער פויגל" איז אבער נישט קיין אלעגאריע, נאר א סימבאל.

אן אלעגאריע איז א גאנצע, פולע איבערזעצונג פון א געדאנק אין בילדער-שפראך. יעדעס בילד אדער עלעמענט האט זיין באדייטונג און באהאלטענעם מיין אינעם גאנצן געדאנקען-סיסטעם.

אזא אלעגאריע איז ווי א גאנצער בוים וואס נעמט אריין דעם געדאנק אין אלע איינצלהייטן: ווארצלען, שטאם, צווייגן, ריטלעך, בלעטער, בלומען און פרוכטן. קיין בילד, קיין ווארט טאר דארט נישט זיין "סתם אזוי". יעדער דארף רמז'ן אויף א טייל פונעם בוים, אנווייזן אויף א באהאלטענעם געדאנק.

א סימבאליש ווערק איז אין דעם פרט פיל פרייער. דער סימבאל איז נאר א רמז צום געדאנק, אנגעוויזן מיט א פאר וויכטיגע שטריכן. ער איז דער אינערליכער פאדעם פון דער פערל-שנור. די איינצעלנע פערל ווערן אבער אנגעטון לויט א גאנץ אנדערער לאגיק ווי די לאגיק פונעם גרונט-געדאנק.

מען קען קלאר ווי דער טאג באווייזן אז דער "בלויער פויגל" איז נישט אלעגאריש נאר סימבאליש, און מיר דארפן נישט זוכן א באהאלטענעם געדאנק אין יעדן שטריך פון זיינע בילדער.

דער שמועס אויפן בית-עולם

אין א גאנצן אקט קומען די קינדער ביינאכט אויפן בית-עולם זען צי איינער פון די מתים האט מיטגענומען דעם בלויען פויגל אין קבר.

עס איז א לבנה-נאכט. טילטיל און מיטיל ווארטן ביז צוועלף, ווען די קברים וועלן זיך עפענען, און שמועסן דערוויל וועגן די מתים. לאמיר גוט אויסהערן א טייל פונעם שמועס.

מיטיל: "גייען זיי ארויס ווען עס איז שיין אינדרויסן?"

טילטיל: "זיי קענען נאר ביינאכט ארויסגיין."

מיטיל: "פארוואס?"

טילטיל: "ווייל זיי זענען דאך נאר אין העמדער."

די מתים גייען נאר ביינאכט ארויס ווייל זיי האבן נישט קיין קליידער... הממ! דא מוז עפעס שטעקן! אבער וואס? אפשר אז פאר די מתים אינעם עולם האמת איז דער אמת נישט אזוי פארדעקט מיט מלבושים ווי פאר אונז? לאמיר הערן ווייטער, אפשר ווערט עס קלארער.

מיטיל: "גייען זיי אויך ארויס אין רעגן?"

טילטיל: "ניין. ווען עס רעגנט זיצן זיי אין דער היים."

שוין אביסל צו טיף...

מיטיל: "איז ביי זיי שיין דארט, זאג?"

טילטיל: "מען זאגט אז דארט איז זייער ענג."

"ענג"? הממ!

מיטיל: "האבן זיי אויך קינדערלעך?"

טילטיל: "ווי דען? אלע וואס שטארבן קומען צו זיי."

הממ!

מיטיל: "און פון וואס לעבן זיי?"

טילטיל: "זיי עסן ווארצלען."

אהא! דא האבן מיר ענדליך עפעס קלאר, א שטיקל געדאנקען-פאדעם. די מתים וואס לעבן אינעם עולם האמת שפייזן זיך מיט די טיפסטע, באהאלטנסטע אמת'ן, מיט די ווארצלען פון זאכן. נישט מיט די אויבערפלעכליכע פרוכטן וואס יעדעס מענטשליך אויג קען זען און יעדע האנט אראפרייסן.

טיף, זייער טיף... אבער וואס איז מיט זייערע העמדער, מיטן רעגן וואס לאזט זיי נישט ארויס, מיט דער ענגקייט און די קינדערלעך?

אבער אביסל ווייטער. מיטיל בארואיגט זיך נישט. זי וויל אויספארשן די סודות פון די טויטע ביזן סוף.

מיטיל: "וואס ווען זיי זאגן?"

טילטיל: "זיי ווען גארנישט זאגן. זיי רעדן דאך נישט."

מיטיל: "פארוואס רעדן זיי נישט?"

טילטיל: "ווייל זיי האבן נישט וואס צו זאגן."

מיטיל: "און פארוואס האבן זיי נישט וואס צו זאגן?"

טילטיל: "הער אויף. דו האסט מיר דערגעסן!"

ווי קומט דאס? די מתים, וואס איינער פון זיי האט אפשר באהאלטן דעם בלויען פויגל, וואס אלע שפייזן זיך מיט די באהאלטנסטע ווארצלען פון אלע אמת'ן, האבן נישט וואס צו זאגן?

אבער אט קומט די שרעקעדיגע מינוט ווען די קברים עפענען זיך. מיטיל ציטערט: "טילטיל! איך קען נישט!... איך האב מורא! זיי וועלן ארויסקומען פון דער ערד!"

"ציטער נישט אזוי," טרייסט טילטיל. "זיי וועלן נאר פאר איין מינוט ארויסקומען." אבער דער בכלל נישט שרעקעדיגער אינגל האט, ווי עס זעט אויס, אויך א ביסל פחד.

טילטיל דרייט דעם דימענט. א שרעקעדיגע מינוט פון שטילקייט און נישט-באוועגן. דערנאך הייבן די קרייצן זיך ביסלעכווייז צו שאקלען. די קבר-בערגלעך עפענען זיך און די מצבות הייבן זיך אויף.

מיטיל דריקט זיך פעסט צו טילטיל: "זיי קומען ארויס! אט זענען זיי!"

פון אלע אפענע קברים הייבט זיך ביסלעכווייז א מאסע בלומען. ערשט לייכט און בלייך ווי פארע, דערנאך ווייס און ריין. זי ווערט אלץ געדיכטער, העכער און פראכטפולער. ביסלעכווייז פילט זי אן אלעס ארום און פארוואנדלט דעם בית-עולם אין א צויבער-גארטן.

גלייך הייבט איבער אים אן טאגן די מארגן-רויט. דער טוי גלאנצט. די בלומען עפענען זיך. דער ווינט שעפטשעט צווישן בלעטער, די בינען זשומען. די פייגל וועקן זיך און פילן די לופט מיט די ערשטע צארטע קלאנגען פון זייער שירה צו דער זון און צום לעבן.

פארוואונדערט און פארבלענדט, האלטנדיג זיך ביי די הענט, מאכן טילטיל און מיטיל עטליכע טריט צווישן די בלומען און זוכן די קברים'ס שפורן.

מיטיל, זוכנדיג אין גראז: "איז וואו זענען די מתים?"

טילטיל, אויך זוכנדיג: "עס זענען נישט דא קיין מתים!"

[מקור-באמערקונג: זשיטלאווסקי זאגט אז פאר די ציטאטן האט ער גענוצט די רוסישע איבערזעצונג פון בינשטאק און ווענגעראווא, און די יידישע איבערזעצונג פון הער מייער אין לאנדאן. די שמועסן זענען דא מאדערניזירט פון זיין יידישן נוסח.]

נישט יעדער פרט דארף א נמשל

דערמיט ענדיגט זיך דער אקט אויפן בית-עולם. אבער אויב עס זענען נישט דא קיין מתים, און דאס וויל מעטערלינק ארויסברענגען מיטן גאנצן סימבאל פונעם אקט, וואס איז שייך רעדן וועגן זייערע העמדער און זייער ווארצל-שפייז?

דער תירוץ איז: דער גאנצער קינדער-שמועס אויפן בית-עולם האט נישט קיין ברעקל אלעגארישע באדייטונג און קיין שייכות צום סימבאל.

קינדער שטייען אליין ביינאכט אויפן בית-עולם. דער דיכטער וויל ארייינקריכן אין זייער קינדערישן קאפ און זען ווי זייער פארשטעלונג פון דער מתים-וועלט ווערט דארט אויסגעמאלן.

איז זייער קינדערישע פסיכאלאגיע אזוי ווייט פון אונזערער? גלויבן מיר נישט ערגעץ אין דער טיפעניש אז די מתים וואוינען אין די קברים, אפילו ווען זייער מאטעריאל איז שוין לאנג אריבער אין בלומען און גראז?

קומען מיר נישט אויף א באזוך צו אונזערע טייערע, אייביג אומפארגעסליכע, מיט פרישע קרענצן און א הארץ פול מיט טרויער און בענקעניש?

מעטערלינק איז אין דער סצענע נישט אזוי דער סימבאליסט ווי דער רעאליסטישער פסיכאלאג. ער לאזט זיך פירן נישט פונעם ווערק'ס הויפט-געדאנק און נישט פון זייטיגע סימבאלישע נויטן, נאר בעיקר פון דער פסיכאלאגישער לאגע וואס ווערט געשאפן אינעם גאנג פונעם סימבאל, פון די ממשות'דיגע פארהעלטענישן צווישן זיינע אויסגעטראכטע פיגורן.

אמת, אפילו דא, ווען ער האט נישט קיין באשטימטע כוונה, ווען זיין האנט ווערט געפירט פון דער פסיכאלאגישער לאגע און דעם פיגורן'ס כאראקטער, שפרינגען אפט ארויס אומגעריכטע סימבאלן מיט אן אלגעמיינער לעבנס-באדייטונג.

זיי נעמען ארום פיל עגליכע לעבנס-פאלן און מיינען נישט קיין איינעם באזונדער. ווי א טרויעריגער מאטיוו אין מוזיק: איין הארץ גיסט דערין אויס זיין צער ווייל זיין אידעאל האלט ביים שטארבן. אן אנדער הארץ גייט צו אינעם זעלבן טרויער ווייל זיין באליבטע איז פון אים אוועק.

"איך וויל צוריק אין דער דייזשע"

איך קען זיך קיינמאל נישט דערמאנען אן א טרויעריגן שמייכל די קאמישע סצענע אינעם ערשטן אקט. א דאנק דעם דריי פונעם צויבער-דימענט זענען די נשמות פון די הויזגעזינד-חפצים ארויס פון זייערע באהעלטענישן.

מען האט געקלאפט אין טיר, און טילטיל האט דעם דימענט צו שנעל צוריקגעדרייט. די נשמות האבן נישט געקענט צוריק אריינקריכן אין זייערע גופים.

וואספארא פאנישער שרעק האט ארומגענומען די הויזגעזינד-חברה! בעיקר דעם בכבוד'דיגן לאבן ברויט, וואס האט נישט געקענט צוריק אריינקריכן אין דער דייזשע. וואספארא קלאגן און פארצווייפלטע געשרייען! הערט א שטיקל פון דער סצענע.

די פייע: "וואס איז געשען?"

דאס ברויט, באגיסט זיך מיט טרערן: "אין דער דייזשע איז שוין נישט דא קיין פלאץ פאר מיר."

די פייע בויגט זיך איבער דער דייזשע: "ס'וועט זיך געפינען." זי שטופט אפּ די אנדערע ברויטלעך וואס האבן שוין פארנומען זייערע פלעצער. "נו, מאכט פלאץ!" מען קלאפט ווידער אין טיר.

דאס ברויט, צעמישט, פרובירט אומזיסט אריינצוקריכן: "נישט דא וואו איך זאל אריינקריכן... ער וועט מיך עסן דעם ערשטן!"

דער הונט שפּרינגט אַרום טילטיל: "דו, מיין געטליכקייט!... איך בין נאָך דאָ... איך קען נאָך רעדן צו דיר... איך קען דיך נאָך קושן. נאָך און נאָך און נאָך!"

די פֿייע: "זע, דו ביסט אויך נאָך דאָ, הונט?"

דער הונט: "יאָ, גאָר נישט קיין הינטישער מזל!... איך האָב זיך נישט געקענט אומקערן אינעם שווייגן-קעניגרייך. דער טראָפּ האָט זיך צו שנעל פֿאַרמאַכט."

די קאַץ: "און מיין טראָפּ אויך... וואָס וועט יעצט זיין? דאָ בלייבן איז אַ גרויסע סכּנה."

די פֿייע: "יאָ, איך וויל אייך נישט אָפּנאַרן. אַלע וואָס וועלן מיטגיין מיט די צוויי קינדער וועלן צום סוף פֿון דער נסיעה מוזן שטאַרבן."

די קאַץ: "און די וואָס וועלן נישט מיטגיין?"

די פֿייע: "יענע וועלן אויך שטאַרבן. מיטגיין אָדער דאָ בלייבן, איין סוף פֿאַר אַלעמען."

די קאַץ צום הונט: "קום, לאָמיר צוריק אַריין אינעם טראָפּ."

דער הונט: "ניין, ניין! איך וויל נישט... איך וועל גיין מיט מיין גאָט. איך וועל די גאַנצע צייט רעדן מיט אים!"

די קאַץ: "שוטה!" ווידער אַ קלאַפּ אין טיר.

דאָס ברויט, גיסט הייסע טרערן: "איך וויל נישט שטאַרבן צום סוף נסיעה. איך וויל שנעל צוריק אין דער דייזשע!"

דאָס פֿייער איז די גאַנצע צייט אַרומגעלאָפֿן איבערן צימער מיט אַ שווינדלדיגער גיכקייט און רחמנות'דיג געשריגן אַז עס קען נישט צוריק געפֿינען דעם אויוון.

דאָס וואַסער האָט אומזיסט פּרובירט צוריק אַריינצוקריכן אינעם קראַן. דער צוקער האָט צעריסן זיין היטל פֿון בלויעם בולבול-פּאַפּיר. די מילך האָט פֿאַרשעמט און קאַלטבלוטיג פֿעסטגעשטעלט אַז איר קריגל איז צעבראָכן.

די פֿייע: "רבונו של עולם, וואָספֿאַרא שוטים! וואָספֿאַרא ווילדע! וואָספֿאַרא ציטעריגע נפֿשות! וואָלט איר ענדערש געוואָלט לעבן ווי פֿריער אין די פֿאַרמאַכטע קעסטלעך, טראָפּן און קראַנען, ווי מיטצוגיין מיט די קינדער נאָך דעם בלויען פֿויגל?"

אַלע, אויסער דעם הונט און דער נשמה פֿונעם ליכט: "יאָ! וואָס שנעלער צוריק אויפֿן אַלטן פּלאַץ! אינעם קראַן... אין דער דייזשע... אינעם אויוון... אינעם טראָפּ!"

אין אונזערע צייטן האָט פֿיל, פֿיל נשמות געטראָפֿן פּונקט אַזאַ אומגליק. די רוסישע רעוואָלוציע האָט, ווי דער צויבער-דימענט, אויפֿגערופֿן צום לעבן נשמות וואָס האָבן פֿריער רואיג גערוט אינעם שווייגן-קעניגרייך, אין זייערע דייזשעס און קראַנען.

אָבער מען האָט דעם דימענט צו שאַרף געדרייט. פֿילע זענען נעבעך געבליבן אינדרויסן און האָבן נישט געקענט צוריק אַריין. און דאָס האַרץ בענקט אַזוי נאָך דער "דייזשע"!

זאל מען מיטשפּירן מיט זייער טראַגעדיע? זאָל מען לאַכן פון זייער קאָמישן צער? סײַ לאַכן, סײַ וויינען. בעיקר ווען מען האָט פאַר די אויגן די אָרעמע נשמות פון פּוטער און צימעס, וואָס מען האָט נישט צוריק אַריינגעלאָזט אין זייערע טעפּלעך, און וואָס מוזן נעבעך בלײַבן מיט די וואָס גייען זוכן זייער "בלויען פויגל".

איז דער פויגל דאָס גליק אַליין?

אַ צווייטן טעות מאַכן יענע אויסטייטשער וואָס ווילן זען אינעם בלויען פויגל אַ סימבאָל פון מענטשלעכן גליק.

מענטשן זוכן איבעראַל גליק, נאַרן זיך שטענדיק, און ווילן זיך שפּעטער באַפרידיקן מיטן האַלבן גליק, דעם נישט-אינגאַנצן-בלויען, וואָס זיי האָבן בײַ זיך אין שטייגל אין דער היים. אויך דאָס גליק רײַסט זיך אַרויס פון זייערע הענט. דאָס, מיינען זיי, האָט מעטערלינק געוואָלט זאָגן.

די מפרשים דערמאָנען אַז ערגעץ אין דרום-פראַנקרײַך האָט אַ פאָלקס-לעגענדע שוין אַמאָל סימבאָליזירט גליק אינעם בילד פון אַ בלויען פויגל. זיי וואָלטן אויך געקענט ברענגען אַ פּאָר שטעלן פונעם ווערק אַליין אַלס ראיה.

אָבער ווען מען טראַכט טיפער אין די שטעלן וואו די פיגורן רעדן פונעם פויגל, זעט מען ווי איבערפלעכלעך דער פּעסימיסטישער אויסלייג איז. אַגב, ער איז אויך אינגאַנצן קעגן דעם געזונטן, אָפּטימיסטישן, לעבנס-פרייידיקן טאָן וואָס נעמט דורך דאָס גאַנצע ווערק.

לאָמיר דעריבער נישט פויל זײַן און דורכגיין איינס נאָכן אַנדערן די שטעלן וואו דער דיכטער גיט אונדז אַליין דעם שליסל אויסצופּלאָנטערן זײַן רעטעניש.

גלײַך אין אָנהייב דערקלערט די פייע אַז זי דאַרף דעם פויגל זייער נויטיק פאַר איר קליין קראַנק מיידל. "וואָס פעלט איר?" פרעגט טילטיל.

"איך ווייס אַליין נישט קלאָר וואָס מיט איר איז. זי וויל זײַן גליקלעך," ענטפערט די פייע.

פונעם ענטפער קען מען באמת מיינען אַז עס גייט נאָר וועגן גליק. אָבער שוין אינעם ערשטן אַקט ווערט דער געדאַנק אַביסל שווער.

די פייע גיט די קינדער דעם גרינעם היטל מיטן צויבער-דימענט, אַ דאַנק וואָס מען קען זען די באַהאַלטענע אייגנשאַפטן פון אַלע זאַכן. "דאָס איז אַלעס וואָס איך האָב," זאָגט זי, "אייך צו העלפן זוכן דעם בלויען פויגל."

דער צויבער-דימענט, וואָס אַנטפּלעקט די באַהאַלטענע נשמות פון דערשיינונגען, קען זײַן וויסנשאַפט אָדער מעטאַפיזיק. לכל-הפּחות איז עס מענטשלעכע טעאָרעטישע פאָרשונג.

גלויבט מעטערלינק באמת אַז מען קען געפינען גליק דורך ריינער טעאָריע? האָט ער פאַרגעסן דעם אַלטן שפּרוך פון דער אַלטער יידישער לעבנס-חקירה: "יוסיף דעת, יוסיף מכאוב"?

און אויב ער שטימט נישט מיטן אלטן זיפץ, גלויבט ער דען אז דורכן אויסגעפינען די נשמה פון ברויט, וויין און פעפער, דורכן אנזאמלען אוצרות פון איינצעלנע פאקטן, וועלן מיר זיך נאענטער ברענגען צום העכסטן אידעאל פון מענטשליכן גליק?

אזא געדאנק וואלט אפשר געקענט געבוירן ווערן אין די האניג-וואכן פון מענטשליכער וויסנשאפט. אבער נישט יעצט, ווען מיר האבן יארהונדערטער וויסנשאפטליכע ערפארונג הינטער אונז.

דער געדאנק פאסט אויך נישט צום בילד פון מעטערלינק אלס דענקער, ווי מיר זעען אים אין זיינע פילאזאפישע באטראכטונגען. אבער מיר קענען דא לאזן זיינע אנדערע שריפטן אינגאנצן אין א זייט.

מיר האבן אינעם "בלויען פויגל" אליין גענוג מאטעריאל צו פארשטיין דעם ענין.

אינעם צווייטן אקט, ווען די פייע גרייט אן די קינדער'ס נסיעה, הייבט די קאץ אן אינטריגירן קעגן זיי. אינעם געפינען דעם בלויען פויגל זעט זי א גרויסע סכנה פאר זיך און פאר דער גאנצער נישט-מענטשליכער נאטור. זי וויל איבערערעדן אויך די אנדערע נישט-מענטשליכע העלפער זיי זאלן נישט צולאזן די פייע'ס פלאן אויסצופירן.

"הערט צו," זאגט די קאץ. "מיר אלע וואס זענען דא פארזאמלט, חיות, חפצים און נאטור-כוחות, האבן א נשמה וואס דער מענטש קען נאך נישט משיג זיין. דערפאר איז אונז דערווייל געבליבן א ברעקל זעלבשטענדיגקייט.

אבער אויב דער מענטש געפינט דעם בלויען פויגל וועט ער אלעס וויסן, אלעס זען, און מיר וועלן זיין אינגאנצן אונטער זיין מאכט. איך בין דאס געוואר געווארן פון מיין אלטן פריינד, די נאכט. זי היט דאך דעם לעבנס-סוד. מען מוז מיט אלע כוחות פארמיידן אז מען זאל געפינען דעם פויגל."

אויב דער פויגל איז גליק, איז די קאץ'ס טענה אינגאנצן אומפארשטענדליך. וואס קען שאדן די נאטור'ס זעלבשטענדיגקייט ווען דער מענטש וועט זיין גליקליך?

די סכנה פאר נאטור, ווי די קאץ זעט קלאר, איז מענטשליכע וויסנשאפט און הערשאפט איבער נאטור-כוחות. אבער איז גליק דער וועג צו דערקענונג? אויב יא, האבן מיר דא דעם פארקערטן געדאנק פון פריער. דארט איז וויסנשאפט דער איינציגער וועג צום גליק. דא, ווי עס זעט אויס, איז גליק דער איינציגער וועג צו דערקענונג.

דער געדאנק אז דער פויגל זאל שטארקן דעם מענטש'ס מאכט איבער נאטור און אים עפענען אלע סודות פונעם עקזיסטירן קומט אויך ארויס אין דער וואלד-סצענע. די קאץ האט אויפגעהעצט אלע לעבעדיגע נאטור-כוחות צו קעמפן קעגן דעם מענטש.

"טילטיל, דער האלץ-האקער'ס זון, וואס האט אייך אזויפיל שלעכטס געטון," דערציילט זי די וואלד-ביימער, "זוכט דעם בלויען פויגל וואס איר האט באהאלטן פון דעם מענטש זינט דער וועלט האט זיך אנגעהויבן, און וואס ווייסט אלע אונזערע סודות."

שטעלט אריין "מענטשליך גליק" אנשטאט "בלויער פויגל", און דער זאץ פארלירט יעדן זין. דער וואלד האט באהאלטן מענטשליך גליק פון אנהייב אן ווייל דאס מענטשליכע גליק ווייסט אלע נאטור-סודות! א גרעסערן אומזין איז שווער זיך פארצושטעלן.

אויך אין דער רעדע פונעם דעמב, דעם וואלד-קעניג, צו די לעבעדיגע נאטור-באשעפענישן קלינגט דער זעלבער מאטיוו.

"דאס איינגל וואס שטייט דא פאר אייך," דערקלערט ער, "האט א קמיע וואס מען האט צוגע'גנב'עט ביים מעכטיגן ערד-גייסט. מיט דער קמיע קען ער אונז אוועקנעמען דעם בלויען פויגל און דערמיט ארויסרייסן אונזער סוד וואס מיר האבן באהאלטן זינט דער אנהייב פון די צייטן."

אויך דער דעמב'ס ווערטער צו טילטיל ווייזן אז דער פויגל איז נישט גליק אליין: "איך ווייס אז דו דארשטסט נאך דעם בלויען פויגל צו באקומען דעם גרויסן סוד פון זאכן און גליק. אבער דעמאלט וועט אונזער שקלאפעריי נאך גרעסער ווערן."

קלאר: דער פויגל איז נישט גליק, נאר עפעס נויטיג פאר גליק. עפעס וואס עפנט אונזערע אויגן צו די סודות פון נאטור און אויך צום סוד פון גליק.

כדי עס זאל נישט בלייבן קיין ברעקל ספק, דערמאנען מיר אויך דעם קעניגרייך פון דער צוקונפט. דארט זוכט טילטיל צום לעצט דעם פויגל צווישן די בלויאיכע קינדער וואס דארפן ערשט געבוירן ווערן און באריייכערן דאס מענטשליכע לעבן אויף דער ערד.

דארט איז איינער וואס וועט ברענגען דעם מענטש דאס לאנג-געזוכטע גליק. "ווען איך וועל זיין אויף דער ערד," זאגט ער צו טילטיל, "וועל איך דארפן אויסטרעפן וואס מאכט דעם מענטש גליקליך." שוין יעצט אויף יענער וועלט בויט ער די גרויסע בלויע פליגלען וואס מען דארף דערצו.

אויב גליק דארף ערשט אויסגעטרעפן ווערן פונעם מענטש אויף דער ערד, קען עס נישט זיין דער בלויער פויגל וואס דער מענטש האט נישט באקומען אפילו אינעם קעניגרייך פון דער צוקונפט.

דער אבסאלוטער אמת

מיר דוכט מיר האבן שוין מער ווי גענוג מאטעריאל זיכער צו באשטימען וואס דער סימבאל פונעם בלויען פויגל באדייט.

דאס איז דער אבסאלוטער אמת וואס דער מענטש זוכט שוין פון לאנג אן, זינט דער אנהייב פון די צייטן. דער העכסטער פילאזאפישער גרונט-פרינציפ וואס זאל געבן דעם שליסל צו אלע סודות פון דער וועלט און אויך צו די סודות פון מענטשליכן גליק.

דער אבסאלוטער, אייביגער, אומפארענדערליכער אמת, וואס איז אין דער זעלבער צייט דאס העכסטע גוט, דער העכסטער מענטשליכער אידעאל.

דעם אבסאלוטן, אייביגן, אומפאראענדערליכן אמת וועגן וועלט און מענטש וויל די פייע ארויסברענגען דורך די מענטש-קינדער, מיט דער הילף פון דער מעכטיגער קמיע, דעם צויבער-דימענט. דאס איז דער קלארער אריינבליק אינעם געהיימען און באהאלטענעם פון אלע זאכן.

אויב אונזער פירוש איז ריכטיג, און מיר וועלן באלד זען אז ער לייגט זיך זייער אויפן שכל, איז אויך נישט שווער צו טרעפן ווער די פייע איז.

דאס איז דער פילאזאפיש-מעטאפיזישער געדאנק, וואס קען זיך נישט באפרידיגן מיט ריינער עמפירישער וויסנשאפט, וואס זעט נאר די אויסערליכע זייט פון דערשיינונגען.

דאס איז דאס אביעקטיווע פארטיפן זיך אן פניות אין די אינערליכע נשמות פון אלעס וואס עקזיסטירט. דערפאר איז די נשמה פון פעפער נישט מער מיוחס ווי די נשמה פון צוקער.

מיט א פיינער איראניע אויפן מעטאפיזישן טראכטן, בעצם א זעלבסט-איראניע ווייל מעטערלינק אליין דארף מען רעכענען צווישן די מעטאפיזיקער, מאלט ער אונז איינעם פון מעטאפיזיק'ס וויכטיגסטע שטריכן.

ווען די קינדער זענען מסכים צו גיין זוכן דעם פויגל ווייזט די פייע צום באלקן, אויוון און פענסטער און פרעגט: "וואו ווילט איר ארויסגיין? דא אדער דא?"

טילטיל ווייזט מיט א ביסל מורא צום טיר. די פייע ווערט אבער אין כעס: "דאס קען איך נישט צולאזן. וואספארא שלעכטער געוואוינהייט, צו גיין דורכן טיר! מיר וועלן ארויסגיין דא," באשליסט זי און ווייזט צום פענסטער.

נאך א דאנק דער פייע דערפאר! רוב מעטאפיזיקער בארואיגן זיך נישט ביז מען קריכט דורכן קוימען...

דער פויגל וואס דער פילאזאפישער געדאנק טרייבט אויסצוגעפינען מיט דער הילף פון וויסנשאפטליכער פארשונג, דער נשמה פונעם ליכט, איז דער אבסאלוטער אמת. די נשמה פונעם ליכט שטעלט זיך אינעם ווערק אויף דער זייט פונעם מענטש.

דאס איז דער לעצטער פרינציפ פונעם עקזיסטירן וואס האלט באהאלטן אין זיך דאס העכסטע גוט צו וואס דער מענטש זאל שטרעבן.

די איינצעלנע פלעצער וואו די קינדער זוכן דעם פויגל, דערמאנונגס-לאנד, נאכט-קעניגרייך, וואלד און צוקונפט-קעניגרייך, זענען סימבאלן פון די הויפט-אינסטאנצן צו וואס דער מענטשליכער געדאנק ווענדט זיך ביים זוכן דעם אבסאלוטן אמת.

איך וויל נישט זאגן מיט זיכערקייט אז מעטערלינק האט דאס געהאט אין זינען. אז זיין מעשה וויל באוואוסט סימבאליזירן דעם גאנג פון מענטשליכער פילאזאפיע אין איר קאמף פארן אבסאלוטן אמת.

צום סוף, ווער קען וויסן וואס א דיכטער, נאך אזא נישט-קלארער ווי מעטערלינק, האט געוואלט זאגן? אבער איין זאך איז קלאר: די שילדערונגען פון די איינצעלנע סטאנציעס טראגן שארפע, בולטע סימנים וואס לאזן דערקענען די אינסטאנצן.

זיי זענען געמאכט גענוי ווי ווען מעטערלינק וואלט באוואוסט געוואלט סימבאליזירן די היסטארישע גורלות פון מענטשליכן אמת-זוכן. דאס ווערט אונז אינגאנצן קלאר ווען מיר גייען איבער צו יעדן איינעם באזונדער.

דער פויגל פון די זיידעס

לאמיר אנהייבן מיטן דערמאנונגס-לאנד, וואו די געשטארבענע לעבן. די פייע שיקט די קינדער אהין ווייל "דערמאנונגס-לאנד ליגט אויפן וועג צום בלויען פויגל". אין אן אנדער פלאץ זאגט זי: "אפשר איז דער בלויער פויגל באהאלטן אינעם דערמאנונגס-לאנד, וואו די קינדער'ס זיידע און באבע זענען יעצט."

אין טילטיל'ס דערמאנונגס-לאנד שטייט אונטער א בלעטער-געוועלב א פרייליך פויעריש הייזל, באדעקט מיט קריכנדיגע געוויקסן. טיר און פענסטער זענען פארמאכט. אונטער א דעכל זעט מען בינשטאקן. בלומען-טעפ שטייען אויף די פענסטער. א שטייגל הענגט מיט א שלאפנדיגן שטאר.

לעבן דער טיר איז א באנק. דערויף זיצן אין טיפן שלאף אן אלטער פויער און זיין ווייב, טילטיל'ס זיידע און באבע.

אלעס אינעם לאנד איז איינגעשלאפן ביז די קינדער קומען אויף א באזוך. ווי נאר זיי קומען, הייבט אלעס ווידער אן לעבן, פונקט ווי אמאל אויף דער וועלט.

דער אלטער זיידע האט נאך זיין רוימאטיזם. די קאץ וואס טילטיל האט ביים לעבן אונטערגעשוירן דעם עק לויפט נאך מיטן אפגעשוירענעם עק. די געשטארבענע ברידער און שוועסטער זענען נישט געוואקסן. די יונגסטע קריכט נאך אויף אלע פיר. ביי איין שוועסטער איז אפילו דאס קליינע בלאטערל אויפן נאז געבליבן ווי אינעם לעצטן לעבנס-רגע. עס קען שוין נישט אראפגיין.

"דא בלייבט אלעס ווי עס איז געווען," דערקלערט דער זיידע.

אין וועלכן שטאפל פון דער געשיכטע פונעם מענטשליכן געדאנק דערמאנט דער גרונט-שטריך פונעם דערמאנונגס-לאנד?

ווער עס קען די געשיכטע פון רעליגיעזע פארשטעלונגען איידער פילאזאפיע האט זיך ארייגעמישט, וועט זיך גרינג דערמאנען דעם גריכישן האדעס, דעם שאטנס-קעניגרייך, און דעם אלט-העברעאישן שאול.

ווי אין האדעס און שאול בלייבן מענטשן אויך אין מעטערלינק'ס דערמאנונגס-לאנד אייביג אינעם זעלבן מצב אין וואס דער טויט האט זיי געטראפן. א פארוואונדעטער בלייבט מיט זיין וואונד. בלוט גייט נישט אראפ. פרידן ווערט נישט צעשטערט, און טיפער צער גייט נישט אוועק. אזוי לייענט דער מחבר די אלטע בילדער.

ווען בנימין'ס ברידער בעטן יעקב אבינו ער זאל מיט זיי שיקן בנימין קיין מצרים, וויל דער אלטער פאטער נישט. ער האט מורא פון אן אומגליק אויפן וועג. "איר וועט אראפברענגען מיין אלטער אין צער אין שאול," זאגט ער.

פארן שטארבן זאגט דוד אן שלמה ווי זיך אפצורעכענען מיט יואב בן צרויה און שמעי בן גרא. וועגן ערשטן: "לאז זיין אלטער נישט אראפגיין אין פרידן אין שאול." וועגן צווייטן: "ברענג אראפ זיין אלטער אין בלוט אין שאול."

דערמאנונגס-לאנד איז דעריבער, אין דעם אויסלייג, דער היידנישער פעריאד פון נאטור-רעליגיע, וואס האט געהערשט ביי דער ציוויליזירטער מענטשהייט ביז דאס יידיש אפגעשטאמטע קריסטנטום האט אים געענדיגט.

מיר וועלן שפעטער זען ווי מעטערלינק וויל אויפלעבן יענעם אומשטערבליכקייטס-גלויבן אין א מאדערנעם אויסלייג. קודם דארפן מיר פרעגן: וואס גייט פאר מיטן בלויען פויגל אין יענעם לאנד?

דאס מערקווירדיגסטע איז: דערמאנונגס-לאנד האט א בלויען פויגל.

ווי נאר די קינדער דערמאנען אינעם שמועס דעם אלטן שטאר, כאפט דער פויגל זיך אויף און הייבט אן הויך זינגען. א גרויסער טויש איז אבער מיט אים פארגעקומען. ער איז אינגאנצן בלוי געווארן.

"יא, ער איז בלוי," באמערקט טילטיל. "הייסט עס דאס איז דער בלויער פויגל וואס איך מוז געפינען פאר דער פייע!... און איר האט מיר נישט געזאגט אז ער איז ביי אייך... ער איז בלוי, בלוי, בלוי ווי א בלוי גלעזערן קייקל!"

טילטיל בעט מען זאל אים געבן דעם שטאר. זיידע און באבע געבן אים נאך. אבער ווען ער טראגט אים צוריק ארויס אויף דער ממשות'דיגער וועלט, זעט מיטיל אז דער פויגל איז שוין נישט בלוי. ער איז שווארץ געווארן.

יעדע צייט און איר אמת

דער סימבאלישער געדאנק אינעם פארוואנדלען די זיידעס' בלויען פויגל צוריק אין שווארץ איז נישט ניי. איך האב אים שוין נישט איינמאל פארטיידיגט אין מיינע פארלעזונגען און שריפטן.

איר וועט מיר אבער ערלויבן זיך אפצושטעלן דערויף. ער דריקט אויס א גרויסן אמת און גיט דעם ריכטיגן בליק ווי צו באטראכטן אונזערע טאטעס' און זיידעס' גלויבנס און מיינונגען.

פאר פיל באמת געבילדעטע און אויפגעקלערטע מענטשן איז שוין נישט ניי אז יעדע צייט בויט איבער דעם אמת וואס זי באקומט בירושה פון דער פארגאנגענהייט. זי בויט אים אפט אזוי איבער אז עס ווערט א נייע זאך, אינגאנצן קעגן דעם הייליגסטן גלויבן פון אמאל.

אינעם ליכטיגן שיין פון דער נייער צייט'ס נייעם אמת מוז די אלטע וועלט-אנשויאונג אויסזען ווי א וועלט פון באבע-מעשיות און ליידיגע פאנטאזיעס. אפשר געשאפן פון אומוויסנדע אדער שארלאטאנען וואס האבן געפירט דאס גאנצע פאלק פארן נאז.

אבער אויב דאס איז אמת פאר יעדער צייט אינעם מענטשליכן געדאנק'ס געשיכטע, און ביז אהער איז עס געווען דורכאויס אמת, וואו איז די גאראנטיע אז די קומענדיגע דורות וועלן זיך נישט באגיין מיט אונזערע הייליגטומען געגנוי ווי מיר מיט די עלטערן'ס און אור-עלטערן'ס?

אונזערע עלטערן האבן געגלויבט אין זייערע קוקווינקלען ווי אינעם לעצטן, רייגסטן אמת צו וואס דער העכסטער מענטשליכער שכל קען דערגרייכן. און דאך זענען זיי פאר אונז נאר שפינוועבס פון שקרים און דמיונות.

ווער פארזיכערט אונז אז אונזער וויסן און גלויבן וועט נישט אויסזען אזוי אין די קינדער'ס אויגן? אויב מיר קוקן אויפן בעסטן פאל אויף אונזערע עלטערן ווי ערליכע אומוויסנדע און פאנטאזירער, ווער וועט פארמיידן אז אונזערע קינדער זאלן אויך אזוי קוקן אויף אונז?

קיינער קען אונז נישט פארזיכערן. קיין דור'ס אמת קען נישט און וועט נישט באקומען א פאטענט אויף אומשטערבליכקייט.

אויב מיר קוקן אזוי אויף אונזערע עלטערן, די קינדער אויף אונז, די אייניקלעך אויף זייערע עלטערן, קומט צום סוף אויס אז די גאנצע געשיכטע פונעם מענטשליכן געדאנק איז געשאפן און ווערט געשאפן פון נאראנים און פאררוקטע. אלעס וואס מענטשליכער געדאנק האט ארויסגעברענגט איז נאר א הויפן ווילדע נארישקייטן.

און דאך האט די נארישע מענטשהייט אויפגעבויט בלויז א קלייניקייט: די גאנצע מענטשליכע קולטור. מיט אירע טעמפלען פאר קונסט, וויסנשאפט, פילאזאפיע און רעליגיע. מיט איר אלץ וואקסנדיגער מאכט איבער די בלינדע נאטור-כוחות, און דעם אלץ טיפערן יושר אין די פארהעלטענישן צווישן מענטשן.

לאמיר בעסער דרייען דעם ענין צוריק. זאגן מיר אז אמת איז נישט דא ערגעץ אינדרויסן פונעם מענטשליכן שכל. אדער אז פארן מענטש איז אמת נאר וואס ער קען מיט זיין שכל ארויסברענגען.

אין פארשידענע צייטן מוז ער ארויסברענגען פארשידענע אמת'ן. פאר אים איז אמת דאס אין וואס ער מוז גלויבן לויט די אומשטענדן צווישן וואס ער לעבט.

די אמת'ן אין וואס דער מענטש גלויבט זענען ווי לעבעדיגע ברואים. זיי ווערן געבוירן, וואקסן, עלטערן זיך און שטארבן.

נישט "אומוויסנדע שאפן ליידיגע פאנטאזיעס" איז דער תוך פון מענטשליכער געשיכטע, נאר "מענטשן שאפן אין יעדער צייט זייערע הייליגע אמת'ן". דאס איז דער אמת וועגן דער אנטוויקלונג פונעם מענטשליכן גייסט.

יעדער דור האט דעריבער זיין בלויען פויגל. ווען מיר טראכטן זיך אריין אין דעם דור'ס אומשטענדן און דעם מענטשליכן שכל'ס דעמאלטיגן מצב, און שטודירן די אנשויאונגען וואס דוכטן זיך אונז ווילדע באבע-מעשיות, זענען מיר פארוואונדערט וויפיל שכל מיר אנטפלעקן דערין.

וויפיל טיפע, מענטשליכע בענקעניש נאך אמת, יושר און חן ליגט באהאלטן דערין! אונז ווערט קלאר אז אין די "ווילדע באבע-מעשיות" ליגט יענעם דור'ס רייִנער אמת. מיר רופן אויס מיט התלהבות: ער איז בלוי, בלוי, בלוי! זיין פארב איז עכט און ריין.

אבער מיר מאכן א גרויסן טעות אויב מיר מיינען אז מען קען דעם אמאליגן גלויבן אזוי פשוט ארויסטראגן אין דער היינטיגער צייט'ס ליכטיגע זון און זיין פארב וועט בלייבן די זעלבע.

דער בלויער פויגל פון אמאל איז שוין געשטארבן. ער איז בלוי נאר אינעם דערמאנונגס-לאנד, אין דער אומפארטייאישער היסטארישער פארשונג. פאר דער געגנווארט ווערט ער ווידער שווארץ.

צייטלין, פייגנבוים און די אמאליגע אמת'ן

א ביישפיל פון אונזערע טעג וועט דעם ענין נאך קלארער מאכן. אין דער יידישער ליטעראטור האט זיך לעצטנס ווידער אויפגעוועקט די פראגע וועגן דעם ווערט פון חסידות און קבלה, יענעם הייליגן, גרויסן, טיפן אמת מיט וואס אונזערע טאטעס' און זיידעס' נשמות האבן געלעבט.

עס זענען נישט ווייניג מענטשן, למשל הלל צייטלין, וואס וואלטן געוואלט אז דער אמאליגער גלויבן זאל אויך דערווארעמען אונזערע הערצער.

וואס איז צייטלין'ס טעות, לויט מיין באטראכטונג? ער מיינט אז אויב דער פויגל איז אמאל געווען אינגאנצן בלוי, מוז ער בלייבן בלוי אויף אייביג. ער באמערקט נישט אז ווי נאר מען טראגט אים ארויס פונעם דערמאנונגס-לאנד ווערט ער גלייך שווארץ.

אבער עס זענען אויך מענטשן צווישן אונז, למשל ב. פייגנבוים, דער ערליכער, טאלאנטפולער קאפעלמייסטער פון דער אלטער אפיקורסישער גארדיע, וואס קענען ביז היינט נישט פארשטיין ווי מען קען זאגן א גוט ווארט וועגן חסידות און קבלה, אפילו ווען מען מיינט נאר יענע צייט ווען זיי זענען געווען דער אינערליכסטער אמת פון דער יידישער נשמה.

פאר אים זענען חסידות און קבלה שטענדיג געווען ווילדע נארישקייט. וואס איז זיין טעות? ער זעט אז דער פויגל איז יעצט שווארץ, און קען זיך נישט פארשטעלן אז אמאל האט ער געמוזט זיין אזוי בלוי, בלוי, בלוי ווי דער בלויסטער פון אלע זיינע אפיקורסישע אמת'ן.

דעריבער קען ער זיך אויך נישט פארשטעלן אז דער בלויער פויגל פון זיין צייט קען אויסזען שווארץ אין אונזערע אויגן.

מעטערלינק גיט אונז דא דעם ריכטיגן בליק. ווען מיר שטייגן אראפ אינעם דערמאנונגס-לאנד טארן מיר נישט שלעפן אונזער אמת אהין. וואס מער מיר לעבן זיך אריין אין דער אלטער צייט, אלץ מער שיינט פאר אונזער גייסטיגן אויג אויך איר אלטער אמת. מיר באוואונדערן זיין שיינקייט אין דער פארגאנגענהייט.

מיר טארן אבער נישט מאכן טילטיל'ס קינדערישן טעות: אריינברענגען דעם אמאליגן בלויען פויגל אין אונזער לעבן. פאר אונז איז ער שוין שווארץ געווארן.

דערמאנונגס-לאנד איז דעריבער נישט נאר א סימבאל פון היידנטום און נאטור-רעליגיע, מיט וואס דער ערנסטער מענטשליכער געדאנק הייבט זיך אן. עס שטעלט פאר די גאנצע גייסטיגע פארגאנגענהייט פון דער מענטשהייט, אויף וויפיל מען קען זיך רעכענען דערמיט פארן אמת וואס מיר דארפן היינט.

אויך היינט לויפן מיר קודם צו דער געשיכטע פונעם מענטשליכן געדאנק ווען די אייביגע פראגעס הייבן אונז אן צו פלאגן. אבער די אבסאלוטע אמת'ן פון אלטע דורות פארלירן באלד אין אונזערע אויגן זייער בלויע הימל-פארב. אונזער אמת דארפן מיר זוכן ערגעץ אנדערש.

לעבן אין דער דערמאנונג

איידער מיר געזעגענען זיך פונעם לאנד דארפן מיר נאך זאגן א פאר ווערטער וועגן דעם אומשטערבליכקייטס-געדאנק וואס מעטערלינק געפינט דארט.

ער קען אויסגעדריקט ווערן בקיצור: עס איז נישט דא קיין אנדערע אומשטערבליכקייט פארן מענטש אויסער אין דעם זכרון פון לעבעדיגע מענטשן. באמת אומשטערבליך איז ווער עס האט אריינגעפלאכטן זיין נאמען אין דער געשיכטע פון דער מענטשהייט.

דער געדאנק אליין, אויב איך האב נישט קיין טעות, שטאמט פון אגוסט קאנט און איז שוין אפט געזאגט געווארן זינט זיין צייט.

אויף וויפיל ער קען אינגאנצן אויסגלייכן דעם מענטש מיטן טויט און פארענטפערן די גרויסע שאלה, ווייס איך נישט.

דעם גאנצן אמת גערעדט, האלט איך ביז היינט אז דער טויט איז א סקאנדאל גדול ונורא. מען קען אים מיט גארנישט פארענטפערן אדער באפוצן, אפילו נישט מיט די שיינע בלומען פון מעטערלינק'ס פאעטישן בית-עולם.

אבער א שטיקל טרייסט ליגט אפשר אינעם געדאנק.

דער סקאנדאל פונעם טויט איז נישט נאר אז "איך" מוז שטארבן. אפשר נאך מער אז די אנדערע, אונזערע ליבע און טייערע, מוזן אוועק פון דער וועלט.

מילא, מיט מיר ווי מיט מיר. איך קען זיך נאך אפשר טרייסטן מיטן אלטן ווערטל פון עפיקור: "איך קען נישט שטארבן. ווילאנג איך בין דא, איז דער טויט נישט דא. ווי נאר דער טויט קומט, בין איך שוין נישט דא."

ווען מען טראכט וועגן עפיקור'ס געדאנק קען מען שפירן א זיסע נקמה אינעם טויט. שטעלט זיך פאר דעם טויט מיט זיין משונה לאנגן נאז. פונקט וויל ער מיך כאפן, און איך בין שוין נישט דא!

אבער דעם אמת געזאגט קען איך נישט אלעמאל דערשטיקן די גרויסע פראגע: ווער בלייבט באמת מיטן לאנגן נאז, איך אדער דער טויט?

ווי עס זאל נישט זיין, עפיקור'ס פיינע המצאה קען אונז נישט געבן קיין טרייסט ווען מיר טראכטן וועגן אונזערע ליבע'ס טויט.

דא קומט קאנט'ס אומשטערבליכקייטס-געדאנק און פרעגט: ווער זאגט אייך אז זיי זענען טויט? וואס האט איר פארלוירן מיט זייער טויט?

לאמיר אביסל טראכטן. נעמט די שענסטע מענטשליכע פיגור וואס איז אייך דאס טייערסטע. איך וועל נעמען דעם מענטש וואס איז מיר טייערער פון אלע וואס האבן געלעבט ביז היינט: ישעיהו הנביא.

פארוואס זאל ישעיהו'ס טויט אזוי באטריבן מיין הארץ? שטעלט זיך פאר איך ווערט באמת געוואר אז ער איז קיינמאל נישט געשטארבן. נאר זיין גייסט איז פארטונקלט געווארן אויף אייביג, און ער לעבט יעצט אין ניו יארק אלס מיטארבעטער אין א געוויסער טעגליכער יידישער צייטונג.

פארשטייט זיך, עס איז נישט דא אין אים קיין שפור פונעם אלטן ישעיהו. ער ווייסט אפילו נישט אז ער איז אמאל געווען א נביא און וואס ער האט דעמאלט געפרעדיגט.

וואלט אזא ליבליכע אומשטערבליכקייט מיך צופרידן געשטעלט? זיכער נישט! איך וואלט געקוקט אויף דער לעבעדיגער שאלעכץ פונעם אלטן גייסט און געזאגט: פאר א ישעיהו הנביא איז טויזנט מאל בעסער טויט ווי אזא לעבן.

עס טוט מיר וויי אז ישעיהו איז נישט דא, נישט ווייל זיין קערפער איז פארשוואונדן. זיין קערפער איז מיר קיינמאל נישט געווען טייער. נאר ווייל זיין גייסט האט אויפגעהערט שאפן, ווייל זיין נבואה איז פארשטומט.

אבער דא מאך איך א געוואלדיגן טעות. זיין נבואה איז נישט פארשטומט. זי קלינגט נאך פריש און לעבעדיג, פונקט ווי אין דעם טאג ווען ער האט צום ערשטן מאל אויסגעגאסן זיין הארץ פאר דער מענטשהייט.

איר וועט זאגן: אבער ער שאפט נישט קיין נייע נבואות! ווער זאגט דאס? האט זיך זיין גייסט נישט ווייטער אנטוויקלט? איז פון "איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו", יעדער אונטער זיין ווײנשטאק און פייגנבוים, נישט ארויסגעוואקסן דער גרויסארטיגער קאמוניזם פון די איסיים, לויט דעם מחבר'ס היסטארישן צוזאמענהאנג?

[רעדאקציע: דער מחבר שרייבט דעם פסוק דא צו ישעיהו. דער באקאנטער נוסח "איש תחת גפנו ותחת תאנתו" שטייט אין מיכה ד, ד. די פארבינדונג צו די איסיים איז זיין אויסלייג, נישט א דירעקט באוויזענע ליניע.]

וואס איז דער חילוק פאר מיר און דער מענטשהייט צי ישעיהו אליין האט געמאכט דעם גרויסן שריט, אדער זיינע תלמידים, די וואס האבן געלעבט און געשאפן אונטער זיין גייסט'ס השפעה?

ישעיהו'ס גייסט לעבט, ווירקט און אנטוויקלט זיך. וואספארא נאך סימנים פון אומשטערבליכקייט דארף מען? ער לעבט אייביג אינעם דערמאנונגס-לאנד, אין דער דאנקבארער מענטשליכער דערמאנונג פון דורות.

די מענטשהייט געדענקט אירע העלדן ווי אינעם לעצטן מאמענט פון זייער לעבן. אין דער דערמאנונג זענען זיי נאך שענער ווי ביים לעבן.

טילטיל: "דו האסט זיך נישט געענדערט, זיידע! קיין ברעקל נישט... און די באבע אויך נישט... איר זעט גאר אויס שענער."

דער זיידע: "זיכער! מיר שפירן זיך נישט שלעכט... מיר האבן אויפגעהערט עלטער צו ווערן."

אונזערע ליבע שלאפן ווילאנג מיר טראכטן נישט וועגן זיי. ווי נאר זייער בילד וועקט זיך פאר אונזער גייסטיגן אויג, ווערן זיי ווידער לעבעדיג.

ווען טילטיל דערמאנט דארט דאס ווארט "טויט", פארשטייען זיי נישט וואס עס באדייט. "ווי נאריש זיי זענען דארט אונטן," זאגן זיי וועגן אונז, וואס גלויבן אינעם אמת'ן, נישט-אפצושאפן טויט.

אומשטערבליכקייט אינעם מענטשהייט'ס זכרון איז פאר פיל מאדערנע מענטשן אן אמת'ער טרייסט. ווייל אויב מען קען נישט האבן וואס מען וויל, מוז מען וועלן וואס מען האט.

אבער "איז דאס אן ענטפער?" פרעגט ווידער דער אלטער מקשן היינע. אן אפקלאנג פון טויזנט דורות ענטפערט: תיקו. אויף יידיש ווערט דאס געזונגען: "עס בלייבט דאך די אלטע קשיא!"

לאמיר אבער לאזן די אלטע קשיא וואס די וועלט פרעגט און פרעגט און וועט נישט אויפהערן פרעגן. לאמיר זיך אומקערן צום בלויען פויגל.

דאס נאכט-קעניגרייך

אויב דערמאנונגס-לאנד איז דער סימבאל פון דער אלטער היידנישער וועלט און דער גייסטיגער פארגאנגענהייט, איז דער צווייטער פלאץ וואו טילטיל זוכט דעם אבסאלוטן אמת, דאס נאכט-קעניגרייך, א סימבאל פונעם קריסטליך-גלויביגן מיטל-אלטער און פון רעליגיע בכלל, אויף וויפיל זי הערשט נאך היינט אין אונזער גייסטיגן לעבן.

רעליגיע איז די צווייטע אינסטאנץ וואו מיר זוכן דעם אבסאלוטן אמת.

אינעם נאכט'ס פאלאץ זענען פארשידענע צימערן, פול מיט שרעק און פיינטליכע כוחות. אין איין צימער זענען איינגעשפארט די געשפענסטער, שדים און רוחות. אין א צווייטן פארשידענע קרענק און שלעכטע אנשיקענישן. אין א דריטן מלחמה.

אין נאך איינעם זענען שרעקן וואס דער מענטש האט נאך נישט קיין נאמען פאר זיי. זיי פארשטיינערן אים ווי נאר ער קוקט זיי אן. אבער עס איז אויך דא א צימער מיטן אומענדליכן הימל און זיין גאנצער פראכט. ווי איר זעט, געפינען זיך דארט גן עדן און גיהנם.

אלע ווילדע כוחות, נאטירליכע ווי קרענק און געזעלשאפטליכע ווי מלחמה, שטייען אונטער דער קעניגן נאכט. אין מיין אויסלייג איז זי דער רעליגיעזער גלויבן, וואס איז אינעם מיטל-אלטער געווען די איינציגע ארגאניזירטע מאכט איבער דער גייסטיגער אטמאספערע.

זי האט איינגעשפארט די שרעקן און זיי געהאלטן אונטער קאנטראל. אבער אויך ארויסגעלאזט אויף דער וועלט ווען דאס איז געווען נויטיג פאר די אינטערעסן פון דער הערשנדיגער רעליגיע.

אז דאס נאכט-קעניגרייך באדייט רעליגיעזן גלויבן און די גייסטיגע אטמאספערע וואס ער ברענגט ארויס, קומט קלאר ארויס פונעם שמועס צווישן נאכט און דער קאץ. די קאץ קומט איר זאגן אז טילטיל גרייט זיך ארויסצורייסן דעם פויגל פון איר מאכט.

די קאץ: "די נשמה פונעם ליכט וואס פירט אים גיט אונז אלע איבער. זי האט זיך איינגאנצן געשטעלט אויף דער זייט פונעם מענטש. זי איז געוואר געווארן אז דער אמת'ער, איינציגער בלויער פויגל וואס קען פארטראגן טאג-שיין באהאלט זיך דא.

דא וואו די בלויע חלום-פייגל וואוינען, וואס לעבן פון לבנה-שטראלן און שטארבן ווי נאר זיי זעען ליכטיגן שיין.

די נשמה פונעם ליכט ווייסט אז זי טאר נישט איבערטרעטן אייער פאלאץ'ס שוועל. דעריבער שיקט זי אהער די קינדער. אבער איר קענט נישט פארמאכן פארן מענטש די טירן פון אייערע סודות. איך ווייס נישט וואס דער סוף וועט זיין.

אויב חלילה פאסירט דאס אומגליק און זיי באקומען דעם אמת'ן פויגל אין זייער מאכט, איז אויס מיט אונז! מיר וועלן מוזן אויף אייביג פארשווינדן."

די נאכט: "גאט, מיין גאט!... אין וואספארא צייטן מיר לעבן! נישט קיין מינוט לאזט מען צורו... אין די לעצטע יארן האב איך פשוט אויפגעהערט צו פארשטיין דעם מענטש. וואוהין ציט אים? וויל ער אפשר אלעס וויסן?

ער האט שוין א דריטל פון מיינע סודות אין זיין מאכט. אלע מיינע שרעקענישן האבן פחד, האבן מורא צו פארלאזן דאס הויז. מיינע רוחות און דיבוקים זענען זיך צעלאפן. רוב מיינע קרענק שפירן זיך גאר נישט גוט."

די קאץ: "יא, אמת, שווערע צייטן. נאר איך און דו קעמפן נאך קעגן דעם מענטש."

ווען טילטיל קומט מוז די נאכט אים געבן אלע שליסלען. ער זוכט דורך אלע צימערן.

פון דעם צימער מיט שדים און רוחות רייסן זיך ארויס א פאר פון דער חברה. מען טרייבט זיי צוריק. "זיי זענען אומעטיג," באמערקט די נאכט, "זינט דער מענטש האט אויפגעהערט מורא צו האבן פאר זיי."

ביי די קרענק-צימער בארואיגט זי טילטיל אז ער דארף נישט מורא האבן: "זיי זענען נעבעך רואיג געווארן, די ארעמע באשעפענישן. עס איז זיי נישט גוט. שוין א צייט לאזט דער מענטש זיי נישט פריי אטעמען. ער פירט מלחמה מיט זיי. בעיקר די מיקראבן: זינט מען האט זיי אנטפלעקט איז גאר א צרה."

די נאכט האט אמאל געהאט א גרויסע באדייטונג אינעם מענטשליכן לעבן. רעליגיע איז געווען דער איינציגער מיטל קעגן אלע פיינטליכע כוחות, אין דעם מחבר'ס שילדערונג פון יענעם פעריאָד.

אין אירע צימערן, דערציילט זי טילטיל, זענען איינגעשפארט אלע מענטשליכע פלאגן, אנשיקענישן, מגיפות, צרות און קאטאסטראפן. אלע געהיימע שרעקן וואס האבן פארפינצטערט דאס לעבן זינט די צייטן האבן זיך אנגעהויבן.

"וויפיל כוחות עס האט מיר געקאסט ביז איך האב זיי אלע אהער איינגעשפארט מיט דער הילף פונעם גורל!"

עס פארדריסט איר אז דער מענטש לערנט זיך יעצט אויס אינגאנצן אן איר הילף אויסצוקומען.

טילטיל האט דורכגעזוכט אלע צימערן, אויך דעם מיט די אלט-געווארענע שטערן, נאכט-טוי און נאכטיגאל-קלאנגען. ערגעץ איז נישט דער פויגל.

נאר איין צימער איז געבליבן. די נאכט וויל מיט אלע כוחות נישט לאזן טילטיל ארייננקוקן. זי פרובירט אים שרעקן מיט דער סכנה וואס ווארט דארט.

די נאכט, מוטערליך: "הער מיך אויס, מיין קינד. איך בין געווען גוט צו דיר. איך האב געטון אלעס וואס דו האסט געוואלט, וואס איך וואלט נישט געטון פאר אן אנדערן. איך האב דיר געעפנט אלע מיינע סודות. דו ביסט מיר ליב געווארן. א רחמנות אויף דיין יוגנט און אומשולד.

איך רעד יעצט ווי א מאמע. פאלג מיך, גלויב מיר, מיין קינד. פרוביר נישט דעם מזל. עפען נישט די טיר!"

טילטיל, אביסל נישט זיכער: "אבער בעצם פארוואס?"

די נאכט: "ווייל איך וויל נישט דו זאלסט אומקומען. קיין איינציגער, הערסט? קיין איינציגער וואס האט געעפנט די טיר אפילו בלויז א האר-ברייט איז נישט צוריק צום לעבן און צום זון-שיין.

יעדע שרעקעדיגע זאך וואס מען קען זיך נאר פארשטעלן, אלע שוידער און טויט-שרעקן פון וואס מען רעדט אויף דער ערד, זענען גארנישט קעגן דעם קלענסטן פחד וואס ווארט אויפן מענטש ווען ער דערנענטערט זיין בליק צום ברעג פון יענעם תהום וואס קיינער וואגט נישט אנצורופן מיט א נאמען."

אן אימה פאלט אויף אלע טילטיל'ס באגלייטער. אלע בעטן ער זאל נישט עפענען די געהיימע טיר. נאר טילטיל און זיין הונט טילא פארלירן נישט דעם מוט. די שרעקעדיגע טיר ווערט געעפנט.

אנשטאט די נאכט'ס אויסגעטראכטע שרעקן עפנט זיך פארן אויג דער רעליגיעזער גן עדן אין זיין גאנצן הימלישן צויבער.

אן אומענדליכער, אומבאשרייבליך שיינער צויבער-גארטן פון חלומות און נאכט-שיין. צווישן שטערן און פלאנעטן פליען בלויע צויבער-פייגל פון איין עדלשטיין צום צווייטן, פון איין לבנה-שטראל צום צווייטן. זיי באלייכטן אלעס וואס זיי בארירן.

זיי שוועבן הארמאניש אן אויפהער ביז די ווייטסטע האריזאנט-ברעגן. א שלל בלויע פייגל. עס דוכט זיך זיי זענען דער אטעם, די הימל-בלויע אטמאספערע און דאס לעבן אליין פונעם צויבער-גארטן.

טילטיל שטייט פארבלענדט און צעמישט אינעם שיין און שרייט: "דאס איז דאך דער הימל! קומט אהער! אט זענען זיי!... זיי זענען דא! ענדליך האבן מיר זיי... טויזנטער בלויע פייגל, מיליאנען, מיליארדן! שוין מער ווי מען דארף!... מען קען זיי נעמען מיט די הענט!... קוקט, זיי עסן שטראלן, לבנה-שטראלן!"

טילטיל, מיטיל און טילא כאפן וויפיל פייגל זיי קענען טראגן און גייען גליקליך ארויס פונעם גן עדן.

אליין געבליבן קוקן די נאכט און די קאץ מיט אנגסט אריין אינעם גארטן.

די נאכט: "אבער אים האבן זיי נישט געכאפט."

די קאץ: "ניין. ער איז דארט אויפן לבנה-שטראל. זיי האבן אים נישט געקענט דערגרייכן. ער איז געזעסן צו הויך."

און דער שלל בלויע פייגל וואס די קינדער האבן ארויסגעטראגן? וואס איז געווארן פון זיי? ווי נאר מען האט זיי ארויסגעטראגן אינדרויסן זענען זיי טויט געפאלן.

אמת'ן אינעם גלויבן'ס ליכט

דער סימבאל פון דער סצענע איז צו קלאר איך זאל אים דארפן באריכות אויסטייטשן.

רעליגיע האט אין זיך פיל "אבסאלוטע אמת'ן". דער ים סוף האט זיך געשפאלטן ווען יידן זענען ארויס פון מצרים: אן אבסאלוטער אמת פארן גלויביגן ייד.

די לבנה האט זיך צעשפאלטן און ארומגעגאנגען דעם הייליגן קאאבא: אן אבסאלוטער אמת פארן גלויביגן מוסולמענער, לויט דעם מחבר'ס באשרייבונג פון דער דערציילונג.

מיט תפילות און תעניתים קען מען איבערבעטן דעם צארנדיגן גאט: אן אבסאלוטער אמת פאר אלע גלויביגע באקענטענישן, אין זיין פארגלייך.

נאך טויזנטער "בלויע פייגל" וואס שפייזן זיך פון נאכט-חלומות האט רעליגיע פארן מענטש. "שוין אביסל מער ווי מען דארף," ווי טילטיל באמערקט.

אבער די אלע אבסאלוטע אמת'ן לעבן נאר ווילאנג מען געפינט זיך אינעם בלויען רום פון רעליגיעזן גלויבן. ווי נאר מען טראגט זיי ארויס אינעם מענטשליכן שכל'ס שיין, הענגען זייערע בלויע קעפלעך אראפ. עס גייט זיי אויס דער אטעם. אזוי טייטשט דער מחבר אויס דעם בילד.

און דאך האט רעליגיע, דאס קעניגרייך פון דער איבערנאטירליכער וועלט, פונעם גייסטיגן פרינציפּ וואס הערשט איבערן גאנצן עקזיסטירן, א בלויען פויגל, אן אבסאלוטן אמת אין זיך.

נישט נאר אין זיך אליין. אפשר האט זי לכל-הפחות א פונק דערפון אינעם מענטש'ס רעליגיעזן חלום. אין יענע האלב-אויסגעשטאמלטע געדאנקען-פארגעפילן, אויב מען קען זיך אזוי אויסדריקן, וואס געפינען זיך אין יעדער רעליגיע.

פארגעפילן פונעם הייליגן און אומענדליכן וואס פארשווינדן נישט מיטן צייט-שטראם. זיי גייען פון דור צו דור, פון איין רעליגיעזן פעריאד צום צווייטן, און מאכן רעליגיע אן אייביגן צווייג פון מענטשליכער קולטור.

אבער יענער אבסאלוטער אמת זיצט צו הויך און צו ווייט, "אויף א לבנה-שטראל". דער מענטשליכער שכל, אפילו דער רעליגיעזער, קען קיינמאל נישט ווערן זיין בעל-הבית.

דער וואלד פון נאטור

אויב דער וועג פון רעליגיעזן גלויבן און פארשונג קען אונז נישט פירן צום אבסאלוטן אמת און צו דער דערקענונג פונעם העכסטן גוט, זאלן מיר אפשר פרובירן אונזער מזל אין דער נאטור-פארשונג?

די וועלט איז דאך צום סוף נאטור. דער תוך פון דער וועלט מוז ליגן ערגעץ באהאלטן אין איר.

די מענטשהייט, אויסגעמוטשעט פונעם צאפלען אין די נעצן פונעם רעליגיעזן טראכטן, הונגעריג געבליבן נאך דער רייכער סעודה פון לבנה-שטראלן, קערט איר בליק פונעם הימל צו דער ערד. פון איבערנאטירליכן עקזיסטירן צו וואס מיר נעמען אויף מיט אונזערע חושים: נאטור.

דאס איז געשען נאך דעם מיטל-אלטער, אין דער צייט וואס הייסט די ווידערגעבורט, די רענעסאנס. טילטיל גייט זוכן דעם בלויען פויגל אינעם וואלד.

דער וואלד איז א סימבאל פון אלעס וואס איז געהיים אין נאטור. גאנץ פאסיג האט דער גרויסער דענקער פרענסיס בעקאן, וואס איז ארויסגעוואקסן פון דער רענעסאנס אלס איר אבשלוס און פרוכט, און אויך אלס אנהייב פונעם נייעם געדאנקען-פעריאד, אנגערופן זיין נאטור-פארשונגס-ווערק "סילוואַ סילוואַרום", "א וואלד פון וועלדער".

בעקאן, וואס דער מחבר רופט דעם פאטער פון דער מאדערנער נאטור-וויסנשאפט, גיט אונז דעם פאסיגן בילד. וואס ווייטער מיר דרינגען אין די וואלד-טיפענישן, אלץ ערנסטער און שטומער קוקט אונז אנטקעגן זיין אייביגע שטילקייט.

אונזער נאטור-שטודיום איז נישט נאר טעארעטיש, נאר אויך פראקטיש. אינעם פראקטישן לעבן, אינעם קאמף פאר הערשאפט איבער נאטור-כוחות, האט דער מענטש געוואונען מער ווי איין נצחון. די כראניק פון זיינע טריומפן אין וויסנשאפט און טעכניק וואקסט, קיין עין הרע, פון טאג צו טאג.

אבער וויפיל נקמה נאטור נעמט צוריק פון אונז! פונעם קליינעם מיקראב ביזן הויכן סאסנע-בוים וואס גיט אונז מיט שמחה די פיר ברעטלעך פאר אונזער קבר.

דער אבסאלוטער אמת ליגט באהאלטן אין נאטור. אבער ווי שטארק דער מענטש'ס קאמף קעגן נאטור זאל זיין, ווי זיכער צום סוף זיין נצחון איבערן וואלד, ברענגט ער נישט אהיים דעם וואלד'ס בלויען פויגל.

דאס איז דער קורצער געדאנקען-אינהאלט פון די סימבאלן אין דער וואלד-סצענע. אלע כוחות פון לעבעדיגער נאטור ווערן אויפגעהעצט צו קעמפן קעגן דעם מענטש וואס קומט זוכן דעם פויגל.

דער שטרייט ווערט געפירט פונעם דעמב, דעם אלטן וואלד-הערשער. דער דעמב איז אן אלטער זקן. א קרוין פון ווייסק-בלעטער באדעקט זיין קאפ. ער טראגט א לאנגן גרינעם מאנטל מיט א מאך-זוים. ער איז בלינד. זיין ווייסע בארד שוועבט אין ווינט.

מיט איין האנט שטיצט ער זיך אויף א גראבן פארדרייטן שטעקן. מיט דער צווייטער אויף א יונגן דעמבל וואס דינט אים אלס פירער. דער בלויער פויגל זיצט אויף זיין אקסל.

איך וועל אייך נישט אויפהאלטן מיט אלע שיינע מאמענטן פונעם אקט. פאר מיר איז דער הויפט-סימבאל וויכטיג, און אים קען מען צייכענען מיט א פאר שטריכן.

אויך דא ווערן די פיינטליכע כוחות אויפגעהעצט א דאנק דער קאץ'ס מסירה. טילטיל און זיין שוועסטערל'ס לעבן שטייט אין ערנסטער סכנה. יעדער בוים און יעדע חיה וויל נקמה נעמען פון די קינדער פאר אלעס בייז וואס דער מענטש האט געטון זייער סארט.

טילטיל האלט זיך העלדיש און מוטיג. זיין טרייער הונט קעמפט פאר אים מיט מסירת נפש. ווען די נשמה פונעם ליכט וואלט נישט געקומען העלפן, וואלט אפשר שוין געווען א סוף צו טילטיל.

ער קען זיין צופרידן אז ער איז ארויס גאנץ און לעבעדיג. דעם פויגל האט ער נישט געקענט באקומען. אויפן וועג פון נאטור-וויסנשאפט דערגרייכן מיר נישט דעם אבסאלוטן אמת.

די פאר סימבאלן וואס בלייבן קענען מיר באהאנדלען קורץ. דער גרונט-געדאנק, האף איך, איז שוין קלאר. מיר דארפן נישט קיין ווייטערדיגע באווייזן דערפאר.

די מתנות פון דער צוקונפט

נאך דעם וואלד גייען די קינדער אויפן בית-עולם, אפשר האט איינער פון די מתים באהאלטן דעם פויגל אין קבר. אבער דארט קען ער נישט זיין. מיר ווייסן שוין: עס זענען נישט דא קיין מתים.

יעצט, ווען די פארגאנגענהייט און געגענווארט זענען אויסגעפארשט, בלייבט נאר איין קעניגרייך וואו צו זוכן: די צוקונפט.

אויב מיר קענען היינט נישט געפינען דעם אבסאלוטן אמת, לאמיר לכל-הפחות לעבן מיט דער האפענונג אז ער וועט זיך אנטפלעקן אין זיין גאנצער פראכט פאר אונזערע אייניקלעך, אדער אור-אור-אור-אייניקלעך, אין וועלכן דור עס זאל זיין.

אבער אויך די האפענונג נעמט מעטערלינק אונז אוועק. דעם טרויעריגן רעזולטאט דערציילט ער אין א קאפיטל וואו יעדער שורה שפריצט אזויפיל גלויבן אינעם לעבן און דער מענטשהייט'ס צוקונפט.

אין דער שילדערונג פונעם צוקונפט-קעניגרייך דערגרייכט זיין אפטימיזם די גרעסטע הייך. דאס איז דער הויכפונקט פון זיין שיר השירים.

די סצענע שפילט זיך אפּ אין א בלויעם פאלאַץ וואו קינדערווארטן וואס דארפן ערשט געבוירן ווערן. דארט גרייטן זיך צו זייער קומענדיגן לעבן אויך די גרויסע העלדן פון דער מענטשהייט, די בויער פון איר צוקונפטיגער קולטור.

וואספארא שיינע זאכן זיי בויען פאר אונז! וואספארא מתנות זיי וועלן מיטברענגען אויף דער וועלט!

מיר האבן שוין געזען: איינער דארף אויסטרעפן וואס וועט מאכן דעם מענטש גליקליך. איינער האט צוגעגרייט עפעס צו פארלענגערן דאס לעבן. נאך איינער וועט אפשר אינגאנצן באפרייען די מענטשהייט פונעם טויט.

דער האט אויסגעטראכט א נייעם קוואל פון דער שענסטער באלייכטונג. יענער ווייסט ווי צו באקומען ריינע פרייד דורך געדאנקען.

אויך נישט איבעריג איז דער נייער סארט פייער מיט וואס איינער וויל דערווארעמען די ערד ווען זי ווערט קאלט. אמת, עס וועט נאך דויערן א ביסל ביז די ערד-קינדער דארפן אים. אבער פארוואס נישט פארזיכערן זיך פריער? ווען מען וועט דארפן דעם פייער וועט אים שוין ברענגען דאס בלויאיכע אינגל פון דער צוקונפט.

דאס צוקונפט-קעניגרייך ווערט געפירט לויט די באפעלן פונעם לעבן. איינער וועט אינגאנצן אפשאפן אומרעכט צווישן מענטשן.

אבער ווען? כ'לעבן, דאס וואלט מעגן זיין אביסל פריער ווי אונזער אלטיטשקע ערד וועט דארפן זיצן ביים קאמין און ווארעמען די הענט פאר א קינסטליכן פייער.

דער "ווען" איז אבער אן אייביגער סוד. צייט שיקט אויס די קינדער אויף דער וועלט דורכן מארגן-רויט'ס פארט. זי, צייט, ווייסט שוין וואס זי טוט.

ווען די צייט קומט צו גיין העלפן נישט קיין טענות. מען מוז גיין, פונקט ווי שפעטער ווען מען דארף צוריק.

אט ווי צייט איז בעל-הבית ווען זי שיקט דעם טעגליכן טראנספארט אויף דער ערד.

די צייט: "איינציגווייז! איינציגווייז!... ווידער געקומען מער ווי מען דארף. אייביג די זעלבע מעשה. איר וועט מיך נישט אפנארן." זי שטופט איינעם צוריק. "נישט דיין צייט. און נישט דיינע אויך. גיי, קום צוריק אין צען יאר.

א דרייצנטער פאסטוך? מען דארף נישט מער ווי צוועלף. זיי זענען שוין סתם איבעריג. מיר לעבן נישט אין טעאקריט'ס אדער ווערגיל'ס צייטן.

ווידער דאקטוירים! עס זענען שוין אן אייך גענוג מעדיקער אויף דער וועלט. אלע באקלאגן זיך. און וואו זענען די אינזשענירן?

מען פארלאנגט אויך אן ערליכן מענטש, נאר איינעם, אלס אויסנאם. וואו איז ער? דו ביסט דאס?" דאס אינגל שאקלט יא מיטן קאפ. "אוי, דו זעסט שוין גאר רחמנות'דיג אויס.

היי, דארט, זייט אביסל שטילער. יאגט זיך נישט! און דו, וואס ברענגסטו מיט? גארנישט? דו ווילסט דורכגיין מיט ליידיגע הענט? דאס טאר נישט זיין. גרייט עפעס אן, א גרויסן פארברעך אדער א קרענק. אלעס איינס. דער עיקר עפעס."

זי באמערקט אן אינגל וואס מען שטופט פאראויס און ער שפארט זיך מיט אלע כוחות.

"וואס איז דאס? דו ווייסט דיין צייט איז געקומען. מען דארף א העלד וואס זאל באזיגן אומגערעכטיגקייט. דאס ביסט דאך דו. גיי!"

די בלויאיכע קינדער: "ער וויל נישט."

די צייט: "וואס הייסט ער וויל נישט? וואס מיינט דער קליינער מפיל? אן טענות! נישט דא קיין צייט."

דאס אינגל שפארט זיך: "איך וויל נישט. בעסער בכלל נישט געבוירן ווערן. איך בלייב דא."

די צייט: "קיינער פרעגט דיך נישט. ווען די צייט קומט דארף מען גיין. א סוף מיט אן עק. שנעל!"

זיכער זענען אויך דארט קינדער וואס האלטן פונעם אלטן יידישן כלל: "נוח לו לאדם שלא נברא משנברא", בעסער פארן מענטש נישט געבוירן צו ווערן ווי געבוירן צו ווערן. לכאורה קומט פון זיי דער פעסימיזם אויף דער וועלט.

אבער זיי זענען דארט פונקט אזוי ווייניג ווי דא. און אויך דארט האבן זיי נישט קיין ברירה.

צייט איז אומבארמהארציג. אויף אלע טענות ענטפערט זי: "נישט מיין דאגה. טראגט אייערע קלאגן צום לעבן. איך פארבינד און טייל אפ נאר ווי דאס לעבן באפעלט."

רוב ווילן אבער געבוירן ווערן ווי נאר זייער צייט איז געקומען. מען האט אפילו געכאפט איינעם וואס האט שוין צום דריטן מאל געוואלט זיך דורכשווערצן פאר דער צייט.

ווען די שיף מיט די קינדער שווימט אוועק אויף די מארגן-רויטע וואלקנס און זיי זעען די ערד, הייבן זיך פרייליכע געשרייען: "די ערד! די ערד! איך זע זי! ווי שיין זי איז! ווי ליכטיג! ווי גרויס!"

אנטקעגן זיי טראגט זיך א מוטערס-געזאנג פול מיט פרייד און ערווארטונג.

איז דא א בלויער פויגל אין דער צוקונפט? אוודאי. מען האט אים אויך געכאפט. נישט קיין אנדערער ווי די נשמה פונעם ליכט אליין.

אבער וואס איז דער רעזולטאט? באלד ווייזט זיך אז ער איז נישט עכט. ער בייט זיין פארב. ער ווערט ראזעווע.

דער היימישער אמת

וואס איז דער נמשל? זייער פשוט. ווען מיר חלומ'ען וועגן דער מענטשהייט'ס צוקונפט גלויבן מיר אז זי וועט אמאל געפינען דעם אבסאלוטן אמת. אבער ווי שטארק מיר זאלן גלויבן אין דער מענטשליכער שכל'ס מאכט, איז דאס נאר א ראזעווע האפענונג אן א פעסטן יסוד.

נאך א טיפערער געדאנק שטעקט אינעם זעלבן סימבאל. ווי אפט זאגן מיר נבואות וועגן דער צוקונפט און רעדן זיך איין אז זיי זענען אויפגעבויט אויפן פעסטסטן יסוד פון דער פינקטליכסטער וויסנשאפט!

אבער די אלע נבואות מיטן "אייזערנעם גאנג פון נאטירליכער אנטוויקלונג" ווערן, ווען מען באלייכט זיי מיטן שארפן שיין פון קריטישן טראכטן, נישט דער "בלויער" אמת פון פינקטליכער וויסנשאפט, נאר א "ראזעווער" חלום פון דער צוגעהיצטער פאנטאזיע און פונעם גלויבן אינעם מענטש.

דער סך-הכל פון טילטיל'ס זוכן איז, ווי איר זעט, נישט זייער געראטן.

"איך האב נישט דעם בלויען פויגל," באקלאגט ער זיך צום סוף נסיעה. "דער פון דערמאנונגס-לאנד איז שווארץ געווארן. דער פון דער צוקונפט איז ראזעווע געווארן. די נאכט-פייגל זענען טויט, און דעם וואלד-פויגל האב איך נישט געקענט כאפן.

בין איך דען שולדיק אז זיי בייטן פארב, שטארבן אדער גליטשן ארויס פון די הענט? וועט די פייע נישט זיין אין כעס? וואס וועט זי זאגן?"

"מיר האבן געטון אלעס וואס מיר האבן געקענט," טרייסט אים דער ליכט. "אפשר איז בכלל נישט דא קיין בלויער פויגל. און אפשר בייט ער פארב ווי נאר מען זעצט אים אין שטייגל."

אויב מיין סברה אז די פייע איז מעטאפיזיק איז ריכטיג, ווייס איך גוט וואס זי וועט זאגן. פאר איר זענען דאס נישט קיין תירוצים. זי דארף דעם אמת'ן בלויען פויגל, דווקא אין שטייגל.

זי וועט זיין אין כעס אויף זיך אליין פארן שיקן די קינדער דורך אזא פשוטן וועג ווי ארויסגיין דורכן פענסטער. מען וואלט געדארפט קריכן דורכן קוימען! אן אנדער מאל וועט זי זיכער אויספרובירן דעם ריכטיגן וועג.

איך וואלט איר אבער געגעבן אן עצה: זאל זי אויסקלייבן די צייט און וועג וואס זענען שוין מיט אזויפיל מזל אויסגעפרובירט געווארן אין יידישע פאלקס-מעשיות. זי זאל ווארטן ביז מוצאי שבת פאלט אויס מיטוואך נאכמיטאג. די קינדער זאלן זיך גליטשן

אויף א גענדזל'ס לונג און לעבער, ווי די בארימטע דריי לעבעדיגע מתים האבן זיך געגליטשט. דעמאלט קען זי זיין זיכער זיי וועלן זיך שנעל דערגליטשן ביזן אמת'ן בלויען פויגל!

אבער אונזערע עצות דערגרייכן שוין נישט די צויבער-פייע. אינעם לעצטן אקט וועקן די קינדער זיך אין דער היים. טילטיל דערמאנט זיך זיין טורטל-טויב אינעם שטייגל.

"קוק, קוק!" רופט ער מיט התלהבות. "זי איז בלוי! דאס איז דאך מיין טייבל... זי איז יעצט פיל בלויער ווי פריער ווען איך בין אוועק... דאס איז דאך דער בלויער פויגל וואס מיר האבן געזוכט. מיר זענען געגאנגען אזוי ווייט נאך אים, און ער איז דא! אט א מעשה!"

אויך די צויבער-פייע ברילונא ווערט צוריק די פשוטע אלטיטשקע, די פויערטע ברלאנגא, מיט איר לעבעדיגן אבער קראנקן אייניקל. זי נעמט פאר גוט טילטיל'ס נישט-אינגאנצן-בלויען, היימישן פויגל.

זי איז צופרידן מיט די אמת'ן וואס דער מענטש ברענגט ארויס פאר זיינע לעבנס-נויטן. אויך טילטיל האט נאך די נסיונות פון זיין נסיעה זיי אנגעהויבן אנדערש שאצן.

אמת, אויך דער פויגל רייסט זיך ארויס פון די קינדער'ס הענט. דאס טרעפט דעם מענטש אפט. עס זענען צייטן ווען איין מענטש, אדער אפילו א גאנצער דור, פארלירט דעם מענטשליכן אמת פון אויג.

אבער מיר זאלן נישט צו שטארק טרויערן. טילטיל איז גערעכט: "נישט געפערליך. וויין נישט. איך וועל אים שוין כאפן." ווייל אן אן אמת קען דער מענטש נישט לעבן.

מיר זענען יעצט ביים סוף פון דער מעשה. אפשר וואלט געלוינט נאך אביסל זיך אפצושטעלן אויפן קאץ-סימבאל. די אינטריגירנדיגע מסור'טע, דער פיינט פונעם פרייען געדאנק, דער נאכט'ס שותף, וואס מעטערלינק לאזט אויפטרעטן אין דער מאסקע פון א פראנצויזישן דיפלאמאט.

אויפן טרייען בולדאג, וואס ער לאזט אויסזען ווי דער ענגלישער דזשאן בול אין דער מאדערנער קאריקאטור. אויפן בעל-הבית'ישן, דורכאויס בורזשואזן ברויט.

אויפן זיסן, "טוגנדהאפטן" צוקער וואס ברעכט אפ זיינע צוקער-פינגער פארן מענטש. שוין א צו זיסע פיגור, וואס שמעקט מיט לאקריץ פון די טאג-טעגליכע מוסר-דרשות.

אבער לאמיר דאס לאזן אין א זייט. פארגעסט נישט וואס איך האב געזאגט: מעטערלינק'ס בלוי-אויגיגע קינדער-מעשה איז נישט קיין פילאזאפישע אלעגאריע, נאר א פילאזאפישער סימבאל. גענוג אז מען קען ארויסברענגען דעם גרונט-געדאנק.

און דער גרונט-געדאנק איז: דער אבסאלוטער אמת נאך וואס מעטאפיזיק יאגט זיך איז נישט פאר דעם מענטש'ס כוחות.

לאמיר זיך באגענוגענען מיטן אמת וואס דער מענטש קען שאפן. קיין אנדערן האט מען נישט צוגעגרייט פאר אונז. און דער מענטשליכער אמת איז גענוג אויפצובויען דערויף דעם מענטש'ס גליק.

א נויטוועדיגע אילוזיע

הייסט דאס אז מיר זאלן זיך אינגאנצן אפזאגן פון פארלאזן די געזעענע חושים-וועלט און נישט אריינגיין אין דער געטראכטער וועלט פונעם מענטשליכן שכל?

ניין. דאס גייט נאך נישט ארויס דערפון.

דער מענטש מוז זוכן אמת. מען קען קיינמאל נישט אויסווארצלען פון זיין הארץ דעם גלויבן אז ער גייט זוכן נישט דעם שאטן פון זיין אייגענער נאטור, נאר די צענטראלע זון פון דער אייביגער וועלט.

אז וואס ער האט געפונען איז נישט א דמיון פון א וועלט-אמת, נאר דער אייביגער בלויער פויגל אין זיין גאנצן אייביגן, אומפארענדערליכן אמת.

דאס איז אן אילוזיע פונעם מענטש'ס גייסטיגן אויג, אבער א נויטוועדיגע אילוזיע וואס ער קען זיך נישט באפרייען דערפון.

יעדע מאל ווען מיר פאלן אונטער איר מאכט דארפן מיר געדענקען: אלעס וואס מענטשליכער שכל ברענגט ארויס איז דאך א פרוכט פונעם מענטשליכן שכל. ער קען בשום אופן נישט זיך ארויסרייסן פון די גרענעצן וואס ארומנעמען זיין נאטור.

מיר דארפן צום סוף נישט אראפקוקן אויף מעטאפיזישע אילוזיעס. זיי זענען פונקט אזוי נויטיג פארן שכל ווי פארב-אילוזיעס פארן אויג. מיר דארפן נאר פארשטיין זייער נאטור און גרענעץ.

אונטער דער אילוזיע'ס שליטה וועלן מיר נאך נישט איינמאל גיין זוכן דעם בלויען פויגל: אין דערמאנונגס-לאנד, אין נאכט-קעניגרייך, אינעם געדיכטן נאטור-וואלד און אינעם בלויען צוקונפט-לאנד.

אפילו ביי די מתים אין די קברים וועלן מיר גראבן און אויסשאקלען אלע זייערע טאשן. אויב נויטיג וועלן מיר קריכן דורכן קוימען. אויב עס בלייבט נישט קיין אנדערע ברירה וועלן מיר זיך מוצאי שבת נאכמיטאג גליטשן אויף א גענדזל'ס לונג און לעבער.

אבער אין אלע מאמענטן טארן מיר נישט פארגעסן: מיר גייען באפרידיגן א מענטשליכע נויט. מיר דארפן אהיימברענגען עפעס וואס וועט העלפן דעם מענטש אין זיין לעבן אויף דער וועלט.

מעטערלינק איז געגאנגען זוכן דעם בלויען פויגל און האט אונז אהיימגעברענגט א בלויען פויגל. איך מיין יעצט נישט דעם אבסאלוטן אמת, נישט דעם סימבאל, נאר דאס שטיקל אמת'ע פאעזיע וואס ווערט געשפילט אויף דער בינע.

אן אויסגאס פון לויטערער לעבנס-פרייד, געבויט אויף א באשיידענער פילאזאפישער שטימונג.

מעטערלינק'ס זילבערנע שטים קלינגט דערווייל איינזאם אין דער מאדערנער ליטעראטור, וואו רוב הערשן נאך די טיפע פעסימיזם-שאטנס.

אבער ער געהערט צו די גייסטער וואס קענען זיך אויפהייבן הויך, זייער הויך, כמעט ווי אויף א לבנה-שטראל. אים איז גרינגער ווי פילע אנדערע צו באמערקן אז די זון-פארפינצטערונג איז שוין פארביי, און צו באגריסן די באפרייטע זון.

זיין שטים וועט אויפוועקן די אנדערע וואס שווייגן נאך, פארקלעמט פון די פינצטערע שאטנס.

איוב: א פאעמע פונעם יידישן פרייען געדאנק

אן אלטער ספר, א יונגע דיכטונג

חברים און פריינד!

"איש היה בארץ עוץ, איוב שמו". א מאן איז געווען אינעם לאנד עוץ. איוב איז זיין נאמען.

אזוי הייבט זיך אן אן אלטער, זייער אלטער ספר וואס באשרייבט אן אינטערעסאנטן עפיזאד אינעם לעבן פון "א מאן, איוב". וועגן דעם ספר און דעם עפיזאד ווען מיר זיך אביסל דורכשמועסן היינטיגן אוונט.

האט אמאל געלעבט א מאן איוב? ווי לאנג צוריק? ווי אלט איז דער ספר?

מיט פולער זיכערקייט קען מען, לויט מיין באטראכטונג, יעצט ענטפערן נאר וועגן איוב'ס פערזאן און לעבן. אז אין דער אוראלטער צייט האט ערגעץ געלעבט א מאן מיטן נאמען איוב, האט קיין מענטשליכער שכל נישט קיין רעכט צו לייקענען.

אבער אז דער עפיזאד מיט אלע וואונדערליכע געשעענישן פונעם הייליגן בוך האט נישט געקענט פאסירן, דערין איז לויט מיין ראציאנאליסטישן קוק קיין בר-דעת נישט מסופק.

אפילו אונזער תלמוד, וואס דער מחבר שילדערט אלס נישט נתפעל פון איבערנאטירליכע געשעענישן און גרייט זיי פשוט אנצונעמען, האט די מיינונג: "איוב לא היה ולא נברא, אלא משל היה". איוב איז קיינמאל נישט געווען. זיין בוך איז א משל, א מאראלישע פאעמע געשריבן ארויסצוברענגען א טיפן מוסר השכל.

[רעדאקציע: דאס איז איין מיינונג אין דער תלמודישער דיסקוסיע, נישט דער איינציגער תלמודישער פסק וועגן איוב. דער מחבר אליין ברענגט ווייטער אנדערע מיינונגען. זיין ראציאנאליסטישער משפט איבער די דערציילונג איז געהיט אלס זיין שטאנדפונקט.]

די צווייטע פראגע, ווי אלט די פאעטישע שריפט איז, איז שוין נישט אזוי גרינג צו פארענטפערן. סיי די אלטע מסורות, סיי די דעמאלטיגע וויסנשאפטליכע פארשונג זענען נישט געקומען צו איין זיכערער מיינונג.

איין מסורה לאזט איוב לעבן אין אברהם אבינו'ס צייטן. אויב איך געדענק נישט פאלש, לאזט זי אברהם זיין דער מחבר. [רעדאקציע: דער מחבר גיט דעם צושרייב צו אברהם אליין מיט א ספק. עס ווערט דא געהאלטן אלס זיין נישט-זיכערער זכרון, נישט אלס א באשטעטיגטע מסורה.] אן אנדערע מסורה, אויך א באמערקונג צו דער גריכישער

איבערזעצונג פון די שבעים זקנים, ווייל אז איוב איז דער זעלבער ווי דער מלך פון אדום, יובב בן זרח פון בצרה. דאס וואלט אים געמאכט אן אייניקל פון אברהם אין א שפעטערן דור.

לויט נאך א מיינונג האט ער געלעבט אין משה'ס צייטן, געווען א יועץ ביי פרעה מלך מצרים, און משה האט געשריבן דעם ספר.

אנדערע געבן אנדערע צייטן. אין תלמודישער ליטעראטור זענען אויך דא מסורות אז איוב איז מיט די יידן צוריקגעקומען פון גלות בבל, אדער אז זיין לעבן פאלט אין שפעטערע דורות. דער מחבר דערמאנט אויך די ערשטע דורות פון די תנאים אלס א פארגעשלאגענעם זמן.

פון אברהם אבינו ביז די תנאים: אזוי גרויס איז דער צייט-מרחק צווישן די גרענעצן וואו די מסורות קענען אריינשטעלן איוב'ס לעבן אדער דעם ווערק'ס שאפונג.

וויסנשאפטליכע פארשונג פונעם ספר באוועגט זיך זיכער צווישן ענגערע און מער באשטימטע גרענעצן. אבער אויך דארט זענען נאך גרויסע חילוקי דעות.

אפילו ווען מען לאזט אין א זייט די עלטערע מיינונגען וואס האבן געהאלטן אז אזא ווערק קען געשריבן ווערן אין שלמה המלך'ס צייטן, אדער פאר די ערשטע גרויסע נביאים, בלייבן געגונג מחלוקת'ן, ארגומענטן און השערות. א פארשער קען אויסקלייבן א צייט צווישן זעקסטן און צווייטן יארהונדערט פאר דער אלגעמיינער צייטרעכענונג: גאנצע פיר הונדערט יאר.

לויט מיין שאצונג וועלן רוב געלערנטע מסתמא איינשטימען מיט דער כראנאלאגיע אין קויטצש'ס קריטישער איבערזעצונג פון דער הייליגער שריפט. זי שטעלט דעם געבורט-זמן פון אונזער פאעמע אין די לעצטע צען יאר פונעם פערטן יארהונדערט פאר דער אלגעמיינער צייטרעכענונג.

[רעדאקציע: דאס זענען די דעמאלטיגע פארשונגס-מיינונגען וואס דער מחבר ברענגט. זיי ווערן נישט געגעבן אלס א זיכערע אדער היינט איינשטימיג אנגענומענע דאטירונג.]

אבער אויך די וואס שטעלן דעם זמן שפעטער, אין צווייטן יארהונדערט, ווילן נישט זאגן אז די גאנצע איוב-מסורה איז אזוי שפעט געבוירן געווארן.

[רעדאקציע: דער מקור שרייבט אין דעם זאץ "פון אונזער צייטרעכענונג", כאטש דער פריערדיגער פארשונגס-מרחק איז פאר דער צייטרעכענונג. די אומריכטיגע אדער אומקלארע כראנאלאגישע פארבינדונג ווערט דא נישט שטיל באשטימט.]

דערציילונגען וועגן א מאן איוב, וואס האט געדארפט אויסשטיין א גרויסן נסיון און געשלעודערט ביטערע טענות קעגן גאט אדער די געטער, מוזן אפשר שוין פון די עלטסטע צייטן ארומגעגאנגען זיין אין פאלק.

לכל-הפחות מוז די מסורה געווען זיין באקאנט לאנג פאר יחזקאל. מיר געפינען ביי אים איוב'ס נאמען צוזאמען מיט נח און דניאל אלסביישפילן פון צדיקים.

אפשר האט אין אן אומבאשטימטער צייט א מחבר באארבעט א פראזע-ווערק אויף דער באזע פון די פאלקס-מסורות. אפשר שטאמען די פראזע-טיילן וואס מיר האבן נאך יעצט, דער אזוי גערופענער ראם פון דער דיכטונג, פון יענעם פריערדיגן חיבור, אפילו אויב דער יונגערער דיכטער האט זיי שטארק פארענדערט.

ווען מען פרעגט ווען די איוב-פאעמע איז געשאפן, מיינט מען די פאעטישע טיילן וואס שילדערן דעם ויכוח צווישן אים און זיינע פריינד איבער די הויפט-פראבלעמען פון מענטשליכן לעבן. וועגן זיי איז דער גרויסער פארשונגס-סכסוך.

כמעט אלע קריטישע פארשער וואס דער מחבר ברענגט זענען איינס אז דער פאעטישער טעקסט אין אונזערע הענט איז נישט געקומען צו אונז אן ענדערונגען.

עטליכע שטעלן זענען, לויט זייער קריטיק, אזוי פארדארבן אז קיין פירוש קען נישט ארויסברענגען א פארנינפטיגן זין, אויסער דורך שווימען אינעם אומבאגרעניצטן ים פון פשט'לעך, פלפולים און השערות וועגן אן אנדער טעקסט וואס זאל געשטאנען זיין אינעם ערשטן כתב-יד.

פון אנדערע שטעלן קען מען נאר מיט גרויס מי ארויסברענגען דעם זין. דא און דארט זענען, לויט דער טעאריע, איינצעלנע פסוקים אויסגעפאלן. דער מעטרישער בוי פונעם געדיכט זאל דאס ווייזן.

פיל נייע פסוקים זענען, טענה'ט דער מחבר, צוגעלייגט געווארן פון א פרומער האנט וואס האט נישט געקענט דערטראגן איוב'ס שארפן פרייען געדאנק. זי האט אים ארייגעלייגט אין מויל פרומע ווערטער וואס פאסן צו זיין לאגישן גאנג ווי א דארן צום אויג.

אויך ווערט ביי די פארשער אויף וואס ער שטיצט זיך ברייט אנגענומען אז די זעקס פרקים לב ביז לז, אליהוא'ס רעדעס ווען די פריינד זענען פארשטומט, זענען שפעטער ארייגעשטעלט געווארן פון אן אנדער דיכטער.

מען האט אויך אויסגעדריקט ספקות וועגן פרק כח, ווייל ער איז אין זיך אפגעשלאסן און שטייט לכאורה נישט אין אן אינערליכן לאגישן צוזאמענהאנג מיט איוב'ס טענות. מיר וועלן שפעטער זען אז דער ארגומענט איז נישט ריכטיג: זיינע געדאנקען זענען נאענט פארבונדן מיט איוב'ס גאנצער וועלט- און לעבנס-אנשויאונג.

אפילו ווען מען לאזט אין א זייט אלע פונקטן וואו די קריטישע פארשער שטימען צונויף, אדער כמעט אלע, בלייבט די גרויסע שאלה פונעם ווערק'ס ליטעראריטשער געבורט אפן.

ווי אינטערעסאנט זי זאל זיין פאר ליטעראטור-וויסנשאפט, ווי וויכטיג פאר דער געשיכטע פונעם יידישן געדאנק, מוזן מיר זי דא לאזן אין א זייט און זיך באגנוגענען מיט די פאר מאגערע דאטן ביז אהער.

פאר אונזער היינטיגן ציל דארף מען נאר געדענקען: ווי אלט די איוב-פאעמע זאל זיין, געהערט זי צו די דיכטונגען אין וועלט-ליטעראטור וואס בלייבן אייביג יונג.

א פילאזאפישע טראגעדיע

באמת, וואספארא מערקווירדיג יונגע דיכטונג! אויב עמעצער וואלט איבערגעזעצט די הויפט-טיילן פונעם קריטיש-אויסגעררייניגטן טעקסט כמעט ווארט פאר ווארט, נאר אביסל מאדערניזירט, און עס געוויזן פאר א ליטעראריש-געבילדעטן מבין וואס האט קיינמאל נישט געלייענט איוב - און צווישן די היינטיגע געבילדעטע זענען ליידער נישט ווייניג אזעלכע - און אים פארזיכערט אז דאס איז א נייענטדעקט כתב-יד פון בייראן, וואלט אים נישט ארויף אויפן געדאנק אז איר שפילט מיט אים.

ער וואלט זיך נאר געוואונדערט ווי בייראן האט געקענט לאזן אזא פערל פון זיין גאונות זיך פארוואלגערן. אפשר דאס בעסטע וואס ער האט געשאפן אין זיין לעבן! און פארוואס מען האלט דעם אוצר אין שטילקייט אנשטאט צו מאכן א גערודער אין דער וועלט.

דער טיפער אינהאלט, די גאונות'דיגע שפראך, דער בייראנישער שפרונג פון ענין צו ענין, דער אומגעריכטער פאעטישער פארגלייך וואס בליצט אויף און באלייכט אין איין רגע די פינצטערסטע תהומען, דער געוואלדיג שטארקער טאן וואס שוואכט זיך נישט אפ פאר א מאמענט: מיר וואלטן געזאגט איוב האט דאס געגאשט פון בייראן'ס בעסטע ווערק.

ווען מיר וואלטן נישט זיכער געוואוסט אז אפילו לויטן חשבון פונעם עקסטרעם-ראדיקאלסטן קריטיקער דארף איוב זיין בערך צוויי טויזנט יאר עלטער פון בייראן.

דעריבער איז נישט קיין חידוש אז כמעט אלע ליטעראטור-היסטאריקער געבן צו: איוב איז איינער פון די טייערסטע פערל אין דער וועלט-פאעזיע.

נישט קיין גוזמא איז ווען פראפעסאר שטייערנאגעל, דער איוב-איבערזעצער אין קויטצש'ס "הייליגע שריפטן", הייבט זיין אריינפיר אן מיט: "דאס בוך איוב איז, ווי שוין אלעמען דערקענט, איינס פון די געוואלדיגסטע ווערק אין דער וועלט-ליטעראטור."

איך גלויב יעדער וואס פארטיפט זיך אינעם ספר מוז קומען צום רעזולטאט: סיי צוליב זיין טיפן פילאזאפישן אינהאלט, סיי צוליב זיין גליענדיגער פאעטישער פארעם, קען איוב אויסהאלטן א פארגלייך מיט די גרעסטע מייסטער-ווערק וואס די מענטשהייט האט ארויסגעברענגט.

לכל-הפחות דארף קלאר זיין אז דאס איז א ווערק פון דער גרעסטער באדייטונג פאר דער מענטשהייט. זיין חשיבות ליגט נישט נאר אינעם רייכן אוצר פון פאעטישע בילדער, געפילן און שטימונגען וואס עס רופט אויף אין אונז, נאר נאך מער אין זיין פילאזאפישן אינהאלט.

אין דעם אויפוויקלען פראבלעמען וואס לאזן ביז היינט דעם טיפער-טראכטנדיגן מענטש נישט צורו.

איוב איז קודם כל א פילאזאפישע פאעמע. עס וואלט נישט געווען קיין טעות זי צו רופן א פילאזאפישע טראגעדיע, טראץ דעם גליקליכן סוף פון דער דערציילונג.

אלעס אין איוב איז טראגיש. זיינע אומענדליכע ליידן. זיין מוטיגער גייסטיגער קאמף קעגן א מאכט וואס איז אומענדליך שטארקער ווי ער, פון וואס ער ערווארט נישט קיין יושר, אפילו נישט א ברעקל רחמנות.

איוב'ס קאמף איז א העלדן-קאמף. ער נעמט באוואוסט דעם העלדנטום פון מסירת נפש אויף זיך. א קאמף פאר אן אידעאל מיטן קלארן איינזען אז דער אידעאל קען קיינמאל נישט מקוים ווערן.

די טראגעדיע איז פילאזאפיש ווייל דער גייסטיגער קאמף וואקסט ארויס פון א באשטימטן, תהום-טיפן פילאזאפישן געדאנק וואס האט זיך ערשט אנטפלעקט פאר איוב אין זיין גאנצער שווערער גורל-באדייטונג.

איוב איז א ריין פילאזאפישע טראגעדיע.

איך ווייס, פילע פון אייך וועלן אפשר גארנישט האבן קעגן דער באשרייבונג אלס טראגעדיע. אבער איר וועט נישט אזוי גרינג איינשטימען אז זי איז "ריין פילאזאפיש".

ביי פיל געבילדעטע האט זיך שוין לאנג איינגעווארצלט דער איבערגלויבן אז פילאזאפיע איז נישט געווען אינעם אלטן יידנטום. עטיק און רעליגיע, יא. אויפן בעסטן פאל רעליגיע-פילאזאפיע. אבער פילאזאפיע? דאס מוז מען זוכן ביי די גריכן, וואו זי איז צום ערשטן מאל געבוירן געווארן.

איך קען זיך דא נישט ארייננלאזן אינעם גאנצן ענין פון פילאזאפיע און רעליגיע און זייער אינערליכן שייכות. אבער א פאר ווערטער מוז מען יעצט זאגן.

פילאזאפיע האט שטענדיג געשטרעבט צו שאפן א וועלט-אנשויאונג און א לעבנס-אנשויאונג. הייסט זיך געבן א דין וחשבון וועגן די גרונט-כוחות וואס הערשן איבער דער וועלט.

צוזאמענוועבן אלע אונזערע איינצעלנע בילדער פון וועלט-געשעענישן אין איין בילד פונעם גרויסן וועלט-געשעען. און אויף זיין באזע באשטימען דעם זין און ווערט פון מענטשליכן לעבן.

פילאזאפיע ווערט רעליגיע אינעם געוועגליכן זין ערשט ווען די גרונט-כוחות ווערן באטראכט ווי גייסטיגע, געטליכע באשעפענישן מיט וואס דער מענטש קען זיך באציען כמעט ווי מיט אנדערע מענטשן.

ווען מען ארבעט אויס פארמען און געזעצן ווי זיך מיט זיי צו באציען. און וויכטיגער פון אלעם: ווען דער מענטש איז מסכים אנצונעמען התחייבות'ן צו זיי, צוליב ליבשאפט, ערווארטונג אויף שכר פארן דינען, אדער מורא פאר שטראף.

דערפון קומט ארויס אז יעדע מער-ווייניגער אנטוויקלטע רעליגיע, מיט א בילד פונעם איינהייטליכן וועלט-פראצעס און די גרונט-כוחות וואס הערשן איבערן אל, דארף אין איר יסוד האבן א וועלט-אנשויאונג, א פילאזאפיע. ווי די כוחות זאלן נישט זיין אויסגעמאלן, ווי גרויס זייער צאל זאל נישט זיין.

שוין דער אלטער גלויבן אין פילע געטער פון מצרים, בבל, גריכנלאנד און רוים האט א פילאזאפישן כאראקטער וואס מען קען נישט אוועקנעמען.

דער געדאנק אז איין טייל פונעם וועלט-פראצעס ווערט געפירט פון איין גאט און אן אנדער טייל פון א צווייטן; דונער קומט פון יופיטער, תבואה וואקסט א דאנק צערעס, ליבשאפט שיינט אינעם הארץ א דאנק ווענוס - איז נאך נישט רעליגיע. עס זענען בילדער צו דערקלערן די וועלט-פראצעסן.

דאס איז פילאזאפיע, אפילו זייער ארעם אין שטרענג לאגישן טראכטן.

רעליגיע ווערט דער גלויבן אין פילע געטער ווען דער גלויביגער מענטש קומט אין א פערזענליכן קאנטאקט מיט יופיטער, צערעס אדער ווענוס. איך מיין פארשטייט זיך ווען ער גלויבט אז ער איז אין אזא קאנטאקט.

די זעלבע איז מיט מאנאטעאיזם, גלויבן אין איין איינציגן גאט. אויב מען נעמט אים נאר אלס דערקלערונגס-פרינציפ פונעם וועלט-געשעען, האט ער נישט קיין ברעקל רעליגיע אין זיך. ער איז נאר א פילאזאפישער געדאנק.

אפילו ווען מען שטעלט זיך גאט פאר אלס א פערזאן וואס פארלאנגט געוויסע מעשים, איז דאס נאך נישט רעליגיע ביז דער מענטש איז דערמיט מסכים.

דעם בעסטן באוויז געפינען מיר אין איוב'ס פילאזאפיע ביז זיין צווייטער אומקער. אין פראזע קען מען עס אויסדריקן אזוי: די וועלט, אין אלע טיילן און איינצלהייטן, ווערט געפירט פון אן אלמעכטיגן, אומענדליך קלוגן גאט. אבער אוי ווייַ צו אזא גאט, אוי ווייַ צו אזא וועלט, און אוי ווייַ צום ארעמען מענטש וואס דארף זיך נעבעך געפינען אין איר.

שוין דער פאקט אז איוב'ס גאנצער געדאנקען-גאנג איז, ווי מיר וועלן נאך זען, דורכאויס מאנאטעאיסטיש און גלייכצייטיג דורכאויס אנטי-רעליגיעז, ווייזט אז לכל-הפחות אין דער גלות פון גאונות'דיגן טראכטן קען דער רעליגיעזער עלעמענט אינגאנצן ארויסגענומען ווערן פון דער וועלט-אנשויאונג.

דער יידישער מאנאטעאיזם איז, לויט מיין באטראכטונג, אין א פיל גרעסערער מאס און טיפערן זין ריין פילאזאפיש ווי דער אלטער גלויבן אין פילע געטער מיט זיין רייכער משפחה פון געטער און געטינס.

מיר קענען דאס זען אויך דערפון וואס ביז היינט קען פילאזאפישער געדאנק נישט אינגאנצן אפפרעגן דעם מאנאטעאיסטישן פרינציפ. גאר גרויסע און דערצו פרייע דענקער, וואס טראכטן נאר מיטן אייגענעם שכל און האבן קיינעם וועמען צו טון צוליב, קומען צום אלט-יידישן בילד פון א פערזענליכן, אלמעכטיגן, אלוויסנדיגן און גערעכטן גאט פון וואס אלעס שטאמט.

למשל אזא גייסטיגער ריז ווי פיכטע דער עלטערער אין זיין צווייטן פילאזאפישן פעריאד.

מאנאטעאיזם איז נאך היינט א בארעכטיגטער פילאזאפישער שטאנדפונקט, פונקט ווי זיין קעגנער אטעאיזם. דאס קען מען נישט זאגן וועגן דער אלטער וועלט'ס גלויבן אין פילע געטער.

אמת, אין די לערעס פון עטליכע נייע פילאזאפן, בעיקר די פראגמאטיסטן, ווערט דער מאניסטישער שטאנדפונקט איגנאנצן פארלאזט. ווען מען הערט גוט צו ווילִיאם דזשיימס קען מען מיינען אז ער ווערט אין זיינע רעליגיעזע אנשויאונגען א גלויביגער אין פילע געטער.

אבער ווי ווייט ער זאל נישט גיין אין זיין "פלוראליזם" און פארגייסטיגן די פילע כוחות וואס, לויט אים, פירן די וועלט, וועט קיין דענקער אין פילאזאפישן ערנסט נישט צוריקקומען צו דער גריכישער געטער-וועלט, דער שענסטער פון אלע אזעלכע סיסטעמען. דער יידישער גאט-גלויבן בלייבט אבער א פילאזאפישע מעגליכקייט אויך היינט.

איך וויל דערמיט נישט זאגן אז יידישער מאנאטעאיזם איז ארויסגעוואקסן פון א ריין פילאזאפישן שטרעבן צו באקומען א ריכטיג בילד פון דער וועלט. איך ווייס גוט אז אנדערע מאטיוון האבן אים בעיקר געטריבן: נאציאנאלע, פאליטישע און סאציאלע.

אבער ווער קען איגנאנצן לייקענען אז אויך פילאזאפישע נויטן זענען דעמאלט אויפגעוועקט געווארן? אז דער יידישער שאפנדיגער גייסט, וואס האט שפעטער געוויזן זיין פילאזאפישע מאכט אין פילאן פון אלעקסאנדריע, האט שוין פון אנהייב געשפירט א דארשט צו ריין פילאזאפישער דערקענונג?

לכל-הפחות מוז מען צוגעבן: ווי נאר פון נאציאנאלע, פאליטישע און סאציאלע מאטיוון איז ארויסגעוואקסן די פארשטעלונג פון אן איינציגן, אלמעכטיגן און גערעכטן גאט, האט זיין פילאזאפישער ווערט נישט געקענט לאנג בלייבן באהאלטן פונעם יידיס גייסטיגן אויג.

ביי די דענקער פונעם פאלק איז מאנאטעאיזם געווען נישט נאר רעליגיע, נאר א ריין פילאזאפישע וועלט-אנשויאונג. איוב'ס פילאזאפירן איז גרויס אויך ווייל אין זיין טראגישן געראנגל מיט גאט האט ער צעריסן די אלטע היסטארישע געדאנקען-פארבינדונג צווישן מאנאטעאיזם און רעליגיע, וואס איז געווען צוזאמענגעוואקסן אין אלע טיילן.

די לאגיק פונעם הארץ

אבער נישט נאר אין וועלט-אנשויאונג איז דער געדאנק פונעם יידישן פאלק געווען גרויס. נישט נאר דא האט דער גאונות'דיגער מחבר פון איוב געוויזן זיין כח.

נאך טיפער איז דער יידישער גייסט אריינגעדרונגען אין די פארוויקלטע און אפט ווייטאגליכע פראבלעמען פון לעבנס-אנשויאונג.

וועלט- און לעבנס-אנשויאונג ווערן ביידע געבויט מיט קאפ און הארץ, מיט פארשטאנד און געפיל. אבער וועלט-אנשויאונג קען כמעט אינגאנצן אויסקומען אן געפיל, לכל-הפחות טעארעטיש. די הויפט-מאכט וואס שאפט לעבנס-אנשויאונג איז געפיל.

דאס הארץ האט זיין לאגיק, זיין אופן פון זען און אויסטייטשן דערשיינונגען. איין און דער זעלבער פאקט האט א גאנץ אנדערע באדייטונג און זין, געוואנדן ווי מען נעמט אים אויף: נאר מיטן פארשטאנד, אדער אויך מיטן געפיל.

"מיין קינד איז געשטארבן" האט אין דער געפילס-שפראך א גאנץ אנדערן אויסלייג ווי אין דער שפראך פונעם ריינעם פארשטאנד.

פארן קאפ איז "מיין" בלויז אן אנווייז ווער דאס קינד'ס פאטער איז. א גלייכגילטיגער דאטום, ווי דער הויז-נומער וואו דאס קינד האט געוואוינט.

פארן געפיל איז "מיין" א גאנצע וועלט. דאס ווארט זאגט: מיין הארץ איז צעריסן אין צוויי. מיין זון איז פארפינצטערט.

און "קינד" ווייזט נישט נאר אויף דער פארשטארבענער'ס וואוקס אדער עלטער. פארן הארץ איז עס "מיין קינד!" א קוואל פון אומצאליגע פריידן, רחמנות- און ליבשאפט-געפילן מיט וואס עס איז איינגעפלאכטן אין מיין נשמה.

"געשטארבן" הייסט נישט פשוט אז דאס הארץ האט אויפגעהערט קלאפן, די לונגען אטעמען און דאס בלוט צירקולירן. א ריין פיזיאלאגישע באשרייבונג ווי מען קען אויך מאכן פאר א בלעטל אראפגעריסן פון א בוים.

פארן געפיל הייסט "געשטארבן": מען קען עס שוין נישט צודריקן צום הארץ, נישט ארייננקוקן אין די ליכטיגע אויגן, נישט באדעקן דאס פנים מיט ווארימע קושן.

טויזנטער נערוון וואס האבן מיך פארבונדן דערצו זענען איבערגעשניטן. אלע איבערגעשניטענע נערוון ברענען אין צער.

דאס הייסט זען א פאקט מיט די אויגן פון געפיל. ווייל א לעבנס-אנשויאונג איז הארץ-לאגיק קען מען זי נאר ריכטיג פארשטיין ווען מען לייענט אירע ווערטער מיטן הארץ, נישט בלויז מיטן קאפ.

און אויך דאס נאר ווען די פאקטן אויף וואס די אנשויאונג איז געבויט רופן אין אונזער הארץ אויף דעם זעלבן געפילס-אפקלאנג ווי ביי איר מחבר.

איוב'ס טראגישער לעבנס-בליק שטעלט די פארלאנג צו אונז. נאר ווער עס האט לכל-הפחות איינמאל געהערט צו די שווער-ליידנדיגע, געשטאנען אפילו פאר א ווײלע ביים תהום פון מענטשליכן יאוש און טיף ארייננגעקוקט, קען אים באמת פארשטיין און נעמען צום הארץ.

אדער ווער עס קען לכל-הפחות זיך אין הארץ פארשטעלן ווי עס זעט אויס אין דער נשמה ביי די וואס, ווי איוב, בענקען צום טויט און ער קומט נישט. זיי זוכן אים מער ווי באהאלטענע אוצרות און וואלטן זיך געוואלדיג געפרייט ווען זיי געפינען דעם קבר. אזוי דריקט איוב פרק ג אויס דעם צושטאנד פון טיפן ליידן.

דער נסיון און די זיבן שטומע טעג

וואס האט אריינגעווארפן איוב אינעם יאוש-תהום?

איר קענט זיכער די מעשה. לאזט מיך דערמאנען די הויפט-שטריכן אין דער באלייכטונג פונעם פילאזאפישן געדאנק וואס גייט ווי א רויטער פאדעם דורך דער גאנצער פאעמע.

א מאן איז געוועז אינעם לאנד עוץ, איוב געהייסן. גערעכט, ריין פון זינד, גאט-פארכטיג און אפגעקערט פון שלעכטס.

אמאל זענען די בני האלהים, די מלאכים, געקומען פאר גאט, און דער שטן צווישן זיי. גאט פרעגט צי ער האט זיך צוגעקוקט צו אזא גערעכטן און גאט-פארכטיגן מענטש ווי איוב.

דער שטן ענטפערט: "האט איוב דען אומזיסט מורא פאר גאט? האסטו נישט פון אלע זייטן ארומגעצוינט אים, זיין הויז און אלעס וואס ער האט? די ארבעט פון זיינע הענט האסטו געבענטשט. זיינע בהמות האבן זיך פארשפרייט איבערן לאנד.

שטרעק נאר אויס דיין האנט און ריר אן אלעס וואס געהערט אים. וועסט זען ווי ער וועט דיך אפן פארשילטן."

אויפן ערשטן בליק קען מען מיינען אז דער גאנצער שמועס דרייט זיך ארום רעליגיעזער פרומקייט. איוב איז גאט'ס קנעכט. ער איז פרום, פאלגט גאט'ס באפעלן, און גאט האט הנאה פון אים ווי א בעל-הבית פון א גוטן שליח.

אבער ווען מען טראכט אביסל טיפער ווערט קלאר אז עס גייט וועגן עפעס פיל העכערס ווי פרומקייט. אדער ריכטיגער, פרומקייט און יראת שמים האבן אין איוב'ס צייטן געהאט א וויכטיגערע באדייטונג ווי היינט.

"פרום" האט נישט נאר געהייסן גלויבן אין גאט און היטן אלע פארשריפטן פון רעליגיעזן דינסט, תפילות, קרבנות און מנהגים. "פרום" איז געוועז נאענט פארבונדן מיט "גוט". מאראל און מעשים טובים זענען געווען צוזאמענגעשמאלצן מיט יראת שמים אדער גלויבן אין גאט אלס קוואל פון מאראל און גערעכטיגקייט.

אין דער אנשויאונג קען נאר ווער עס גלויבט אין גאט האלטן פון גערעכטיגקייט און מאראל. "אמר נבל בלבו אין אלהים": דער שלעכטער זאגט אין הארץ אז עס איז נישט דא קיין גאט.

גאט האט דעריבער געקליבן נחת פון איוב נישט ווייל ער ברענגט קרבנות אדער זינגט הללויה'ס, נאר ווייל אויף דער וועלט איז דא א לעבעדיגע פארקערפערונג פון א מאראליש ריינער נשמה, א דורכאויס ערליך און גערעכט הארץ.

דער שטן ווערט אבער נישט נתפעל פון מענטשליכער ריינקייט און ערליכקייט. מיט זיין פעסימיסטישן בליק דערזעט ער אויפן גרונט פון דער העכסטער שלימות דעם נאקעטן עגאיזם.

איז איוב אומזיסט מאראליש? עס גייט אים גוט. זאל די טוגנד אויפהערן זיך צו באצאלן, וועט אפילו אן איוב זי אויפגעבן.

גאט גיט רשות צו מאכן אן עקספערימענט. איוב פארלירט אלעס: זין, טעכטער, בהמות און אלע רייכטומען. אבער זיין הארץ ענדערט זיך נישט. עס בלייבט ריין און איבערגעגעבן צו גאט.

ביי א צווייטער צוזאמענקונפט ווייזט דער שטן אז איוב'ס ריינקייט באווייזט נאך נישט דעם עגאיסטישן אויסלייג פון טוגנד פאלש.

מענטשליכער עגאיזם זיצט טיפער ווי מען מיינט. מען קען מקריב זיין אלעס פאר אן אידעאל און פרינציפּ, אבער נישט דעם אייגענעם גוף.

"הויט פאר הויט," זאגט ער, "אלעס וואס דער מענטש האט וועט ער אוועקגעבן פאר זיין לייב. שטרעק נאר אויס דיין האנט און ריר אן זיין פלייש און ביין. באלד וועט ער דיך אפן פארשילטן."

גאט ערלויבט א צווייטן עקספערימענט און לאזט דעם שטן זיך נעמען צו איוב'ס קערפּער. דער שטן שיקט אויף אים די ערגסטע פיזישע פלאג. זיין גוף ווערט באפאלן פון א בייזן אויסשלאג. ער מוז פארלאזן דעם מענטשליכן ישוב, זיצן אין אש און יעדער רגע שפירן ווי דער ווייטאג פרעסט זיך טיפער אריין.

אויך דא בלייבט איוב טריי צו די פרינציפּן פון זיין ריינער נשמה, טראץ ליידן איבער די מענטשליכע כוחות.

זיינע דריי פריינד, אליפז פון תימן, בלדד פון שוח און צופר פון נעמה, קומען ארויסווייזן זייער רחמנות און אים טרייסטן. זיי הייבן אויף די אויגן און קענען אים נישט דערקענען.

זיי וויינען הויך, רייסן יעדער זיין בגד און ווארפן שטויב צום הימל איבער די קעפּ. זיי זיצן מיט אים זיבן טעג און זיבן נעכט און רעדן נישט קייןווארט, ווייל זיי זעען ווי גרויס זיין ווייטאג איז.

זיבן טעג און זיבן נעכט שטום לעבן אים!

איוב האט שפּעטער אפּט אין הארץ-רייסנדיגע קלאגן געשילדערט זיין צער. אבער קיין איינע פון זיינע שוידערליכע בילדער מאכט נישט אזא טיפן רושם ווי די פיר מענער וואס זיצן שטום זיבן טעג און זיבן נעכט. זייערע נשמות הערן זיך איין אין דעם טיפן, טיפן וויי.

עס דוכט זיך די פריינד'ס שווערער גייסט הייבט אן זינקען ווי בליי אינעם ים פון איוב'ס צער. זינקען, זינקען, זינקען. זיבן טעג און זיבן נעכט ביז ער דערגרייכט דעם גרונט פון זיינע ליידן.

ערשט ווען ער רירט אן דעם גרונט רייסט זיך ווי א דונער ארויס פון איוב'ס נשמה זיין יאוש- און צער-געשריי: "ארור יום אולד בו!" פארפלוכט דער טאג ווען איך בין געבוירן געווארן!

דערנאך גיסט זיך ווי לאווא פונעם ווולקאן איוב'ס קלאג וואס איז לאנג געווען איינגעהאלטן אין זיין גייסט.

וואס איז דער טיפסטער גרונט פון זיין צער? נאר דער פיזישער ווייטאג? נאר זיין אייגענער אומגליקליכער מצב?

האט ער נאר זיך געהאט אין זינען ווען דער לאווא-שטראם האט פארוואנדלט אין אש נישט נאר די פריינד'ס טרייסט און מוסר, נאר אויך די יסודות פון געטליכער פירן?

די פריינד האבן זיכער אזוי געטראכט. פאר זיי איז איוב אן איינצעלנער פאל, אן אויסנאמס-אומגליק. אין זיינע ווערטער האבן זיי געהערט נאר זיינע פערזענליכע יסורים.

אבער פאר איוב האט זיין גורל געהאט א טיפערע באדייטונג ווי אייגענע ליידן. אין זיין פערזענליכן פאל האט ער דערזען דעם גורל פונעם מענטש בכלל. זיין נשמה האט געציטערט פונעם שוידערליכן אמת וואס האט זיך פלוצלונג אנטפלעקט פאר אים.

ער האט אין זיך געשפירט נישט דעם איוב, דעם באשטימטן ליידנדיגן יחיד, נאר דעם מענטש, דאס שפילצייג אין די הענט פון דער אלוועלטליכער מאכט.

די צעבראכענע זוניגע וועלט

אין דער תלמודישער ליטעראטור איז, לויט דער דערמאנונג פונעם מחבר, דא א מסורה אז ווערעם האבן זיך ארייגעקליבן אין איוב'ס גוף און געגעסן זיין לעבעדיג פלייש. זיי זענען אפט ארויס פון זייערע לעכער און האבן זיך געקריגט פאר א שטיקל פלייש. איוב האט צווישן זיי שלום געמאכט און יעדן צוריק ארייגעזעצט אין זיין גריבל.

אן ענליכע לעגענדע דערציילט מען וועגן בודא, וואס האט אויפגעשניטן זיין ארעם און ארייגעזעצט הונגעריגע ווערעם.

ביי א מענטש פון איוב'ס גייסטיגן טיף וואלט אייגענער צער, ווען עס וואלט באמת געווען נאר איין אויסנאם אינעם גאנצן מענטשליכן לעבן, נישט געקענט אויפוועקן דעם געוואלדיגן פראטעסט קעגן דער גאנצער געטליכער פירן.

אין איין פלאץ גיט ער די פריינד קלאר צו פארשטיין אז דער שרעק וואס דער אלמעכטיגער האט ארייגעגאסן אין זיין נשמה קומט נישט פון זיין אייגענעם ליידן. נישט בלויז זיין פערזענליכע פינצטערע לאגע מאכט אים אזוי דערשלאגן. אזוי טייטשט פראפעסאר שטיירנאגעל אויס דעם סוף פון פרק כג.

איוב האט געטראפן א גרעסערער צער: א שיינע, גרויסע, זוניגע וועלט- און לעבנס-אנשויאונג איז ביי אים צעבראכן געווארן.

די ליכטיגע אנשויאונג פונעם יידנטום פון זיין צייט, וואס האט געלעבט אין די פריינד'ס הערצער. אויך ער האט געגלויבט דערין ביז די אלגעמיינע באדייטונג פון זיין פערזענליכן גורל איז אים קלאר געווארן.

אויף דעם חורבן פון זיין אלטן גלויבן זיצט איוב מיט א הארץ פול מיט חושך און שרעק.

יא, א ליכטיגע, זוניגע וועלט-אנשויאונג. די נביאים האבן זי שריט פאר שריט אויפגעבויט. אין דעם מחבר'ס היסטארישן בילד איז זי פארטיג געווארן אין איר גאנצער פראכט אין די ערשטע יארהונדערטער פונעם צווייטן בית המקדש.

דער גרונט-שטריך פון יענעם יידנטום איז געווען א פריידיגער ענטוזיאזם פאר וועלט, לעבן און מענטש. דער ענטוזיאזם האט זיך אפט ארויסגעריסן אין פארליבטע לויב-געזאנגען צום איינציגן קוואל פון דער וועלט'ס צויבערדיקער פראכט, איר באשעפער און פירער.

לייענט למשל תהלים קד, די וואונדערליכע אדה צו דער וועלט'ס שיינקייט. הימל און ערד, ים און יבשה, בערג און טאלן, פעלד-גראז און פייגל צווישן די ביימער'ס בלעטער, ים-שיפן און ברילנדיגע וואלד-חיות, זון און לבנה און דער מענטש מיט זיין ארבעט: אין קורצע פינקלנדיגע שטריכן ווערן זיי צוזאמענגעוועבט אין איין וועלט-בילד וואס פלאמט מיט פרייד.

ווי מען וויל אויסרופן מיטן דיכטער: ווי גרויס זענען דיינע ווערק, גאט! אלעס האסטו באשאפן מיט חכמה!

ווי מען וויל צום סוף ארויסשרייען דעם זיכערסטן גלויבן אז אויך די מענטשליכע מאראלישע וועלט וועט ווערן פול מיט הוד והדר, מיט גלאנץ און פראכט ווי גאנץ נאטור. די זינד וועלן פארשווינדן און רשעים וועלן נישט מער זיין.

אזא צייט מוז דאך קומען. דער וועלט-גאט איז גלייכצייטיג דער גאט פון צדק און משפט.

חכמה שפילט אין דער וועלט

די וואונדערליכע חכמה וואס הערשט אין יעדן פיצל פון גאט'ס שאפונג, ליגט זי נישט קלאר פאר יעדן?

שטייט חכמה נישט אויף אלע בערגלעך לעבן די וועגן, צווישן די שטעגן, ביי די טויערן און טירן? רעדט זי נישט צו אלעמען: "אייך, מענטשן, רוף איך! מיין שטים איז צו אייך, מענטש-קינדער!" אזוי שילדערט משלי ח די חכמה.

הערט וואס זי דערציילט: "גאט האט מיך באשאפן אין אנהייב פון זיינע וועגן, אלס דאס ערשטע פון זיינע ווערק פון לאנג אן. פון אייביגקייט בין איך געפארעמט, פון דעם ערשטן אנהייב פון דער ערד.

איך בין געבוירן ווען קיין תהומות און וואסער-קוואלן זענען נאך נישט געווען. איידער די בערג זענען איינגעפעסטיגט, איידער די היגלען. איידער ער האט געמאכט לאנד און פעלדער און די ערשטע ערד-מאסן פון דער וועלט.

ווען ער האט צוגעפאסט דעם הימל בין איך דארט געווען. ווען ער האט געמאכט דעם געוועלב איבערן אקעאן, פארשטארקט די וואלקנס, געקרעפטיגט די תהום-קוואלן, באשטימט דעם ים'ס גרענעץ אז די וואסערן זאלן נישט איבערטרעטן זיין באפעל.

ווען ער האט איינגעפעסטיגט די ערד'ס יסודות בין איך געווען ביי אים ווי א קליין קינד. געשפילט פאר אים די גאנצע צייט, געשפילט איבער דער גאנצער ערד און זיך געפרייט מיט די מענטשן."

קען א וועלט באשאפן אין פריידיגער חכמה זיין טרויעריג, מאוס אדער אומגערעכט?

און דער מענטש, דער באַליבטער שפּיל-חבר פון געטליכער חכמה! ווי רייך זיין לעבן מוז זיין, ווי הערליך זיין גורל!

"ווען איך קוק אויף דיין הימל," זאָגט אַן אַנדער יידישער דיכטער אין תהלים ח, "די ווערק פון דיינע פינגער, די לבנה און שטערן וואָס דו האָסט צוגעפּאַסט, וואָס איז דער מענטש דו זאָלסט אים געדענקען, אַ מענטש-קינד דו זאָלסט זיך פאַרנעמען מיט אים?

האָסט אים אָבער נאָר ווייניג געלאָזט פעלן פון געטליכקייט. האָסט אים געקרוינט מיט כבוד און פּראַכט. מאַכסט אים הערשן איבער דיינע הענט-ווערק. אַלעס האָסטו געלייגט אונטער זיינע פיס."

די זוניגע וועלט וואָס שיינט מיט לעבן, גליק, שכל און שיינקייט איז אַ וועלט פון דאָ. אין דער אַנשויאונג וואָס דער מחבר שילדערט איז דער דעמאָלטיגער יידישער מאָנאָטעאיזם פריי פון אַן אַנדער וועלט, לעבן נאָכן טויט, גיהנם און גן עדן, אָדער תחיית המתים.

דער טויט איז אַן אמת'ער טויט, אָבער ער וואַרפט נישט קיין שאָטן אויפן לעבן. אויך ער שיינט זוניג צווישן די וועלט-דערשיינונגען. ווען די צייט קומט און דער מענטש איז אויסגערייפט ווי פאַרטיגע תבואה, ברענגט מען אים אין קבר ווי גאַרבן אין דער שייער.

"תבוא בכלח אלי קבר כעלות גדיש בעתו": אַזוי שילדערט אליפז דאָס גערעכטע לעבן אין איוב ה, כו.

אמת, נישט יעדער האָט דאָס גליקליכע לעבן, ווייל נישט יעדער פאַרדינט עס. גאָט, דער פּרינציפּ פון אייביגער גערעכטיגקייט, באַלוינט דעם צדיק און באַשטראָפט דעם רשע דאָ אויף דער וועלט.

אויב גערעכטיגקייט קומט נישט אַריין אין דעם מענטש'ס לעבן, ווייזט זי זיך שפּעטער ביי די קינדער און אייניקלעך. אין יעדן פאַל איז אויסגעשלאָסן אַז איינער זאָל ליידן אומזיסט.

אַלעס וואָס פּאַסירט אין דער וועלט איז גוט. אַלעס וואָס טרעפט דעם מענטש איז גערעכט. די מאָראַלישע וועלט-געזעצן זענען אַזוי פעסט איינגעשטעלט דורך געטליכער חכמה ווי דער ים'ס גרענעצן און די שטערן'ס גאַנג.

דאָס זענען די הויפּט-שטריכן פון דער וועלט- און לעבנס-אַנשויאונג אין וואָס איוב האָט פריער געגלויבט, און אין וואָס זיינע פריינד גלויבן נאָך.

"איך בין אומשולדיק"

ווי קען אַזאַ וועלט-אַנשויאונג דערקלערן איוב'ס גורל? וואו קען ליגן דער אורזאַך פון זיין אויסערגעוועגליכן אומגליק?

נישט אַנדערש: איוב האָט געזינדיגט, אפשר אָן וויסן אַליין. דאָס מוז געווען זיין דער ערשטער געדאַנק פון די פריינד.

אליפז זאגט ערשט צארט און מיט רחמנות דעם חשד: "דערמאן זיך, ווער ריינער איז אונטערגעגאנגען? וואו זענען גערעכטע פארניכטעט געווארן?" און ווי קען א מענטש זיין איינגאנצן ריין פאר גאט, וואס פארלאנגט א מאראלישן דין וחשבון אפילו פון די מלאכים?

ער ברענגט שוין א טרייסט: גאט באשטראפט כדי אפצוקערן פון זינד, צוריק אויפצוריכטן די געשעדיגטע גערעכטיגקייט און צוריק אריינצונעמען דעם בעל-תשובה אינעם זוניגן לעבן.

דארט ווערט ווידער שלום צווישן אים און גאנץ נאטור. זיין לעבן רייפט זיך ווי תבואה און ענדיגט ווי א גארב אריינגעברענגט אין שייער אין זיין צייט.

אבער איוב שפירט אין אייגענעם הארץ אז ער האט מיט גארנישט געזינדיגט. זיין ליידן האט ער נישט פארדינט.

דער פאקט פון נישט-פארדינטע ליידן, וואס מוזן דאך צוגעשריבן ווערן צום גרויסן אלמעכטיגן גאט, גראבט אונטער אלע יסודות פון דער ליכטיגער וועלט-אנשויאונג ווען מען טראכט טיפער.

דער חשד וועגן זיין נשמה'ס ריינקייט באליידיגט אים. ער שפירט דערין א נייעם קוואל פון נאך נישט-פארדינטע ליידן.

זיין פאלעמיק קעגן די פריינד ווערט אלץ העפטיגער און שטורמישער. ביז ער וויל שוין בכלל נישט רעדן מיט זיי. זיינע טענות שלעדערט ער דירעקט צום אלמעכטיגן.

ער מוז קעמפן אויף צוויי פראנטן: מיט די פריינד און מיט גאט. די פריינד מוז ער צווינגען מודה צו זיין אז ער איז אומשולדיק, און זייער ראזעווע אפטימיסטישער לעבנס-בליק האט נישט קיין יסוד. מיט גאט קעמפט ער פארוואס ער, גאט, איז אזוי ווי ער איז.

אויף אלע חשדים וואס די פריינדווארפן אויף אים מיט אלץ שארפערע ווערטער האט ער נאר איין ענטפער: "איך בין אומשולדיק! מיין לייב ארט מיך נישט. מיין לעבן איז מיר פארמיאוסט."

אין אן אנדער פלאץ פרעגט ער: "ביז ווען וועט איר מצער זיין מיין נשמה און מיך צומאלן מיט אייערע ווערטער? שוין צען מאל איר באליידיגט מיך, און איר שעמט זיך נישט מיר צו טון אן עולה!" דאס איז זיין רוף אין פרק יט.

ביזן סוף פונעם ויכוח קען ער נישט אויסווארצלען פון זייער הארץ דעם חשד. אויב ער האט נישט געזינדיגט פריוואט, האט ער אפשר פארבראכן אין געזעלשאפטליכן לעבן אלס א פירשט און הערשער איבער מענטשן.

גאר צום סוף מוז איוב נאך ארויסטרעטן מיט זיין מאראלישן "אני מאמין" און באווייזן זיין ריינע זיטליכקייט. ער רופט גאט פאר אן עדות: סיי פריוואט, סיי געזעלשאפטליך, סיי אינעם ריינעם מאנאטעאיזם האט ער קיינמאל נישט איבערגעטרעטן די מאראלישע פארלאנגען, וואס זענען גלייכצייטיג גאט'ס פארלאנגען.

יא, די היסטארישע פארבינדונג פון רעליגיעזן גלויבן און מאראל האט אפילו איוב'ס גייסט נישט געקענט צערייסן.

צוזאמען מיט די פריינד גלויבט ער אז מאראל שטאמט פון געטליכקייט. ער זעט אין איר "א חלק פון גאט אין הימל און א ירושה פונעם אלמעכטיגן פון אויבן".

מיט זיין איבערגעגעבנקייט צו גאט האט ער נישט געקענט זיין אוממאראליש. אויב ער וואלט למשל געטרעטן דאס רעכט פון זיינע קנעכט ווען זיי האבן געהאט א טענה צו אים, וואס וואלט ער געטון ווען גאט פארלאנגט אן ענטפער? וואס וואלט ער געזאגט?

"דער וואס האט אים באשאפן אינעם מוטערלייב האט אויך מיך געמאכט. איינער האט אונז ביידע צוגעפאסט אינעם מוטער-שויס," זאגט ער אין פרק לא.

אדער: "ווען איך וואלט געקוקט אויפן ליכטיגן זון-שיין און דער לבנה וואס גייט אזוי פראכטפול, און מיין הארץ וואלט אין שטילן זיך געלאזט פארפירן, און מיין האנט וואלט געגעבן א קוש צום מויל, וואלט אויך דאס געווען א שטראפבארע זינד, ווייל איך וואלט געלייקנט אין גאט פון אויבן."

דאס איז א מערקווירדיגע שטעלע. נעמט זי גוט אין אכט. אינעם גאנצן סוף-פרק פון זיין רעדע באשרייבט ער זיינע פרומע לעבנס-פרינציפן: זיין פערזענליכע סעקסועלע ריינקייט, "ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה", און זיין אבסאלוטע גערעכטיגקייט אין סאציאלע פארהעלטענישן.

נאר איינמאל, ווי פארבייגייענדיג, דערמאנט ער אויך טריישאפט צום גלויבן אין איין גאט: "אויך דאס וואלט געווען א שטראפבארע זינד."

קלאר: די יראת שמים אין איוב איז אין תוך מאראלישע ערליכקייט, נישט רעליגיעזע אדער קאנפעסיאנעלע פרומקייט.

[רעדאקציע: די פסוקים ווערן דא איבערגעגעבן אינעם מחבר'ס פילאזאפישן אויסלייג, נישט אלס א פולע ווארט-פאר-ווארט איבערזעצונג פון גאנץ פרק לא.]

אבער מאראלישע ערליכקייט איז אויך פאר איוב פארבונדן מיט גאט און זיין צדק ומשפט. פונעם שטאנדפונקט שפירט ער אז ער האט נישט געזינדיגט קעגן גאט, זיין ליידן איז נישט פארדינט, און ער קעמפט פארצווייפלט ארויסצושלאגן פון די פריינד דעם לעצטן ספק.

מען טאר אבער נישט מיינען אז דער פונקט איז פאר איוב אליין אזוי וויכטיג. זיכער האט ער באדייטונג. דער טיפער באוואוסטזיין פון אומשולד איז דער ערשטער פאקט וואס האט אים געטריבן צום רעוואלוציאנערן געדאנקען-גאנג, און בלייבט א הויפט-ארגומענט.

אבער ווי מיר וועלן באלד זען, איז ער נישט דער וויכטיגסטער. איוב האט אזוי שטארק געקעמפט דערפאר ווייל ער איז דער צענטראל-פונקט אין די פריינד'ס טענות.

דערויף הענגט זייער גאנצער גלויבן אינעם לעבנס-פריידיגן מאנאטעאיזם. אויב איוב איז באמת אומשולדיק, איז א סוף צו גאט'ס גערעכטיגקייט, צו דער זוניגער וועלט וואס האט זיי דערווארעמט און באלויכטן. א סוף צום גלויבן אין אן אייביגער מאראל וואס הערשט

ווי נאַטור-געזעצן.

"דו וואָס צערײַסט זיך אין דײַן גרימצאָרן!" רופֿט בלדד. "זאָל דײַנעטוועגן די ערד פֿאַרלאָזן ווערן? זאָל אַ פֿעלדז זיך רײַסן פֿון זײַן פּלאַץ?"

די פֿרײַנד קענען נישט צולאָזן אַן אויסנאַם אין וועלט-געשעען צוליב איוב. מיט פֿיל בײַשפּילן, אויף פֿיל אופֿנים, פֿון ערפֿאַרונג און די עלטערן'ס חכמה, פּרובירן זיי באַווײַזן: ווער עס לעבט גערעכט איז גליקלעך. ווער עס איז אומגליקלעך האָט עס פֿאַרדינט.

איוב'ס לײַדן איז אַ סימן פֿון זינד. גערעכטיקייט שטייט אין דער וועלט ווי אַ פֿעלדז.

אָבער איוב האָט שוין לאַנג פֿאַרלאָזן די זוניקע וועלט-אַנשויאונג. מיט האַמער-קלאַפּן האָט ער צעשמעטערט די זיסע פֿרײדיקע רעליגיעזע מסורה. זײַן גײַסט טראָגט זיך אין טויט-באַשאָטן פֿינסטערניש און זוכט נײַע וועלטן. ער שטורעמט קעגן גאָט.

"אַלע די זאַכן," זאָגט ער צו די פֿרײַנד, וואָס ער רופֿט שוין "ליגן-שמירער און פֿאַלשע דאָקטוירים", "האָט מײַן אויג געזען, מײַן אויער געהערט און מײַן שׂכל באַטראַכט. איך בין אַזוי קלוג ווי איר. איך פֿאַל נישט פֿון אײַך אַראָפּ. אָבער איך וועל רעדן צום אַלמעכטיגן. מיט גאָט וועל איך פֿירן אַ ויכּוח."

דער שוואַך שטאַרבליכער מענטש

איוב הייבט אָן מיט אַ טיפֿער, אומבאַרמהאַרציקער, האַרץ-רײַסנדיקער קריטיק פֿון דער זוניקער וועלט- און לעבנס-אַנשויאונג. אַ קריטיק פֿונעם מענטש און זײַן לעבן, פֿון וואָס עס הענגט אָפּ אויך די קריטיק פֿון מאָראַל און ממילא פֿון גאָט.

די אַלטע וועלט האָט געמאַכט אַזאַ גרויסן ענין פֿונעם מענטש וואָס פֿעלט אים בלויז אַביסל צו זײַן אַ גאָט. פֿאַר איוב איז ער אַ קלײנער, קלײנער שטאַרבליכער ווערעמל.

כּמעט מיט די זעלבע ווערטער ווי אין תּהילים, אָבער מיט אַ גאַנץ אַנדערן געפֿילס-אויסלייג, רופֿט איוב: "מה אנוש כי תגדלנו וכי תשית אליו לבך". וואָס איז דער מענטש אַז דו האַלטסט פֿון אים אַזויפֿיל און טראַכסט שטענדיק וועגן אים?

אין באַטראַכטן דעם מענטש און זײַן גורל איז איוב אַן אינדיווידואַליסט. ער ווייסט נאָר פֿונעם אײנצעלנעם מענטש און דער קורצער צײַט וואָס ער פֿאַרברענגט אויף דער וועלט.

די קינסטלערישע רואיקע, עסטעטישע צופֿרידנקייט מיטן טויט אינעם אַלטן גלויבן איז בײַ אים פֿאַרשוואונדן.

פֿאַר איוב הייסט טויט נישט "אַרײַנגעברענגט אין שייער ווי אַ רײַפֿע גאַרב", נאָר אויף אײביק פֿאַרלאָזן די וועלט.

"ווי אַ וואָלקן וואָס פֿאַרשווינדט און גייט אונטער, קומט דער וואָס גייט אין שאול נישט צוריק. ער וועט נישט צוריקקומען אין זײַן הויז. זײַן פּלאַץ וועט אים נישט מער דערקענען," זאָגט ער אין פּרק ז.

שטאַרבליכקייט איז פֿאַר איוב נישט קיין פֿרײדיקע מעלה. פֿאַרקערט, זי שטעלט דעם מענטש נאָך נידעריקער ווי אַ געוויקס.

"א בוים האט נאך האפענונג. ווערט ער אפגעשניטן, קומען נייע שפראצן. זיין יונגע צווייג גייט נישט אונטער. אפילו ווען זייןווארצל ווערט אלט אין דער ערד און זיין שטאם שטארבט אין שטויב, הייבט ער פונעם וואסער'ס ריח ווידער אן בליען און טרייבט צווייגן ווי ניי געפלאנצט.

א מאן אבער שטארבט און ליגט אן כוחות. גייט א מענטש אונטער, וואו איז ער?... ער לייגט זיך אוועק און שטייט נישט אויף. ביז די הימלען וועלן אויפהערן וועלן זיי זיך נישט אויפוועקן."

און מיט אזא ארעמען, שוואכן ווערעמל פירט גאט זיינע חשבונות: געזינדיגט? נישט געזינדיגט?

ער, דער אלמעכטיגער, פון וואס אלעס שטאמט, וואס באשטימט יעדן שריט פונעם מענטש און איז ממילא אין לעצטער ליניע אויף די אורזאך פון מענטשליכע זינד, האט נאך טענות און פארלאנגען צום מענטש!

אין טיף ווייטאגליכע ווערטער וואס ברענען זיך נאך היינט אריין אינעם הארץ אנטפלעקט איוב פארן אלמעכטיגן די עולה פון זיין געטליכן יושר.

"אדם ילוד אשה קצר ימים ושבע רגז." דער מענטש, געבוירן פון א פרוי, קורץ אין טעג און פול מיט אומרוא. ווי א בלום גייט ער אויף און פארוועלקט. ער פליט ווי א שאטן און האלט נישט אויס.

"אויך אויף אזא האלטסטו דיין אויג אפן? אויך אים שלעפסטו צום משפט מיט דיר? אויב זיינע טעג זענען ביי דיר באשטימט, דו האסט די צאל פון זיינע חדשים און די גרענעץ פון זיין לעבן וואס ער קען נישט איבערטרעטן, לאז אים אפ ביז ער פארשווינדט. לאז אים ווי א טאג-ארבעטער זיין צופרידן מיט זיין טאג."

אבער דווקא די רחמנות צום שוואכן, שטארבליכן באשעפ פעלט ביים אויבערשטן אין איוב'ס קלאג. ער האט זיך אנגעזעצט אויפן מענטש און פארצוימט אלע זיינע וועגן.

"ווי א בארג פאלט צונויף, א פעלדז ווערט ארויסגעריסן פון זיין פלאץ, וואסער צערייבט שטיינער און א שלאג-רעגן שווענקט אפ ערד-שטויב, מאכסטו א תל פון דעם מענטש'ס האפענונג. אייביג באווייזסטו דיין געוואלד איבער אים, און ער גייט אונטער."

עס איז נישט קיין ענטפער אז דאס לעבן פארשווינדט נישט מיט אים, אז ער לעבט ווייטער אין די קינדער. דער מענטש איז אן איינצעלנער מענטש. ווען עס איז אויס מיט אים, איז אלעס אויס.

"זיינע קינדער קומען צו כבוד, און ער ווייסט נישט. זיי זינקען אראפ, און עס בלייבט אים אומבאקאנט. נאר זיין אייגן פלייש טוט אים וויי, נאר זיין אייגענע נשמה טרויערט."

וואו געפינט מען חכמה?

דער אלטער זוניג-פריידיגער בליק אויף מענטש און וועלט בויט שטארק אויף געטליכער חכמה. זי ליגט קלאר פאר יעדן און איז דעם מענטש'ס שפיל-חבר.

דורך דערקענען גאָט'ס וואונדערליך שיינע מעשים דרינגט דער מענטש אין די טיפסטע געדאנקען פונעם געטליכן שכל און ווערט כמעט א שותף אין מעשה בראשית. איס פעלט נאר אביסל צו גאט.

אבער איוב פרעגט: איז דער גלויבן אז גאָט'ס חכמה איז אפן פארן מענטש מער ווי אן אילוזיע? קען דער מענטש באמת אראפגיין צום גרונט פונעם געטליכן געדאנק?

איוב לייקנט נישט אז דער מענטש איז אריינגעדרונגען אין די טיפסטע בארג-פינסטערנישן צו ארויסשלעפן מעטאלן און עדלשטיינער. אבער מיט זיין גאנצער הערשאפט איבער נאטור האט ער נישט אראפגענומען דעם געטליכן שכל'ס שלייער.

דער גאנצער פרק וואו איוב רייסט אראפ דעם מענטש'ס דערקענונג-שטאלץ, זיין קאפ-קרוין, איז אזוי שיין געשריבן און מאדערן געטראכט אז איך וויל אים ברענגען כמעט אינגאנצן.

"עס איז דא א געפין-ארט פאר זילבער און א פלאץ וואו מען קען אויסוואשן גאלד. אייזן ציט מען פון דער ערד. מעטאל שמעלצט מען פון שטיינער.

דער מענטש האט געמאכט אן עק צום חושך. ביז דער לעצטער גרענעץ האט ער אויסגעפארשט די שטיינער פון פינסטערניש און טיפן טונקל.

פון דער ערד ציען מיר ברויט-קערנער. סאפיר געפינען מיר אין שטיין, געמישט מיט גילדענעם שטויב. אויף א וועג וואס דער אדלער קען נישט, וואס דער גייער'ס אויג האט נישט געזען, וואו קיין שטאלצע חיה האט נישט געגאנגען און קיין לייב האט נישט געטרעטן.

אויף דעם הארטסטן שטיין לייגט ער די האנט. ער קערט אום בערג מיטןווארצל. ער האקט א טונעל אין שטיינער. זיין אויג זעט אלע טייערע זאכן.

ער פארשט אויס די שטראמען'ס קוואלן און ברענגט דאס באהאלטענע אין ליכט.

אבער חכמה, וואו געפינט מען זי? וואו איז דער געפין-ארט פון דער דערקענונג? קיין מענטש ווייסט נישט דעם וועג צו איר. מען געפינט זי נישט אינעם לאנד פון לעבעדיגע.

דער תהום זאגט: זי איז נישט אין מיר. דער ים זאגט: אויך ביי מיר נישט.

מען קען זי נישט קויפן פאר ריין גאלד, נישט אפוועגן איר פרייז אין זילבער. מען קען זי נישט פארגלייכן מיט אופיר-גאלד, מיט טייערן שוהם און סאפיר.

חכמה! פון וואנעט קומט זי? וואו איז דער דערקענונג'ס פלאץ? זי איז פארדעקט פון יעדן לעבעדיגן אויג, באהאלטן פון הימל-פייגל.

אפילו דער תהום און דער טויט זאגן: מיט אונזערע אויערן האבן מיר עפעס געהערט פון איר.

נאר גאט ווייסט דעם וועג צו איר. ער ווייסט איר פלאץ."

[מקור-באמערקונג: דער מחבר ברענגט פרק כח אין א קריטיש געקליבענעם נוסח, מיט אויסלאזונגען. ער זאגט אז געוויסע שטעלן זענען שווער צו פארשטיין, און לייענט אין איין פסוק "דרכה" לויט דער גריכישער איבערזעצונג אנשטאט "ערכה". די ציטאטן דא גייען נאך זיין אויסוואל און אויסלייג.]

ער, גאט, ווייסט און לאזט דעם מענטש אין פינסטערניש.

אויב חכמה, די לעצטע וועלט-פרינציפן, איז פארדעקט פון אונז, פון וואנעט קומט די זיכערקייט אז גאט'ס וועגן זענען געבויט אויף גערעכטיגקייט?

אויב מיר מוזן ביים באטראכטן נאטור בלייבן אן ענטפער, ווייל מיר קענען נישט אריינדרינגען אינעם געטליכן געדאנק וואס האט זי ארויסגעברענגט, האבן מיר דאך א וועלט פאר אונז וואס אירע יסודות זענען קלאר: דאס גזעלשאפטליכע לעבן.

וואס גייט דא פאר מיט געטליכער גערעכטיגקייט? ווי ווירקט גאט אינעם מענטשליכן לעבן?

ליידן און רחמנות

דער אמת וואס אנטפלעקט זיך פאר איוב פילט אים מיט אזא שרעק אז ער שרייט ווי פון א פייל געטראפן.

"קומט אהער און איר וועט פארשטיינערט ווערן. ווען איך דערמאן זיך דערין ציטער איך. א שוידער גייט דורך מיין גוף. פארוואס בלייבן די רשעים לעבן? פארוואס ווערן זיי אלט און שטארק?"

"זיי רייסן איבער די גרענעצן. זיי רויבן בהמות און פיטערער. דעם יתום'ס אייזל פירן זיי אוועק, דער אלמנה'ס אקס נעמען זיי אין משכון. די ארעמע שטויסן זיי פונעם וועג. די עלנדע מוזן זיך באהאלטן.

אין דעם רשע'ס פעלד מוזן זיי באזארגן זיין שניט, אין זיין וויינגארטן צוזאמענקלייבן טרויבן. נאקעט ליגן זיי ביינאכט, אן קליידונג און אן צודעק אין קעלט.

אין די בערג טריפן זיי פון רעגן און קלאמערן זיך אן דעם פעלדז אן שוץ. נאקעט גייען זיי ארום. הונגעריג טראגן זיי גארבן.

צווישן די מויערן פרעסן זיי אויל, טרעטן וויין, און אליין גייען זיי אויס פון דארשט. זיי קרעכצן אונטער זייער שווערן דינסט. אבער גאט הערט נישט זייער געבעט."

[מקור-באמערקונג: דער מחבר גיט דא א געקליבענע, קריטישע באארבעטונג פון פרקים כא און כד. אין כד, יב לייענט ער א פארגעשלאגענעם אויסגעבעסערטן נוסח "לא ישמע תפלה". דאס איז זיין קריטישער אויסלייג, נישט דער געוועגליכער מסורה-נוסח.]

גאט העלפט נישט די גערעכטע און אומשולדיק פארפאלגטע. באשטראפט ער לכל-הפחות די רשעים? אויך נישט.

"זייערע קינדער שטייען פעסט פאר זיי. זיי זינגען מיט פויקן און פידלען און פרייען זיך ביים הארפן-קלאנג. אין גליק פארברענגען זיי זייערע טעג, אין פרידן גייען זיי אין שאול. און זיי זאגן צו גאט: גיי אוועק פון אונז. מיר ווילן נישט וויסן פון דיינע וועגן."

זאל מען זיך טרייסטן אז גאט וועט זיך אפרעכענען מיט זייערע קינדער? "וואס זאל דעם רשע ארן זיין הויז נאך זיין טויט, ווען זיינע חדשים זענען צו אן עק?"

ממילא קען מען, אין איוב'ס טענה, נישט רעדן פון גאט'ס גערעכטיגקייט אין געזעלשאפט. זיינע וועגן זענען ווייט פון יושר.

"דער שטארבט אין פולן גליק, רואיג און זיכער. דער צווייטער שטארבט מיט א ביטערן גייסט און האט קיינמאל נישט געגאסן פון גוטס. צוזאמען ליגן זיי אין שטויב, און ווערעם דעקן זיי ביידע."

אבער אפילו ווען מען וואלט געקענט באווייזן אז אין געזעלשאפט און מענטשליכן לעבן הערשט דער שטרענגסטער יושר, וואלט דאס אויך נישט באפרידיגט איוב.

ער איז שוין איבערגעוואקסן יענע מאראליש-רעליגיעזע אנשויאונג וואס האט איר העכסטן פרינציפ געזען אין גערעכטיגקייט, און ממילא אויך גאט'ס העכסטע מעלה אין יושר, אמת וצדק.

א נייער מאראלישער פרינציפ שטייט פאר זיין אויג: דער ריינער "ואהבת", אן שום תנאי און אן פארדינסט פונעם באליבטן. רחמנות, גרענעצלאזע ליבשאפט, חסד און מחילה פארן מענטש, וואס ער זאל נישט האבן געטון, ווי ער זאל נישט האבן געזינדיגט.

רחמנות פארלאנגט ער פון די פריינד וואס פארביטערן זיין שוין ביטערן גייסט מיט שטענדיג דערמאנען זיינע זינד און שולד.

"האט רחמנות אויף מיר! האט רחמנות אויף מיר, מיינע פריינד!" שרייט ער. "גאט'ס האנט האט מיך געטראפן. פארוואס פארפאלגט איר מיך ווי גאט און ווערט נישט זאט פון מיין פלייש?"

מיטן נייעם מאראלישן פרינציפ וואקסט אין אים אן אומבאוואוסטע בענקעניש נאך א נייעם גאט-אידעאל.

ליבשאפט און גרענעצלאזער חסד וואלטן אויך לאגיש בעסער געפאסט צו גאט'ס אלמאכט ווי יושר און משפט. מיר האבן שוין געזען ווי משונה איוב געפינט אז גאט פירט חשבונות מיטן ארעמען מענטש וואס קען נישט קיין רגע ארויסגיין פון זיין מאכט.

"וואס איז דער מענטש אז דו מאכסט אים אזוי גרויס און האסט אים שטענדיג אין זינען? יעדן מארגן דערמאנסטו זיך אין אים, יעדן רגע פרובירסטו אים אויס.

האב איך געזינדיגט, וואס קען איך דיר האבן געטון, דו היטער פונעם מענטש? פארוואס האסטו מיך געמאכט דיין אנגריפס-ציל? פארוואס פארגיבסטו נישט מיין זינד און נעמסט נישט אוועק מיין שולד?

אט לייג איך זיך באלד אין שטויב. ווען דו וועסט מיך זוכן וועל איך שוין נישט זיין."

א פרייער דענקער

ביים העכסטן שטאפל פון איוב'ס געדאנק דארפן מיר זיך א ווײַלע אפשטעלן און ציען דעם סך-הכל.

מען קען מיינען אז זיין גאנצע פרייגייסטעריי איז, ווי די "ראדיקאלעכץ" פון אונזערע טעג, בלויז רעדן עזות קעגן גאט.

מיטן גרויסן חילוק אז אונזער לכאורה ראדיקאל טוט דאס אן גלויבן אין גאט'ס עקזיסטענץ, בשעת איוב האט קיינמאל נישט געטראכט זי צו לייקענען.

דער רעזולטאט זעט אבער אויס דער זעלבער: ווייזן אז גאט איז אומגערעכט און פארדינט נישט מען זאל אים דינען.

באמת איז דער אויבערפלעכליכער געדאנק ווייט פון איוב'ס אמת'ן טראגישן פילאזאפירן.

ער איז נישט קיין "פריי-דענקער". ער איז א פרייער דענקער.

ער וויל קודם אויסגעפינען פאר זיך אליין וואס גאט'ס נאטור איז, זיין שייכות צום מענטש, און וואספארא זיכערער יסוד דער מענטש קען האבן פאר זיין מאראל. דאס אלעס דארף מען אויסגעפינען מיטן אייגענעם שכל.

ווי דער מחבר פארשטייט אנטפלעקונג

מערקווירדיג: אין אונזער קינדהייט האבן מיר געגלויבט אז גאט קען זיך אנטפלעקן פאר מענטשן, רעדן צו זיי און אליין דערציילן זיין אינהאלט און נאטור. אז ער איז שטרענג און גערעכט און אזוי ווייטער.

מיר האבן יעצט, זאגט דער מחבר וועגן זיין ראציאנאליסטישן ציבור, דעם קינדערישן גלויבן אפגעווארפן. אבער נישט געפרעגט: פון וואנעט האבן אונזערע עלטערן דען גענומען זייערע פארשטעלונגען וועגן גאט און זיינע אייגנשאפטן?

ערשט ווען מען שטודירט קריטיש די אנטוויקלונג פונעם יידישן געדאנק וועגן גאט זעט מען, לויט דעם אויסלייג, אז דער פרייער שכל האט ביי די נביאים געשפילט די הויפט-ראלע אין באשטימען זיין כאראקטער.

א שכל פריי פון די הערשנדיגע מסורות פון זייער צייט, צוזאמען מיט לעבנס-ערפארונג און זייער נשמה'ס באהאלטנסטע בענקעניש נאך אן אידעאלן עקזיסטירן.

מיט לעבנס-ערפארונג מיין איך דעם אלגעמיינעם רושם וואס דער דענקער באקומט פון נאטור און מענטשליכן לעבן.

ווען דער דענקער, לאמיר זאגן דער נביא, פארזיכערט אז גאט איז אן "אל קנא ונוקם", א קנאי און נקמה-דארשטיגער גאט וואס רעכנט די עלטערן'ס זינד צום דריטן און פערטן דור, איז דער אינערליכער זין: "נאטור און מענטשליך לעבן מאכן אויף מיר דעם רושם ווי זיי וואלטן געפירט געווארן פון א גאט מיט די אייגנשאפטן. מיין געוויסן זאגט אז אזא גאט איז גוט און גערעכט."

אבער די אמאליגע דענקער האבן נישט געקענט זיך אזוי קריטיש באגיין מיטן אייגענעם געדאנק און אים זען נאר אלס א פרוכט פונעם אייגענעם שכל.

ווי קענען מיר דאס פארלאנגען פון זיי, ווען אפילו דענקער און וויסנשאפטליכע פארשער פונעם נייַנצנטן יארהונדערט האבן נישט געקענט זיך אויפהייבן צו דער הייך?

ווען כעמיקער רעדן וועגן אטאמען, טענה'ט דער מחבר, איז דער אמת'ער זין: כעמישע פראצעסן גייען געווי ווי ווען די סובסטאנצן וואלטן באשטאנען פון מאטעריעלע אטאמען מיט די און די אייגנשאפטן.

וויפיל כעמיקער האבן אבער פשוט געגלויבט, און גלויבן נאך, אז דער מאטעריעלער אטאם איז אן אבסאלוטער אמת! א סברה וואס לייגט זיך אויפן שכל און דערקלערט אלעס גוט ווערט ביי א ווייניג קריטישן גייסט א זיכערער אבסאלוטער אמת.

[רעדאקציע: דער אטאם-פארגלייך שפיגלט אפ דעמאלטיגע פילאזאפישע דעבאטעס וועגן וויסנשאפטליכע מאדעלן. די היינטיגע עדות פאר אטאמען איז נישט בלויז דער פאקט אז א טעאריע דערקלערט כעמישע פראצעסן. די טענה פונעם מחבר איז וועגן דעם חילוק צווישן א מאדעל און אן אבסאלוטן פילאזאפישן אמת.]

אין א נאך גרעסערער מאס מוז דער זעלבער פסיכאלאגישער פראצעס געשען זיין ביי די יידישע אויפבויער פון מאנאטעאיזם, לויט דער טעאריע.

דער גערעכטער, איינציגער, אלמעכטיגער גאט איז געווען די בעסטע טעאריע צו דערקלערן נאטור און לעבן. זי האט בעסטן געשטימט מיטן אלגעמיינעם רושם פונעם פריי-טראכטנדיגן מענטש פון יענער צייט.

נישט קיין קליינע, אפשר די גרעסטע ראלע האבן געשפילט די אייגענע געוויסנס-פארלאנגען און אידעאלן.

דעריבער איז זיי געווען אוממעגליך אפילו א האר-ברייט צו צווייפלען אין דער טעאריע. גאט און זיינע באשטימטע אייגנשאפטן זענען געווארן א ממשות'דיגער פאקט, ווי דער אטאם פונעם ווייניג קריטישן כעמיקער אין דעם פארגלייך.

מענטשן מיט א לעבעדיגער פאנטאזיע און זייער צארטע, שטארק אנגעשטרענגטע נערוון, ווי דער מחבר שטעלט זיך די נביאים פאר, האבן געקענט הערן שטימען און זען חזיונות וואס שטימען מיט זייער גאט-גלויבן. אין זייער אמת'קייט האבן זיי אויך נישט געקענט צווייפלען.

אזוי, אין זיין ראציאנאליסטישן אויסלייג, איז אנטפלעקונג ארויסגעוואקסן: גאט'ס דירעקטער קאנטאקט מיטן מענטש. דערמיט אויך די זיכערקייט אז מענטשליכע געדאנקען און אידעאלע גאט-פארשטעלונגען זענען איבערמענטשליכע ידיעות פון גאט אליין.

[רעדאקציע: די פסיכאלאגישע שילדערונג איז דער מחבר'ס השערה וועגן נבואה, נישט א באוויזענע באשרייבונג פון די נביאים אדער זייער געזונט.]

מיר זעען איוב אין א מאמענט ווען ביים יידישן פריי-שאפנדיגן געדאנק הייבן זיך די הארץ'ס אידעאלע פארלאנגען אפטיילן פון די מסורה'דיגע גאט-פארשטעלונגען.

איוב שפירט אז דער רושם פון נאטור און לעבן שטימט נישט מיט דער מסורה און נישט מיט זיין געוויסנס נייע פארלאנגען.

דארט ליגט זיין געדאנק'ס אינערליכע טראגעדיע. די טראגעדיע פון אן איבערגאנגס-תקופה וואס האלט אן ביז די געוויסנס פארלאנגען בויען א נייעם אידעאל און א וועלט פון גייסטיגע בנינים וואס העלפן צוזאמענשטימען דעם נייעם אידעאל מיטן אלגעמיינעם רושם פון וועלט און לעבן.

אבער דער נייער אידעאל איז נאך נישט געשאפן.

איוב איז א שטארקער, פרייער גייסט. דער אביעקטיווער אמת שטייט ביי אים ערשט, ווי ווייַ ער זאל טון צום הארץ, ווי צעבראכן די נשמה זאל ארויסקומען דערפון.

דעריבער זוכט ער קודם צו פארשטיין דעם זין פון וואס זיין אומדערשראקן אויג זעט, דעם רושם וואס ער האט פון וועלט און לעבן.

מאכט איז נישט יושר

איוב קומט צום רעזולטאט: זיכער איז דא אן אלמעכטיגער און אלוויסנדיגער גאט. זיינע ווּאונדערליכע מעשים גייען אריבער דעם מענטשליכן פארשטאנד. אבער מען קען נישט טראכטן אז מענטשליכע גערעכטיגקייט איז צווישן זיינע אייגנשאפטן.

ער מאכט נישט קיין חילוק צווישן צדיק און רשע. דעם מענטש'ס טובה און גערעכטיגקייט ארן אים נישט. אן אנדערע זאך ליגט אים אין זינען: ליבשאפט צו זיין אייגענער אלמאכט.

"רעדט מען וועגן שטארקער קראפט, איז ער דא. אבער וועגן משפט, ווער קען אים פאררופן?" זאגט איוב.

נישט גענוג צו וויסן אז גאט איז גלייכגילטיג צו מענטשליכן גליק. מען דארף גיין ווייטער. דער רושם פון נאטור און לעבן איז, אין איוב'ס טענה, אז גאט שפילט זיך מיטן מענטש און האט הנאה פון זיין ליידן.

ער פירט מלחמה קעגן אים ווי קעגן א פיינט.

"איך האב געלעבט רואיג, און ער האט מיך צעשמעטערט. ער האט מיך געכאפט ביים גענאק און צעקלאפט. ער האט מיך געשטעלט אלס א ציל פאר זיך. זיינע פיילן שוויבלען ארום מיר.

אן רחמנות צעשפאלט ער מיינע נירן און גיסט מיין גאל אויף דער ערד. איין ברעך נאכן צווייטן לעכערט ער דורך מיר. ער שטורעמט קעגן מיר ווי א קריגס-העלד."

איוב שילדערט דאס נישט אן סארקאזם. אויב גאט טוט עס נישט צוליב א סיבה וואס מיר קענען, קען עס נאר קומען פון אן אינערליכן ווילן שלעכטס צו טון, אדער פון א פשוטן מאכט-שפיל און הנאה מיט דער אייגענער קראפט.

גאט באקומט אין איוב'ס אויסלייג א דעמאנישן שטריך. אין יעדן פאל האט דער מענטש נישט וואס צו האפן פון אים. אין אומגליק דארף ער נישט זוכן הילף ביי גאט. ער וועט אים אפשר נאך פארגרעסערן דעם צער.

"א שפאט פאר זיין פריינד ווערט דער וואס רופט צו גאט ער זאל אים הערן. דער שטארקער און זיכערער פאראכט דעם אומגליקליכן. א שטויס צו דעם וועמעס פוס וואקלט שוין! אבער די רויבער'ס געצעלטן בלייבן אין פרידן. די וואס דערצארענען גאט לעבן אן זארג."

[מקור-באמערקונג: דער מחבר זאגט אז אויך די לעצטע שטעלע פון פרק יב איז געברענגט לויט א קריטיש אויסגעבעסערטן טעקסט.]

ווען מען טראכט אריין אין דער גאט-באשרייבונג באקומט מען דעם רושם ווי איוב רעדט מיט ניטשע'ס ווערטער.

נאטור, אדער גאט, ווייסט נישט פון מאראל, פון גוט און שלעכט. די וועלט-סובסטאנץ האט נאר איין גרויסן ווילן: ווילן צו מאכט. דער מעכטיגער איז דער גערעכטער.

פונקט ווי ניטשע ציט איוב, אין דעם פארגלייך, די מסקנא אז מאראל, אדער וואס איז דעמאלט געווען איינס דערמיט, רעליגיעזע איבערגעגעבנקייט צו גאט, האט נישט קיין פארנינפטיגן יסוד.

אליהוא, דער נייער דיספוטאנט וואס א שפעטערער מחבר האט לויט דער קריטישער טעאריע אריינגעברענגט, פארמולירט דעם גרונט-געדאנק קורץ און קלאר. מיט א שארפן בליק זעט ער אז דער צענטער פונעם ויכוח איז גוט און שלעכט.

"לאמיר אויסקלייבן דאס רעכטע, צווישן אונז אויסגעפינען וואס איז גוט. ווייל איוב האט געזאגט: איך בין אומשולדיק, און גאט האט מיר אוועקגענומען מיין משפט... דער מענטש האט נישט קיין נוצן פון פאלגן גאט'ס רצון."

"לא יסכן גבר ברצותו עם אלהים." עס לוינט נישט צו געפעלן גאט!

לכאורה איז דער שטן גערעכט: "עור בעד עור". דער מענטש איז א הויט-הענדלער. ער גיט א הויט פאר א הויט. ער וועט זיין גוט און פרום ווילאנג עס לוינט אים. ווי נאר ער זעט אז מאראלישע אידעאלן האבן נישט קיין פראקטישן ווערט, ווארפט ער זיי אוועק.

אבער דער שטן האט דאך געמאכט א טעות וועגן איוב.

דער מענטש פארלאנגט א דין וחשבון

איוב'ס אביעקטיווער שכל איז געקומען צו אן עקסטרעמען אביעקטיוויזם וואס גראבט אונטער אלע מאראלישע יסודות. דערנאך צעטיילט זיך זיין געדאנק אין צוויי פערל-שנורן וואס פארפלעכטן זיך ווידער.

ער ווייסט זיכער, אין זיין טענה, אז קיין מאראל און קיין גערעכטיגקייט הערשן נישט אין דער וועלט. און דאך שפירט ער אז ער, איוב, טראגט אין דער אייגענער ברוסט אן אידעאל פון גערעכטיגקייט.

ער, דער דערשלאגענער, כמעט איינגאנצן צוטרעטער ווערעם, הייבט זיך פלוצלונג אויף אין זיין גאנצער מענטשליכער הייך. ער פראטעסטירט פארוואס דער אלמעכטיגער גאט האט נישט קיין גערעכטיגקייט. ער פארלאנגט גאט זאל זיך קומען פארענטפערן פארן

מענטש.

איוב ווייסט ער ריזיקירט דאס לעבן. אבער ער האט א העלדישע נאטור. זיין אידעאל איז אים טייערער ווי גליק.

"שווייגט!" זאגט ער צו די פריינד. "איך וועל רעדן. זאל קומען אויף מיר וואס עס וויל. איך נעם מיין פלייש אין די ציין, לייג דאס לעבן אין מיין האנט.

יא, ער וועט מיך טויטן. איך האב נישט וואס צו האפן. אבער מיין וועג מוז איך אים קלאר מאכן אין פנים."

[מקור-באמערקונג: אין פרק יג, טו נוצט דער מחבר די לייענונג "לא איחל", נישט "לו איחל". דער נוסח איז וויכטיג פאר זיין אויסלייג פון איוב'ס פראטעסט און האפענונג אויף שכר.]

וואספארא געוואלדיגע קראפט! מיט איין שוואונג הייבט ער זיך צו אן אומענדליכער הייך.

זאל גאט זיין ווי גאט איז, די וועלט ווי די וועלט איז. איך, דער מענטש, איוב, דאס וואלקנדל וואס גייט אונטער, פארלאנג פון גאט א דין וחשבון.

איך מוז אים ווייזן מיין וועג. אפילו אויב עס קאסט דאס לעבן בלייב איך טריי צו דער פארלאנג און צום מענטשליכן אידעאל, וואס האט ליידער נישט קיין שטיצע אין נאטור, געזעלשאפט אדער אפילו ביי גאט.

אפילו ווען דער גאנצער אל מיט אלע פיינטליכע כוחות שטייט קעגן מיר: "איך האב אנגעהויבן דעם משפט. איך ווייס אז איך בלייב גערעכט."

עפעס זעלטן שיין און צארט, און דאך שטאל- און אייזן-שטארק, שפילט זיך אין איוב'ס נשמה.

ער ווייסט עס האט נישט קיין זין צו רופן צו גאט. ער ווייסט גאט האלט נישט פון יושר. אבער אין הארץ בענקט ער אזוי נאך א גערעכטער, ליבפולער וועלט-קראפט.

זיין גאנצע נשמה ציט זיך צו גאט מיט קינדערישער ליבשאפט און תפילה. ער זאל אראפקומען, זיך באווייזן און מודה זיין אז ער איז אומגערעכט. דער העכערער אמת איז ביי איוב.

אן לאגישער קאנסעקווענץ, געטריבן נאר פון אינערליכן יושר-אינסטינקט און קינדעריש פארטרויענדיגער ליבשאפט צום אידעאלן וועלט-הערשער, זאגט ער: "צו גאט הייב איך מיין טרערן-פול אויג. זאל ער שאפן פארן מענטש רעכט קעגן גאט!"

אין זיין גייסטיגער קלעמעניש, אינעם טראגישן קאנפליקט פון געדאנקען און געפילן, פראטעסטירט ער און בעט. מיט טרערן-פולע אויגן פארלאנגט ער גאט זאל זיך באווייזן און זיין איוב'ס עדות קעגן זיך אליין.

איוב קען געבן א חשבון פון יעדן לעבנס-שריט. ווי א פירשט וועט ער ארויסטרעטן קעגן אים.

די שטים פונעם שטורעם

גאט האט זיך באוויזן. פון א שטורעם האט זיין קול ארויסגעדונערט. אין צוויי רעדעס האט ער געפירט זיין גייסטיגן קאמף קעגן איוב, און נאך יעדער רעדע האט ער טריומפירט.

אין דער ערשטער רעדע שילדערט גאט זיינע געוואלדיגע מעשים אין נאטור און אין דער לעבעדיגער וועלט אויסער דעם מענטש. ווי ער וואלט געוואלט ווייזן אז אויך אן דעם מענטש האט ער געגוג ארבעט.

מיט סארקאזם פרעגט ער שטענדיג צי איוב קען דאס אויך מאכן, אדער לכל-הפחות פארשטייט ווי עס ווערט געמאכט.

איוב גיט זיך אונטער.

"אמת, איך בין צו קליין. וואס זאל איך דיר ענטפערן? איך לייג די האנט אויפן מויל. איינמאל האב איך גערעדט, איך וועל נישט ווידער רעדן. צוויי מאל, און מער וועל איך נישט."

די צווייטע רעדע איז פול מיטן זעלבן שטאלצן סארקאזם. גאט ארגומענטירט אז איוב האט נישט קיין רעכט צו פארלאנגען גערעכטיגקייט פון אים, ווייל ער קען נישט, ווי גאט, פארניכטן רשעים מיט איין בליק. ווייל ער האט נישט קיין מאכט איבער בהמות און לויתן, וואס דער מחבר אידענטיפיצירט אלס נילפערד און קראקאדיל.

איוב ענטפערט: "איך ווייס דו קענסט אלעס. יעדן דיין פלאן קענסטו אויספירן. דעריבער האב איך גערעדט אן פארשטיין, וואונדערליכע זאכן וואס איך האב נישט געוואוסט.

איך האב נאר געהערט פון דיר וואס דאס אויער קען הערן. יעצט האט מיין אויג דיך געזען. דעריבער האב איך חרטה אויף מיין רעדן, אין שטויב און אש."

ווען מען לייענט גאט'ס ענטפערס וואונדערט מען זיך פון דער שיינקייט און פארב-רייכקייט. אין דער ערשטער רעדע מאלט דער דיכטער נאטור-דערשיינונגען פון אלע הויפט-געביטן פון וועלטליכן עקזיסטירן.

פארן אויג ווערט אויפגעבויט אן איינהייטליך וועלט-בילד וואס גייט אין קלארקייט און פראכט אריבער דאס בילד אין "ברכי נפשי". נאר דער מענטש פעלט דערין אינגאנצן.

די צווייטע האט נאך שטארקערע נאטור-סצענעס, אבער מיט ריין פאנטאסטישע באשעפענישן וואס די יידישע דענקער האבן געגלויבט אין זיי, לויט דער שילדערונג פונעם מחבר.

ביידע שירים ווייזן ווי שטארק דער יידישער גייסט האט זיך אינטערעסירט מיט נאטור-דערשיינונגען און ווי ווייט מען איז געקומען אין ריינער נאטור-באשרייבונג.

אבער נאך מער וואונדערט מען זיך ווי ארעם אין לאגיק גאט'ס ענטפער אויף איוב'ס טענות איז.

באמת ענטפערט ער גארנישט. ער זאגט נישט קיין זאך וואס איוב האט נישט פריער געוואוסט אין פרינציפ.

ער שילדערט זיין אלמאכט. האט איוב דאס אמאל געלייקנט? פארקערט, גאט'ס אלמאכט איז דער באדן פון וואס די גרויסע איוב-שאלה וועגן גערעכטיגקייט קען ערשט וואקסן.

ער מאלט אויס געהיימע דערשיינונגען וואס מענטשליכער שכל קען שווער פארשטיין. דעם נילפערד און דעם קראקאדיל, פון וואס מויל פליען פלאמען און פייער-פונקען, פון וואס נאז-לעכער גייט פארע ווי פון א קאכנדיגן טאפ, און וואס אטעם צינדט אן ווי א פייערדיגע קוילן.

ווען גאט וואלט גערעדט צו א מאדערנעם איוב וואלט ער נישט דערציילט אזעלכע קינדערישע זאכן, זאגט דער מחבר. ער וואלט בעסער געעפנט א בלאט פון וועלכער וויסנשאפט איר ווילט און מיטן זעלבן סארקאזם געפרעגט, למשל מיט ספענסער:

"פארשטייסטו, מענטש, ווי א מאטעמאטישער געזעץ איז מעגליך? האסט א השגה וואס רוים איז? קענסט באגרייפן באוועגונג? פארשטייסטו ווי באוואוסטזיין ווערט געבוירן?"

מיט די און טויזנטער אנדערע פראגעס וואלט גאט צוגעדריקט צום וואנט און פארשעמט דעם גרעסטן געלערנטן און טיפסטן דענקער.

אבער וואס האט דאס מיט איוב'ס טענות? האט איוב נישט אליין געקלאגט אז חכמה איז באהאלטן פונעם מענטש?

וואס האט גאט אים דען געזאגט אז ער ווערט פלוצלונג אזוי צעמישט? אז זיין גאנצער שטארקער גייסט ברעכט צוזאמען אוןווארפט זיך אין שטויב און אש?

ווען פראגעס פארשווינדן אן א לאגישן תירוץ

לויט מיין מיינונג איז נאר איין דערקלערונג מעגליך. מיט איוב האט פאסירט וואס טרעפט אמאל גאר גרויסע, שטארקע גאט-שטורעמער, וואס זייער נשמה איז פול מיט אויפרודערנדיגע שאלות.

גאט באווייזט זיך, אדער זיי גלויבן באמונה שלמה אז ער האט זיך אנטפלעקט. זיי שפירן זיין עקזיסטענץ אין זיך, הערן זיין שטים אין דער אייגענער ברוסט, און פלוצלונג שטארבן אלע פראגעס.

אזא פאל האט לעצטנס, למשל, פאסירט מיט טאלסטאי. לאגיש פארענטפערט זיין נייער גלויבן נישט קיין איינע פון די פראגעס פון זיין פארצווייפלטער צייט. אבער פסיכאלאגיש פארשווינדן זיי ווי נאר ער שפירט א געטליכן פונק אין זיך.

פאר איינע האט דער פראצעס א מיסטישע באדייטונג. זיי גלויבן אז די שיידוואנט צווישן מענטש און גאט פאלט דעמאלט אוועק. פאר אנדערע איז עס א ריין פסיכאלאגישער פראצעס, א דמיון, זיך אפנארן.

איין זאך איז זיכער אין דער באשרייבונג פונעם מחבר: דער מענטש וואס לעבט דורך דעם פנים-אל-פנים מיט גאט ווערט אינערליך פארוואנדלט. זיין געפילס-וועלט באקומט א נייע פארעם.

די חושך-וואלקנס ווערן פארטריבן. אן אומענדליך צוטרוי צו דער וועלט און געטליכער פירן וואקסט אין דער נשמה. מען לאכט פון די טויזנטער שאלות, די הונגעריגע וועלף מיט ברענענדיגע אויגן. זיי פארשווינדן.

ווי א קינד פארוואגלט אליין ביינאכט אין געדיכטן וואלד, פארוואונדעט פון דערנער און דערשראקן פון די געשפענסטער וואס עס זעט אין יעדן בוים און צווייג.

פלוצלונג הערט עס די טריט און שטים פון זיין פאטער. עס שפירט ווי ער נעמט עס אין די הענט און טראגט עס מיט זיך.

ווער הערט דעמאלט אויס דעם פאטער'ס מוסר? וואס איז דער חילוק וואס עס איז געווען? אבי מען איז נאענט צו זיין ברוסט.

דאס איז, לויט מיין קוק, אויך איוב'ס פסיכאלאגיע. "פריער האב איך נאר געהערט פון דיר. יעצט זעט דיך מיין אויג!" א סוף צו אלע שאלות.

פאר איוב איז דאסליידן-פראבלעם פארענטפערט געווארן אויף א ריין סוביעקטיוון, מיסטישן אדער פסיכאלאגישן וועג.

אבער קען דאס זיין אן ענטפער פאר אונז?

די אלטע, אייביג יונגע שאלה

איך מיין זיכער נישט די פון אונז וואס זענען זיכער אז קיין גייסטיגער וועלט-פרינציפ עקזיסטירט נישט. אז אלעס גייט לויט בלינדע נאטור-כוחות, אין לעצטער ליניע דורך א פשוטן צופאל.

איר קענט נישט פרעגן די מיקראבן-מחנות: פאר וועלכע זינד זענען זיי אנגעפאלן מיין קינד? וואס האבן זיי געוואלט פון אים אדער מיר, און פארוואס האבן זיי אים געטויט?

פאקטן! געזעצן! א שטומע, טויבע, טויטע נאטור. פאר ווער עס גלויבט אזוי עקזיסטירט נישט די איוב-שאלה. זיי דארפן נישט קיין ענטפער דערויף.

אבער עס זענען פילע צווישן אונז וואס אונזער צייט'ס קריטישער געדאנק האט אויפגעוועקט פונעם שווערן קאשמאר וואס האט געדריקט אויפן שכל אין דער פארעם פון גלויבן אין א שטומער, טויבער, טויטער נאטור.

די מעגליכקייט איז געוויזן געווארן, אין דעם מחבר'ס פילאזאפישן אויסלייג, מיט נאך מער רעכט צו גלויבן אין א גייסטיגן פרינציפ פארן אלגעמיינעם וועלט-פראצעס ווי אין טויטער מאטעריע.

דער מעטאפיזישער דמיון האט ווידער אנגעהויבן וועבן פאר אונזער דור פאנטאסטישע לבנה-שטראלן. מיט די נייע בילדער און מעגליכקייטן זענען אויך צוריקגעקומען די אלטע, אייביג יונגע פראבלעמען.

צווישן זיי דער צענטראל-פונקט פון דער איוב-טראגעדיע: וואס איז דער זין פון מענטשליכן ליידן?

קיינער האט דאס פראבלעם נישט געשטעלט אזוי שיין ווי איוב'ס מחבר. אבער ער האט נישט געגעבן קיין ענטפער.

אויך די פרקים פון אליהוא'ס ארגומענטן וואס זענען, לויט דער קריטישער מיינונג, שפעטער אריינגעשטעלט צווישן איוב און גאט'ס ענטפער, לאזן אונז אומבאפרידיגט. אפילו ווען פיל עכטע פערל פון טיפן, אריגינעלן פילאזאפישן געדאנק בליצן צווישן זיינע ווערטער.

למשל, אין מענטשליכער מאראל זאגט ער א טיפן, פארשריטליכן געדאנק פאר זיין צייט. פרומקייט איז נישט פאר גאט. גאט דארף נישט אפילו דעם צארטסטן הארץ-גלויבן.

פרומקייט, הייסט דער איידעלער אופן צו טראכטן, שפירן און האנדלען, דארף דער מענטש פאר זיך, פאר זיין לעבן צווישן מענטשן.

"אם צדקת מה תתן לו, או מה מידך יקח. לאיש כמוך רשעך ולבן אדם צדקתך": אין פרק לה פרעגט ער וואס דער גערעכטער קען גאט געבן. די שלעכטקייט און גערעכטיגקייט רירן אן מענטשן.

דאס איז דער ערשטער שריט אפצוטיילן די היסטארישע פארבינדונג פון מאראל און רעליגיע, ביי וואס אפילו איוב איז געבליבן שטיין.

אליהוא רמז'ט אויך, אויב איך פארשטיי אים ריכטיג, אז סאציאלע גערעכטיגקייט קען מען נישט אריינברענגען דורכן דאווענען צו גאט אדער האבן טענות אויף זיין פירן.

פארוואס שרייען צו גאט? לערנט זיך ווי די פעלד-חיות און הימל-פייגל. דאס הייסט, שאפט אייך אייער גערעכטיגקייט מיט אייגענער קראפט. אזוי לייענט דער מחבר די ווערטער אין פרק לה.

אויך אויפן ליידן-פראבלעם ווארפט אליהוא אינטערעסאנטע ליכט-שטרייפן. אריגינעל פאר זיין צייט איז דער געדאנק אז דורך ליידן ווערט דער עלנדער אויפמערקזאם אויף זיין מצב און באוואוסטזיניג פון זיין עלנד.

"ער לייזט אויס דעם ארעמען דורך זיין ארעמקייט און עפנט זיין אויער דורך דרוק," זאגט ער וועגן גאט אין פרק לו.

עס קלינגט כמעט ווי א טעזע פון קארל מארקס: עלנד איז א רעוואלוציאנערער פאקטאר. דורכן עלנד קומט דער פראלעטאריאט צו קלאס-באוואוסטזיין.

אין נאך א שטעלע רירט אליהוא אן די דערציאונגס- און לויטערנדיגע קראפט פון ליידן.

"היט זיך, קער זיך נישט צו שלעכטס, ווייל דו האסט דערצו מער חשק ווי צום ליידן. זע, גאט איז ערהויבן אין זיין קראפט. ווער איז אזא לערער ווי ער?"

א גוטע פארציע איוב-ליידן ברעכט, אין דעם אויסלייג, דעם שלעכטן ווילן. זי ציט ארויס פון דער נשמה נידעריגע, פארהארטעוועטע און גראבע עלעמענטן.

פון דעם לויטערונגס-פייער ווערט זי אויסגעברייטערטער, גרעסער און ריינער. אין איר וואכעדיגן, צארטן ציטערן קען זי מיטשפּירן מיט אלעס גרויס און שיין.

אבער אויך דא איז דאס ליידן-פּראבלעם נישט דורכגעטראכט ביזן סוף אדער באלויכטן פון אלע זייטן.

עס קען נישט זיין מיין היינטיגע אויפגאבע זיך אפּצושטעלן אויף דער גרויסער, טיפער שאלה פון מענטשליכן ליידן. ווי איר ווייסט האבן די טיף-שפּירנדיגע דענקער פון אונזער צייט, ניטשע, טאלסטאי, דאסטאיעווסקי און אנדערע, אוועקגעגעבן אזויפיל גייסטיגע כוחות דערויף.

דעם גאנצן אמת וועל איך אייך סיי ווי נישט קענען אויסזאגן. ער איז נאך דערוויילע א סוד. הלוואי וואלט איך אים געוואוסט! איך וואלט אים נישט באהאלטן פון אייך.

אבער איין שטריך פון דעם אמת קען איך צום סוף פון דער פארלעזונג נישט פארשווייגן.

דער אוצר פון אן איבערלעבונג

די איוב-מעשה אין פּראזע דערציילט אז נאכן אויסגלייכן זיך מיט גאט האט דער אלמעכטיגער אים צוריקגעגעבן זיינע רייכטומען דאפּלט: אקסן און שאף, זין און טעכטער. איוב האט נאך געלעבט הונדערט און פערציג יאר אין עושר און כבוד.

"וימת איוב זקן ושבע ימים." איוב איז געשטארבן אלט און זאט פון טעג.

[רעדאקציע: דער מקור נעמט די קינדער אריין אין דער שילדערונג פון "דאפּלט". דער ביבלישער סוף גיט איוב ווידער זיבן זין און דריי טעכטער, די זעלבע צאל ווי אין אנהייב; די פארמעגן ווערן דאפּלט. נייע קינדער זענען אויך נישט קיין פארבייט פאר די פארלוירענע.]

וואס וואלט געווען ווען איינער גייט צו אים אין די טעג פונעם צווייטן גליק און גלאנץ און זאגט:

"איוב, געדענקסט נאך דיין אומענדליכע ליידן? ווען די נאכט האט, ווי דו האסט געקלאגט, געגריבלט אין דיינע ביינער? ווען די אלמעכטיגע פיילן האבן געשטעקט אין דיר און דיין גייסט האט איינגעשאפּט זייער ברענענדיגן גיפט?

וואלטסט יעצט, אלס א גליקליכער מענטש, געוואלט אז דאס אלעס זאל נישט האבן פּאסירט? אז דו זאלסט נישט האבן געשטאנען אויפן לעצטן ראנד פון יאוש, נישט אריינגעקוקט אינעם אמת וועגן מענטשליכן גורל?

נישט דורכגעלעבט דעם דארשט נאך דערקענונג, בענקעניש צום לעבן און צום טויט, דעם פּראטעסט קעגן גאט און דעם ערשטן בליק אויפן העכערן אידעאל, דעם ווערעם'ס יאוש און דעם געטליכן שטאלץ? וואלטסט געוואלט אז דאס זאל בכלל נישט געווען זיין?"

וואס וואלט איוב געענטפערט?

איך גלויב איר האט נישט קיין ברעקל ספק אז ער וואלט געזאגט א שטארקן: "ניין!"

"די דערמאנונג פון מיינע יסורים," וואלט ער געזאגט, "געהערט צו די טייערסטע שאצן פון מיין גייסטיגן אוצר. האב איך נישט אליין געבענקט אז מיין רעדן זאל פארשריבן ווערן אויף אייביג אין א בוך?

אויב די דערמאנונג פון יענע טעג וואלט אויסגעמעקט געווארן פון מיין זכרון, בין איך מיטן גאנצן הארץ גרייט מען זאל מיך צוריק ארייַנווארפן אינעם תהום פון יענע דערהויבענע ליידן. איך זאל דארט אינגאנצן פארגעסן דאס גליק וואס רינגלט מיך ארום."

ליידן און ליידן זענען נישט גלייך. עס זענען ליידן וואס זייער אינערליכער תוך איז אזוי רייך אין געדאנקען און טיפע איבערלעבונגען אז דער גייסט וואס האט נאר איינמאל איינגעשאפט זייער ברענענדיגן געטליכן "גיפט" וויל נישט אוועקגעבן די דערמאנונג, און אפט אפילו די ליידן אליין, פאר די טייערסטע און ליכטיגסטע מאמענטן פון מענטשליכן גליק.

אויך מענטש און מענטש זענען נישט גלייך. עס זענען מענטשן וואס זייער גייסט איז שטומף, לויט דער שארפער שילדערונג פונעם מחבר. די געטליכע פיילן זיצן ביי זיי נישט אינעם גייסט נאר בלויז אינעם לייב. דער מענטש דרייט זיך ווי א ווערעם אין שטויב, און מער גארנישט.

זיין בליק ווערט נישט שארפער. זיין נשמה ווערט נישט אויסגעברייטערטער, גרעסער און צארטער פונעם לויטערונגס-פייער. זי קומט אפשר נאך מער איינגעשרומפן פונעם נסיון.

וועגן אזעלכע מענטשן האט א פריינד פון מיר געזאגט: "זיי האבן געליטן אומזיסט." דאס הייסט, אזויפיל פון דער טייערער יסורים-סובסטאנץ איז דורכגעפירט געווארן איבער זיי אן א פרוכט.

[רעדאקציע: דאס איז דער מחבר'ס שארפער פילאזאפישער משפט וועגן דער מעגליכקייט פון אינערליכן וואקסן. ער איז נישט קיין משפט איבער דעם ווערט פון א ליידנדיגן מענטש. ליידן קען צעברעכן אנשטאט לויטערן; קיינער דארף נישט באווייזן אז זיין צער האט זיך "געלוינט". דער טעקסט'ס אויסלייג פון איוב בלייבט א באטראכטונג וועגן דער שאפונג וואס איז ארויסגעוואקסן דערפון.]

איוב האט אבער נישט געליטן "אומזיסט". נישט פאר זיך און נישט פאר דער מענטשהייט.

נישט פאר זיך, ווייל זיין גייסט האט איינגעשאפט דעם ברענענדיגן גיפט פון ליידן. ער איז ארויס פונעם פייער דורכגעגליט און קלאר ווי זאמד און זאלצן וואס ווערן אין א שמעלץ-אויוון דער בעסטער קריסטאל.

נישט פאר דער מענטשהייט: ווען איוב וואלט נישט דורכגעגאנגען די יסורים, אדער ווען עס וואלט נישט געווען אזא דיכטער וואס קען זיי אינגאנצן דורכלעבן אין זיין גייסט, וואלט די מענטשהייט נישט געהאט דעם אייביג יונגן ספר איוב.

איינס פון די געוואלדיגסטע ווערק אין דער וועלט-ליטעראטור.